

SEKSUELE STRAAT INTIMIDATIE in ROTTERDAM

Tamar Fischer
Natascha Sprado

—

Erasmus Universiteit
Rotterdam

Seksuele straatintimidatie in Rotterdam

Rotterdam, februari 2017
Tamar Fischer & Natascha Sprado
m.m.v. Laura Heijnen
Erasmus Universiteit Rotterdam

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam in samenwerking met de Rotterdamse Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

**Erasmus
University
Rotterdam**

Woord vooraf

In dit rapport presenteren wij percepties van Rotterdamse vrouwen, professionals in de handhaving en in het jongeren en buurtwerk, en van enkele Rotterdamse mannen, over de aard, omvang en gevolgen van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de inbreng van de vele Rotterdammers en professionals die openhartig met ons over hun ervaringen met seksuele straatintimidatie hebben gesproken. Dank daarom aan alle respondenten die meewerkten aan de interviews, de focusgroepen en de vragenlijsten.

De auteurs Tamar Fischer en Natascha Sprado zijn bij de totstandkoming van het onderzoek bijgestaan door de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van Erik Snel (EUR). We danken hem en de overige leden van de commissie: Gabry Vanderveen (EUR), Erwin Hindriks (politie, eenheid Rotterdam), Ingeborg Westman-Jansen (OM, arrondissementsparket Rotterdam), Shona Dickson (gemeente Rotterdam) en Michelle Visser (gemeente Rotterdam, m.u.v. eindfase onderzoek) voor de adviezen, het naar voren brengen van contactpersonen en de opbouwende commentaren op eerdere versies van dit rapport. Dank ook aan de medewerkers van OBI (gemeente Rotterdam) in het bijzonder Paul de Graaf en Dick van der Graaf voor de gelegenheid vragen op te nemen in de Omnibus enquête en voor het aanleveren van de steekproefgegevens en aan Jolanda Verdurmen (Mediad) voor de betrokken begeleiding bij het tot stand komen en afnemen van de vragenlijst. Laura Heijnen danken wij voor het snel en zeer nauwkeurig transcriberen van de interviews en Richard Staring (EUR) voor zijn deskundige adviezen over delen van het rapport. Karin ter Laak is verantwoordelijk voor het originele en passende ontwerp en de lay-out van het rapport, ook daarvoor onze dank.

Tot slot willen we graag de opdrachtgevers: de gemeente Rotterdam en de Kenniswerkplaats Leefbare wijken danken voor het mogelijk maken van dit onderzoek.

Rotterdam, 13 februari 2017
Tamar Fischer en Natascha Sprado

Samenvatting en conclusie

Inleiding

Dit rapport gaat over de seksuele intimidatie van vrouwen door mannen op straat in Rotterdam. Seksuele straatintimidatie is een fenomeen dat over de hele wereld voorkomt en dat onder andere door nationale en internationale initiatieven als Hollaback (www.iHollaback.org), de organisatie stop street harassment (www.stopstreetharassment.org) en de Nederlandse stichting stop straatintimidatie (www.straatintimidatie.org) in toenemende mate aandacht krijgt. Seksuele straatintimidatie is een fenomeen dat moeilijk af te bakenen is. Veel van de verschijningsvormen die worden benoemd zoals staren, fluiten, sissen en roepen, worden door sommige mensen als intimiderend ervaren terwijl anderen de gedragingen onschuldig of vermakelijk vinden of bij de normale omgangsvormen vinden horen. De beleving hangt af van factoren als de aard van de pleger, de context, de omgeving, eerdere ervaringen, en persoonlijke eigenschappen van de vrouw. In de huidige geglobaliseerde samenleving wordt de beleving van het gedrag, dat weliswaar lokaal plaatsvindt, bovendien sterk beïnvloed door ervaringen van betrokkenen op andere plaatsen en in andere contexten (school, werk, thuis) en de rolmodellen, voorbeelden en overtuigingen die via de (sociale) media worden ervaren en overgedragen.

Dit onderzoek rapporteert over de aard, omvang, gevolgen en aanpak van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Door gebruik te maken van diverse methoden van dataverzameling waaronder interviews met professionals (41 in diepte interviews), vrouwen (16 in diepte interviews, 33 in straatinterviews) en mannen (21 in straatinterviews) en een grootschalige enquête onder bijna 1200 Rotterdamse vrouwen tussen 18 en 45 jaar, is het fenomeen zo goed mogelijk in kaart gebracht. Daarbij is een open benadering gekozen door eerst te beschrijven wat de gedragingen zijn waarmee vrouwen geconfronteerd worden en hoe zij die ervaren. Voor het in kaart brengen van de omvang, spreiding en aanpak van seksuele straatintimidatie is vervolgens gebruik gemaakt van de volgende definitie: **“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”** Het onderzoek richt zich daarmee op het grijze gebied van gedragingen die niet evident strafbaar zijn. Toch zijn tijdens het onderzoek door respondenten veelvuldig voorbeelden naar voren gebracht van feitelijke aanranding, bedreiging of exhibitionisme. Dit geeft aan dat het voor vrouwen om een continuüm van gedragingen gaat waarbij zij geen duidelijke grens trekken tussen wel en niet strafbare feiten. De voorbeelden gaven bovendien vaak interessante inzichten en zijn daarom daar waar relevant voor de vraagstelling wel meegenomen in het verslag.

Hoewel we voor dit onderzoek een groot aantal personen hebben geïnterviewd en een grootschalige enquête hebben uitgevoerd onder de relevante doelgroep voor ons onderzoek, is de uiteindelijk bereikte groep niet op alle kenmerken representatief voor de populatie Rotterdamse vrouwen tussen de 18 en 45 jaar. Dit heeft te maken met de wijze van steekproeftrekking en met de selectiviteit van de respons. In de eerste plaats hebben we uit alle stadsgebieden (onafhankelijk van het aantal inwoners) evenveel vrouwen benaderd.¹ Vrouwen uit stadsgebieden met minder vrouwelijke inwoners tussen 18 en 45 jaar hadden dus een grotere kans om in de steekproef terecht te komen.² In de tweede plaats zijn de responspercentages niet gelijk over de stadsgebieden. In Noord, Hillegersberg-Schiebroek en Centrum vulde een hoger percentage

¹ Deze strategie is gekozen om er zeker van te zijn dat we ook van de gebieden met minder inwoners een goed beeld konden schetsen.

² Dit gaat vooral op voor Hillegersberg-Schiebroek, Hoogvliet, Overschie en Centrum en de samengevoegde gebieden Hoek van Holland, Pernis en Rozenburg.

van de aangeschreven vrouwen de vragenlijst in. Ook naar opleidingsniveau is de respons niet representatief. Hoger opgeleide vrouwen reageerden veel vaker op ons verzoek om de vragenlijst in te vullen en zijn dus sterk oververtegenwoordigd in de data. De respons blijkt wel representatief te zijn naar leeftijd anders dan gebruikelijk in surveyonderzoek werd door jongere vrouwen even vaak gereageerd als door oudere vrouwen. Omdat wij etniciteit gemeten hebben met de vraag tot welke bevolkingsgroep vrouwen zichzelf rekenen is een formele vergelijking met andere databronnen niet mogelijk. Wel lijkt de groep vrouwen met een migratieachtergrond flink ondervertegenwoordigd te zijn onder de vrouwen die de vragenlijst hebben ingevuld. In de interviews was deze groep wel goed vertegenwoordigd. Tot slot is het, ondanks de uitdrukkelijke uitnodiging in de brief, niet uit te sluiten dat vrouwen die zelf overlast ervaren van seksuele straatintimidatie eerder de vragenlijst hebben ingevuld dan vrouwen die deze overlast niet ervaren. Dit kan een overschatting van de omvang en ernst van het fenomeen opleveren. Aan de hand van een vergelijking met informatie uit de Omnibus enquête concluderen we dat hier inderdaad in enige mate sprake van lijkt te zijn. Het gaat daarbij steeds om enkele procentpunten. Het is belangrijk bij de interpretatie van de resultaten rekening te houden met de hier beschreven selectiviteit in de respons.

De resultaten uit de survey laten zien dat vrijwel alle vrouwen in de leeftijd 18-45 jaar die aan ons onderzoek deelnamen wel eens te maken krijgen met seksueel getinte toenadering en dat ongeveer de helft van de vrouwen het gedrag als intimiderend ervaart (zoals in de bovenstaande definitie beschreven). Er blijkt grote behoefte te zijn aan meer beleidsaandacht voor het fenomeen. Daarin moet rekening gehouden worden met de diversiteit van het fenomeen en dient verder gekeken te worden dan de zichtbare vormen die voornamelijk voorkomen in de uitgaans- en winkelgebieden van de stad. Juist in de wijken en op de stillere plekken vindt de intimidatie plaats waardoor vrouwen zich werkelijk onveilig voelen. Het is voor de aanpak belangrijk goed onderscheid te maken tussen de verschillende verschijningsvormen van het gedrag en de daarachter liggende oorzaken³. De resultaten uit het onderzoek geven aanleiding voor een aanpak waarin een combinatie van instrumenten wordt ingezet. Daarin speelt bewustwording bij zowel plegers, slachtoffers⁴, omstanders en professionals een belangrijke rol. Voorlichting en educatie, maatschappelijk debat en een gerichte aanpak van de plegers lijkt belangrijk. Van bestraffing kan een signaalwerking uitgaan waarmee de normen duidelijker gesteld worden. Gegeven de grote diversiteit in gedragingen en subjectiviteit van de beleving van de gedragingen (door plegers, vrouwen, omstanders en professionals) vraagt dit echter om een zorgvuldig debat over die bestraffing binnen en tussen de handhavende instanties en met de samenleving⁵. Voor een gerichte aanpak is het bovendien van belang dat het fenomeen goed in kaart wordt gebracht. Met dit onderzoek hopen we daaraan een bijdrage te leveren.

Aard van seksuele straatintimidatie

De vormen van seksuele toenadering die in het onderzoek naar voren komen zijn in te delen in verbale, non-verbale en fysieke vormen van toenadering. *Verbale vormen* die veel vrouwen meemaken zijn het maken van geluiden zoals fluiten, sissen, klakken, het krijgen van complimenten over het uiterlijk en het narroepen van seksueel getinte opmerkingen. Deze gedragingen zijn door 40 tot 55 procent van de vrouwen drie of

³ Denk daarbij aan het onderscheid tussen verkeerd uitpakkend flirt/experimenteergedrag, gedrag uit gewoonte, gedrag met verdergaande (maligne) bedoelingen, etc. Dit onderzoek geeft daar maar gedeeltelijk inzicht in en er lijkt dus nog veel onderzoek en vooral debat in de samenleving noodzakelijk om dit beter in kaart te brengen.

⁴ Bij vrouwen gaat het niet alleen om de bewustwording van het fenomeen op zichzelf maar ook om bewustwording van de wijze waarop zij er nu mee omgaan en hoe dat anders zou kunnen of hoe ze dat anders zouden willen.

⁵ Waarbij bijvoorbeeld ook opgepast moet worden dat niet een groot deel van de samenleving (plegers en omstanders) het een overtrokken reactie vindt waardoor het beleid als symboolpolitiek wordt weggezet.

meer keer meegemaakt in het afgelopen jaar. Beledigingen (12%) en het daadwerkelijk om seks vragen (3%) komen minder voor. De *nonverbale* vormen die genoemd worden zijn nastaren (64%), seksuele gebaren en op een intimiderende wijze kijken.⁶ Deze non-verbale vormen van gedrag worden door vrouwen meestal als indringender beschreven dan de verbale vormen. De *fysieke vormen* van seksuele toenadering komen het minst voor maar worden als meest indringend benoemd. Daarbij gaat het om achternalopen (14%) en in het nauw drijven (2%). In de interviews werden ook vaak aanrandingen op drukke plekken (zoals de markt) en exhibitionisme genoemd.

Opvallend is dat lang niet alle vrouwen die aangaven seksueel getinte toenadering te hebben meegemaakt in het afgelopen jaar ook vinden dat zij seksuele intimidatie hebben meegemaakt volgens de in de inleiding beschreven definitie. De vormen die door de meeste vrouwen als intimiderend worden ervaren, zijn in het nauw gedreven worden, achtervolgd worden, nageroepen worden met seksueel getinte beledigingen of opmerkingen en om seks gevraagd worden. Van de andere vormen wekt het nasissen vooral irritatie op en het nastaren een ongemakkelijk gevoel. Bij deze minder direct bedreigende vormen blijken vrouwen vaak onzeker te zijn waar het gedrag heen zal gaan. Zelfs een compliment kan opgevolgd worden door vervelende opmerkingen of de vraag om een telefoonnummer of seks. Uit het onderzoek werd ook duidelijk dat niet alle seksueel getinte toenaderingen als overlast worden ervaren. Zo blijkt dat 41 procent van de vrouwen het vleidend vindt als mannen op straat hen complimenteren met hun uiterlijk. Als jongens of mannen, vrouwen op een leuke en respectvolle manier aanspreken kan het grappig zijn en bijdragen aan een positieve interactie op straat.

Factoren die de seksuele toenadering volgens de vrouwen en professionals meer intimiderend maken, zijn het plegen in of vanuit groepen, vooral als de sociale afstand (met betrekking tot bijvoorbeeld etnische achtergrond of opleidingsniveau) tot de groep groot is. Daarnaast maken volgens de respondenten een groot leeftijdsverschil tussen pleger en slachtoffer en een onverzorgd voorkomen van de pleger gedrag sneller intimiderend. De context is ook belangrijk. Als het gedrag plaatsvindt in de eigen wijk, in straten met beperkt overzicht of waar geen verkeersdrukte, winkels, horeca, of omstanders aanwezig zijn, wordt het sneller als intimiderend ervaren. De belangrijkste factor voor onveiligheidsgevoelens bij seksuele straatintimidatie is echter slechte straatverlichting. De nabijheid van toezichthouders en aanwezigheid van camera's zijn minder bevorderend voor het gerapporteerde gevoel van veiligheid. Formeel toezicht lijkt dus minder bij te dragen dan factoren die over de inrichting van de ruimte en informele controle gaan. De kwalitatieve informatie nuanceert dit beeld. Er wordt van toezichthouders *wel veel* verwacht als het gaat om de hotspots, daar is meer aanwezigheid gewenst, maar minder als het gaat om de onopvallendere intimidatie in de wijken en op routes van en naar de wijken. Voor die vormen vinden vrouwen het niet realistisch dat de toezichthouders op het juiste moment op de juiste plek aanwezig kunnen zijn. Tot slot lijkt er bij veel vrouwen sprake te zijn van gewenning. Door eerdere ervaringen van seksuele intimidatie en andere minder respectvolle omgangsvormen op straat zijn ze beter in staat in te schatten waar het gedrag toe zal leiden en lijken zij zich er minder door te laten beïnvloeden. Voor een deel van de vrouwen lijkt de gewenning dus samen te gaan met effectieve coping strategieën.

⁶ Deze laatste twee zijn niet in de enquête gevraagd maar kwamen in de interviews naar voren.

Reacties door vrouwen

Vrouwen die seksuele straatintimidatie meemaken, blijken dit meestal te negeren (81%) of zo snel mogelijk door te lopen (74%). Een verbale afwijzende reactie (21%) of een duidelijk afwijzend gebaar of afkeurende blik (51%) zijn andere strategieën die veel genoemd worden door vrouwen. Zo'n afwijzing kan leiden tot erg negatieve reacties waaronder scheldpartijen, maar het percentage vrouwen dat met zulke beledigende opmerkingen te maken heeft gekregen is 'slechts' twaalf procent. Van alle vrouwen zegt vier procent het gesprek aan te gaan, 26 procent reageert met een grappige opmerking of lacht om het gedrag. Vrouwen geven aan dat geen enkele reactie in alle situaties goed werkt en er dus altijd onzekerheid is over de gevolgen van de eigen reactie.

Aard van de plegers

De seksuele straatintimidatie komt volgens de vrouwen in de vragenlijst ongeveer even vaak in groepsverband als door individuele plegers voor. In de gesprekken met professionals werd vooral het plegen vanuit de groepen benoemd, waardoor het lijkt dat de professionals een deel van het fenomeen minder goed in beeld hebben. De meest bedreigende situaties die door de vrouwen beschreven werden, gingen vaak om individuele plegers (vooral achtervolgen). Vrouwen hebben iets vaker met jongere dan met oudere plegers te maken maar bijna zestig procent van de vrouwen heeft ook soms (40%) of in alle gevallen (20%) met oudere plegers te maken. Het lijkt daarbij sterk per buurt te verschillen of het vooral om jongere of oudere plegers gaat. Vrouwen die veel met plegers uit de eigen buurt te maken hebben, komen uit Charlois en Delfshaven en (in minder mate) uit Centrum.

Vrouwen ervaren vooral intimidatie door plegers uit andere dan de eigen bevolkingsgroep. Dat geldt voor vrouwen met alleen de Nederlandse afkomst maar ook voor vrouwen met een andere etnische afkomst. Uit de interviews komt een gevarieerd beeld naar voren dat sterk bepaald lijkt te worden door de buurt waarover de respondent spreekt. Waar sommige respondenten specifieke etnische groepen aanwijzen, geven veel anderen aan dat het om een heterogene populatie gaat en dat de groepen van waaruit het gedrag vertoond wordt ook vaak etnisch gemengd zijn. Daar waar specifieke etnische groepen worden genoemd, benoemen respondenten vaak een direct verband met de omstandigheden die gelegenheid of aanleiding geven voor het intimiderende gedrag. Het gaat daarbij vooral om: verveling, gebrek aan ondersteunend toezicht door ouders en professionals, de straatcultuur en de afwezigheid van een bij de Nederlandse omgangsvormen passende seksuele opvoeding. Deze factoren zouden volgens vrouwen en professionals bij sommige etnische groepen vaker en ook vaker in combinatie aanwezig zijn dan bij de andere groepen. Er wordt duidelijk dat de grootste problemen volgens de respondenten veroorzaakt worden door een klein deel van de genoemde etnische groepen bij wie deze factoren in combinatie aanwezig zijn.

De seksuele toenadering door plegers van door de respondenten veronderstelde Turkse of Marokkaanse afkomst lijkt vooral een jongerenprobleem te zijn. Bij deze groep leidt een afwijzing van of het genegeerd worden door een vrouw regelmatig tot gefrustreerde reacties en het uiten van beledigingen. Plegers van wie verondersteld wordt dat zij een volledig Nederlandse afkomst hebben, vertonen het gedrag ook maar voornamelijk tijdens het uitgaan als er drank in het spel is (jongeren) of solistisch op stillere plekken (volwassen mannen). Het gedrag van door respondenten veronderstelde Surinaamse en Antilliaanse plegers blijkt minder leeftijds- en situatie gebonden en in deze groepen vertonen ook oudere mannen het gedrag veelvuldig. Door deze mannen wordt wel vaak meer humor gebruikt en de mannen kunnen beter met afwijzing omgaan waardoor hun toenaderingen in mindere mate als intimiderend worden ervaren.

Oorzaken en motieven van de plegers

Verreweg de meeste vrouwen noemen 'stoer doen voor vrienden' (82%), gevolgd door 'omdat ze geen respect hebben voor vrouwen' (69%) en 'uit verveling' (56%) als redenen waarom mannen het gedrag vertonen. Veel minder vaak wordt als reden aangegeven 'door de hormonen' (25%), zo doen ze gewoon (13%) of 'om mij te kwetsen' (5%).

Bij de jeugdige plegers wordt het gedrag door professionals veelal geduid als een onderdeel van het proces van seksuele ontwikkeling waarbij 'spelenderwijs' geleerd wordt om contact te leggen met het andere geslacht en de hormonen te controleren. Daarbij zoeken jongeren de grenzen op. Bij niet alle jongens wordt dat leerproces ook echt doorlopen. De verwrongen seksuele moraal die via (sociale) media verspreid wordt en het gebrek aan seksuele opvoeding thuis en op school spelen hierbij een belangrijke rol. Bij de groep jonge plegers is er volgens de professionals bovendien veel gelegenheid voor het gedrag en veel invloed van de peergroup. Seksuele straatintimidatie door volwassenen zou volgens de vrouwen en professionals meer voortkomen uit de behoefte om de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen te vergroten, maar ook hier is gelegenheid, verveling en cultuur een belangrijk aspect. Mannen van alle leeftijden lijken ook gebruik te maken van neutralisatietechnieken. Daarbij is vooral sprake van 'ontkenning van de schade'. Plegers van seksuele straatintimidatie geven volgens vrouwen en professionals, maar ook zelf aan dat ze het gedrag juist vertonen uit respect voor de vrouw en dat ze er van overtuigd zijn dat vrouwen het op prijs stellen. Daarmee ontkennen ze de schade die hun gedrag bij veel vrouwen aanricht.

Omvang van seksuele straatintimidatie

Vrijwel alle vrouwen uit de vragenlijst (94%) bleken in het afgelopen jaar tenminste een van de vormen van gedrag meegemaakt te hebben (complimenten, fluiten, sissen, nastaren, naropen, beledigen, om seks vragen, achternalopen, in het nauw drijven). Wanneer de vormen 'nastaren' en 'complimenten geven' uit dit percentage worden weggelaten dan is dit nog steeds 84 procent van de vrouwen. Zoals verwacht wordt dit hoge percentage vooral bepaald door de minder indringende vormen van seksueel getinte toenadering en komen de ernstigere vormen ook het minst frequent voor. Ter indicatie: de groep die regelmatig te maken krijgt met de meer bedreigende vormen is beperkt (percentage dat meer dan een keer per maand beledigingen, achternalopen, om seks vragen, of in het nauw drijven ervaart ligt onder de 5%). Schelden en vrouwen uitmaken voor hoer en slet bepaalt het beeld van seksuele straatintimidatie in de media maar wordt in de praktijk (enquête) maar door een klein deel van de vrouwen ervaren.

Gedrag dat voldoet aan de door ons geformuleerde definitie **"Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid"** werd door 44 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar meegemaakt. De benoemde gedragingen lijken dus door veel vrouwen niet als irriterend, overlastgevend, kwetsend, bedreigend of in de vrijheid beperkend ervaren te worden. Dit komt mogelijk doordat zij het gedrag weinig meemaken of alleen in onschuldige vormen of omdat ze zich er simpel niet door laten beïnvloeden. Er zijn vervolganalyses op de data nodig om hierover een beter onderbouwde verklaring te geven. Daarbij zal specifiek ingegaan moeten worden op de rol van gewenning en socialisatie bij de percepties over ervaren overlast. Tevens moet beter worden uitgezocht of vrouwen die aangegeven hebben geen seksuele straatintimidatie mee te maken mogelijk wel vermijdingsgedrag vertonen (en zich dus feitelijk wel in hun vrijheid laten beperken door de gepercipieerde dreiging ervan).

Sociale spreiding

De kans om te maken te krijgen met seksuele straatintimidatie is niet voor iedereen en op alle plekken en tijden even groot. Zo blijken jonge en hoger opgeleide vrouwen meer seksuele straatintimidatie te ervaren. Er zijn geen verschillen tussen werkende en niet werkende vrouwen of tussen vrouwen uit verschillende bevolkingsgroepen gevonden. Door professionals wordt speciale aandacht gevraagd voor een groep kwetsbare meisjes en vrouwen die door een licht verstandelijke beperking of een gebrek aan stimulerende aandacht in de thuissituatie een grotere kans lopen op slachtofferschap. Deze professionals benoemen ook een laag opleidingsniveau als risicofactor. Dit is een interessante tegenstelling met de uitkomsten uit de enquête waarin juist de hoger opgeleiden vaker melden ervaringen met seksuele straatintimidatie te hebben. Uit de kwalitatieve data maken we op dat dit mogelijk te maken heeft met de gewenning binnen de groep lager opgeleide meisjes en het feit dat de eigen seksuele moraal vooral gevormd is door de (sociale) media en de invloeden van de vrienden groep.

Ruimtelijke spreiding

Verreweg de meeste vrouwen ervaren overlast in Rotterdam Centrum (54%). Gebieden die weliswaar op afstand maar toch nog regelmatig in de top 3 voorkomen zijn Charlois (15%), Delfshaven (17%), Feijenoord (10%), Kralingen-Crooswijk (13%) en Noord (15%). Het hoge percentage in het Centrum wordt uiteraard grotendeels bepaald door de winkel- en uitgaansactiviteiten die potentiële slachtoffers en plegers aantrekken. Als we inzoomen op de ervaringen die vrouwen in hun eigen stadsgebied meemaken dan zien we dat vrouwen die zelf in Centrum wonen duidelijk minder vaak seksuele straatintimidatie meemaken dan vrouwen die in Charlois wonen. Andere gebieden waar de vrouwelijke inwoners veel incidenten meemaken zijn Delfshaven en Feijenoord.

Plaatsen waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt, zijn winkelgebieden (75%), eigen woonbuurt (73%), drukke wegen of pleinen (57%) en in of bij het openbaar vervoer (51%). In veel mindere mate in parken en op of rond school of werkplekken (rond 30%). Vierenveertig procent geeft aan een of meer incidenten meegemaakt te hebben op een stille plek in de stad. Gezien de impact die een ervaring op een stille plek kan hebben op de onveiligheidsgevoelens is dit ook een belangrijke groep incidenten die aandacht verdient.

Spreiding in de tijd

Seksuele straatintimidatie komt vooral voor in de zomer, op donderdag t/m zondag en tussen acht en twaalf uur 's avonds. Er zijn echter geen momenten waarop de intimidatie niet voorkomt. Voor alle tijden wordt door tenminste tien procent van de slachtoffers aangegeven dat zij het gedrag vaak of heel vaak meemaken. Het is daarmee gedrag dat altijd aanwezig is in de stad maar dat duidelijke piekmomenten kent.

Hotspots en hot-times

Met de vragenlijst is weinig precisie te bereiken in het in kaart brengen van ruimtelijke spreiding. Het gaat hier echter wel om een fenomeen waarvoor vaak hele specifieke locaties aan te wijzen zijn waar het gedrag op specifieke tijden plaatsvindt. In de interviews zijn tal van zulke plaatsen naar voren gekomen (zie bijlage 7) en met een goede registratie van de informatie van vrouwen en professionals zou het probleem dus veel beter in kaart gebracht kunnen worden. Dit gebeurt nu niet omdat er nauwelijks gemeld wordt. Als er gemeld wordt, is er geen specifieke mutatiecode beschikbaar waardoor incidenten van seksuele straatintimidatie niet systematisch teruggevonden kunnen worden.

Gevolgen van seksuele straatintimidatie

De (angst voor) seksuele straatintimidatie leidt in grote mate tot aanpassingsgedrag bij vrouwen in de openbare ruimte. Veel vrouwen vermijden oogcontact met mannen of jongens op straat (61%). Daarnaast vermijden vrouwen overdag (9%) of in de avonduren (52%) bepaalde plekken of vermijden zij de publieke ruimte in de avonduren helemaal (10%). Zesendertig procent van de respondenten geeft aan niet langs groepen mannen of jongens te lopen en veertien procent van de vrouwen zegt de kleding aan te passen. Uit de verhalen van de vrouwen blijkt dat de angst voor seksuele straatintimidatie niet los te koppelen is van de onveiligheidsgevoelens die vrouwen hebben voor andere vormen van onveiligheid of criminaliteit. Hierbij kan gedacht worden aan de angst voor beroving en voor aanranding en verkrachting. Het aanpasgedrag zal dus ook vaak bedoeld zijn om andere ervaringen met geweld of criminaliteit te voorkomen. Vrouwen in de interviews gaven aan dat zij midden op straat lopen, hard fietsen, door rood rijden en zelfs hun woonhuis voorbij lopen/fietsen om te voorkomen dat ze seksueel worden geïntimideerd of om de gevolgen bij een incident te beperken.

Jongere vrouwen zeggen meer aanpasgedrag te vertonen dan oudere vrouwen en vrouwen met een lager opleidingsniveau nemen ook meer maatregelen dan vrouwen met een hoger opleidingsniveau. Dit laatste kan te maken hebben met het stadsgebied waarin de vrouwen wonen. In de stadsgebieden waar meer seksuele straatintimidatie voorkomt, wonen ook meer lager opgeleide vrouwen. De mate waarin de specifieke vormen van aanpasgedrag voorkomen blijkt te verschillen tussen de stadsgebieden. In Delfshaven en Charlois doen vrouwen vaker dan in andere gebieden net alsof ze bellen (25-30%). Terwijl vooral vrouwen in Feijenoord niet langs groepen jongens en mannen lopen om zich tegen de seksuele straatintimidatie te verweren (62%). In Charlois, Hoogvliet en IJsselmonde kiezen vrouwen er meer dan in de andere stadsgebieden voor om 's avonds niet over straat te gaan, bepaalde activiteiten te vermijden of een voorwerp (sleutels, zweep, o.i.d.) als wapen mee te dragen.

De lange termijn gevolgen liggen voor de vrouwen in de enquête vooral in de minder grote onbevangenheid waarmee zij over straat lopen, inperking van vrijheden en daadwerkelijke onveiligheidsgevoelens. We kunnen op basis van de enquête niet concluderen dat vrouwen het gedrag op zichzelf gaan betrekken (zelf-objectificatie). Zij voelen zich niet onzekerder over hun uiterlijk door de intimidatie en hebben geen lagere zelfevaluatie. Dit speelt waarschijnlijk wel bij de groep kwetsbare meiden die wij niet zelf gesproken hebben maar waarover we professionals hebben gesproken. Het gaat hier om meisjes die veel op straat zijn en door omstandigheden als problemen thuis of op school, een lage opleiding of licht verstandelijke beperking minder stevig in hun schoenen staan.

Aanpak van seksuele straatintimidatie

In de huidige situatie wordt er door toezichthouders en jongeren- en buurtwerkers weldegelijk gereageerd op het seksueel intimiderende gedrag en daarbij worden volgens deze professionals ook kleine effecten bereikt. Het gaat dan voornamelijk om 'het gesprek aangaan op straat' waarbij het spiegelen van het gedrag een belangrijk instrument is. Ook zijn er programma's op scholen, zijn er theaterinitiatieven waarin het probleem besproken wordt en worden door het buurtwerk bijeenkomsten georganiseerd over het thema. Boetes of ander straffen blijken zeer beperkt te worden gegeven⁷ en de voornaamste reden daarvoor is dat de meldingsbereidheid en opsporingskansen laag zijn. Van alle vrouwen die seksuele straatintimidatie mee hebben gemaakt heeft 87 procent dit nooit gemeld. De belangrijkste redenen daarvoor zijn dat ze denken dat het geen zin heeft (58%), dat ze het niet erg genoeg vinden (61%),

of dat het teveel tijd of moeite kost (29%). Uit de interviews kwam heel duidelijk naar voren dat de diverse kosten (o.a. tijd, moeite, psychische druk, angst voor wraak) niet opwegen tegen de baten die vaak nihil zijn omdat het bestraffen van een dader de frequentie van incidenten voor de vrouw niet zal laten afnemen.

Alles bij elkaar lijkt het signaal dat van de huidige aanpak uitgaat te beperkt om het gedrag werkelijk terug te kunnen dringen. In de eerste plaats is dat omdat er veel buiten het zicht van de professionals blijft. Daarnaast zijn er verschillen tussen professionals in de mate waarin ze de aanpak van seksuele straatintimidatie als prioriteit benoemen en in de wijze waarop ze vinden dat het moet en kan worden aangepakt. Een ander probleem is dat toezichthouders en jongeren- en buurtwerkers moeten opereren in een context waarin de normen over wat gewenste omgangsvormen zijn tussen mannen en vrouwen in de openbare ruimte onduidelijk zijn en sterk worden bepaald door de (sociale)media, de straatcultuur en een diversiteit aan culturele achtergronden. Vrouwen en omstanders hebben ieder hun eigen manier van reageren ontwikkeld. Door de diversiteit in de interpretatie van en reacties op het gedrag gaat ook hier geen duidelijk genoeg signaal over de onwenselijkheid van het gedrag naar de plegers van uit. Tot slot lijken de oorzaken en motieven van het gedrag, voor zover wij dat konden onderzoeken, heel divers te zijn en gaat het veelal om een complex van verschillende factoren die bij bepaalde jongens of mannen in hun onderling samenspel tot het gedrag leiden (bijv. verveling, groepsdruk en andere opvattingen over man/vrouwverhoudingen).

De diversiteit aan oplossingsrichtingen die uit de interviews en enquêteresultaten naar voren komt, sluit aan bij dit beeld. Daarbij staat voorop dat de bewustwording over het fenomeen moet worden vergroot bij professionals en mannen. Het gaat daarbij om kennis over de omvang en verschijningsvormen (aard) van het gedrag en over de schade die het aanricht bij de vrouwen. Daarnaast wordt als het om de problematiek onder jongeren gaat veel nadruk gelegd op het aanleren van respectvolle omgangsvormen tussen mannen en vrouwen. In de interviews werd daarbij door professionals en vrouwen vooral gewezen op de opvoeding door ouders, op scholen en in het wijk en buurtwerk. Er is veel geschikt les- en trainingsmateriaal over het onderwerp seksualiteit beschikbaar dat op een meer systematische wijze ingezet zou kunnen worden. Voor vrouwen geldt dat zij zich wel bewust zijn van het fenomeen maar dat zij zich vaak niet realiseren hoe ver ze zelf gaan in de acceptatie ervan. Veel vrouwen lijken daarom ook baat te kunnen hebben bij een openbaar debat en educatie over het fenomeen zodat zij zich bewust worden van hun eigen normen en waarden en van wat de seksuele straatintimidatie met hen doet.

Aandacht voor hotspots is van belang maar daarbij moet verder gekeken worden dan de bekende plekken als de (West)Kruiskade en de Lijnbaan (zie bijlage 7). Er zijn door vrouwen en professionals vele plekken benoemd waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt. Sommige daarvan worden ook daadwerkelijk als erg onveilig beschouwd. Het lijkt dus van belang deze plekken systematisch in kaart te brengen waarbij ook duidelijk moet worden om welke vorm van seksuele straatintimidatie en welk type pleger het gaat. Daarvan hangt het namelijk sterk af of bijvoorbeeld inzet van het jongeren- en buurtwerk, stadstoezicht, politie (inclusief cameratoezicht), de bewoners zelf, of aanpassingen in de inrichting van de ruimte (overzichtelijkheid, verlichting) de best passende aanpak is. Een laagdrempelige methode voor melden en registratie zou kunnen bijdragen aan het in kaart brengen van het gedrag dat zeer veranderlijk kan zijn in de tijd (denk ook aan verplaatsingseffecten). De juiste inbedding van zo'n meldpunt is echter wel essentieel. Professionals gaven aan dat duidelijk moet zijn wie de informatie analyseert en hoe opvolging georganiseerd kan worden. Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met het feit dat er veel capaciteit, kennis en vaardigheden nodig zijn om de problematiek aan te kunnen pakken. Ook werd door professionals en vrouwen benoemd dat er een adequate individuele reactie moet zijn naar de vrouwen die met een melding komen. Daarbij staat voorop dat vrouwen zich

serieus gehoord voelen en er adequaat ingeschat wordt of er een behoefte is aan psychosociale of andere begeleiding. Dat zou dan ook georganiseerd moeten worden. De beschreven ervaringen van vrouwen met melding en aangifte in het verleden maken duidelijk dat als verwachtingen van een meldpunt en gerealiseerde uitkomsten voor de vrouwen te ver uit elkaar liggen het opstellen van zo'n meldpunt het vertrouwen in de autoriteiten juist verder kan doen afnemen. Daarmee zal de bestrijding van seksuele straatintimidatie waarschijnlijk nog ingewikkelder worden.

Een uitbreiding van strafrechtelijke middelen zoals boetes wordt door een deel van de respondenten omarmd maar tegelijk wordt er door veel respondenten (zowel vrouwen, mannen als professionals) maar beperkt effect van verwacht. Dit komt aan de ene kant omdat de opsporings- en vervolgmogelijkheden beperkt zijn, maar vooral omdat de oorzaken achter het gedrag niet worden aangepakt. Juist vanwege het moeilijk grijpbare karakter van het gedrag zullen plegers hun gedrag dus gemakkelijk kunnen verplaatsen of veranderen zodat het alsnog buiten het zicht of de invloed van het strafrecht blijft. Er worden bovendien ook diverse ongewenste neveneffecten benoemd (zie hoofdstuk 5).

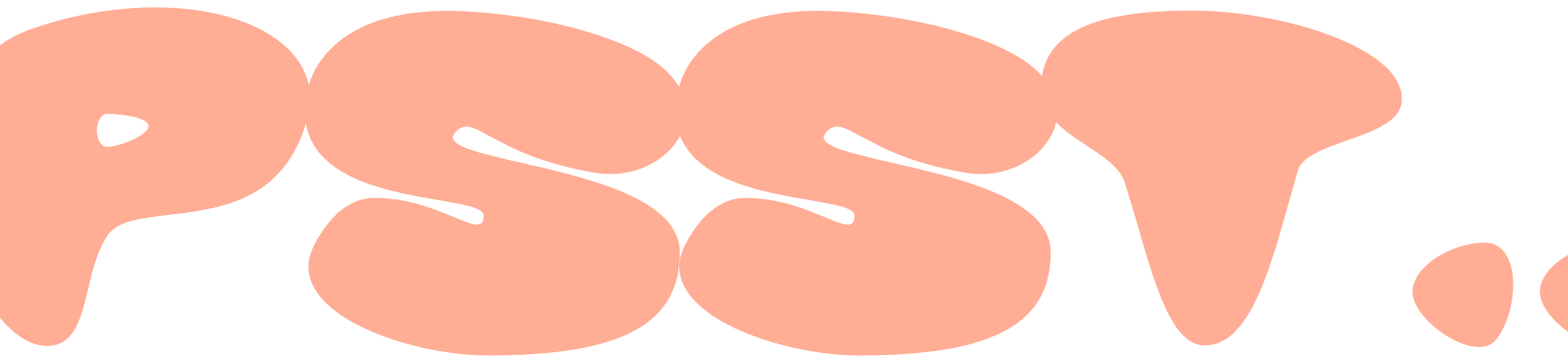
Conclusie

We kunnen concluderen dat seksuele straatintimidatie in Rotterdam een complex fenomeen is dat niet los gezien kan worden van globale en nationale invloeden op de normen over aanvaardbare seksuele omgangsvormen en dat tevens sterk verbonden is met de reguliere overlastproblematiek in de stad. Het onderzoek laat duidelijk zien dat het om gedrag gaat dat veel vrouwen als probleem ervaren en dat hen schaadt maar dat tegelijkertijd ook beschreven wordt als gedrag dat er nu eenmaal bij hoort in de grote stad (normalisering). Omdat het gedrag zo veel verschillende verschijningsvormen kent en in verschillende omstandigheden ook verschillend beleefd wordt, is het een uitdaging een passende reactie te geven. Zo wordt een groot deel van het seksueel getinte gedrag wel als hinderlijk maar niet als intimiderend ervaren door vrouwen. Ook lijkt een deel van de mannen oprecht niet beseffen of niet te willen beseffen dat hun gedrag ongewenst is. Daarnaast is er door de aard van het gedrag maar zeer beperkt handhaving mogelijk en zullen veel maatregelen gericht op handhaving maar een beperkt deel van de problematiek bereiken. Gewaakt moet daarbij worden dat juist het gedrag waar vrouwen zich echt onveilig door voelen niet aangepakt wordt. Het lijkt dan ook essentieel de aanpak uit een combinatie van maatregelen te laten bestaan waarbij het harder aanpakken van plegers niet kan zonder bewustwording, educatie en training van mannen (plegers en omstanders), vrouwen (slachtoffers en omstanders) en professionals en een verdere herinrichting van de ruimte waardoor de algemene veiligheid op specifieke plekken in de stad vergroot wordt.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusie	4
Inleiding	4
Aard van seksuele straatintimidatie	5
Omvang van seksuele straatintimidatie	8
Gevolgen van seksuele straatintimidatie	10
Aanpak van seksuele straatintimidatie	10
Conclusie	12
Hoofdstuk 1. Inleiding	16
1.1. Onderzoeksvragen	16
1.2. Korte beschrijving van de onderzoeksmethoden	16
Hoofdstuk 2. De aard van seksuele straatintimidatie	18
2.1. Vormen van seksueel getinte toenadering	18
2.1.1. Verbale vormen van seksueel getinte toenadering	18
2.1.2. Non-verbale vormen van seksueel getinte toenadering	20
2.1.3. Fysieke vormen van seksueel getinte toenadering	21
2.2. Interacties bij seksuele straatintimidatie	22
2.2.1. Interacties bij lastigvallen	22
2.2.2. Interacties wederzijds flirtgedrag en dubbele signalen	24
2.3. Wat is intimidatie?	25
2.3.1. Intimiderende vormen	26
2.3.2. Wanneer is een toenadering een compliment?	28
2.3.3. Andere factoren die gedrag intimiderend maken	30
2.4. Aard en motieven van de plegers	36
2.4.1. De plegers door de ogen van slachtoffers en professionals	36
2.4.2. Vermeende motieven en verklaringen van seksueel intimiderend gedrag	43
Hoofdstuk 3. Omvang en spreiding van seksuele straatintimidatie	52
3.1. Omvang slachtofferervaringen	52
3.1.1. Specifieke vormen van seksuele toenadering	52
3.1.2. Omvang straatintimidatie volgens definitie	54
3.2. Sociale spreiding slachtofferschap	54
3.3. Ruimtelijke spreiding slachtofferschap	57
3.3.1. Stadsgebieden	57
3.3.2. Locaties	59
3.4. Spreiding in de tijd	60
3.5. Hotspots en hot times	61
3.6. Trends	62
Hoofdstuk 4. Gevolgen van seksuele straatintimidatie	63
4.1. Gevolgen van seksuele straatintimidatie	63
4.1.1. (Onveiligheid)gevoelens	63
4.1.2. Preventieve gedragsaanpassingen	64
4.1.3. Psychologisch en sociaal welzijn en zelf objectificatie	68

Hoofdstuk 5. Aanpak van seksuele straatintimidatie	70
5.1. Huidige aanpak	73
5.1.1. Aanpak buiten het strafrecht	73
5.1.2. Aanpak via het (straf)recht: Wat zegt de wet nu en wat is de praktijk?	77
5.2. Wat is er nodig?	84
5.2.1. Integrale aanpak: Antwerpen, Mechelen en Amsterdam	85
5.2.2. Aanpak buiten het strafrecht	86
5.2.2. Aanpassingen strafmogelijkheden	89
 Referentielijst	 98
 Bijlagen	 100
Bijlage I. Samenstelling van de Begeleidingscommissie	100
Bijlage II. Methoden van onderzoek	101
II.1. Gebruikte databronnen	101
II.2. Respondentselectie en dataverwerking interviews	101
II.2.1. Agenten en jongeren- en buurtwerkers (professionals)	101
II.2.2. Focusgroepen vrouwen	101
II.2.3. Straatinterviews vrouwen	102
II.2.4. Straatinterviews mannen	102
II.2.5. Observaties	102
II.2.6. Vragenlijst 1: Enquête straatintimidatie	102
II.2.7. Vragenlijst 2: Omnibus enquête	103
II.3. Het meten van seksuele straatintimidatie	104
II.3.1. Interviews	104
II.3.2. Vragenlijsten	104
II.4. Codering citaten	105
Bijlage III: Lijst observatiegebieden en tijden	106
Bijlage IV: Enquête seksuele straatintimidatie	107
Bijlage V: De uitnodigingsbrief	122
Bijlage VI: Tabellen	124
Bijlage VII: lijst met genoemde locaties	125

h.1 Inleiding

Het burgerinitiatief straatintimidatie, het actualiteitendebat in de Rotterdamse Gemeenteraad, de vele discussies en filmpjes in de (sociale)media en de recente oprichting van een Amsterdamse afdeling van de wereldwijde beweging Hollaback (www.iHollaback.org) maken duidelijk dat seksuele straatintimidatie een belangrijke zorg is voor veel Nederlanders. Straatintimidatie zou tot onveiligheidsgevoelens en een gevoel van onvrijheid bij vrouwen leiden en maken dat zij hun gedrag gaan aanpassen. Het onbestraft toelaten van straatintimidatie zou bovendien een ongewenst signaal afgeven over de normen die in Nederland bestaan over de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen.⁸ De angst is dat dit ruimte zal bieden voor ernstige vormen van discriminatie en misbruik van vrouwen. Er woedt momenteel dan ook een levendige discussie over de rol die burgers (plegers, slachtoffers en omstanders) spelen bij dit intimiderende gedrag. Ook de roep om meer handhaving door de overheid en meer wettelijke mogelijkheden voor bestrafning komt sterk naar voren (www.straatintimidatie.nl).

De dader van seksuele straatintimidatie wordt in het hierboven genoemde burgerinitiatief beschreven als “iemand die openlijk een ander door seksuele uitlatingen of gedragingen beledigt, bedreigt, of beperkt in diens gevoel van persoonlijke vrijheid” (www.straatintimidatie.nl, juridische bijlage). Deze definitie typeert het complexe karakter van het fenomeen omdat hij niet alleen het gedrag van de pleger maar ook het effect dat dat gedrag bij het slachtoffer oproept omvat. Voorbeelden van intimiderend gedrag die naar voren komen in de (sociale) media zijn sissen, kreunen, al dan niet agressieve seksueel getinte opmerkingen of gebaren maken, uitschelden voor hoer of slet, hinderlijk volgen en omsingelen. Het lijkt daarbij om gedrag te gaan waartegen onder de huidige regelgeving niet strafrechtelijk kan worden opgetreden (zie o.a. Verbaan, 2014; in studio Erasmus).

De gemeente Rotterdam wil meer zicht krijgen op het probleem van straatintimidatie en de mogelijkheden het probleem aan te pakken. Dit onderzoek is een eerste stap om dit inzicht te vergroten en zo nodig mogelijke handvatten te geven voor een effectieve aanpak. Omdat het om een moeilijk eenduidig vast te stellen fenomeen gaat, is ervoor gekozen om verschillende typen data te gebruiken, namelijk: bestaande (Omnibus enquête) en zelf verzamelde (enquête seksuele straatintimidatie) surveygegevens, informatie uit gesprekken met professionals in de gemeente (politie, jongeren- en buurtwerker, belangengroepen), informatie uit (groeps)interviews met vrouwen uit de stad, en literatuurstudie (inclusief beleidsdocumentatie van andere gemeenten).

⁸ Hoewel seksuele straatintimidatie uiteraard niet uitsluitend ervaren wordt door vrouwen is verreweg het grootste deel van de slachtoffers vrouw. Seksuele intimidatie van mannen kent waarschijnlijk een andere dynamiek dan die van vrouwen en het was binnen de tijdspanne en middelen van het onderzoek niet mogelijk het fenomeen voor beide groepen goed in kaart te brengen. Derhalve ligt de focus binnen het onderzoek op vrouwen als slachtoffer.

In de onderstaande onderzoeksvragen over de aard van de problematiek wordt de term 'seksueel getinte toenadering door onbekenden' gebruikt en niet de term 'straatintimidatie'. Dit is nodig omdat daar juist de vraag centraal staat welke vormen van toenadering als intimiderend worden ervaren door wie en onder welke omstandigheden. Bij de omvangs- en handhavingsvragen wordt wel de term straatintimidatie gebruikt.

1.1. Onderzoeksvragen

Aard van de incidenten

1. Welke vormen van seksueel getinte toenadering door onbekenden in de openbare ruimte kunnen worden onderscheiden?
2. Wat zijn kenmerken van de plegers van seksueel getinte toenadering in de openbare ruimte?
3. In welke mate worden de verschillende vormen door Rotterdamse vrouwen als probleem ervaren?
4. Welke effecten hebben de verschillende vormen op vrouwen?
5. Zijn de gevolgen van de seksuele toenadering afhankelijk van omgevingsfactoren zoals de inrichting van de openbare ruimte of het gedrag van omstanders?
6. Zijn de gevolgen van de seksueel getinte toenadering afhankelijk van de achtergrond van de vrouw?

Omvang en spreiding van seksuele straatintimidatie

1. Welk beeld over de omvang en spreiding van seksuele straatintimidatie komt naar voren uit verschillende bronnen (surveys, (politie)registraties meldingen, gesprekken met professionals, gesprekken met burgers)?

Aanpak van seksuele straatintimidatie

1. Wat is er tot nu toe in Rotterdam gedaan aan de aanpak van straatintimidatie en wat waren de effecten?
2. Welke aanpak wordt door professionals uit jeugd- en buurtwerk, de handhaving en veiligheidsbeleid als kansrijk gezien en waarom?
3. Zijn slachtoffers bereid melding te doen en bij welk type incident zijn ze dat?
4. Welke 'best practices' komen uit de praktijk (ander steden/landen) en literatuur naar voren?

1.2. Korte beschrijving van de onderzoeksmethoden

In het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende datatypen en bronnen. De belangrijkste bronnen zijn *face-to-face* interviews en een schriftelijke vragenlijst. In totaal zijn interviews gehouden met 23 agenten, 18 jongerenwerkers, 49 vrouwen (16 diepte interviews en 33 straatinterviews) en 21 mannen (straatinterviews). De schriftelijke vragenlijst is ingevuld door 1186 vrouwelijke inwoners van Rotterdam in de leeftijd 18-45 jaar.

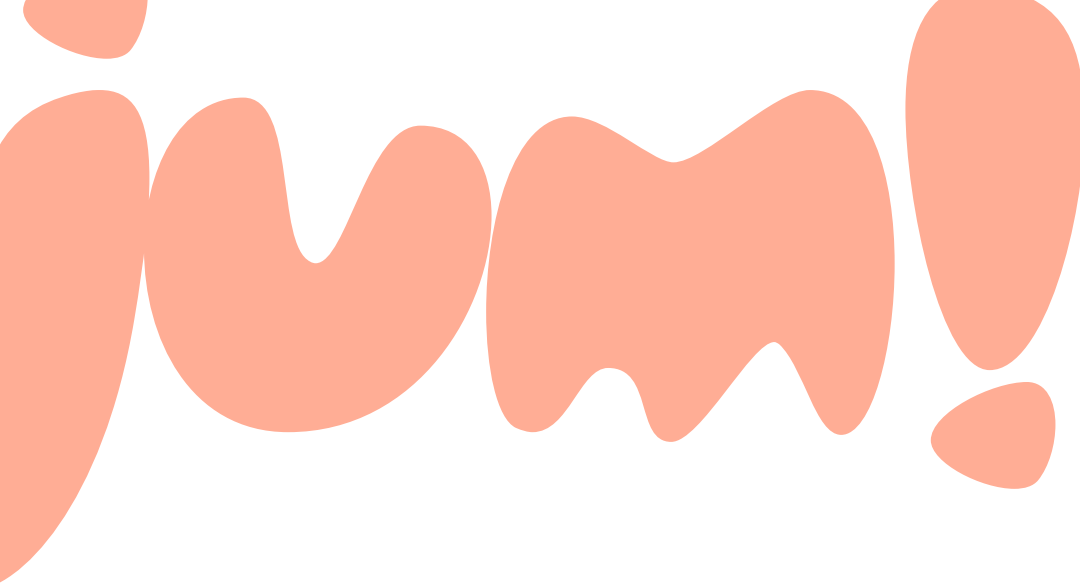
In bijlage 2 worden alle gebruikte bronnen, de selectie van respondenten en wijze van dataverzameling uitgebreider beschreven. Daar wordt ook beschreven hoe in de verschillende bronnen het concept seksuele straatintimidatie is gemeten. Het is van belang hier te vermelden dat de respons op de vragenlijst sterk selectief was voor opleiding en stadsgebied waar de vrouw woont maar representatief voor leeftijd. Omdat wij etniciteit gemeten hebben met de vraag tot welke bevolkingsgroep vrouwen zichzelf rekenen is een formele vergelijking met andere databronnen op dit kenmerk niet mogelijk. Toch lijkt de groep met een migratieachtergrond flink ondervertegenwoordigd te zijn onder de vrouwen die de vragenlijst hebben ingevuld. Van de respondenten geeft elf procent aan zichzelf tot de Nederlandse en een andere bevolkingsgroep te rekenen. Vijftien procent geeft aan zich alleen tot een andere bevolkingsgroep te

rekenen. Dit lijkt een onderschatting daar ongeveer de helft van de Rotterdammers een migratieachtergrond heeft (IDEM, 2016). Mogelijk valt de vertekening mee, indien een deel van de vrouwelijke respondenten die een migratieachtergrond hebben, geantwoord heeft zich uitsluitend tot de Nederlandse bevolkingsgroep rekenen.

In het verslag zijn citaten gebruikt die zijn voorzien van de volgende codes:

RP = politieagent
RJ = jongeren- of buurtwerk
RO = overige professional
RFV = vrouw in focusgroep
RSV = vrouw in straatinterview
RSM = man in straatinterview
RSt = verslag stadsmarinier
RSf = sfeerverslag horecasteward
ROb = verslag observatie

De codes kennen bovendien een nummering die zowel het interview als een specifieke persoon in een groepsinterview kan aanwijzen. Een citaat van bijvoorbeeld RF3V4 verwijst naar de vierde vrouwelijke respondent die in focusgroep 3 is gesproken. Een citaat van RP15b verwijst naar een interview waarin twee agenten aanwezig waren en waar het betreffende citaat van de tweede politieagent afkomstig is.

h.2 De aard van seksuele straatintimidatie

In het debat over seksuele straatintimidatie komen vaak definities naar voren die een verzameling aan gedragingen omvatten. In dit hoofdstuk beschrijven we de concrete gedragingen, de slachtoffers en plegers en de interactie tussen slachtoffers, plegers en hun omgeving in Rotterdam. Belangrijkste conclusie uit deze beschrijving is dat seksuele straatintimidatie veel verschillende verschijningsvormen kent. Deze vormen moeten in de discussie over de aanpak goed uit elkaar gehouden worden omdat zij ieder volgens andere mechanismen verlopen en een eigen dynamiek lijken te kennen. We starten het hoofdstuk met een beschrijving van de verschillende concrete gedragingen die mannen richting vrouwen vertonen, gevolgd door een uiteenzetting (paragraaf 2.2) over en de manier waarop vrouwen daarop reageren.⁹ Daarna volgt een paragraaf over de vraag wanneer vrouwen het gedrag als intimiderend beschouwen. In overeenstemming met de literatuur (Kissling, 1991; Fairchild, 2010) worden er door onze respondenten veel factoren beschreven die bepalen of het gedrag wel of niet als intimidatie wordt ervaren. Daarbij gaat het om kenmerken van de situatie, van de pleger en van de vrouwen zelf. We sluiten dit hoofdstuk af met een beschrijving van de plegers van seksuele straatintimidatie.

2.1. Vormen van seksueel getinte toenadering

Uit het onderzoek komt een grote variatie aan vormen van seksueel getinte toenadering naar voren. Vrouwen maken verbale, non-verbale en fysieke vormen van seksueel getinte toenadering mee. Deze vormen komen los, maar ook in combinatie voor en variëren van schijnbaar onschuldig tot zeer indringend.

2.1.1. Verbale vormen van seksueel getinte toenadering

De verbale vormen van seksueel getinte toenadering worden door alle respondenten het vaakst genoemd. De verbale vormen zijn in te delen in het maken van geluiden (fluiten, sissen, klakken) en het uitspreken of naroeppen van seksueel getinte opmerkingen.

⁹ Uitgangspunt in de dataverzameling was om niet te uitgebreid stil te staan bij gedrag dat evident strafbaar is zoals aanranding, bedreiging, en ander fysiek geweld. In de praktijk bleek het heel lastig dit onderscheid scherp te hanteren. Voor vrouwen bleken de verschillende vormen een continuüm te vormen zonder duidelijke onderscheid tussen al dan niet strafbare feiten. Er is vooral een groot aantal voorbeelden van feitelijke aanranding naar voren gekomen (bijv. mannen op de markt). Deze voorbeelden passen, ondanks dat het om evident strafrechtelijk vervolgbare handelingen gaat, goed in de discussie van seksuele straatintimidatie omdat het veelal om vluchtige momenten gaat waarbij de dader moeilijk vervolgbaar is en vrouwen weinig geneigd zijn te melden of aangifte te doen.

"Maar het voornaamste is dat ze nagefloten of nagesproken of nageroepen worden. Dat is in principe de klacht dan die je hoort van vrouwen." (RP2)

De seksueel getinte toenadering begint vaak met het maken van een geluidje. Het blijkt dat 38 procent van de vrouwen uit de vragenlijst in het afgelopen jaar drie of meer keren is nagefloten en 43 procent is nagesist of nageklakt. Plegers hopen hiermee volgens de respondenten de aandacht van de vrouwen te trekken. Het zijn vaak korte momenten. Professionals geven hiervoor de verklaring dat het gemakkelijk is om snel een geluidje te maken. Soms wordt het zelfs gezien als een automatische reactie van de pleger.

"Het nafluiten is vaak de eerste stap die gezet wordt, omdat het heel makkelijk is. [...] Wat ik net zeg gaat vaak goed, dat zijn hele korte momenten, bijvoorbeeld nafluiten, of "Hé, lekker ding" of "Wat zie je er goed uit". Vaak blijft het daarbij, dus dan is het hooguit drie seconde wat er speelt." (RJ1a)

"[...] het fluiten gaat automatisch en het psst gaat ook automatisch, denk ik." (RJ5b)

Na een geluidje wordt er wat over of tegen de vrouw gezegd of geroepen. Zo worden vrouwen vaak aangesproken met een koosnaam zoals chickie, dushi, schat, lekker ding of mooi meisje. Drieënvijftig procent van de vrouwen blijkt het afgelopen jaar drie of meer keren gecompimenteerd te zijn met haar uiterlijk en 43 procent is nageroepen met een seksueel getinte opmerking. Soms lijkt de man de vrouw gewoon gedag te willen zeggen of daadwerkelijk alleen een compliment te willen geven, maar veel vrouwen geven aan dat bij zulke opmerkingen de mannen uiteindelijk dan vaak iets van de vrouw willen, zoals een telefoonnummer. In een klein aantal gevallen (3%) wordt er daadwerkelijk om seks gevraagd.

Zij gaven gelijk beide aan dat ze net benaderd waren door een zwerverachtige man die vroeg of ze met hem mee naar huis gingen. (RSV12)

"[...] maar ik heb ook wel eens meegemaakt dat je met iemand een praatje maakt en toen zei die ineens tegen mij: "Ik wil met je naar bed". En toen dacht ik van dit gaat gewoon echt te ver." (RF3V2)

Respondenten benoemen het aanspreken van vrouwen vaak als 'het proberen te versieren van de vrouw'. Door de jongere vrouwelijke respondenten wordt dit ook wel 'fixen' genoemd. Dit wordt echter niet als een normale manier van versieren gezien, vooral vanwege de grove manier van benaderen.

"Weet je, we hebben allemaal wel eens een meisje willen versieren, [...], dat hebben we allemaal op een redelijk nette manier gedaan, maar tegenwoordig, hoor mij nou, goede oude tijd, is het gewoon wat grover." (RJ4)

Plegers spreken de vrouwen niet altijd aan, maar roepen of schreeuwen ook van een afstand beledigende opmerkingen tegen of over de vrouw.

Als ik doorvraag blijkt toch dat deze vrouw bijvoorbeeld wordt uitgescholden voor "kankerhoer" en dergelijke. (RSV4)

"Omdat ze de vervelende opmerkingen maken en gelijk beginnen met schelden. Daar zit je ook niet op te wachten natuurlijk. Als je hoer en alles naar je hoofd krijgt dan ben je er al gauw klaar mee [...]. Ze lopen voorbij en het is: "Hey sletje", weet je wel." (RJ7)

"Dat ik word aangesproken van: "Joh, van die groep jongens, die heb me aangesproken", en "dit of dat", of "die floten me na", of "die noemden me hoer", of... Nou, terwijl er geen aanleiding voor was." (RP6)

Hoewel het beeld dat er snel gescholden wordt bij incidenten van seksuele straatintimidatie dominant in de interviews aanwezig was, blijkt dat "maar" 12 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar (3 of meer keer) nageroepen is met seksueel beledigende opmerkingen (zoals slet of hoer). Als we apart naar de vrouwen onder 32 kijken is dat aandeel iets hoger (16 procent). Het lijkt er dus op dat de vrouwen en professionals in de interviews de situaties waarbij gescholden wordt, hebben benadrukt. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat schelden een erg zichtbare vorm van intimidatie is die vaak plaatsvindt als er veel getuigen zijn (denk aan koop- en uitgaansavonden), terwijl in de praktijk een minderheid van de populatie ermee te maken krijgt.

Tot slot maken de interviews duidelijk dat de verbale seksuele straatintimidatie niet alleen gebeurt door jongens en mannen die op straat staan of lopen. Regelmatig is door onze vrouwelijke respondenten benadrukt dat het ook gebeurt door jongens of mannen die fietsen of in een auto zitten.

"[...] maar ik ben ook een keer benaderd door een man in zijn auto. Ik liep op de stoep en hij remde af zodat hij naast me kon blijven rijden. Hij sprak me aan, maar ik negeerde hem. Toch bleef hij een redelijk lange tijd - ik denk zo'n 15 seconden - naast me rijden en tegen me praten." (RSt4)

Mannen en jongens spreken haar vaak aan, maar het komt ook voor dat mannen op de fiets echt terugfietsen en naast haar gaan lopen. Dit gebeurde ook vlak voordat we haar aanspraken. (RSV23)

2.1.2. Non-verbale vormen van seksueel getinte toenadering

Vrouwen maken ook non-verbale vormen van seksueel getinte toenadering mee. Zo zijn er plegers die seksuele gebaren naar vrouwen maken en zijn er plegers die op een intimiderende wijze naar de vrouwen kijken. Vrouwen geven aan dan het gevoel te hebben dat zij hen van top tot teen visueel aan het uitkleden zijn. Vrouwen beschrijven deze vormen van gedrag veelal als indringender dan het nafluiten of sissen. Het nastaren wordt in de enquête het vaakst genoemd. Zo is 64 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar drie of meer keren nagestaard. Voor vrouwen jonger dan 32 is dat zelfs 77 procent.

"Ik heb het ook vanochtend nog meegemaakt. Ik fietste naar mijn werk en er stond een man die tegen het verkeer fietste en ik ga jullie niet de gebaren laten zien wat hij aan mij heeft gedaan, maar dat was zo vreselijk, echt waar. Hij heeft van die seksuele gebaren gedaan, waarvan ik denk van 'nou'. [...] Weet je, ik krijg een soort van [houdt adem in], schrok in je lijf, weet je." (RF4V2)

"Een blik kan ook al intimiderend zijn hé. Dat vind ik... daar kan ik echt rillingen van krijgen soms." (RF3V3) "Dat is soms nog wel enger af en toe." (RF3V1) "[...] Meestal keek ik wel gewoon terug naar van 'dit hoeft niet'." (RF3V3) "Maar die blik blijft wel hangen." (RF3V4) "Ja." (RF3V1/3)

"[...] maar hier op straat zijn er mannen die je half uitkleden en die weten eigenlijk hoe jou er naakt uit ziet, terwijl jij je kleren aanhebt. Dat fantaseren ze dan ook." (RF3V3)

Ook deze jongens zijn met elkaar in gesprek. Ook hier merk ik dat deze jongens echt hun nek verdraaien om vrouwen na te kijken. Er wordt verder niets gezegd, want de jongens blijven met elkaar in gesprek ondanks dat zij het meisje nakijken. (ROb6)

2.1.3. Fysieke vormen van seksueel getinte toenadering

Een enkele keer maken vrouwen fysieke vormen van seksueel getinte toenadering mee. Deze vormen worden als het meest intimiderend beschouwd. Vrouwen worden bijvoorbeeld omsingeld door pleger(s). Dit betekent dat de pleger(s) de doorgang blokkeren en vrouwen noodgedwongen stil komen te staan. Twee procent van de vrouwen heeft aangegeven dit drie of meer keren in het afgelopen jaar te hebben meegemaakt. Een vorm van fysieke intimidatie die verschillende keren in de interviews naar voren kwam is die van de aanraking op drukke plekken zoals bij de kraampjes op de markt.

“Dat zijn echt van die mannen die niet echt spullen komen kopen op de markt of groente of fruit, maar die komen echt vrouwen shoppen. En dan sta je ergens en dan gaan ze helemaal tegen je aan of wat jij zegt dan voel je opeens een beetje een hand die net meer richting de billen gaat.” (RF3V4)

Het vaakst maken vrouwen mee dat de pleger ongewild met ze meeloopt of dat ze worden achtervolgd (14% van de vrouwen). Vrouwen zeggen dus vaker achterna te zijn gelopen, dan dat ze zijn nageroepen met een seksueel getinte belediging zoals slet of hoer (12%). Dit onderschrijft de eerdere constatering dat het schelden althans voor wat betreft de mate waarin het voorkomt overschat lijkt te worden door professionals en vrouwen. Deze vertekening zien we ook terug in de media en het bredere maatschappelijke debat.

“Achtervolgen vooral. Dat vond ik wel. In het begin weet je niet zo goed hoe je er mee moet omgaan. Dus of je nu te voet bent of met de auto, dat je dan wordt achtervolgt.” “En dat heb je echt meegemaakt, ook in de auto?” (Interviewer) “Ja, ja, zowel als ik aan het wandelen of in de auto, dan wordt je gewoon letterlijk gevolgd. En dan moet je even kijken hoe je naar huis komt. En ja op straat, het aanspreken, het achtervolgen,” (RF3V3)

“Ja, sommige jongens gaan echt af op meisjes.” (RF1V1) “Ze komen achter hun aan, en..” (RF1V2) “Ze komen echt helemaal achter je aan, ze achtervolgen je, maakt niks uit waar je naartoe gaat.” (RF1V1) “Ook al ben je niet alleen, ze komen ...” (RF1V2) “ze komen gewoon echt achter je aan. En dat vinden sommige meisjes niet leuk.” (RF1V1)

Het achtervolgen kan gepaard gaan met het opdringen en het aanraken van de vrouw. Dit betekent dat de pleger meeloopt en niet wil ‘loslaten’. Zoals een politieagent zegt: *“en die blijven maar zuigen, zuigen, in de hoop dat je wat zegt”* (RP11). Benadrukt moet worden dat deze opdringerigheid, achtervolgingen (art. 426bis Sr.) en aanrakingen (art. 246 Sr.) strafbaar zijn gesteld in het wetboek van strafrecht.

“Ik was een keer aan het fietsen dat iemand naast me kwam fietsen en mij zo in mijn kruis greep fietsend. Dat was echt vrij bizar, want ik bedoel. Gewoon nagegrepen worden had ik ook al vaker meegemaakt, maar dat iemand dat al fietsend voor mekaar kreeg.” (RF4V1)

“Er kwamen veel mannen inderdaad, maar je zag al die manier van hun gedrag, weet je, tegen ons, niet van iedereen, maar dat van sommige niet oké was. Eentje kwam dicht bij mij en ik voelde en hij deed het zo expres, weet je, om tegen mijn billen aan te komen.” (RF4V2)

2.2. Interacties bij seksuele straatintimidatie

In de literatuur worden verschillende wijzen beschreven waarop vrouwen omgaan met seksuele (straat)intimidatie (Fairchild, 2007; Fairchild & Rudman, 2008). Een grote meerderheid van de vrouwen probeert de interactie zoveel mogelijk te beperken door het negeren of het vermijden van de pleger. Een kleine groep vrouwen gaat op een actieve wijze om met seksuele (straat)intimidatie door de pleger te rapporteren of te confronteren. Ook zijn er vrouwen die zichzelf de schuld geven of de seksuele (straat)intimidatie ervaren als een compliment (Fairchild, 2007; Fairchild & Rudman, 2008; Saunders, Scaturro, Guarino, & Kelly, 2016).

Het ervaren niveau van de bedreiging door de seksuele intimidatie blijkt sterk in relatie te staan met de individuele reactie (Baker, Terpstra, & Larntz, 1990). Hoe bedreigender de seksuele intimidatie overkomt, hoe groter de kans is dat een vrouw op een actieve wijze reageert. De lichte vormen van seksuele intimidatie, zoals het nafluiten en het maken van gebaren, lokken juist sneller passiviteit uit (Baker et al., 1990). Als de seksuele intimidatie voorkomt in een context die meer onveiligheidsgevoelens oproept, zou dat ook een actievere reactie uitlokken (Fairchild, 2010).

2.2.1. Interacties bij lastigvallen

Ook in ons onderzoek zeggen vrouwen die seksuele straatintimidatie meemaken dit meestal te negeren (81%) en hun weg te vervolgen. Veel vrouwen lopen daarbij zo snel mogelijk door (74%). Het negeren wordt soms ook benoemd als 'afsluiten'. De vrouwen hebben dan als het ware oogkleppen op en horen het niet meer. Deze vrouwen geven aan dat je interesse toont in de man door te reageren en dat je door de 'avances' van de man te negeren, laat zien dat je niet geïnteresseerd bent. De meeste vrouwen zien daarom het negeren als de beste optie als zij seksueel geïntimideerd worden op straat.

"Ja, ik loop door of ik negeer het. Ik negeer het eigenlijk niet eens, het gaat langs mij heen eigenlijk." (RF5V4)

"Gewoon alsof je een vliegje of zo hoort, zo. Alsof je gewoon helemaal niks hoort, oké." (RF1V1) "En dan doorlopen." (RF1V3) "Gewoon doorlopen." (RF1V1) "Doen alsof er niks is." (RF1V3)

Daarnaast zijn er ook vrouwen die wel reageren, door bijvoorbeeld aan te geven dat ze er niet van gediend zijn (21%) door een afwijzend gebaar te maken of afwijzend naar de man te kijken (52%), of door een reactie te geven op een opmerking van de pleger. Deze vrouwen denken op deze manier het duidelijkst een signaal af te geven dat hun grenzen worden overschreden. Zij doen dat op verschillende manieren, van terugschelden tot vriendelijk reageren.

Bij Zuidplein heeft ze een keer gehad dat er een man met haar meeliep. Ook die keer heeft ze gezegd dat ze er niet van gediend is. (RSV22)

Ik ben gewoon gaan terug schelden hoor. (RSV9)

"Ik heb ook een keer meegemaakt dat iemand uit een coffeeshop rende "Mag ik je nummer". Ik zat hem aan te kijken. Sorry, pardon, hij blokkeerde me gewoon, ik kon geen kant op. Ik zei: "mag ik er alsjeblief even langs". Ja, dit en dat. Ik zeg: "Ten eerste, ik hoef geen man die uit de coffeeshop komt rennen en mij aan gaat spreken, dus laat me alsjeblieft met rust, ik ga gewoon verder". (RF3V2)

"Nou ja, ik kijk misschien even na van pfff. Vooral laten weten dat ik me niet geïntimideerd voel. Het is inderdaad die aandacht, als je ze weer aandacht gaat geven of juist op reageert of juist bang wegloopt of zo, dan voelen ze die macht van ooww ik heb een reactie gekregen." (RF2V2)

Bij het begin negeerde ze het ook maar, maar uit ervaring heeft ze dan geleerd dat ze beter vriendelijk kan reageren. De mannen/jongens laat haar dan sneller met rust. (RSV23)

Veel vrouwen lijken dus heel bewust om te gaan met hun reactie en zij beschrijven daarbij een leerproces. De vrouw heeft dan gaandeweg geleerd hoe zij het beste op de seksueel getinte gedragingen kan reageren. Voor de een is dit dus door het te negeren en voor de ander door er op te reageren.

Uit de interviews blijkt ook dat lang niet altijd duidelijk is wat adequate reacties zijn om ongewenst gedrag van de pleger te voorkomen. Daarbij is het al onduidelijk wat precies de 'goede reactie' is in de ogen van de pleger. Vaak wordt genoemd dat als de plegers de vrouwen proberen te versieren, het afwijzen van hun 'avances', op welke manier vrouwen dat ook doen, zal leiden tot een scheldpartij. Echter, respondenten beschrijven ook dat als ze wel 'goed' reageren ze alsnog uitgescholden kunnen worden omdat ze dan 'te veel' interesse zouden tonen. Het is voor vrouwen moeilijk om vooraf te bepalen hoe de pleger zal reageren.

"Ja, jongens proberen, hoe wij het zeggen, te fixen. En als dat niet lukt, dan word je gelijk uitgescholden voor hoer." (RF1V1)

"Maar ik heb wel meegemaakt dat vrouwen wel reageren en, nou, wat ze dan echt uiten, dat is echt bij de beest af." (RP4)

"Volgens mij doe je het nooit goed. Als je namelijk wel reageert dan ben je hap-pig en ben je te makkelijk of zo misschien. Je moet onzichtbaar zijn." (RP11)

Ik heb ook bijvoorbeeld meisjes gezien die totaal geen aandacht geven, die worden dan zwaar uitgescholden van "vuile hoer" en "vuile..", snap je. Juist omdat die jongens die aandacht niet krijgen." (RJ14a)

De onzekerheid over hoe de situatie verder zal verlopen is, zo blijkt uit de reacties van vrouwen en professionals, een belangrijk onderdeel van het probleem van seksuele straatintimidatie.

"Je weet ook niet tot wat iemand dan in staat is om te gaan doen." (RF3V1)

"Dus dan begint het al... loop ik door of ga ik onzichtbaar aan de overkant lopen en dan krijg je misschien nog meer opmerkingen... dat zijn allerlei afwegingen die een vrouw op dat moment maakt, denk ik... en het voelt niet fijn." (RP2)

Behalve negeren en zichtbaar verbaal of non-verbaal reageren, zijn er ook andere reacties van de vrouwen te onderscheiden. Meer dan de helft van de vrouwen heeft aangegeven extra alert zijn als zij seksueel geïntimideerd worden op straat (65%). Tijdens de interviews komt naar voren dat vrouwen extra alert zullen zijn op de eventuele vervolg stappen van de mannen of jongens, zodat vrouwen snel kunnen handelen als de mannen of jongens iets gaan doen.

Vrouwen noemen ook verschillende strategieën waarmee ze mogelijk eventuele vervolgstappen van de mannen of jongens kunnen voorkomen. Eenenvetig procent van de vrouwen geeft aan haar telefoon te pakken om een bekende te bellen, tien procent pakt een voorwerp dat als wapen kan dienen (vaak sleutelbos) en drie procent belt de politie.

"[...] als ik alleen ergens s 'nachts naar huis fiets en er gebeurde dan zoiets dat ik dan mijn man of iemand anders als ik weet dat die wakker is of zo bel, zodat ik dan met iemand aan de telefoon ben, dan is er tenminste iemand terwijl dit aan het gebeuren is of zo." (RF4V1)

In sommige voorbeelden werden vrouwen door de seksuele straatintimidatie in een situatie geplaatst waarbij zij denken zich op een bepaalde aangepaste wijze te moeten gedragen om de situatie 'goed' door te komen. Dit gaat om vormen van seksuele straatintimidatie waarbij de pleger dicht bij de vrouw komt. Dergelijke coping is ook beschreven in de literatuur: vrouwen proberen seksuele straatintimidatiesituaties naar een onschuldige situatie te transformeren door net te doen of ze hulpeloos of incompetent zijn, waardoor de man op zijn sociale positie blijft staan (Gardner, 1980). Een ander voorbeeld is te lachen in de hoop dat de seksuele straatintimidatie zal stoppen, terwijl je eigenlijk bang bent (Thompson, 1993).

"[...] maar soms moet je soort van naar iemand glimlachen of lief meespelen, gewoon voor je eigen veiligheid. Want soms voel je aan, er is nu meer dreiging als ik het negeer. Als bijvoorbeeld iemand naast je komt lopen.. Je loopt bijvoorbeeld hier, misschien langs een muur en er komt iemand zo je naar de muur toe drijven en zo naast je lopen van: "Hey, mag ik je telefoonnummer. Mag ik met je mee. Mag ik met je mee naar huis. Ik mag toch wel een stukje meelopen, daar is toch niets mis mee, dat is toch niet erg als ik met je meeloop". Dat soort dingen. Dan word je zo naar de muur toegedreven. Ja, dan weet je ook wel dat je een klein beetje moet meespelen, want er is anders geen goede uitweg. Je moet.. als je dan... dan word je naar de muur toe gedreven of zo en dan weet hij dat hij sowieso mee mag lopen, maar als je zegt nee. "Wat is er mis met jou, ik mag toch wel een stukje met je meelopen. Dat is toch aardig van mij". Ja, dus je moet wel echt zoeken naar zo'n... hoe kalmeer je iemand zonder aanstoot te geven, zonder iemand boos te maken, zonder iemand toe te geven, nee je mag mij toch niet aanraken, eigenlijk wil ik niet dat je met mij meeloopt, maar je bent echt super oké hoor." (RF4V1)

2.2.2. Interacties wederzijds flirtgedrag en dubbele signalen

De hierboven beschreven reacties van vrouwen gaan over vrouwen die evident overlast ervaren van de seksueel getinte toenaderingen. In de interviews met zowel professionals als vrouwen kwamen echter ook tal van voorbeelden naar voren waarbij hetzelfde gedrag (nastaren, opmerkingen roepen, fluiten, sissen, etc.) door vrouwen opgezocht lijkt te worden of waar de reacties van de vrouwen tenminste erg ambigu zijn. Sommige respondenten geven aan dat het gedrag van deze vrouwen bijdraagt aan het in stand houden van het gedrag van de mannen waar dan vervolgens andere vrouwen ook weer last van hebben. Er lijkt hier sprake te zijn van een ingewikkelde mix van lastigvallen en flirtgedrag waarbij de interacties die plaatsvinden tussen mannen en vrouwen door elk individu op andere waarde worden geschat afhankelijk van zijn of haar eigen seksuele waarden, omgangsvormen, sociale vaardigheden en zelfbeeld. We hebben de vrouwen over wie deze citaten gaan niet zelf gesproken. Het gaat hier dus om interpretaties van dit gedrag door anderen (professionals en vrouwen).

"Sommigen vinden het leuk en sommigen gaan gewoon echt daar achter aan en wisselen nummers uit." (RF1V1) "Of ze lachen, zo van ik vind het wel leuk." (RF1V2)
"[...] Meestal heb je hier zo jongens die in auto's proberen te fixen, zeg maar. Of

dan stappen ze in, in de auto, want meestal hebben ze echt van die dure bakken. Dus dan stappen ze in, of dan stapt hij uit, gaat 'ie naar meisje toe en vraagt 'ie nummer.' (RF1V1) 'Maar als ze het doen, ze lachen ook vaak, zo van: 'Ja, ik vind het wel leuk.' (RF1V2) 'Je ziet het gewoon echt aan hun gezicht, aan hun uitdrukking van hun gezicht. Hoe ze het doen en hoe ze ermee omgaan.' (RF1V1)

'Er zijn ook zat meiden die het hartstikke interessant vinden. Ze gaan er dan niet zozeer op in en delen geen telefoonnummer, maar genieten daar zichtbaar van. Die lopen dan nog wel een extra rondje langs om het nog een keer te horen.' (RJ1b)

'Maar wat je dan ook hoort van die jongens. Weet je ze staan al die tijd te twirken¹⁰ en ze gaat van alles met me doen en ze laat alles stiekem ff zien en op het moment dat ik zo'n opmerking maak dan gaat ze moord-en-brand schreeuwen of dan kom jij net aan. Dus het is.. je weet het niet. Het is ook vaak, vind ik, als vrouw gezegd, dat die meiden af en toe zich echt sletterig gedragen naar de jongens toe en dan is het niet goed te praten wat de jongens doen, maar het is wel actie en reactie natuurlijk. [...] Ja, dat de meiden zich niet realiseren wat ze uitlokken bij mannen en dat de jongens niet realiseren wat hun gedrag voor impact heeft op die meiden.' (RP8)

In de onderstaande citaten wordt beschreven hoe in de beleving van de professionals het gedrag van de hier beschreven vrouwen invloed heeft op de overlast die andere vrouwen ervaren.

'En zelfs ook.. een aantal meiden die vinden die aandacht, die is daar gewoon gevoelig voor en die zoekt liefde, lust of wat het dan ook is. Dus ja, op deze manier wordt het dan ook in stand gehouden, ook vanuit de meiden, de vrouwen dus. Die dus ook... die niet de goede signalen kunnen geven. Die de grenzen niet kunnen stellen.' (RP16a) 'Ja, meisjes kunnen ook doorslaan.' (RP16b)

'Ik denk ook dat het zeg maar komt dat.. ze zeggen altijd 'het komt door de overige vrouwen die het wel accepteren', om het zo maar te zeggen.' (RJ13a) 'Inderdaad. Daar zit veel verschil in, bij vrouwen onderling. Niet iedereen... heeft zeg maar evenveel respect voor haar lichaam en de een lacht het weg en de ander zegt meteen van niet doen, daar ben ik niet van gediend. Dus daar zit onderling echt superveel verschil in.' (RJ13c) 'En vooral van vrouwen die een bepaalde kledingstijl hanteren. Kijk dat er een stereotype dat ontstaat dan gaan ze denken van oké, de vrouwen die zich zo kleden tijdens het uitgaan of in de stad met een bepaalde jurk, hoge hakken, die vragen meestal om aandacht en dat is ook zo maar er zijn genoeg die dat ook dragen en dat niet willen hebben. Dus dat is ook waar naar gekeken moet worden.' (RJ13a)

2.3. Wat is intimidatie?

Uit de hier bovenstaande paragrafen blijkt dat seksueel getinte toenadering vele verschijningsvormen kent waarbij gedragingen vaak in combinatie voorkomen en er op verschillende manier door vrouwen op wordt gereageerd. Om beter te weten waar een aanpak zich op zou moeten richten zijn we nagegaan waar het van afhangt of vrouwen de toenaderingen intimerend vinden. Daarover is gesproken in de interviews maar ook is in de enquête de vraag gesteld om in eigen woorden seksuele straatintimidatie te beschrijven. In onderstaande paragrafen is deze informatie gecombineerd.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld <https://youtu.be/NgoyVRO0A0E>

2.3.1. Intimiderende vormen

Voor vijf vormen van gedrag is vrij duidelijk dat zij voor veel vrouwen intimiderend zijn. Meest evident zijn in het nauw gedreven worden en achtervolgd worden. Dit zijn voor een grote meerderheid van de vrouwen uit de enquête intimiderende ervaringen. Zij voelen zich op die momenten ongemakkelijk en vooral onveilig (samen 84% bij in het nauw drijven, 80% bij achtervolgen) en boos of geïrriteerd (samen 30% bij beide vormen) (zie figuur 1 en 2).¹¹ In de open vraag van de enquête noemde zestien procent van de respondenten tenminste één van deze vormen¹² spontaan bij de beschrijving van wat seksuele straatintimidatie is.¹³ Dit relatief lage percentage komt waarschijnlijk doordat veel vrouwen deze vormen niet meemaken en ze dus ook niet benoemen als hen om een definitie wordt gevraagd. Ook in de interviews kwam naar voren dat vrouwen onveiligheidsgevoelens ervaren op het moment dat zij te maken krijgen met deze vormen van seksuele straatintimidatie.

Een man begon naast haar te lopen en haar telefoonnummer te vragen en legde zelfs zijn arm om haar heen. Ze zei dat ze uit angst maar gewoon meeging, niet dat ze haar telefoonnummer heeft gegeven, maar dat ze gewoon meeliep en antwoord bleef geven op zijn vragen. Ze vond dit echt beangstigend. (RSV6)

"Hij zat echt op zijn fiets en hij kwam steeds dichterbij en ging die rondjes met z'n fiets om mij heen fietsen. Toen werd ik best wel angstig en ik moest toen wel wat zeggen of ik moet gewoon laten zien dat ik niet bang ben en gewoon zeggen dat ik de politie erbij haal of iets dergelijks." (RF3V2)

Bij enkele minder evident bedreigende vormen van gedrag geeft ook een groot aantal vrouwen aan zich onveilig en/of ongemakkelijk te voelen. Dit gaat om naar seks worden gevraagd (samen 60%) en nageroepen worden (samen 50%). Daarnaast raakt vijftig procent boos of geïrriteerd als er om seks wordt gevraagd en zestig procent bij het nageroepen worden met al dan niet beledigende seksuele opmerkingen. In de open vraag van de enquête gebruikt 47 procent van de vrouwen tenminste een van deze vormen om seksuele straatintimidatie te beschrijven. In de interviews zijn deze vormen ook uitgebreid op deze wijze door de vrouwen en professionals benoemd.

"Tijdens mijn rondleiding door beide wijken de eerste dag werd ik meteen nagefloten en bij mijn arm gegrepen. Hoewel dit allemaal vrij onschuldig bleef, gaf dit mij toch een ietwat onveilig gevoel." (RSt1)

"Het lastig vallen in ieder geval van vrouwen en dan was het echt van het naroeppen, grove bewoordingen van "hey hoer" en als er dan niet gereageerd werd des te grover werd het en dan werden er ziektes bij gehaald. Gelukkig nog niet echt fysiek, het is vooral verbaal, maar dit wekte zo een angst op bij de meiden dat ze er erg van schrokken, dus het is wel een dingetje." (RP12)

¹¹ Eventuele verschillen in reacties op de uitingen tussen groepen vrouwen naar opleiding, leeftijd en etniciteit zullen in vervolgonderzoek op dezelfde data worden uitgezocht.

¹² In de open vragen zijn ook nog diverse andere soorten uitingen genoemd. Daar zullen wij in een volgende publicatie verder op ingaan.

¹³ Informatie op basis van een steekproef (N=100) van de antwoorden omdat er onvoldoende tijd was alle antwoorden te coderen.

In de enquête is ook gevraagd naar de gevoelens van vrouwen bij gecompimenteerd worden met het uiterlijk, nafluiten, nasissen en nastaren. Deze vormen veroorzaken duidelijk minder vaak onveiligheidsgevoelens (bij 2-9% van de vrouwen) of boosheid (1-5%, en 15% voor nasissen) maar vrouwen voelen zich wel ongemakkelijk (20 tot 30%) en geïrriteerd (tot 50% bij nastaren) door dit gedrag. In de open vraag noemt 47 procent van de vrouwen tenminste een van deze vormen in haar beschrijving van seksuele straatintimidatie. De vrouwen en professionals in de interviews zijn in meerderheid weinig positief over het nafluiten en nasissen maar er zijn ook mildere reacties van de vrouwen vooral het fluiten (zie ook paragraaf 2.3.2).

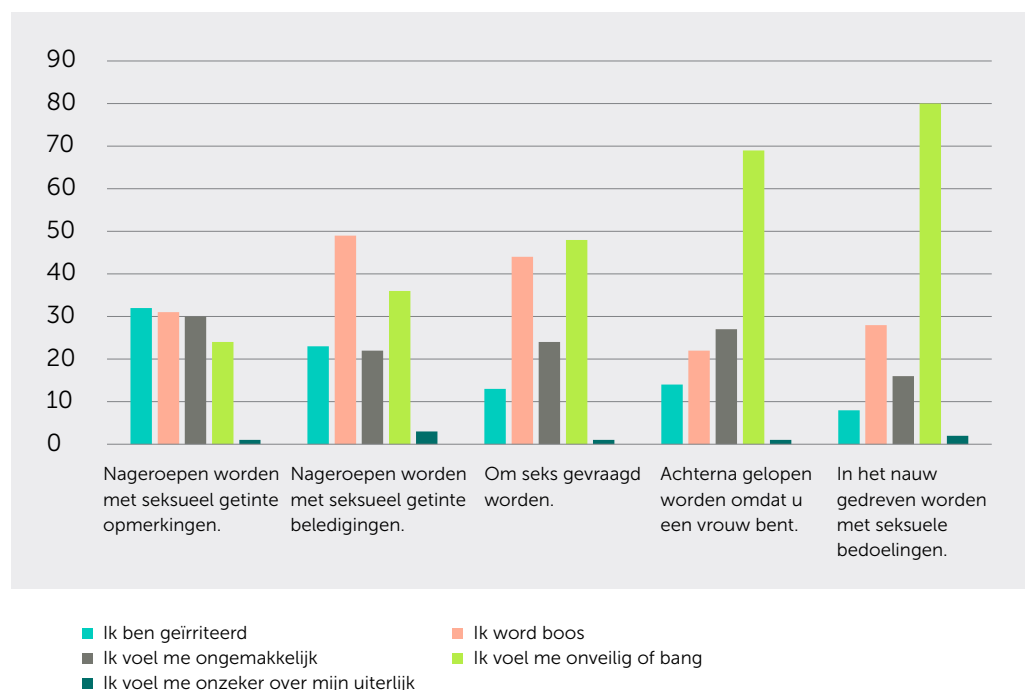
"Een meisje is geen hond, je gaat niet naar haar fluiten. Of je gaat niet naar haar sissen of zo. Je gaat niet tegen haar zeggen: "Kom, kom, kom", ze is geen hond. "Wil je alsjeblieft komen?". Een meisje moet je met respect behandelen, niet als een hond behandelen. Gewoon met respect." (RF1V1)

"Maar dat 'psst psst' is voor jou wel oneerbiedig? Het is niet een soort van even aandacht?" (Interviewer) "Ja. Nee. Ik vind het héél oneerbiedig. Ben geen poesje of zo." (RJ3)

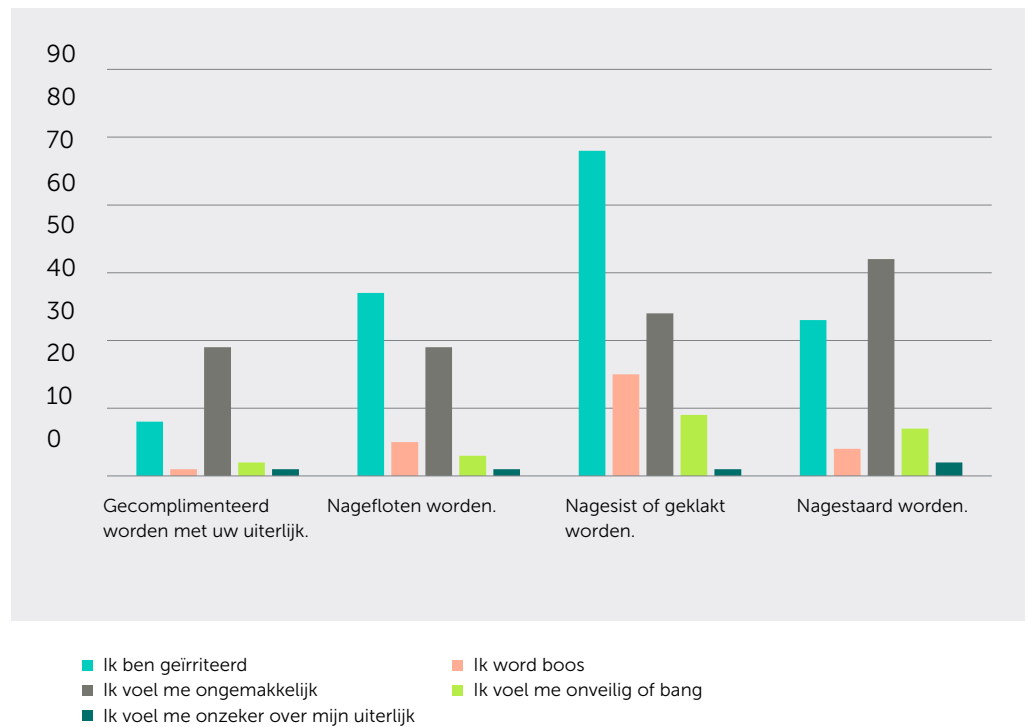
Ze zegt ook dat ze dat helemaal niet erg is, want ze fluiten alleen maar. (RSV1)

De onveilige of ongemakkelijke gevoelens bij deze gedragingen hebben vaak te maken met de onzekerheid over wat er gaat volgen (zie ook paragraaf 3.2.1. en paragraaf 3.3.1.). De vraag is of er ook vrouwen zijn die wel positief op deze vormen van gedrag rapporteren, in de volgende paragraaf gaan we hier verder op in.

Figuur 1: Gevoelens vrouwen bij gedragingen % totaal (N=1186)

Figuur 2: Gevoelens vrouwen bij gedragingen % totaal (N=1186)

2.3.2. Wanneer is een toenadering een compliment?

Uit de enquête blijkt dat 41 procent van de vrouwen het vleidend vindt als mannen op straat hen complimenteren met hun uiterlijk. Ook in de interviews kwam naar voren dat er vormen van aanspreken zijn die door vrouwen gewaardeerd worden en bijdragen aan positieve interactie op straat.

Heel soms gebeurt het op een vervelende manier, maar vaker op een leuke manier. De jongens proberen dan op een leuke manier contact met ze te maken: "hey mooi meisje, wat zie je er leuk uit vandaag". (RSV9)

Ze geven eigenlijk meteen aan dat ze dat gedrag van mannen wel leuk vinden. Ze geven aan dat vrouwen voor de spiegel staan om mooi gevonden te worden. Dan is het toch logisch dat mannen daar een opmerking over te maken om je een compliment te geven. Ze geven aan dat ze het ook echt als een compliment zien. "Als je een rottag hebt en je loopt desnoods hier over straat, dan voel je je gelijk weer een stuk beter". Zolang het echt bij het maken van complimenten blijft vinden ze het wel prima. (RSV7)

[...] geeft ze echt stellig aan dat ze dat helemaal niet vervelend vindt. Ze zeggen alleen maar dat ik er leuk uit zie of dat ik een lekker kontje heb. Ze geeft aan dat ze uit de Antillen komt en dus wel een kont heeft. (RSV1) Uit haar houding en gezichtsuitdrukking merk ik op dat ze het wel vleidend vindt (Interviewer).

Nagefloten worden, vindt twaalf procent van de vrouwen vleidend. Het maakt daarnaast 27 procent van de vrouwen aan het lachen. Nasissen en naklakken wordt veel minder vaak positief beoordeeld slechts twee procent voelt zich gevleid. Er kan hierdoor geconcludeerd worden dat, hoewel nafluiten wat luchtiger wordt opgevat, het maken van geluiden in het algemeen geen positieve gevoelens bij de vrouwen losmaakt.

Of vrouwen de seksueel getinte toenadering als een compliment ervaren is afhankelijk van uiterlijke kenmerken van de pleger. Hoe onverzorgder, minder knap en hoe ouder de pleger is, des te minder positief ervaren de vrouwen een compliment. Bij oudere en minder aantrekkelijke mannen wordt de seksueel getinte toenadering dan ook als vies, vervelend en intimiderend ervaren.

De aantrekkelijkheid en leeftijd is bepalend voor de mate van intimidatie. Als het een blonde aantrekkelijke jongen betreft vindt ze het niet erg en zou ze het sneller als een compliment opvatten. Als de man een oudere leeftijd heeft wordt het door haar als intimiderender ervaren. (RSV20)

Als het mannen zijn van boven de 40 vindt ze het vooral vies, want het had haar vader kunnen zijn. (RSV23)

"Die mannen zijn oud en zien er niet uit, ze hebben vaak een jointje in hun hand, dan is het geen compliment meer, dan is het gewoon smerig." (RJ1a)

Een andere reactie op de complimenten van (vooral) de jongere jongens is dat vrouwen het gedrag wel grappig zeggen te vinden. In de enquête blijkt dat het gedrag 33 procent van de vrouwen aan het lachen maakt. Uit de interviews maken we op dat dat veelal om wat spottend lachen gaat, omdat de vrouwen de gedragingen knullig en (daardoor) onschuldig vinden.

"Ik vind het meestal wel grappig gewoon, ik moet er altijd om lachen, omdat het eigenlijk zo doorzichtig is en zo sukkelig en zo, dat ik denk van, denk ik: 'Nou, serieus?'. Dat het effect heeft of zo, dus dan vind ik het eigenlijk wel gewoon grappig en dan, ja..." (RO2b)

Vrouwen die de complimenten niet kunnen waarderen geven aan dat dit komt omdat het compliment vaak vervolgd worden door ongewenste vervolgoepmerkingen (zoals ook beschreven in paragraaf 3.1.1.) of acties. Zodra een 'compliment' samengaat met geluidjes wordt het ook meestal niet als een compliment opgevat.

"Ze beginnen gewoon heel normaal, maakt niet uit wat.. ze zeggen gewoon wat en als je dan bijvoorbeeld reageert dan willen ze ineens met hun versiertrucs komen of met dat.." (RF3V2)

Als er iemand tegen haar zegt van "wat zie je er leuk uit vandaag" en ik kan gewoon mijn weg vervolgen is er niets aan de hand en vat ik het op als een compliment, maar zodra ze echt "schatje", "psst, psst" of echt lelijke woorden gebruiken dan is het niet meer bedoeld als een compliment en vind ik het intimiderend. (RSV5)

In verschillende interviews werd benoemd dat het ook heel veel te maken had met de manier waarop het gebeurt maar respondenten konden dat vaak niet erg concreet maken. Onderstaande respondent probeerde het onder woorden te brengen maar kon zijn collega nog niet echt overtuigen. De term respectvol lijkt in ieder geval wel een belangrijk sleutelwoord te zijn.

"Ik bedoel, ik vind wel dat je elkaar mag aanspreken op straat. Je mag met zeker respect, gewoon met respect, mag je best wel fluiten naar iemand, vind ik. Op het moment dat je maar gewoon respectvol bent." (RJ12) "[...] Hoe fluit je dan op een respectvolle manier?" (RJ9) "Nou, op het moment dat er een leuke meid voorbij komt, van: 'Wow, *fluit*', weet ik veel wat, het is maar net hoe je het brengt." (RJ12) "Ik was echt nieuwsgierig hoe je dat kan doen." (RJ9) "Zo, jij ziet er mooi uit, goeiendag". En dan kan je ze eigenlijk gewoon 'Goeiedag' zeggen en laten voor wat het is. Wij deden dat vroeger ook op het klagtrapje in het dorp, weet je wel." (RJ12) "Ja, maar ik kan me niet voorstellen hoe je dat op een respectvolle manier

kan doen." (RJ9) "Maar dat kan wel, dus het is de uitstraling die je hebt, de manier van overbrengen. Kijk, als jij 'psst, psst, psst', nou ja, ik vind dat al geen goeie manier van benaderen, maar... Ja, het is vice versa, weet je." (RJ12).

2.3.3. Andere factoren die gedrag intimiderend maken

Groepen, luidruchtig gedrag en vreemde taal

Veel intimiderend gedrag vindt plaats vanuit groepen en dat maakt het gedrag intimiderender.

Ze vindt dat wel intimiderend dat ze dan gaan kijken als groep. (RSV11)

"Maar ik kan wel begrijpen dat als er een hele groep zit en ik kijk je een beetje na en ik maak links en rechts seksueel getinte opmerkingen dat je je eigen geïntimideerd voelt." (RP7)

Door een aantal respondenten wordt aangegeven dat wanneer de plegers in een groep op straat aanwezig zijn, zij soms hard met elkaar praten. Als de plegers dan ook nog een onbekende taal spreken en een vrouw niet verstaat wat er over of tegen haar wordt gezegd, dan komt dit sneller intimiderend over.

"[...] en dan zijn alle ogen op jou gericht en dan gaan ze jou volgen. "Hé, psst, schatje, hé, waar ga je naartoe?" en dan ben je en paar meter verderop dan beginnen ze te schreeuwen weer. [...] je komt aanlopen en dan praten ze Papiaments en gaan niet fluisteren, gaat hij schreeuwen, ... Weet je, je begrijpt het niet, weet je, en dan praten ze ook nog eens hard en dan denk je: 'ze hebben ruzie' en dan opeens kom je en dan is het opeens dit, want iedereen kijkt naar jou, gaan ze dingen roepen..." (RO2a)

Ze zegt wel dat ze veel moeite heeft met groepen jongeren die "hard praten". Ze vindt dat wel intimiderend dat ze dan gaan kijken als groep. Dat komt nog wel steeds voor. (RSV11)

Leeftijd en uiterlijk

Zoals ook in veel eerdere studies werd gevonden (Fairchild, 2010; Gardner, 1980), is de leeftijd en het uiterlijk van de man voor veel vrouwen ook van belang voor de gevoelens die het gedrag opwekt. Seksuele toenaderingen door oudere mannen naar jongere vrouwen veroorzaakt bij hen vooral 'een vies gevoel'. Seksueel intimiderend gedrag van zeer jonge jongens roept juist een gevoel van verontwaardiging of verontrusting op vooral als de vrouw een hogere leeftijd heeft. Tegelijkertijd geven vrouwen aan dat zij er minder moeite mee hebben om nageroepen of gefloten te worden door een knappe jongen of man of dit zelfs grappig of vleiend te vinden.

Ze zegt dat het overal wel gebeurt en ook echt door mannen van een jaar of 50/60. Ze zegt bijvoorbeeld in IJsselmonde heb je Keizerswaard waar altijd een groep hangouderen staan. Die mannen zeggen altijd wat zoals "Hey chickie". Ze vindt dat dan ook gewoon vies, het had haar opa kunnen zijn. (RSV14)

(Vrouw rond 40) "Ik vind hele jonge jongens wel heel erg. Die zeg maar, onwijs intimiderend, terwijl ik denk je bent 8, dat vind ik echt heel naar [...] Van die hele jonge jongetjes die grote mensen gaan intimideren. [...] Het feit dat zo iemand zo klein, al zo bezig is. Hoe in godsnaam... wat gaat er in zo'n gezin.. hoe gaat het.. [...] Ik heb een paar keer echt.. van die jongens van 8 of 9, dat je denkt van 'hoezo'? Ik was er echt wel een beetje geïntimideerd door. Raar als kinderen van die leeftijd dat al zo doen, wat wordt het dan later." (RF5V3)

"Als oudere mannen dit doen, die hebben zich dus kennelijk verhard in een bepaalde bejegening van vrouwen en bij hun ligt het probleem wat dieper, de frustratie is wat ernstiger, of het is echt een frustratie geworden. [...] Dan krijg ik zo'n terugkoppeling van de dames: "Dat zijn weer die vieze mannen". Dat klopt ook wel, dat degenen die ze omschrijven, die paar die ik heb lopen, dat zijn inderdaad een beetje onfrisse mannen. Slecht geschoren, slecht gekleed, vaak onder invloed en als ik ze moet fouilleren, dan merk je duidelijk dat hun laatste douche een tijd geleden was. Die groep mannen zijn dat. [...] Het zijn wel mannen die enigszins verknipt zijn op dat gebied. De angst wil ik het ook weer niet noemen, maar het gevoel wat dat opwekt bij de klagenden gaat wel dieper, het is wel meer richting, ja, angst wil ik het weer niet noemen, want zo komen ze ook weer niet bij ons op spreekuur of zo, maar ik voel wel een bepaalde onrust, bepaalde zorg, of dat soort mannen, of we die wel voldoende in de gaten houden, want 'wat ze nu toch weer gedaan hebben of gezegd hebben'." (RP17)

Wijk versus winkel- en uitgaansgebied

In hoeverre een seksueel getinte toenadering als intimidatie wordt ervaren, blijkt ook afhankelijk te zijn van of het op straat in hun eigen wijk gebeurt of tijdens het uitgaan en/of shoppen. Volgens jongeren- en buurtwerkers komt dit omdat de sfeer in winkel- en uitgaansgebieden anders is. Mensen zijn voor een bepaalde reden in die gebieden te vinden en dat bepaalt hoe ze de toenaderingen van mannen ervaren. Vaak zijn zij ook juist daar om (andere) mensen te ontmoeten en gaan mensen wat losser met elkaar om.

"Dat is wat ik probeer te zeggen van de grens is dus heel lastig, want als je uitgaat en iemand spreekt je zo aan dan is het alleen maar lachen, gieren, brullen, zeg maar. Maar op het moment dat je op straat bent en iemand spreekt je zo aan dan is de fun ervan af, vind ik." (RJ14b)

"In de wijk is het net iets anders dan in het winkelgebied. In het winkelgebied is het altijd heel gezellig, er wordt wat gegeten en wat gedronken, dus je bent als vrouw zijnde wat relaxter dan als je langs zo'n hofje of steegje moet lopen. Als er dan in de Lijnbaan wordt nagefloten dan wordt daar negen van de tien keer geen probleem van gemaakt. Ze wuiven het weg, ze lachen het weg of ze zeggen helemaal niks. [...] Maar in de wijk wordt het vaak heel snel grimmig. Dus stel je moet langs een groepje jongens, je ziet weleens dat meisjes oversteken, omdat ze weten wat er gaat gebeuren. Die kans achten zij gewoon heel groot, omdat het in de praktijk gewoon gebeurt." (RJ1a)

Dit beeld wordt ook door de vrouwen zelf beschreven. Zij leggen alleen meer nadruk op het feit dat als het in hun wijk gebeurt, de kans groter is dat de pleger weet waar de vrouw woont. De seksueel getinte toenadering vindt dan plaats dicht bij hun eigen woonhuis. Dat maakt het heel onprettig en beangstigend.

Zij vindt het heel vervelend dat er een donkere man van tegen de 50 op een vast plekje zit bij een winkeltje, heel dicht bij haar portiekwoning. Deze man zit er heel vaak en spreekt haar vaak aan met "hey schatje, psst psst", terwijl ze vaak heeft aangegeven dat ze daar niet van gediend is. (RSV21)

"Ja, dat gebeurt ook echt en ze zitten je ook na te kijken van: 'Welke gebouwen ga je in, op welke etage stop je?'. Dat is heel erg, weet je, dat neem je mee en dan ga je gewoon bang zijn. Je weet niet wat er gebeurt, je weet echt niet wat er gebeurt, je weet niet wat voor gek er tegenover jou staat op het moment dat hij weet dat jij daar woont. Je weet niet wat er kan gebeuren." (RF1V4)

"Ja, ik heb dat zelf rond half 9, ik kom boodschappen van Jumbo, maar een man met de auto.. beetje donker, ik zie het niet wie is hij, maar ik ging oversteken voor een stoplicht, maar ik zag hem weer in de auto. Ik ging draaien, precies bij mijn huis ik kom ik zie gelijk zelfde man. Maar ik ging doorlopen. Ik dacht hij hoeft niet mijn huis te zien." (RF5V2)

"[...] dat mensen psst en dat ze gewoon of vlak bij je blijven staan en dan kon ik wel eens in de avond hele rondjes blijven lopen omdat ze niet jouw huis mogen zien, zeg maar. Maar je moet toch naar binnen en dan met de fiets naar binnen was dat een beetje nog enger, omdat je dan de hele tijd met de deur open ..."

(RF5V3)

Omstanders en omgevingsfactoren

De vrouwen en professionals in de interviews gaven aan dat het voor het veiligheidsgevoel belangrijk is dat er omstanders aanwezig zijn als ze seksuele intimidatie meemaken. Uit de enquête blijkt dat bij ongeveer twintig procent van de incidenten waarbij vrouwen behoefte hadden aan hulp¹⁴ er een omstander actief ingreep tijdens het incident op een of meer van de volgende manieren: fysiek ingrijpen (4%), de plegers aanspreken op het gedrag (6%) of het slachtoffer aanspreken of bij haar in de buurt blijven (12%), bij dertien procent van de incidenten keken de omstanders afkeurend en bij negen procent van de incidenten vroegen omstanders achteraf hoe het met de vrouw ging. Totaal werd er in 33 procent van de incidenten gereageerd.¹⁵ In veel gevallen (51%) waren er geen omstanders aanwezig of hoorde of zag niemand wat er gebeurde. Zoals onderstaand citaat onderschrijft kan het gedrag ook in een drukke omgeving vaak gemakkelijk onopgemerkt blijven:

[Over drukke plekken] "Dan is het vaak, denk ik, sneakier ook. Zeg maar dat iemand bijvoorbeeld langs je loopt en je even zo aanraakt. Soort van langs je loopt en dan: "Hey, lekker" fluistert of zoiets." (RF4V1)

Bij 28 procent van het totaal aantal incidenten waarbij de vrouw graag hulp gekregen waren er volgens hen bewuste omstanders die niets deden. Als we de totale 'hulpratio' (actief tijdens/passief tijdens/actief na) berekenen uitsluitend over de incidenten waarbij omstanders aanwezig waren (dat was dus 49% van de incidenten) dan blijkt dat bij ongeveer twee derde van deze incidenten (een of meer) omstanders iets doen (33%/49%). Daarbij gaat het dus in ruim veertig procent van de incidenten (20%/49%) om actief ingrijpen tijdens het incident.

"Nou, bijvoorbeeld een keer was er een meisje, ze liep op de West Kruiskade en toen werd ze continu achtervolgd door een jongen, echt dicht bij haar lopen en toevallig was ik met drie dames, ik zeg: "Hé, dames, dit klopt niet". ..." we moeten effe mee erachter aan". Liepen we achter haar aan en hij bleef maar tegen d'r praten en dicht bij d'r komen en ik zeg op een gegeven moment, ik riep haar, ik gaf haar een andere naam, dus ze ging er niet op in, want ik ga natuurlijk niet bij haar naam noemen, anders weet hij het. Dus ik weer roepen en weer roepen, harder en op een gegeven moment ging ik fluiten kei hard, toen draaide ze zich om, toen zei ik: "Kom maar effe, kom maar effe". Toen kwam ze naar me toe, ik zeg: "Je moeder is niet thuis, ze is bij mij thuis, je moet meelopen". Op een gegeven moment liep ik mee en hij schrok en liep weg. Op een gegeven moment heb ik haar zo een straatje tussendoor gebracht en toen liep ze naar huis. Ze zegt:

¹⁴ Er is gevraagd naar de reactie van omstanders bij het laatste incident waarbij ze graag hulp hadden gekregen (N=450).

¹⁵ Dit is geen simpele optelling van de percentages omdat mensen meer reacties konden invullen.

"Ja, dankjewel, ik was echt bang, dit en dit". En zo hoort het eigenlijk te gaan, dat elke meisje elkaar gewoon moeten helpen, weet je, dus je moet elkaar niet in de steek laten want meisjes zijn er voor elkaar, want we weten wat voor problemen wij kunnen oplopen. Voor je het weet, gebeurt er iets met je. Dus ja, zulke dingen maak je wel dagelijks mee, maar niet iedereen helpt elkaar, omdat ze natuurlijk ook bang zijn." (RF1V4)

Het is niet duidelijk wat de aard van de incidenten is waarbij niet ingegrepen is door omstanders. Mogelijk is niet altijd duidelijk voor de omstanders dat een vrouw bijstand kan gebruiken, weten omstanders niet hoe ze kunnen ingrijpen, of schatten ze de eigen risico's als te hoog in. In de interviews geven zowel vrouwen als professionals aan dat het veel uitmaakt voor het gevoel van veiligheid of er andere mensen op straat aanwezig zijn.

Zodra er andere mensen zijn, vindt ze het niet zo'n probleem. (RSV17)

"[...] kijk als het druk op straat is, dan ben je ook niet bang dat er iets gebeurt." (RP7)

"[...] soms ben ik ook wel eens angstig om te lopen. Zeker als het 's avonds is... dan vind ik het wel wat enger, als het overdag is en er lopen heel veel mensen, dan heb ik zoiets van rot op, maar ja 's avonds en er is niemand en je geeft ineens een grote mond of ze trekken je. Je hebt gewoon hele rare mensen ertussen zitten." (RF3V2)

Alleen en 's avonds

Een belangrijke factor die bepaalt of vrouwen een seksueel getinte gedraging als intimidatie beschouwen is of de vrouw in het gezelschap is van anderen. Vrouwen vinden het gedrag dan minder intimiderend en zijn eerder geneigd aan te geven dat ze het gedrag niet waarderen.

Ze geeft aan dat als ze met een vriendin of een groep is, dat ze er dan vaak wat van zegt zoals: "Kom op nou, je had mijn opa kunnen zijn". Als ze alleen is negeert ze het dan ook. Wel geeft ze aan van dat dat er wel voor kan zorgen dat je vervolgens wordt uitgescholden. (RSV14)

Het alleen zijn wordt tijdens de interviews meestal in combinatie met andere factoren genoemd. Het dagdeel waarop de seksueel getinte gedraging voorkomt en of de plegger alleen is of dat er sprake is van een groep plegers is erg bepalend voor de interpretatie van de seksueel getinte toenadering. Als de vrouw alleen is en het in de avond afspeelt, worden de seksueel getinte toenaderingen intimiderender en bedreigender ervaren. De combinatie van deze factoren kan het gevoel daarbij versterken zeker als het ook nog om een groep mannen gaat.

Het oudste meisje geeft aan dat zij zich onveilig voelt als ze alleen op straat is en dan aandacht krijgt van jongens. Dat komt zeker voor 's avonds van en naar het uitgaan. (RSV17)

"[...] en zeker als het 's avonds is en ze lopen alleen... als nóg minder prettig ervaren... bedreigend bijna. Ik bedoel... loop maar als vrouw langs een groep van misschien wel tien man, die daar een beetje staan niks te doen. Dat is eng." (RP2)

"[...] en dan kom jij bij de eerste paar struiken en dan zit er een groep van die mannen van psst psst. En dan denk je van nou.. ik ben ook aan de beurt, het zou zo maar kunnen dat je dat denkt. Ik denk dat de omstandigheden, de sfeer, die bepaalt wel hoe heftig het bij jou overkomt, denk ik..." (RP7)

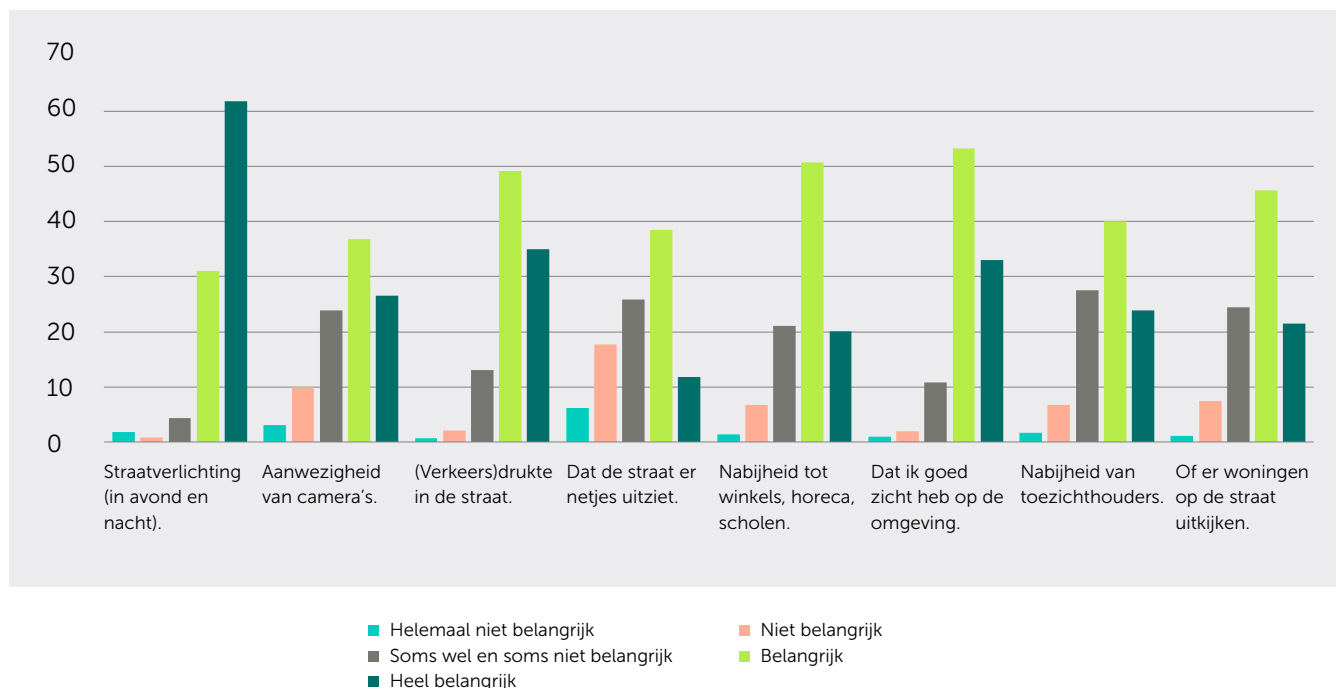
Overigens worden vanwege dezelfde afwezigheid van informeel toezicht ook de vroege ochtenduren genoemd als periode waarin het meemaken van seksuele straatintimidatie als extra intimiderend overkomt.

“Ja, dat vond ik het op dat moment wel eng, nou zat ik wel op de fiets, dus ik dacht van of ik moet mezelf gaan verdedigen of zelf echt weg gaan rennen, want als deze mij grijpt en niemand.. niemand is in de buurt, want het was echt rustig en 's ochtends vroeg en meestal doen die mannen het of 's avonds laat of 's morgens vroeg en ik denk als hij mij straks meesleurt of... je weet maar nooit.”
(RF3V2)

Andere omgevingsfactoren

Als we verder kijken naar andere omgevingsfactoren (zie figuur 3) is een algemene conclusie dat vrouwen zich veiliger voelen bij incidenten als ze de omgeving (de straat) kunnen overzien en dat ze door andere mensen gezien en geholpen kunnen worden. De straatverlichting in de avond en nacht wordt dan ook als belangrijkste factor benoemd (62%). Daarnaast geeft ook 33 procent van de vrouwen aan dat ze het heel belangrijk vinden dat ze goed zicht hebben op de omgeving en vindt 35 procent de drukte van de straat heel belangrijk. Wat opvalt, is dat de factoren zoals cameratoezicht en de aanwezigheid van toezichthouders met 25 procent minder belangrijk wordt bevonden. Het kan zijn dat de lage meldingsbereidheid en lage pak en vervolgcans hierbij een rol spelen (zie hiervoor hoofdstuk 5: aanpak)

Figuur 3: Hoe belangrijk zijn de volgende kenmerken voor uw veiligheidsgevoel op het moment dat u zelf seksuele straatintimidatie meemaakt? % totaal (N=820)

Gewenning

In hoeverre je een seksueel getinte toenadering als intimidatie ervaart, lijkt ook samen te hangen met de gewenning aan de gebeurtenissen. Professionals en vrouwen noemen regelmatig dat vrouwen vaak worden lastig gevallen op straat en zij het daarom wel gewend zijn. Voornamelijk de vrouwen die in Rotterdam geboren zijn of vaak in Rotterdam aanwezig zijn, geven aan het gewend te zijn dat zij op een bepaalde wijze worden aangesproken door mannen. Door deze gewenning wordt het als minder intimiderend ervaren. Daarnaast wordt door professionals genoemd dat in sommige culturen vrouwen vaker op een bepaalde wijze worden aangesproken en de vrouwen van die culturen het dan ook gewend zijn of het normaal zijn gaan vinden. Hiervan geven de onderstaande citaten blijk. In de enquêteresultaten die daarna worden besproken wordt dat beeld echter sterk genuanceerd.

(Groepsinterview) "Als verklaring worden culturele verschillen genoemd. Surinaamse meisjes zouden er bijvoorbeeld beter mee om kunnen gaan, omdat ze het 'gewend' zijn vanuit hun cultuur." (RJ6)

"Het is eerder acceptabel in hun kring, ook voor vrouwen, dan in onze kring. Ja, ik zie toch ook wel eens dat Antilliaanse/Dominicaanse vrouwen voorbij lopen en die daar toch wel enigszins van gecharmeerd zijn als ze nageroepen worden. Door hun reacties zie ik dan dat, dan lachen ze een beetje en dan gaan ze verder. En die gasten hebben daar dan onderling veel lol van. [...] Die meiden, die vrouwen die... je zou bijna zeggen die kunnen daar beter mee omgaan, die zijn dat gewend om zo behandeld te worden." (RP2)

Uit de enquête blijkt dat vrouwen die zichzelf (onder andere of uitsluitend) tot een niet Nederlandse bevolkingsgroep rekenen inderdaad significant minder vaak aan mannen aangegeven dat ze niet gediend zijn van de seksueel getinte toenadering. Ze lopen bovendien ook minder vaak snel door bij toenaderingen. Verder zijn er echter geen verschillen te vinden tussen vrouwen uit de enquête uit verschillende bevolkingsgroepen (o.a. in de mate waarin ze erom lachen of een gesprek beginnen, het negeren, of afwijzend kijken), waarmee de ondersteuning door de enquêteresultaten voor deze uitspraak van de professionals zeer beperkt is. Ook in de interviews met vrouwen uit niet Nederlandse bevolkingsgroepen, vonden we dit standpunt niet sterk terug. Het algemene punt van gewenning is wel op andere manieren duidelijk in de interviews terug te vinden. Zowel door de vrouwen als door de professionals wordt dit veelvuldig benoemd.

"Het ergste is dat het soort van normaal begint te... voor mij... het hoort erbij." (RF3V1) "Je verwacht het, dus dan." (RF3V3) "Ja, dus je denkt ik ga weer over Kruiskade, dus er zal wel een of andere malloot zijn die mij weer aan zal spreken." (RF3V2) "Het is niet meer dat het heel bijzonder is, want het gebeurt gewoon dagelijks, zeker als je hier loopt." (RF3V1)

"Ja, die zijn echte stadskinderen, die zijn er natuurlijk mee opgegroeid, dus die hebben al hele andere normen dan dat het gewoon normaal is, dat het gewoon gebeurt, en dat is natuurlijk eigenlijk wel heel zielig. Ik vind het jammer eigenlijk dat het zo... dat dat de maatschappij is geworden." (RP13)

Zij geeft aan dat er wordt gefloten en dat je wordt aangesproken, maar ze vindt dat het er wel een beetje bij hoort. Het is gewenning. Ze zegt van: "toen ik nog klein was, werd mijn moeder al nagefloten. Dat vond ik eigenlijk wel grappig". (RSV14)

'Ja. En ja... je hebt ook nog een derde groep vrouwen die er moe van is geworden en het maar voor lief neemt, die eigenlijk zeggen van: "Ja joh, het hoort erbij." (RP5)

Respectloos

Los van de vraag of vrouwen zich geïntimideerd voelen, blijkt uit interview en enquêteresultaten dat een groot deel van de seksueel getinte toenaderingen gezien worden als vervelend, irritant, respectloos en niet prettig. De vrouwen hebben er niet om gevraagd, zijn er niet van gediend of vinden het zelfs denigrerend.

Als ik vraag hoe ze zich daarbij voelen als dat soort situaties gebeuren, geven ze aan dat ze dat heel vervelend en onprettig "oncomfortabel" vinden [...]. Ze weten dan niet echt hoe ze zich moet gedragen. (RSV12)

"Als je niets vermoedend op straat loopt en iemand komt opeens naar je toe en fluistert je iets raars toe, dat vind ik... ja, je verwacht het niet. Je schrikt ervan. Het irriteert je." (RF5V1)

"Die jongens? Ja, met fluiten en zo. En roepen. Hebben echt geen respect." (RF1V2)

"Maar ik vind, ja, opmerkingen, seksueel getint, vind ik gewoon al seksuele, zwaar seksuele intimidatie. Ik bedoel: zodra er geen respect in zit, dan is het gewoon al goed fout voor mij." (RJ9)

Dit gebrek aan respect komt vaak naar voren in de interviews en van de respondenten uit de vragenlijst geeft 70 procent aan dat een van de redenen van het gedrag is dat jongens of mannen geen respect hebben voor vrouwen (zie figuur 6). Het wordt ook vaak gekoppeld aan een algemeen gebrek aan respect dat getoond wordt naar anderen in de openbare ruimte.

2.4. Aard en motieven van de plegers

Deze paragraaf over aard en motieven van plegers is zoals de rest van het rapport gebaseerd op de uitkomsten van de interviews en enquêtes gehouden onder (potentiële) slachtoffers (interviews en enquêtes) en professionals (interviews) en enkele straatinterviews met mannen. Daarnaast is gebruik gemaakt van eerder onderzoek over de mannen. Van de plegers zelf hebben we helaas dus maar beperkt informatie. Het beeld dat wij hieronder schetsen is daarmee beperkt en moet in verder onderzoek worden uitgediept. We bespreken hier eerst enkele kenmerken die de plegers volgens vrouwen en professionals hebben en gaan vervolgens in op motieven die door hen benoemd worden voor het gedrag.

2.4.1. De plegers door de ogen van slachtoffers en professionals

In de gesprekken worden door vrouwen en professionals specifieke kenmerken van de vermeende plegers geproblematiseerd en blijven andere voor de hand liggende kenmerken onbenoemd. Vrouwen en professionals hebben het dan vooral over de leeftijd en etniciteit van de plegers, de wijze van opereren en de specifieke locatie. Door deze wijze van informatieverzameling worden vooral de zichtbare kenmerken van plegers in beeld gebracht en blijven minder zichtbare kenmerken als burgerlijke staat en opleidingsniveau buiten beschouwing.

Onbekend, in groepsverband en solo

Plegers van seksuele straatintimidatie zijn volgens de vrouwen voor het overgrote deel (92%) onbekenden. Zevenenveertig procent van de vrouwen geeft aan dat de plegers vaak of altijd in een groep de seksuele straatintimidatie vertonen. Dat betekent dat een kleine meerderheid van de vrouwen ook of alleen situaties meemaakt waarin de jongens of mannen niet in groepsverband plegen (18% nooit vanuit groep, 35% soms vanuit groep). Het is mogelijk dat in deze gevallen wel sprake was van kleine groepjes of duo's. De professionals leggen vooral de nadruk op het plegen vanuit de groep. Het lijkt er dus op dat professionals een deel van het fenomeen, namelijk daar waar het individuele plegers betreft minder goed in beeld hebben.

"Het zijn vaak jongens die veel op straat zijn en ze worden beïnvloed door mekaar. Vaak in groepsverband, want een jongen alleen die zal het minder snel doen, behalve de echte brutaaltjes, hè, de leiders van zo'n groep, maar je ziet altijd gebeurt het als ze met meer jongens zijn." (RJ4)

De geïnterviewde vrouwen geven echter ook veel voorbeelden van soloplegers. Bovendien gaat het bij veel van door de vrouwen als echt bedreigend beschreven ervaringen juist om die soloplegers of plegers die met een of twee andere mannen zijn. De tekst hierboven kent al enkele citaten waarin dit type pleger naar voren kwam (bv. RF1V4 in de paragraaf over de omstanders). In de citaten hieronder gaat het ook om individuele plegers. Het lijkt hier om gedragingen te gaan die ook moeilijker genegeerd kunnen worden door de vrouwen dan het naroeppen en sissen dat veel van uit groepen gebeurt.

"Ik heb het ook vanochtend nog meegemaakt. Ik fietste naar mijn werk en er stond een man die tegen het verkeer fietste en ik ga jullie niet de gebaren laten zien wat hij aan mij heeft gedaan, maar dat was zo vreselijk, echt waar. Hij heeft van die seksuele gebaren gedaan, waarvan ik denk van 'nou'. En het was een man, ik denk rond de 60 zo iets. Weet je, ik krijg een soort van [houd adem in], schok in je lijf, weet je." (RF4V2)

"Als je niets vermoedend op straat loopt en iemand komt opeens naar je toe en fluistert je iets raars toe, dat vind ik... ja, je verwacht het niet. Je schrikt ervan. Het irriteert je." (RF5V1)

"Of je loopt gewoon op straat en iemand die loopt achter jou. En vooral ... waar jij woont, soms.. die persoon durft niet te praten, maar steeds wel jou aan te kijken. Dan voel je ook een beetje angst. Je hebt ook soms in deze wijk [...] Die zitten in de auto, raam open maken en dan jou aan te kijken en dan gaan ze weer hele dag auto rondjes." (RF5V2)

Leeftijd

Eenenveertig procent van de vrouwen geeft aan dat de plegers met wie zij ervaring hebben altijd of vaak jong zijn. Zeventien procent van de vrouwen die seksuele straatintimidatie meemaakten heeft daarbij juist nooit met jonge plegers te maken. De rest van de vrouwen (ruim 40%) heeft soms met jonge en ook soms met oudere plegers te maken. Dit beeld komt overeen met de informatie uit de interviews. In eerste instantie noemen respondenten vaak de jongeren en dan vooral de leeftijdscategorie 15 tot 30 met een piek tussen 15 en 25. In vrijwel alle interviews volgen ook voorbeelden over oudere mannen. In sommige buurten is er zelfs vooral overlast van oudere mannen.

"Ja, waar wij mee te maken hebben dat is over het algemeen wel tussen de 25 en de 45 of zo. Dus toch wel de wat oudere groep." (RP2)

"Maar ik heb de indruk van Delfshaven dat het niet zoveel jongensgroepen zijn, maar meer oudere mannen. Wel jongens die in auto's rondrijden als het mooi weer is en naroeppen." (RF5V1) "[...] Ja, in deze wijk heb je meer oude mannen vaak [...], maar mannen zijn... die fietsen zo maar..." (RF5V2)

"Ik kom niet veel op de markt, maar ik hoor het wel van andere vrouwen, dat er op de markt echt van die hangmannen zijn en ik heb het zelf door de jaren heen heb ik het ook meegemaakt." (RF3V4)

Verschillen etnische groepen

Rotterdam telt naar schatting 314.000 inwoners met een migratie-achtergrond (IDEM, 2016) dat is bijna de helft van de totale bevolking. In totaal zijn er zo'n 170 verschillende nationaliteiten vertegenwoordigd in Rotterdam. De grootste migrantengroepen zijn van groot naar klein: Surinaamse, Turkse, Marokkaanse, Antilliaans & Arubaanse, Kaapverdise en Indonesische Nederlanders. Van deze inwoners met een migratie-achtergrond (eerste of tweede generatie) heeft de overgrote meerderheid de Nederlandse nationaliteit. Daarnaast kent Rotterdam een groot aantal EU-migranten uit Midden- of Oost en uit Zuid-Europa (IDEM, 2016).

De meeste vrouwen (66%) ervaren nooit of zelden seksuele straatintimidatie van plegers uit de eigen etnische groep.¹⁶ Vrouwen die zich (ook) tot een andere dan de Nederlandse bevolkingsgroep rekenen, melden vaker dat de pleger uit de eigen etnische groep komt, maar ook hier zegt het merendeel van de vrouwen (52% en 66%) intimidatie mee te maken van jongens of mannen met een andere dan de eigen etniciteit (zie figuur 4).¹⁷ Duidelijk is dat het gedrag volgens de vrouwen voorkomt bij mannen uit verschillende bevolkingsgroepen en dat de overlast over de grenzen van de etnische groepen heen gaat.

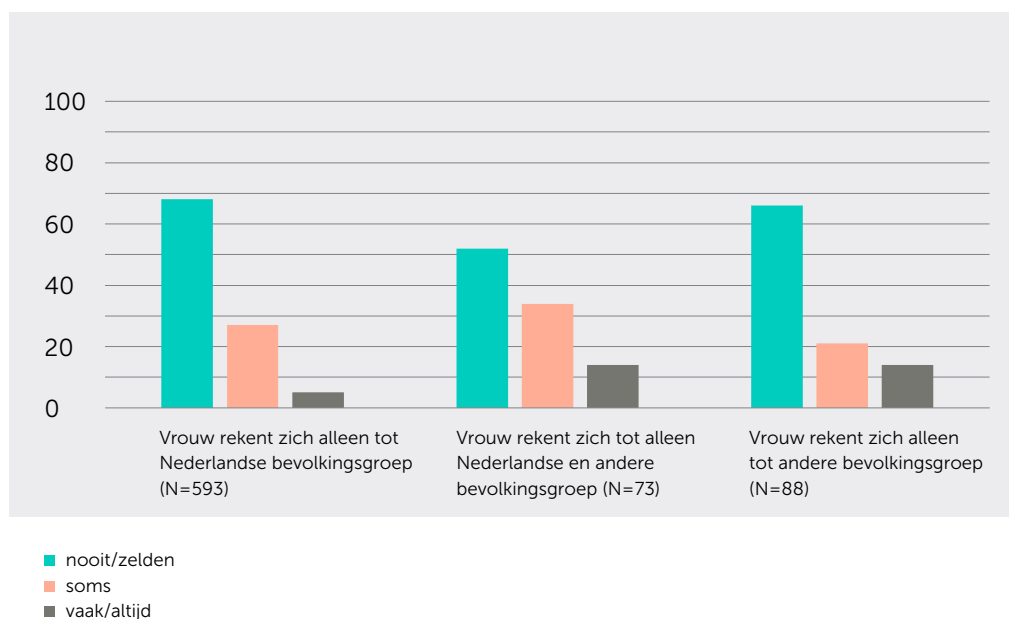
Terughoudendheid bij benoemen specifieke etnische groepen

Hoewel een aantal respondenten erg uitgesproken was over de etnische samenstelling van de groep plegers, merkten we bij het overgrote deel van de respondenten een grote terughoudendheid om specifieke groepen te benoemen. Hiervoor onderscheiden we een aantal redenen. In de eerste plaats gaven vrouwen en professionals aan dat zij tijdens ontmoetingen in de openbare ruimte de groepen niet zo scherp kunnen afbakenen als in de media en het publieke debat veelal gesuggereerd wordt. In de tweede plaats werd beschreven dat het om relatief kleine groepen overlastgevers gaat en vinden respondenten (zowel de vrouwen als de professionals) het onwenselijk als door het benoemen van etnische groepen ook de andere leden van de groep die het gedrag niet vertonen in een kwaad daglicht komen te staan. In de derde plaats geven respondenten aan dat ze verwachten dat de aanpak die volgt op een sterk etnisch gekleurde definitie van het probleem zeker als deze aanpak vooral repressief is tot verdere segregatie in plaats van verbinding in de betreffende wijken of situaties zal leiden en dat willen ze voorkomen.

¹⁶ In de vragenlijst is niet gevraagd welke migratieachtergrond de plegers volgens de vrouwen hebben omdat dit moeilijk op basis van alleen uiterlijk te bepalen is. De veelal vluchtige aard van het contact bij seksuele straatintimidatie en het gegeven dat het gedrag vaak vanuit (gemengde) groepen wordt gepleegd, maakt zulke rapportage nog onbetrouwbaarder. Tot slot zou eventuele stereotypering in het publiek debat en de media de rapportage onder de vrouwen verder kunnen beïnvloeden. Het leek ons wel mogelijk voor vrouwen om aan te geven of de plegers vooral uit de eigen etnische groep of uit andere etnische groepen komen. Maar ook hier gaat het om een inschatting door de vrouw.

¹⁷ Het was niet mogelijk verder uit te splitsen naar etnische afkomst van de vrouwen omdat dan te kleine groepen overbleven voor een goede vergelijking.

Figuur 4: Pleger is van mijn eigen etnische afkomst % totaal (N=754)

"Ik denk dat het waarschijnlijk heel polariserend werkt. Ik denk dat het te maken heeft met beeldvorming van je hebt een bepaalde groep machthebbers en dat het gewoon op de schouders gaat komen van schoffies op straat in Rotterdam van een bepaalde afkomst. Dat het heel sterk een kant op zal gaan. Dat het de samenleving verder polariseert." (RF4V1)

"En dan hebben we net een krant vol gehad over het etnisch profileren. En daar weiger ik echt aan mee te doen." (RP8)

"Ik vind het zo lastig, omdat het nu ook alweer bijvoorbeeld die jongens op het Stadhuisplein die niet binnen komen dat zijn, in dit geval, is dat vaak Marokkaanse jeugd. Ik wil ze niet in een hoekje zetten, dat vind ik gewoon heel erg vervelend. Want dat is gewoon niet..." (RP18c) "Maar aan de andere kant, er is ook een reden waarom zij degene zijn die niet binnenkomen." (RP18a) "Ja, maar het is wel een klein clubje en er zijn heel veel die dat niet hebben en die worden dan straks onder, in dat onderzoek, onder dat zelfde clubje gegooid en dat zou ik heel erg vervelend vinden. Als jij buiten op het Stadhuisplein staat kun je ook zien wie er buiten staan, dus dan weet je wat voor groep dat is. En dat is een bepaald slag jongens, laten we het zo zeggen, een bepaald slag jongens die altijd buitengesloten worden en ik denk... Ik denk dat die zich ook gewoon echt vervelen, dat denk ik echt." (RP18c) "Misschien wat lager opgeleid." (RP18a) "Ja, niks te doen hebben." (RP18c) "Ja. Bij die studenten maakt het niet uit hoe dronken ze zijn, die komen overal vaak wel binnen." (RP18a)

Daar waar professionals en vrouwen in de interviews over de veronderstelde etniciteit van de plegers spreken komt een gevarieerd beeld naar voren dat sterk bepaald lijkt te worden door de buurt waarover de respondent spreekt. Waar sommige respondenten specifieke etnische groepen aanwijzen, geven veel anderen aan dat het om een heterogene populatie gaat en dat de groepen van waaruit het gedrag vertoond wordt ook vaak etnisch gemengd zijn. Respondenten lijken het ook lastig te vinden om specifieke etnische groepen te duiden en vallen terug op bredere categorieën als 'Afrikaanse mannen', 'donkere of getinte mannen', 'Turkse en Marokkaanse plegers'. Dit hoorden we zowel bij agenten, jongerenwerkers als bij de vrouwen.

"De jongens bedoel je?" (RJ14a) "Ja." (Interviewer) "Die zijn gemixt. Qua etniciteit, leeftijd." (RJ14b) "[...] Ook met verschillende culturen die met elkaar allemaal hangen. Ik ken Turkse jongens, Hindoestaans, Antilliaans jongens met elkaar. Nederlandse jongens, ja je hebt eigenlijk van alles. Marokkaanse jongens." (RJ14a) "Ja, er is niet echt één groep." (RJ14b)

"Marokkaanse jongeren, maar daarin zien we ook wel heel veel etniciteiten. Dus daar zitten inderdaad ook Turks en Congolees, Eritrees, dat is echt wel een beetje een mengelmoes die groep." (RP16a)

Een Antilliaanse jongen van 17 jaar woonachtig in Charlois geeft aan dat hij alleen naar vrouwen zou kijken. Hij gaf aan dat zijn vrienden wel vrouwen nafluiten, nasissen en soms ook uitschelden. [...] Zijn vrienden die het gedrag vertonen zijn voornamelijk Afrikanen, maar ook Antillianen. (RSM4)

Daar waar de professionals en vrouwen specifieke etnische groepen of leeftijdsgroepen benoemen, leggen zij vaak een direct verband met de omstandigheden die gelegenheid geven of op een andere manier bijdragen aan het intimiderende gedrag. Het gaat daarbij vooral om: verveling, gebrek aan ondersteunend toezicht, ontbreken van positieve rolmodellen voor respectvol gedrag op straat en richting vrouwen, de straatcultuur en de afwezigheid van een bij de Nederlandse omgangsvormen passende seksuele opvoeding. Deze factoren zouden bij sommige etnische groepen vaker en ook vaker in combinatie aanwezig zijn dan bij de andere groepen. De respondenten (zowel jongerenwerkers als agenten) geven aan dat de grootste problemen veroorzaakt worden door een klein deel van de genoemde etnische groepen bij wie deze factoren in combinatie aanwezig zijn. Veelal gaat het om groepen die ook andere vormen van problematisch gedrag vertonen.

"Die jongens, ja die zijn allemaal wel bekend bij het Jongerenwerk en Justitie. Deze groep wordt sowieso in de gaten gehouden, omdat het echt risicojongeren zijn. Ja, die worden sowieso door meerdere instanties in de gaten gehouden. Negen van de tien zitten niet op school, werken niet, dus hebben ook geen dagbesteding en het enige wat ze doen is een beetje rondhangen in de wijk eigenlijk." (RJ11)

"Je hebt er ook zat.. en zeker in die groepen die hebben natuurlijk ook... Die hebben als achtergrond... antecedenten, het zijn niet allemaal lieve jongens. Een gros.. een paar Antillianen, ik wil niet generaliseren, maar dan praat ik over de overlast gevende groepen, waar ook de intimidatie vandaan komt. Ja, dat zijn toch jongens.. die hebben geen werk, dus die hangen een beetje op die straat." (RP7)

Hierboven werd al aangegeven dat de overlast in de benoemde etnische groepen vooral plaatsvindt vanuit bepaalde bekende probleemgroepen. Ook op andere manieren wordt belicht dat de overgrote meerderheid van deze groep zich niet met dit gedrag bezighoudt. Professionals (agenten en jongerenwerkers) situeren het problematische overlast gevende gedrag onder Marokkaanse en Turkse-Nederlanders vooral onder de jonge mannen die deel uitmaken van deze groepen. En er zijn wijken waarin er helemaal geen overlast van deze groep is.

"In mijn wijk wonen een hoop Turkse mensen, Marokkaanse mensen, maar dat zal wel met religie te maken hebben, maar die doen dat niet." (RP7)

"Bij de Marokkanen zie je dat tot in de leeftijd, tot 25, 30 jaar, want dan zijn ze van de straat af en gewoon jongeren algemeen die doen het meestal door groepsdruk en dat soort dingen. [...] De oudere Marokkanen zie je niet, die doen dat helemaal niet, die fluiten niet na, die roepen ook niet na." (RJ2)

"Maar hier is het voornamelijk Turks Marokkaans. En ik merk nee... ik merk absoluut niet dat het ook gedaan wordt door de wat oudere mannen. Het zijn hier voornamelijk de jongeren." (RJ11)

Waar het volgens de professionals bij de veronderstelde Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse plegers echt om de jongeren in een bepaalde leeftijdscategorie lijkt te gaan, beschrijven zij het gedrag bij veronderstelde Surinaamse en Antilliaanse mannen als veel minder leeftijds- en situatie gebonden. Vooral bij deze groep verwijzen professionals en de mannen die we op straat spraken vaak expliciet naar de cultuur waarin dergelijk gedrag volgens hen als onproblematisch wordt ervaren.

"Antilliaanse mannen zijn, maakt niet uit of ze nou geen dagbesteding hebben, geslaagd zijn in de maatschappij, die vinden het altijd leuk om even de aandacht van een vrouw te krijgen, door na te roepen. Dat zijn echt charmeurs, versierders. Die gaan het altijd proberen, daar zit geen leeftijd bij. En ook bij Surinaamse mannen, die donkere mannen die willen het altijd op hele subtiële manier wel en zij ervaren niet dat ze ook zo'n vrouw ook in verlegenheid... Die denken: 'Ik wil effe contact maken. Reageert ze, is het mooi meegenomen, reageert ze niet, dan gauw op naar de volgende'. En dat is wel iets bij de Antilliaanse en Surinaamse mannen, donkere mannen zeg maar over het algemeen." (RJ2)

Twée Antilliaanse mannen van 60 jaar zeggen dat ze dat doen uit respect naar vrouwen. [...] Ze geven aan dat het in hun cultuur zit. Er is dan ook niets wat ervoor zorgt dat ze ermee gaan stoppen. Dit is gewoon iets wat wij doen als we hier met onze vrienden zitten. (RSM2)

Uit de groep Antillianen en Surinamers hebben we ook mannen gesproken die het gedrag duidelijk afkeuren.

Een 22 jarige Antilliaanse of Surinaamse man zou alleen maar naar vrouwen kijken. Meer dan dat doet hij niet. Hij zou vrouwen niet nafluiten of nasissen of iets dergelijks. Dat doet hij gewoon niet en hij vindt het corny en ook niet netjes. (RSM3)

Respondenten benoemen dus verschillen in de stijl en vormen van seksuele toenaadering of intimidatie tussen etnische groepen. Zo wordt van plegers met een veronderstelde Antilliaanse of Surinaamse achtergrond vaak gezegd dat ze meer humor gebruiken en beter met afwijzingen om kunnen gaan, terwijl de bejegening door veronderstelde Turkse en Marokkaanse plegers minder als een spel over komt en sneller als negatief wordt ervaren, vooral op momenten dat de plegers zich afgewezen voelen.

[...] beschrijft het fenomeen van seksuele straatintimidatie als een spel dat iets is van alle jaren waarbij jongeren tijdens koopavond (vrijdag tot 21:00), in het uitgaansleven en op verschillende pleintjes meisjes dingen naroeppen. Het is een spel tussen jongens en meisjes met ongeschreven gedragscodes. Antillianen en Surinamers zijn doorgaans 'beter' in dit spel en gaan met humor om met de afwijzingen van de meisjes. Turken en Marokkanen kennen de spelregels van de Surinamers en Antillianen minder goed en kunnen moeilijker omgaan met afwijzing, worden dan vervelend en bejegenen negatief (door het schelden met "hoer"). (RP1a)

Seksuele
straatintimidatie
in Rotterdam

"Kijk, ik ben zelf ook Surinaams. Tuurlijk Surinamers benaderen meisjes anders dan Turken of Marokkanen en Antillianen natuurlijk. Elke groep en elke afkomst benadert iemand anders. Kijk wij zijn geen moslims, dus wij doen anders dan Turken en Marokkanen." (RJ10)

Plegers zonder migratie achtergrond (zoals verondersteld door de respondenten) komen vooral naar voren in voorbeelden waar drank in het spel is. Dan kunnen zij erg grof zijn. Daarnaast komen in de interviews met vrouwen regelmatig situaties van exhibitionisme ter sprake wat vrouwen vaak als erg bedreigend ervaren. Daarbij verwijzen vrouwen uitsluitend naar blanke mannen.

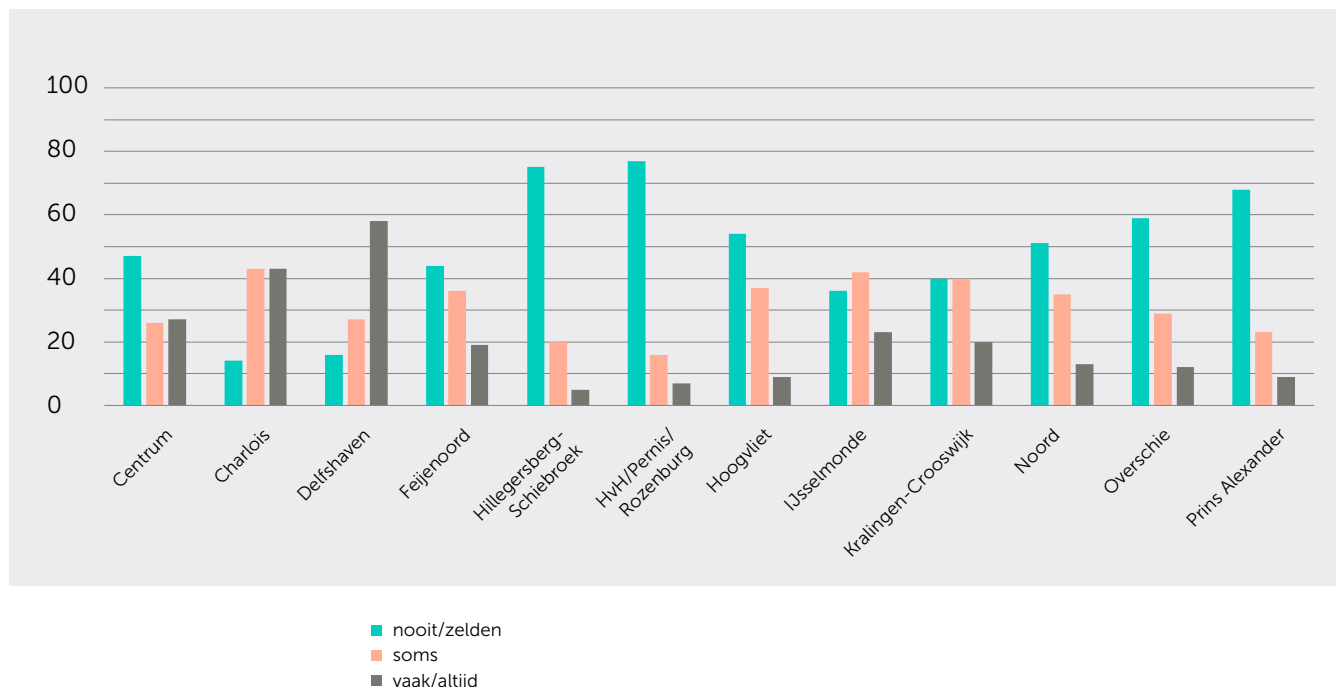
“Ik wil toch ook zeggen van het ligt niet aan de wijk. Als ik s ’nachts in Kralingen loop, heb je heel veel kroegen met dronken gasten en die zijn beschonken. Als ik daar voorbij loop, dan ben ik alleen maar kut, ben ik alleen maar gat. En dat is dan in Kralingen. In die zin.” (RF5V4)

“Wat ik in mijn gedachte heb, dat het wel de Nederlandse mannen zijn die potloodventers zijn.” (RF3V4) “Ja, mijn potloodventer was ook een Nederlander.” (RF3V2) “Degene hier in de wijk is ook een Nederlander.” (RF3V4)

Eigen buurt

Van de vrouwen in de enquête die seksuele straatintimidatie meemaken, meldt twintig procent dat ze denken dat de plegers vaak of altijd uit de eigen buurt komen. Vijftig procent van de vrouwen denkt dat de dader juist nooit uit de eigen buurt komt. Er zijn hierbij duidelijke verschillen tussen de verschillende stadsgebieden. Vrouwen uit Charlois, Delfshaven en (in mindere mate) Centrum, melden significant vaker dat de plegers uit de eigen buurt komen (zie figuur 5). Voor vrouwen uit Hillegersberg-Schiebroek, Hoek van Holland/Pernis/Rozenburg, Hoogvliet, Noord, Overschie en Prins-Alexander is de pleger significant minder vaak uit de eigen buurt afkomstig. Fijenoord, Kralingen-Crooswijk en IJsselmonde nemen een middenpositie in.

Figuur 5: Pleger komt uit mijn eigen buurt % totaal (N=656)

Hoewel de meeste plegers dus onbekenden van de vrouwen zijn blijkt dat bij de incidenten die in de eigen woonbuurt voorkomen vaak wel herkenning optreedt. Het lijkt hier dus om herhaalde activiteit van dezelfde plegers in de eigen buurt te gaan. Dit wordt zowel door de vrouwen als de professionals genoemd.

Het is inmiddels ook zo dat ze de jongens en mannen nu kan herkennen. Als het even kan loopt ze daarom ook een blokje om. (RSV21)

"Je woont in de straat, dus je kent ook degenen die daar staan, of je kent ze misschien niet allemaal, maar een of twee zal je toch wel herkennen of kennen via via." (RJ2)

2.4.2. Vermeende motieven en verklaringen van seksueel intimiderend gedrag

Eerder onderzoek richtte zich op verklaringen voor het seksueel intimiderend gedrag van mannen en jongens op straat. In deze paragraaf analyseren we op welke manier de in de literatuur besproken verklaringen aanwezig zijn in onze data. Daaraan voorafgaand bespreken we de motieven die plegers voor het gedrag zouden hebben volgens onze respondenten in de enquête en de interviews.

In de enquête is aan alle vrouwen, dus ook de vrouwen die zelf geen seksuele straatintimidatie hadden meegemaakt, gevraagd wat volgens hen de redenen zijn dat sommige mannen seksuele straatintimidatie vertonen (zie figuur 6). Verreweg de meeste vrouwen noemen 'stoer doen voor vrienden' (82%), gevolgd door 'omdat ze geen respect hebben voor vrouwen' (69%) en 'uit verveling' (56%). Veel minder vaak wordt als reden aangegeven 'door de hormonen' (25%), zo doen ze gewoon (13%) of 'om mij te kwetsen' (5%). De antwoorden van vrouwen die wel en vrouwen die geen straatintimidatie meemaakten wijken bij drie redenen van elkaar af. Vrouwen die geen straatintimidatie meemaakten, denken vaker dat de reden is dat mannen onder 'invloed waren van drank of drugs' en denken minder vaak dat de reden is dat ze 'geen respect hebben voor vrouwen' of dat ze 'niet weten hoe kwetsend het is'.

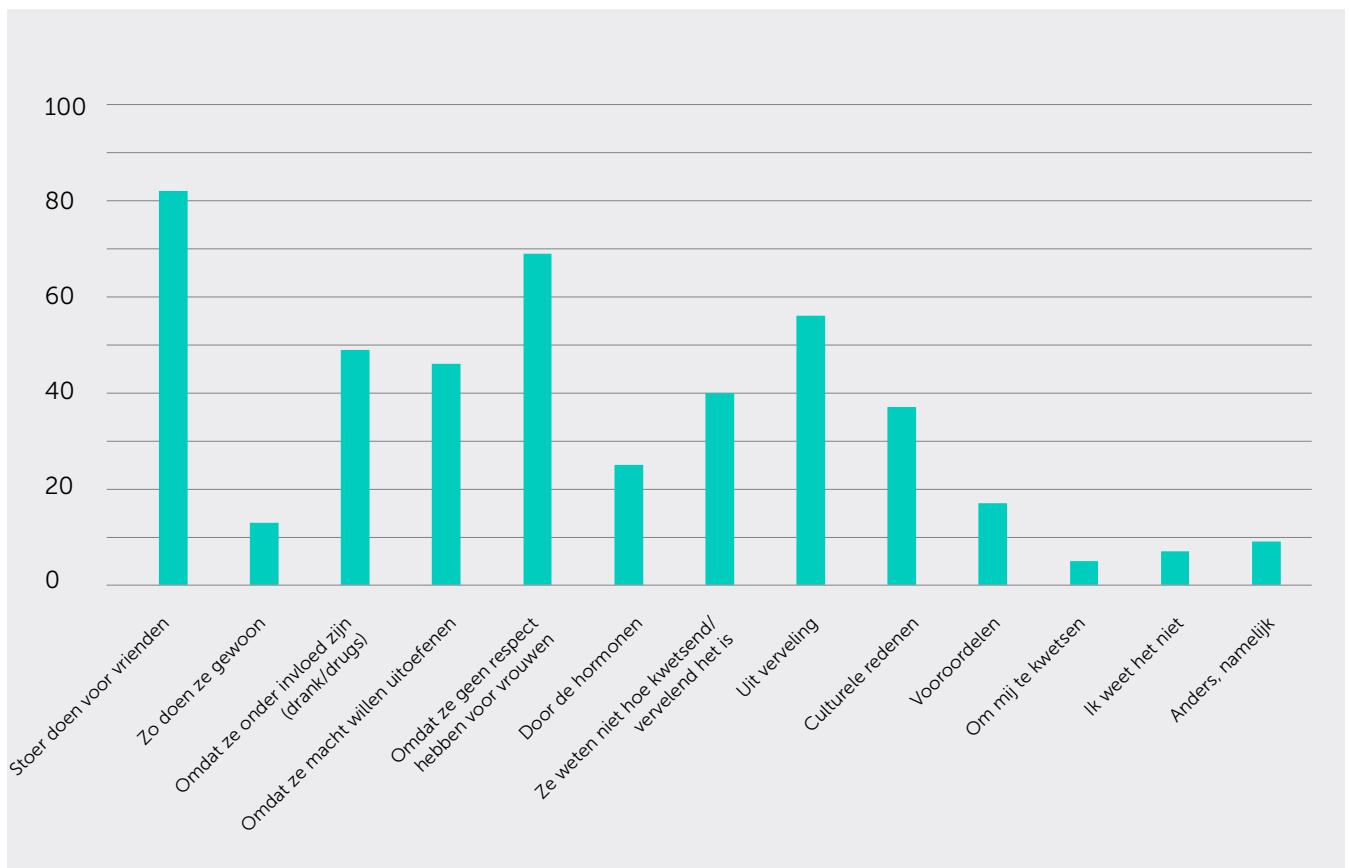
Een reden die niet in de antwoordmogelijkheden stond, maar wel veel in de interviews naar voren is gekomen is de behoefte aan aandacht en contact.

"Ja, aandacht. Dat is altijd." (RP5) "Dat is echt hun doel?" (Interviewer) "Ja, want anders doen ze het niet. Ze willen aandacht. En ja, aandacht kan persoonlijke aandacht zijn omdat ze een bepaalde seksuele behoefte hebben, maar het is aandacht. Of aandacht van die dame, maar zeker ook aandacht vanuit de groep." (RP5)

"Misschien dat ze ze uiteindelijk het bed willen inpraten, om een paar stappen over te slaan, maar contact maken en het lekker kletsen in eerste instantie met vrouwen dat vinden ze natuurlijk prachtig. Dus dat is hun doel in ieder geval... contact maken en kijken hoever dat contact doorloopt." (RP2)

In onderzoek waarin aan mannen (van verschillende leeftijden) gevraagd wordt waarom ze het gedrag vertonen, geven mannen aan dat ze het 'leuk' vinden of omdat het niemand 'pijn' doet (American Association of University Women, 2001; Benard & Schlaffer, 1987; Houston, 1988). Mannen denken naar eigen zeggen niet na over het feit dat vrouwen de opmerkingen en gedragingen niet leuk zouden kunnen vinden, het vrouwen beperkt in hun vrijheid en vernederend kan zijn (Benard & Schlaffer, 1987; Houston, 1988; Thompson, 1993). Een kleine minderheid (15%) van de mannelijke respondenten uit het onderzoek van Benard en Schlaffer (1987) geeft aan wel kwaadaardige en vernederende bedoelingen te hebben bij de seksuele intimidatie.

Figuur 6: Wat zijn volgens u redenen dat sommige mannen of jongens seksuele straatintimidatie vertonen? % genoemd in totale groep vrouwen (N=1186)

Veel mannen lijken dus helemaal geen vervelende bedoelingen te hebben bij de seksueel getinte toenadering van vrouwen (Benard & Schlaffer, 1987; Houston, 1988). Vaak zouden zij, aldus de onderzoekers, juist als doel hebben een compliment te geven (Kissling, 1991).

In de literatuur wordt voor de verklaringen van het gedrag onderscheid gemaakt tussen plegers in verschillende levensfasen. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen de adolescentie, de jongvolwassenheid en de volwassenheid (Benard & Schlaffer, 1987; Gruber & Morgan, 2005; Thompson, 1993; Wesselmann & Kelly, 2010). Een factor die over alle levensfasen een rol speelt is de aanwezigheid van een lage zelfcontrole (Gruber en Morgan, 2005; Gottfredson & Hirschi, 1990).

Adolescentie

Een belangrijk deel van het seksueel intimiderend gedrag in de adolescentie komt volgens de literatuur voort uit onwetendheid en onkunde in het omgaan met de gevoelens die samengaan met de lichamelijke veranderingen en toegenomen interesse in seksualiteit in deze levensfase (Pellegrini & Bartini, 2001). De seksueel intimiderende gedragingen nemen daarom toe in het begin van de adolescentenperiode en nemen door het opdoen van ervaringen vervolgens weer af. De adolescenten hebben dan geleerd hoe ze op een volwassen wijze moeten omgaan met hun seksuele gevoelens, waardoor zij zich kunnen uiten zonder seksueel intimiderende gedragingen te gebruiken (Petersen & Hyde, 2009). De adolescentenperiode wordt dus gezien als een *leerproces* om de eigen seksuele identiteit te ontwikkelen (Lacasse, Purdy, & Mendelson, 2003; Petersen & Hyde, 2009) en nieuwe sociale vaardigheden te leren (Wit et al., 1995). In de literatuur wordt zelfs benoemd dat het intimideren van vrouwen op straat een positieve sociale functie heeft. Het test het vermogen van de man om met afwijzingen om te gaan (Gardner, 1995). In de interviews benoemen

respondenten dit proces van contactlegging tussen jongens en meisjes als een 'spel' waarbij 'spelenderwijs' geleerd wordt contact te leggen met het andere geslacht en om 'hun hormonen te controleren'. Maar ook een spel waarin ongewenst gedrag voorkomt dat zou moeten veranderen.

"Dan vraagt dat best veel van jezelf, om jezelf in te houden, denk ik. Vooral op jonge leeftijd, wanneer je niet zodanig nadenkt over je keuzes, of dingen die je doet. Ik zeg niet dat het goed is, maar ik kan wel begrijpen dat ze, ja, dat er een bepaalde, ik zeg altijd maar 'seksuele frustratie', opkomt en dat ze rare dingen gaan zeggen." (RJ12)

"Kijk, dat aanspreken, daar kun je niks aan doen: dat de jongens contact willen maken met meisjes, kun je helemaal niks aan doen, dat is normaal." (RF1V4)

Tegelijk geven respondenten aan dat zij het idee hebben dat niet alle jongens dat leerproces doorlopen en dat jongens een heel verschillende basis van thuis meekrijgen als het gaat om omgangsvormen tussen jongens en meisjes en seksuele opvoeding. Daarbij verwijzen respondenten vaak naar de afwezigheid van positieve rolmodellen en de invloed van straatcultuur, media en vrienden.

"[...] als je het nooit over dingen hebt gehad in je opvoeding en je maakt dingen mee en je moet doorgaan, we mogen niet over gevoelens praten. En nu raak je iets, dan weet je daar ook geen raad mee en met die jongens ook, op straat, weet je: thuis praten ze er niet over, mijn vader heeft het nog nooit over seksuele voorlichting gehad, nooit gezegd met condoom of iets. M'n moeder ook niet en daar leren heel veel kinderen op straat en je denkt: 'Ja, dat is normaal. Dat is gewoon zo, je denkt 'dat is normaal'." (RO2a)

"En dat als ze het altijd zo hebben meegekregen en altijd zo hebben gezien van hun ouders of van de omgeving, dan zijn ze op hun 38ste nog precies hetzelfde, dan gaan ze niet veranderen. En dat is het probleem, vanuit mijn visie dan, zo ervaar ik het." (RJ5a)

Naast en onder invloed van straatcultuur, media en vrienden schetsen professionals vanuit de politie en het jongerenwerk een beeld van een veranderende seksuele moraal onder jonge mannen en vrouwen.

"Maar dat hoor ik van die meiden. [...] en dan hoor je gewoon dat: 'pijpen is geen seks'. Ja..." (RP6)

"Daar is echt een hele rare kentering in. En dat zie ik met name, hierachter zit een school en ze lopen vaak in de pauze hier, mogen ze niet, dus dat is al één, dan gaan ze naar de bakker en dan loopt er een meisje met een clubje jongens, weet je wel, dat is wel wat je ziet, en als een knul aan de billen zit, is het tegenwoordig heel normaal. Dat is wat je gewoon ziet op straat." (RJ8)

Voor het ontstaan daarvan dichtten sommige respondenten een grote invloed toe aan de (sociale) media waarin in muziek, beeld en rapteksten een losbandige seksuele moraal en ongelijke man/vrouw verhoudingen worden neergezet. Volgens de respondenten zijn deze invloeden vooral sterk bij jongeren van wie de moraal nog niet sterk ontwikkeld is op het moment dat zij in aanraking komen met deze invloeden.

"[...] hebben zoveel invloed op wat die jongens zeggen en doen. Dat vind ik... Ja, ik wil niet zeggen: "Het is vechten tegen de bierkaai", maar het is wel héél ingewikkeld, want dan ben jij goed bezig, ben je met je wijk goed bezig, en dan komt er weer een sketchje dat alle vrouwen hoeren zijn en dat je ze allemaal moet misbruiken en weet ik veel, van die domme dingen. Dus het is constant vechten tegen de bierkaai. En misschien is het maar een golf en gaat het dalijk weer beter, dat hoop ik wel, maar je ziet social media wordt zo onderschat, zo erg onderschat... En die jongens kijken allemaal naar filmpjes: "Heb je dat filmpje gezien, zo, dit of dat", en de meeste grove dingen die ook gezegd worden en dan moeten ze allemaal lachen, en dan denk ik: 'Hè, waarom lach je daar dan om?'. Dus social media en die sketches en die kleine filmpjes die ze dan ineens krijgen, die twee miljoen keer worden bekeken, ja..." (RJ4)

"[...] maar ik denk dat... ook te maken heeft met... muziekkeuze, waar kijk je naar op Internet en ik denk dat het wel van belang is. Als er tijdens, of als er in de muziekhal gesproken wordt over 'hoeren' en 'bitches' en porno's die vrij verkrijgbaar, hoe je dan, als je geen goed voorbeeld hebt hoe je vrouwen moet aanspreken, ik denk dat dat er alles mee te maken heeft." (RP6)

"[...] want ze hebben gewoon verkeerd aangeleerd gedrag en dat komt deels door MTV en allerlei clips dat het heel normaal lijkt dat je aan vrouwen zit en dat je er meer dan 1 hebt en dat ze je verafgoden [...]. Ik bedoel dat is natuurlijk niet de werkelijkheid, maar dat is wel hun werkelijkheid omdat ze dat voortdurend zien op televisie." (RJ11)

Volgens de professionals dragen ook de traditionele media bij aan het verwarpende beeld over verhoudingen.

"Door de media worden vrouwen als lustobject neergezet (voorbeeld aanstootgevend reclame suitsupply), wat de beeldvorming over de vrouwen beïnvloedt." (RJ6)

"Ja, maar als je naar een soapserie kijkt dan is het heel normaal... de een duikt met de ander in bed en die pleegt overspel met die en zo... [...] Dus dat stukje wat je... de norm en gedrag ja dat kopiëren kinderen zonder dat je dat hoeft te zeggen." (RP13)

Als vrouwen vervolgens anders reageren dan jongens verwachten gegeven het beeld dat zij via de (sociale)media en van vrienden krijgen, weten zij daar niet allemaal even goed mee om te gaan. Het is afhankelijk van de eigen sociale vaardigheden en zelfbeeld van de jongens of ze beter of minder goed omgaan met een reactie van een vrouw.

"Je hebt gewoon meisjes die heel scherp zijn en verbazen de jongens daarmee en dan vallen ze plotseling helemaal stil. Ze hadden zo'n reactie dan niet verwacht. Dat is dan meer de verbazing, maar je hebt ook jongens die onder de indruk zijn en die zeggen van: "oké, petje af" en laten de meisjes doorlopen. Je hebt ook jongens die het uit groepsdruk doen of zichzelf willen bewijzen en op hun tenen zijn getrapt. Die willen dan zelf ook in de tegenaanval gaan en dan kan het voorkomen dat ze bijvoorbeeld gaan schelden. Dat is meteen de eerste optie in hun gedachten." (RJ1a)

"Nou, je hebt meestal twee reacties: óf die gasten die schrikken ervan en denken van 'oh hé, ze heeft me op m'n plaats gezet, ja ze heeft gelijk', of twee, de tegenreactie is dan dat ze heel agressief worden verbaal, niet fysiek maar dan krijgen ze allemaal, krijgen die passanten allemaal woorden naar hun hoofd geslingerd, weet je." (RJ2)

De literatuur beschrijft dat jongeren gedurende de adolescentie steeds meer tijd besteden met hun leeftijdsgenoten (Wit et al., 1995). Jongeren zouden daarbij erg gevoelig zijn voor de beoordeling van hun gedrag door hun leeftijdsgenoten (Pels, 2003) en leren van de groep hoe ze zich in de openbare ruimte moeten gedragen (Pels, 2003). Aanpassing aan de normen van de groep blijkt belangrijk om status in de groep te verwerven en uitsluiting te voorkomen (De Jong & Van Gemert, 2010). Het seksueel intimiderend gedrag zou stoer en 'leuk' zijn en helpt de tijd te doden (Benard & Schlaffer, 1987; Lacasse et al., 2003; Pels, 2003). Sociale grenzen worden hierbij op de proef gesteld, waardoor het asociale gedrag (waaronder dus seksuele straatintimidatie) zal toenemen (Pels, 2003; Wesselmann & Kelly, 2010). Bepaald gedrag zal daarom door jongeren wel binnen een groep worden vertoond, als zij denken dat het gedrag goedgekeurd en gepast is binnen de groep, maar niet buiten de groep omdat het dan afwijkt (De Jong & Van Gemert, 2010).

"[...] ik denk dat ook heel veel vanuit de groepsdruk gebeurt, dat ze een vrouw benaderen. Want er wordt ook om gelachen. Op het moment dat je een kutopmerking maakt tegen een vrouw, staan er zes meelopers die staan te lachen." (RJ12)

"En als ze dan alleen zijn dan is het gewoon van 'nu hoeft ik me niet te bewijzen, dus dan hoeft ik ook niemand na te fluiten'." (RJ2)

"Eigenlijk in alle gevallen dat het gebeurt, is het eigenlijk nooit de leider van de groep, maar één van de andere jongens die dat dan zegt. Ik denk dat dat wel een signaal is naar die leider van 'kijk is wat ik durf'. Ik durf dit zomaar naar haar te roepen. Dus het is nooit echt de leider van de groep en ik wil ook wel zeggen dat de leider van de groep die ik nu benoem." (RJ11)

De groep zorgt volgens de literatuur bovendien voor anonimiteit en een verminderd gevoel van individuele verantwoordelijkheid (Hakkert & Smulders, 1998). Dit proces wordt ook *deïndividualisering* genoemd en houdt in dat een persoon in de groep zijn gesocialiseerde individuele identiteit verliest (Wijermans, 2011). De anonimiteit zorgt ervoor dat egocentrisch, agressief en ander asociaal gedrag wordt vertoond, zonder dat er wordt nagedacht over eventuele (persoonlijke) consequenties (Hakkert & Smulders, 1998; Pels, 2003).

"Als je anoniem bent, durf je alles, durf je meer dan normaal, dus je moet mensen uit de anonimiteit halen." (RJ4)

Dat groepsdruk volgens de respondenten echt een factor is die bij jongeren van belang is, blijkt ook uit opmerkingen over oudere mannen die de groep 'niet nodig hebben' voor hun gedrag, niet voor de anonimiteit en niet voor het motief, zoals in het volgende citaat:

"Nee, bij mannen zie ik, kunnen ze ook gewoon alleen staan en nog iemand naroeppen, want die hoeven zich ook niet meer te bewijzen en die doen het puur gewoon om even contact te maken met zo'n vrouw." (RJ2)

Het komt ook voor dat de jongens die wel degelijk de vaardigheden lijken te hebben voor en het besef van het belang van een respectvolle benadering van vrouwen, in een bepaalde groep toch overgaan tot seksueel getint gedrag.

Een laatste verklaring in de literatuur voor het veelvuldig plegen van seksuele straatintimidatie tijdens de adolescentenleeftijd is die vanuit de gelegenheids- of routine activiteiten theorie (Cohen & Felson, 1979; Clark, 2009). In de adolescentenleeftijd brengen jongens gemiddeld meer tijd op straat door op tijden en plaatsen waar veel mogelijkheden zijn voor het seksueel intimiderend gedrag. Daarbij hebben zij vaak geen duidelijke verantwoordelijkheden of bezigheden en is er in grote mate sprake van verveling (Benard & Schlaffer, 1987; Houston, 1988; Lacasse et al., 2003; Pels, 2003). Deze verklaring is ook belangrijk als de ruimtelijke en sociale spreiding van seksuele straatintimidatie wordt bestudeerd. Onder jongeren maar ook onder (jong) volwassenen zijn er grote verschillen in leefstijl. Personen die weinig structurele vrijetijdsbesteding kennen en voor wie het minder aantrekkelijk is om thuis te zijn, zullen meer op straat te vinden zijn en dus vaak in de juiste gelegenheid zijn. Volgens de respondenten (vrouwen en professionals) zijn juist in de wijken waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt deze kenmerken oververtegenwoordigd onder de bevolking. Zij benoemen dit dan ook als deel van de verklaring.

Redenen dat de jongens dit doen: verveling, denken dat vrouwen niks voorstellen, ze hangen veel op straat en dan ontstaat dit gedrag. Een van de twee noemt cultuur ook als factor, de ander geeft aan dat ze gewoon veel op straat zijn niet werken, deels geen opleiding. (RSV19)

"Bijvoorbeeld, wat me opvalt is: heel veel jongeren uit deze wijk sporten niet [...], niet zoals wij dat vroeger gewend waren weet je wel. Je gaat naar een voetbalvereniging, zie ik soms talentjes, zeg ik: "Voetbal jij?", "Ja, op straat". "Niet bij een club?", "Neuh, neuh", want pa en ma, ja, die bevorderen dat niet. Kijk, als jij bij een sportvereniging zit, wil niet zeggen dat je het misschien nog steeds niet zal doen, maar dan zit je wel in een soort andere groep. [...] Want daar heb je het verenigingsleven en daar is wel een hiërarchie, daar is ook norm, van 'Joh, wat doe jij nou?' en dan ben je even uit die groep die stoer is hier. Zo van "Wacht even, wat zeg jij nou tegen dat meisje?" of "Wat doe jij nou?"." (RJ4)

Maar het argument van gelegenheid wordt evengoed genoemd als het gaat om de oudere plegers (zowel door jongeren- of wijkwerkers als door agenten):

"Nou hotspots, je moet denken dat, het zijn sociaal zwakkere personen die daar wonen, leven óf van een uitkering óf van helemaal niets, sociaalbouw, woningen zijn natuurlijk iets anders. Ik wil niet zeggen dat het getto is, maar... er gebeurt veel meer op straat, omdat de dagbesteding ook daar veel minder is. Gasten werken niet, dus die gaan vroeg naar buiten, want thuis mogen ze ook niet de grote vriendengroep binnen ontvangen, dus ze gaan massaal naar buiten." (RJ2)

"Er zitten een hoop van beroepswerklozen, zeg maar, die zich neergelegd hebben bij dat en soms uitkering trekken, soms op andere manier hun geld verdienen. Er zitten ook wat mannen bij die wel een baantje hebben, maar dat zijn vaak de lager opgeleiden, dus na hun werk zie je ze gelijk alweer verschijnen op het pleintje om te hangen met hun voormalige vrienden, kennissen, of burens, maar ik zie weinig, tenminste, waarvan ik weet, daar zie ik weinig mannen met een echte baan en gezinssituatie enzovoort, het is allemaal een beetje los-vast." (RP17)

Jongvolwassenen en volwassenen

De periode van jongvolwassenheid (18-25) krijgt steeds meer aandacht van criminologen en ontwikkelingspsychologen (Blokland et al., 2012; Clodfelter, Turner, Hartman, & Kuhns, 2010). In deze fase zijn mensen formeel volwassen maar blijken diverse vaardigheden en persoonlijkheidskenmerken nog volop in ontwikkeling. Een belangrijk voorbeeld van zo'n vaardigheid is de capaciteit om de langetermijngevolgen van iemands gedrag mee te laten wegen in de beslissing over het gedrag. Tegelijk

genieten jongvolwassenen in vergelijking met adolescenten meer vrijheden (Blokland et al., 2012) en wordt er van hen verwacht dat zij transities maken op een veelheid aan leefgebieden zoals studie, werk, zelfstandig wonen, en het hebben van een seksuele relatie. Deze periode wordt volgens de literatuur dan ook gekenmerkt door identiteitsexploratie en grote instabiliteit (Blokland et al., 2012). Er is nog weinig onderzoek dat beschrijft welke mechanismen in deze fase tot seksuele intimidatie leiden. Wel is er onderzoek dat laat zien dat jongere studenten meer seksueel intimiderende gedragingen tolereren, dan oudere studenten of werkende volwassenen (Gutek, 1995). Dit zou verklaard worden door het feit dat jongeren vaak zonder relatie zijn en er een druk sociaal leven op na houden. Daarbij zouden er gedragscodes ontstaan waarin seksueel getinte gedragingen geaccepteerd worden (Gutek, 1995).

Het onderzoek naar seksuele intimidatie door volwassenen wordt sterk gedomineerd door onderzoek op de werkvloer en hierbij is vooral aandacht voor de rol van macht (Bargh, Raymond, Pryor, & Strack, 1995; Cleveland & Kerst, 1993; McLaughlin, Uggen, & Blackstone, 2012; Quinn, 2002). Er is nauwelijks aandacht voor seksuele straatintimidatie. Cleveland en Kerst (1993) geven aan dat mannen die meer vasthouden aan de traditionele masculiene genderrol, meer geneigd zijn om vrouwen seksueel te intimideren, in welke setting dan ook. De seksuele straatintimidatie kan dan gezien worden als een instrument om de genderrollen te verduidelijken en de bestaande geslachts hiërarchie te bevestigen of vergroten (Davis, 1993).¹⁸ Door de seksuele straatintimidatie ontstaat er een vijandige omgeving voor vrouwen die hen markeert als indringers in de openbare ruimte die toebehoort aan de man (Benard & Schlaffer, 1987; Davis, 1993; Fairchild, 2007; Kissling, 1991; McAllister, 1979). In de antwoorden van vrouwen op de enquêtevraag die aan het begin van deze paragraaf is besproken gaf bijna vijftig procent van de vrouwen aan dat zij dachten dat mannen het gedrag vertonen om macht uit te oefenen. Dit sluit aan bij de verklaring uit de literatuur: seksuele straatintimidatie zou in ieder geval volgens de vrouwen ingezet worden om de gender hiërarchie te beïnvloeden. In de interviews komt dit ook naar voren, dit kan heel ver gaan zoals in onderstaand citaat.

"Ik heb ook een keer aangifte heb gedaan toen was ik gegrepen in [noemt naam Café] [...] Hij zei toen ook dingen als "alle vrouwen zijn van mij en ik mag dit bij alle vrouwen doen" en zo. Aangifte kwam ook tot een zitting. [...] Dan hoorde ik wat hij bleef zeggen. Hij bleef gewoon hangen ik een soort van "Ja, maar ik mag dit, alle vrouwen zijn van mij". En hij is nooit... hij is naar de gevangenis gegaan en hij is nooit een stap verder gekomen dan dat. [...] voor zover ik weet nu, snapt hij nog steeds totaal niet wat hij verkeerd heeft gedaan. Hij vond zeg maar, dat ik degene was die fout zat door hem te proberen tegen te houden mijn lichaam aan te raken. En ik denk niet dat dat ooit... is gekomen tot iets anders." (RF4V1)

De vrouwen beschrijven nog een ander motief, dat zij vrouwen shoppen noemen. Het is echter niet goed duidelijk wat hiermee nu werkelijk bedoeld wordt en wat de mannen met hun gedrag willen bereiken. Wel geven de vrouwen aan dit een erg intimiderende vorm van gedrag te vinden.

"En dan sta je ergens en dan gaan ze helemaal tegen je aan of wat jij zegt dan voel je opeens een beetje een hand die net meer richting de billen gaat." (RF3V4) "Serieus?" (RF3V2) "Ja, echt. Ja, ik heb het zeg maar een keer zelf hier op de donderdagmarkt meegemaakt op de Grote Visserijmarkt en ik heb het meerdere malen heb ik het bij Blaak. En ik kom er echt niet veel, maar op een gegeven moment had ik wel... net wat jij zegt... als je dan weer eens in de zoveel tijd daar loopt, dan heb je alweer door welke mannen daar echt aan het shoppen zijn, vrouwen shoppen." (RF3V4)

¹⁸ Dit speelt mogelijk ook een rol bij seksueel intimiderend gedrag door jongeren maar dit wordt voor deze groep in de literatuur en door onze respondenten minder duidelijk benoemd.

Neutralisatietechnieken

De reacties van de mannen (van alle leeftijden) vertonen opmerkelijke overeenkomsten met de neutralisatietechnieken die plegers van criminele delicten gebruiken om de verantwoordelijkheid voor hun gedrag van zich af te schuiven of het gedrag goed te praten (Sykes & Matza, 1975). Neutralisatietechnieken worden niet alleen gebruikt om het gedrag achteraf goed te praten maar leveren ook een verklaring voor het tot stand komen van het gedrag. Als mannen immers denken dat er niemand last van het gedrag heeft of vrouwen het zelfs leuk vinden dan zullen zijn eerder (opnieuw) overgaan tot het gedrag. Van de vijf door Sykes and Matza onderscheiden neutralisatietechnieken is hier vooral sprake van 'de ontkenning van schade' en de 'ontkenning van het slachtoffer'. Plegers van seksuele straatintimidatie zouden ook volgens onze respondenten vaak aangeven dat hun gedrag juist voortkomt uit respect voor de vrouw en dat ze er van overtuigd zijn dat vrouwen het op prijs stellen. Daarmee zouden ze de schade die hun gedrag bij de vrouw aanricht ontkennen.

"Want ik vind zo mooi hoe andere mannen zitten en lopen vrouwen langs en dan: "Hé, psst, dushi, schatje" en dan zie je een vrouw ook een soort van genieten en die gaat helemaal anders lopen en, weet je, dus ze krijgen terug van: 'Oh, je geeft iemand een compliment, diegene voelt zich goed' en weet je, het is een soort win-winsituatie elke keer in Curaçao, maar hier is andere cultuur, is die win-winsituatie niet, vrouwen voelen zich wel erg geïntimideerd en... en dat beseffen niet, dat beseffen niet hoe anders ze overkomen. En dat kan ik ook niet, kan ik niet zeggen: "Hé jongens, jullie doen de vrouw", weet je, want ik heb zoiets van: ja, ze doen ook niks, maar ik begrijp anderen." (RO2a)

Gerelateerd aan het ontkennen van de schade wordt ook vaak genoemd dat mannen niet nadenken over de schade die ze aanrichten, niet beseffen hoe vervelend het voor vrouwen kan zijn.

"Het is eigenlijk een fenomeen, dat nafluiten en naroeppen, maar alles daarachter daar hebben ze nog niet over nagedacht." (RJ1a)

"Maar dat is toch ook waar vrouwen van houden eigenlijk?" (RJ13b) "Ja". (RJ13a) "Een aantal vrouwen zeggen ook van die vinden het juist leuk als ze spontaan worden aangesproken. Ja, maar ik ben natuurlijk ook een man hé." (RJ13b) "Maar wat ik zeg... ik zou er ook wel nieuwsgierig naar zijn hoe vrouwen dat daadwerkelijk ervaren. Wat ik zeg... vrouwen houden van... nou ja niet alle vrouwen dan... ze houden natuurlijk wel wat van aandacht en natuurlijk een compliment op z'n tijd daar heeft iedereen denk ik wel behoefte aan, maar inderdaad er zitten wel grenzen in." (RJ13a) "Ja, het is voor de vrouw moeilijk te peilen. Ik weet niet hoe je dat onderzoekt... Want als je tien vrouwen hebt, heb je tien verschillende antwoorden." (RJ13c) "Nee, dan heb je duizend verschillende antwoorden." (RJ13a)

"Ik denk dat ze denken: 'Oh, de vrouwen krijgen aandacht'. Verder dan dat... Weet je, ik denk, ik weet wel zeker, dat ze niet denken van hoe het overkomt. Het is: je weet niet anders, weet je. Er is nooit iemand die komt van: "Jongens, ik vind echt niet leuk hoor" *gelach*. Ze beseffen het niet hoe een ander, want ze hebben zoiets van: 'Ja ik doe toch niks, ik raak niemand aan, we wonen toch in een vrij land?'. Dat ga je dan krijgen weet je. Als ze jou zouden aanraken, dan zou het anders zijn, maar ik zeg gewoon: "Ik geef je een compliment, hoe kan je nou boos worden? Ik geef je een compliment". (RO2a)

In onze data zijn vooral indirecte verwijzingen terug te vinden naar het fenomeen dat de schuld bij het slachtoffer wordt gelegd. De vrouwen en professionals beweren dus niet vaak¹⁹ dat de vrouwen het zelf zouden uitlokken maar geven wel aan dat mannen dat beweren of zou zouden kunnen interpreteren. In gesprekken waar de rol van de meisjes meer expliciet in termen van uitlokking werd besproken, ging het meestal over het schemergebied van 'wederzijds' flirtgedrag (bijvoorbeeld in het laatste citaat).

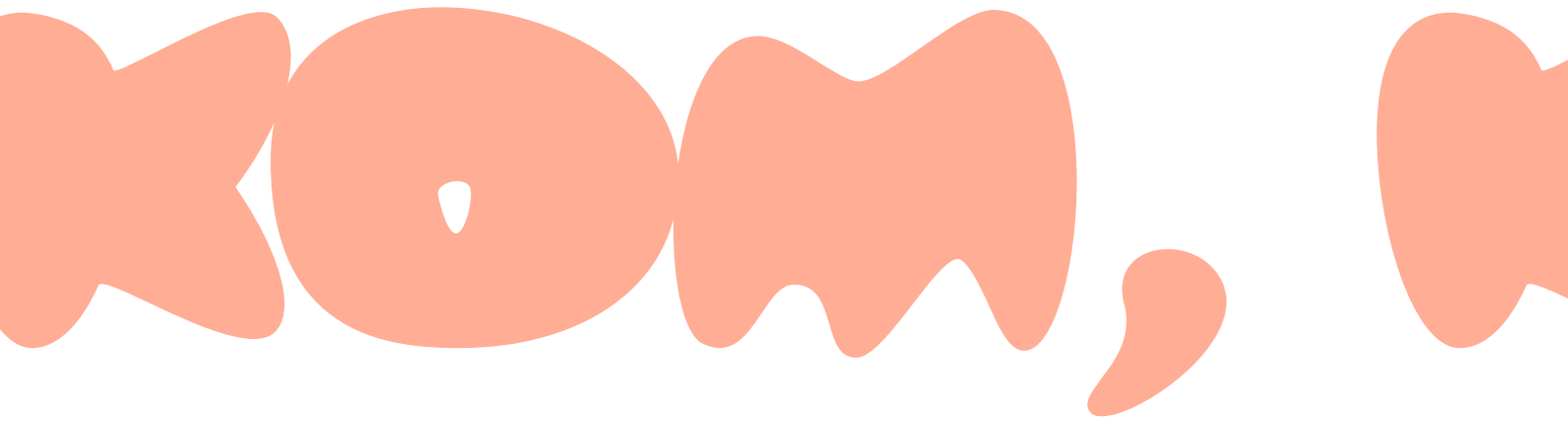
"Het wordt echt als heel normaal door de jeugd gevonden. Want zelfs als je hen erop aanspreekt, dan kijken ze je soort nog aan van "wat, waar bemoei je je mee". (RP16a) "Ja, precies. "Ja, het is toch mooi meisje, is toch mooi meisje". (RP16b)

Ze geven wel aan dat sommige meiden wel zo gekleed zijn dat ze het soms wel een beetje 'uitlokken'. (RSM6)

"Uitlokking mag je dat nooit noemen natuurlijk, maar dan denk ik toch... Je begrijpt wat ik bedoel... Ja. En dan kun je het ook verwachten... ja vrouwen lopen er bij... als je alle kleren pakt die ze aan hebben dan kun je het in een vingerhoedje wegdouwen. En als je dan een opmerking krijgt.. ja dat vind ik... ja daar moet je niet raar van kijken. Ik zeg niet dat degene die die opmerking maakt dat hij het mag doen, maar je vraagt er wel een klein beetje om. Als je begrijpt wat ik bedoel... snap je... Het moet gewoon kunnen hoor... jij moet gewoon op straat kunnen lopen in de kleding die jij... Snap je... maar we hebben kleding om ons zelf te bedekken en als jij kleding aandoet om te ontdekken." (RP7)

"Nou, de meiden net zo goed hoor, vergis je niet. Weet je, het is voor hun ook een soort van: er wordt op ze gereageerd en dat is ook een vorm van aandacht en wat je wel merkt is dat negatieve aandacht, een grote mond hebben, brutaal zijn, ook richting elkaar, dat dat ook een vorm van aandacht is die gewoon als positief ervaren wordt. Daar is echt een hele rare kentering in." (RJ8)

¹⁹ Maar zie voor een uitzondering hierop het citaat van respondent RP8 in paragraaf 2.2.2 over de twirkende vrouwen.

h.3 Omvang en spreiding van seksuele straatintimidatie

Door het subjectieve karakter van het fenomeen seksuele straatintimidatie (zie hoofdstuk 2) is het bepalen van de omvang hiervan complex. Conclusies over de omvang hangen onder andere samen met de gebruikte definitie van het fenomeen (wanneer noemen we het straatintimidatie?) en de interpretatie van de voorgekomen incidenten door de vrouwen (wat gebeurde er precies?). Tijdens dit onderzoek bleek dat er geen systematische gegevens over meldingen of aangiften van incidenten beschikbaar zijn. Daarom baseren we ons ook in dit hoofdstuk op gegevens uit de enquêtes en interviews. Hierbij doen we een beroep op de herinneringen van de vrouwen over incidenten die ze hebben meegemaakt. Dit houdt in dat incidenten vergeten kunnen zijn, maar ook dat incidenten die in werkelijkheid in een andere tijdsperiode plaatsvonden door de respondenten in de betreffende tijdsperiode worden geplaatst (telescoping). Het is onduidelijk of dit netto tot een overschatting of een onderschatting van het fenomeen heeft geleid. In dit hoofdstuk geven we eerst algemene informatie over de omvang van het probleem volgens de slachtoffers en professionals. Daarna gaan we in op drie typen spreidingsvragen namelijk sociale spreiding, ruimtelijke spreiding en temporele spreiding van ervaringen met seksuele straatintimidatie.

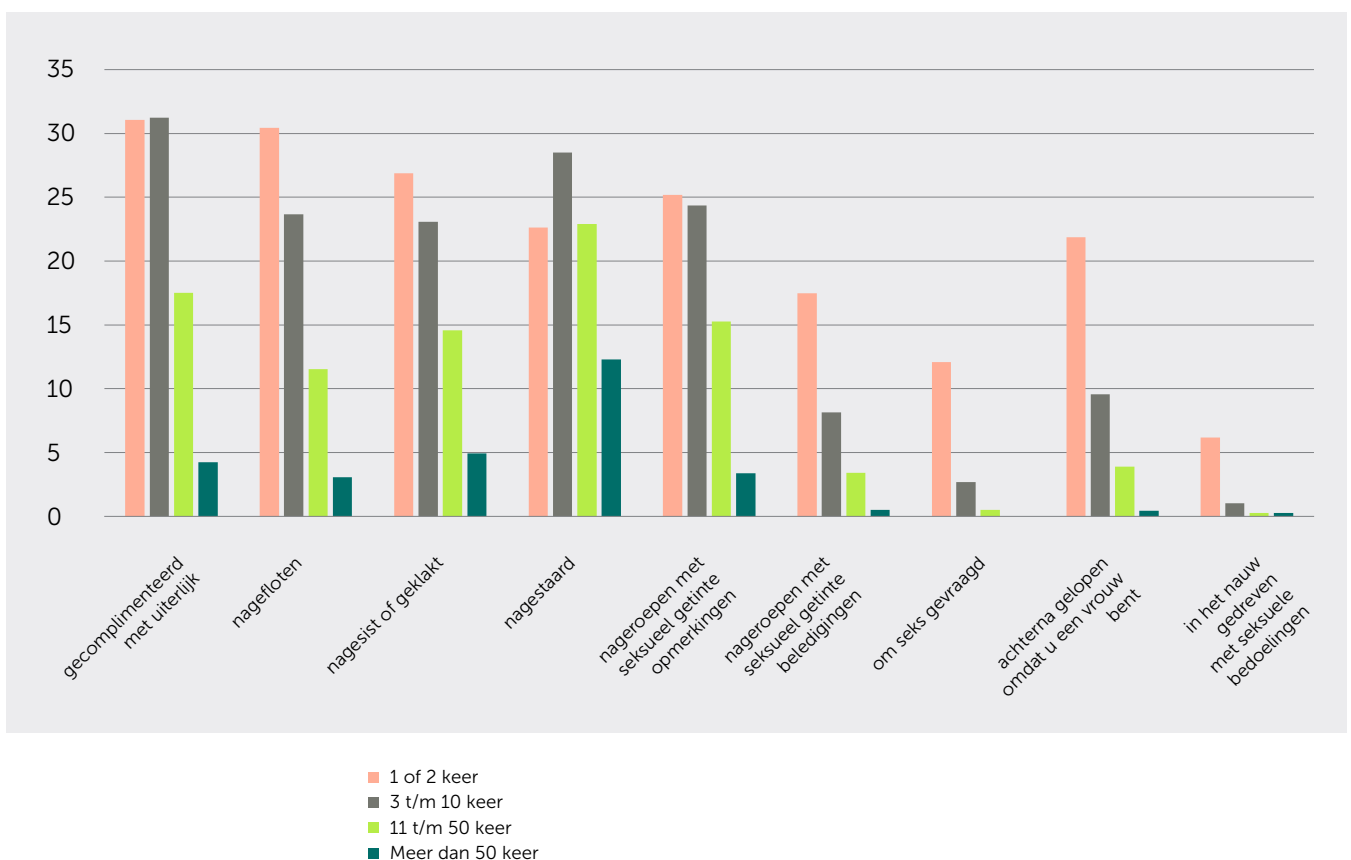
3.1. Omvang slachtofferervaringen

3.1.1. Specifieke vormen van seksuele toenadering

In de enquête seksuele straatintimidatie is in de eerste plaats een reeks van negen mogelijke ervaringen aan vrouwen voorgelegd. Er is gevraagd of zij deze hadden meegemaakt waarbij in het midden werd gelaten of zij het gedrag als seksueel intimiderend of storend hadden ervaren. Figuur 7 toont dat een grote meerderheid van de vrouwen wel eens gecompimenteerd wordt met het uiterlijk, nagefloten, -gesist of gestaard of nageroepen met seksueel getinte opmerkingen. De meeste vrouwen maken dit af en toe mee (tussen de 1 en 10 keer in het afgelopen jaar). De vormen worden door een minderheid van tussen de vijftien en twintig procent meer dan tien keer per jaar meegemaakt, alleen nagestaard worden maakt meer dan een derde (35%) van de vrouwen regelmatig mee (meer dan 10 keer), twaalf procent maakt dit vaak mee (meer dan 50 keer). Nageroepen worden met seksuele beledigingen, om seks gevraagd worden, achterna gelopen worden of in het nauw gedreven worden, wordt door minder vrouwen en minder vaak meegemaakt. Toch is nog 36 procent van de vrouwen in het afgelopen jaar een of meer keer achterna gelopen. Deze vormen zijn door nul tot vier procent van de vrouwen meer dan tien keer meegemaakt in het afgelopen jaar. Als de ervaringen van alle vormen van gedrag samengenomen worden dan blijkt 94 procent

van alle vrouwen uit de steekproef in het afgelopen jaar tenminste een van de vormen van gedrag meegemaakt te hebben. Wanneer de vormen nastaren en complimenten geven uit dit percentage worden weggelaten dan is dit *84 procent* van de vrouwen. Dit percentage ligt een paar procentpunten hoger dan het percentage dat gevonden werd op basis van de Omnibus enquête (zie tabellen 1 en 2 in bijlage 6) waarin voor vergelijkbare vormen (exclusief nastaren en complimenten geven) gevraagd is hoe vaak vrouwen dat hebben meegemaakt. De populatie vrouwen die op onze enquête heeft gereageerd lijkt dus redelijk sterk op de populatie uit de omnibus enquête als het gaat om het al dan niet meemaken van seksuele toenadering op straat. Er zijn wel grote verschillen bij twee specifieke vormen namelijk het nasissen en naroeppen, hierop antwoorden in de enquête straatintimidatie twintig procent meer vrouwen bevestigend dan in de omnibus enquête.

Figuur 7: Hoe vaak bent u in het afgelopen jaar ergens in Rotterdam door onbekende mannen of jongens buiten op straat... % totaal (N=1181)

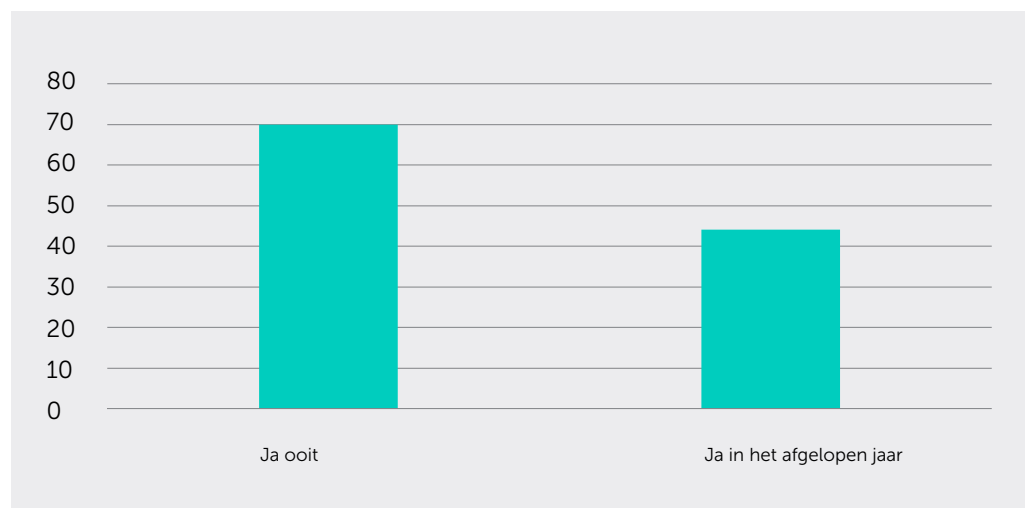

3.1.2. Omvang straatintimidatie volgens definitie

Nadat de specifieke vormen van toenadering aan de vrouwen waren voorgelegd is in de tweede plaats gebruik gemaakt van een vastgestelde definitie van het fenomeen. Deze is op basis van interviews en literatuur als volgt gedefinieerd: **“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”**

Wanneer vrouwen na het geven van deze definitie wordt gevraagd hoe vaak zij seksuele straatintimidatie hebben meegemaakt dan antwoordt 44 procent van de vrouwen dat zij dit in het afgelopen jaar hebben meegemaakt (zie figuur 8). Nog eens 26 procent heeft het wel ooit meegemaakt maar niet in het afgelopen jaar. We zien hier dus een opvallend verschil tussen het percentage vrouwen dat aangeeft de hierboven beschreven vormen van gedrag mee te maken en het percentage dat aangeeft seksuele straatintimidatie mee te maken. Kortom terwijl vrijwel alle Rotterdamse vrouwen tussen 18 en 45 jaar die deelnamen aan onze enquête seksueel getinte toenaderingen hebben meegemaakt in het afgelopen jaar, geeft iets minder dan de helft aan zich op straat daadwerkelijk seksueel geïntimideerd te hebben gevoeld.

Figuur 8: Heeft u ooit zelf te maken gehad met seksuele straatintimidatie?
% alle vrouwen (N=1165)

Van alle vrouwen die ooit seksuele straatintimidatie meemaakten, gaf vierenvijftig procent aan in het afgelopen jaar een of meer situaties meegemaakt te hebben waarbij ze hoopte dat iemand haar te hulp zou komen (dat is dus 38% van alle vrouwen). Negen procent van deze groep zelfs drie of meer keer (6% van alle vrouwen). Deze uitkomsten duiden op het regelmatig voorkomen van vormen waarbij vrouwen zich onveilig of ongemakkelijk voelen.

3.2. Sociale spreiding slachtofferschap

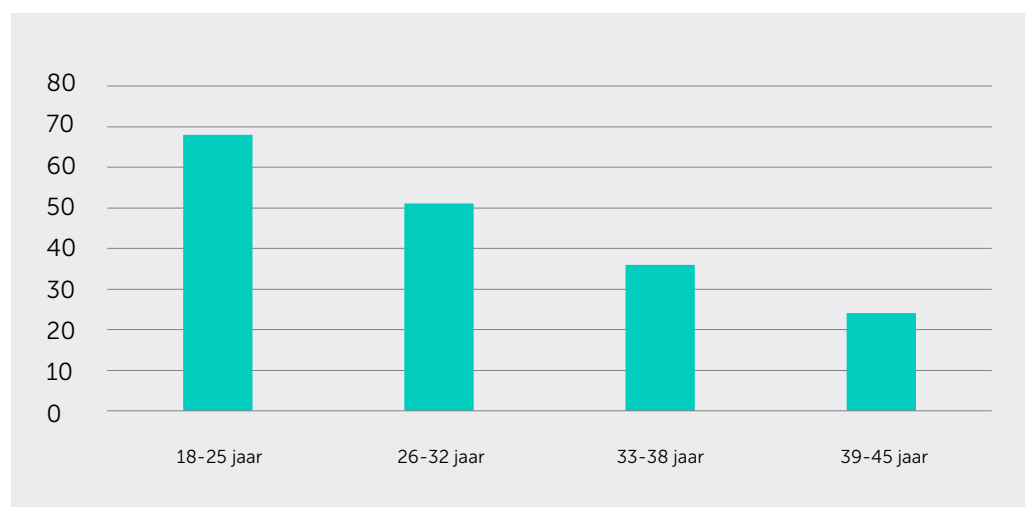
In deze paragraaf vergelijken we vrouwen van verschillende leeftijden, opleidingsniveaus, vrouwen uit verschillende bevolkingsgroepen, werkende en niet werkende vrouwen en vrouwen met en zonder een vaste relatie voor de mate waarin zij seksuele straatintimidatie meemaken. Aan de hand van deze vergelijkingen wordt beter duidelijk bij welke vrouwen het probleem speelt. Deze factoren zullen echter geen verklaring geven voor verschillen in slachtofferschap. Daarvoor zijn directe indicatoren voor de leefstijl van vrouwen (waar, wanneer, met wie en hoe vaak zijn ze op straat te vinden) en psychologische kenmerken van vrouwen (die zich uiten in hun houding

op straat en hun beleving van wat zij op straat meemaken) nodig. Probleem bij het bestuderen van die indicatoren is dat ze deels juist bepaald worden door eerdere ervaringen of door de angst voor het meemaken van incidenten. Voor leefstijlfactoren geldt dat vrouwen, zoals we in het hoofdstuk 4 over de gevolgen zullen zien, hun leefstijl kunnen aanpassen uit angst voor het meemaken van incidenten. Die angst kan voortkomen uit eigen eerdere ervaringen of uit het beeld dat door de eigen sociale omgeving of de media geschetst wordt over seksuele straatintimidatie. Voor psychologische factoren geldt een vergelijkbaar mechanisme. In onder andere de literatuur over het Sociale Informatieverwerking model (zie: Van Reemst, Fischer & Zwirs, 2014) wordt beschreven hoe eerdere ervaringen bijdragen aan de manier waarop mensen nieuwe situaties interpreteren en de wijze waarop zij op nieuwe situaties (kunnen) reageren. Door de interpretatie en reactiemogelijkheden van het potentiële slachtoffer worden de uitkomsten in de nieuwe situaties mogelijk beïnvloed.

De meer direct verklarende kenmerken zijn dus lastig in kaart te brengen in een cross-sectioneel onderzoek zoals dit waarin mogelijke oorzaken en gevolgen van de factoren op hetzelfde moment zijn gemeten. Daarom beperken we ons hier tot het beschrijven van kenmerken die vaststaan of niet door ervaringen van seksuele straatintimidatie worden beïnvloed. Zo kunnen we in ieder geval beschrijven bij welke vrouwen het probleem vooral speelt.

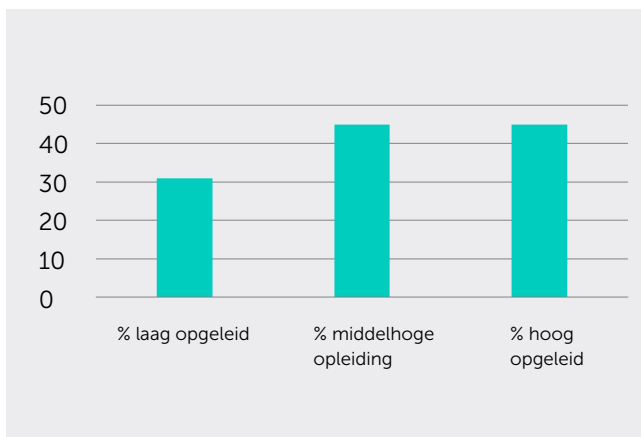
Figuur 9 toont, zoals verwacht, dat jonge vrouwen veruit het meest te maken krijgen met seksuele straatintimidatie. Dit zal verschillende oorzaken hebben. Zo kunnen plegers meer geïnteresseerd zijn in jonge vrouwen, hebben jonge vrouwen vaker een leefstijl waardoor ze veel worden blootgesteld aan mannen op straat, en zullen jonge vrouwen bepaald gedrag mogelijk eerder als intimiderend beschouwen dan oudere vrouwen. Deze laatste stelling wordt ondersteund door de bevindingen over gevolgen van seksuele toenaderingen die te vinden zijn in hoofdstuk 4. Daar blijkt dat jonge vrouwen zich vaker dan oudere vrouwen (boven de 32) boos, geïrriteerd, ongemakkelijk of onveilig voelen als zij worden gecompimenteerd met hun uiterlijk, nageflo-ten, nagesist, nageroepen, nagestaard, achternagelopen, of in het nauw gedreven.

Figuur 9: Seksuele straatintimidatie meegemaakt in het afgelopen jaar, % vrouwen in 4 leeftijdsgroepen (N=1164)

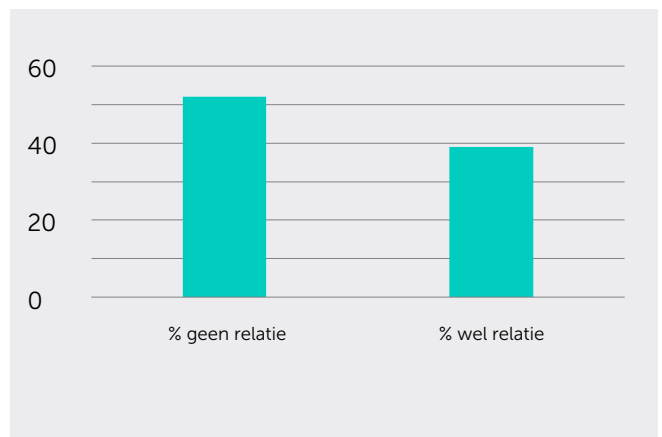

Uit figuur 10 blijkt dat vrouwen met een hogere opleiding vaker seksuele straatintimidatie meemaakten. Deels is dit te verklaren door het feit dat oudere vrouwen gemiddeld genomen een lagere opleiding hebben. Wanneer de verschillen gecontroleerd worden voor leeftijd dan blijft het verschil tussen de hoogopgeleiden en laagopgeleiden echter significant. De middelhoog opgeleiden verschillen niet meer significant van de laagopgeleiden. Hoog opgeleiden maken dus meer seksuele straatintimidatie mee. Ditzelfde geldt voor vrouwen zonder een vaste relatie (zie figuur 11). Zij maken duidelijk meer seksuele straatintimidatie mee (52% versus 39% van de vrouwen met een relatie). Dit kan opnieuw komen door verschillen in leefstijl maar het is ook mogelijk dat hoogopgeleiden en vrouwen zonder relatie bepaalde incidenten eerder als intimiderend beschouwen. In hoofdstuk 4 zal inderdaad beschreven worden dat hoog opgeleide vrouwen zich vaker dan laag opgeleide vrouwen boos, geïrriteerd, ongemakkelijk of onveilig voelen als ze worden nagesist, nageroepen, om seks gevraagd, achterna gelopen of in het nauw gedreven.

Figuur 10: Seksuele straatintimidatie meegemaakt in het afgelopen jaar naar opleidingscategorie (N=1128)

Figuur 11: Seksuele straatintimidatie meegemaakt in het afgelopen jaar naar relatie (N=1165)

Voor de laatste twee factoren: 'werken' en 'de bevolkingsgroep waartoe vrouwen zichzelf rekenen' worden geen verbanden gevonden met het meemaken van seksuele straatintimidatie. Er wordt in bivariate analyses wel een verschil gevonden tussen werkende en niet werkende vrouwen maar dit blijkt te komen doordat werkende vrouwen gemiddeld ouder zijn. Zodra in een multivariaat model wordt gecontroleerd voor leeftijd, verdwijnt het dempende effect van werken op het meemaken van seksuele straatintimidatie.²⁰ Er zijn geen verschillen gevonden in het meemaken van seksuele straatintimidatie tussen vrouwen die zich tot verschillende bevolkingsgroepen rekenen.

Kwetsbare en zelfverzekerde vrouwen

Professionals uiten hun zorgen over "de kwetsbare meiden in hun wijk". Dit zijn de meiden met een licht verstandelijke beperking (lvb) of meiden die bijvoorbeeld vanuit hun thuissituatie niet voldoende aandacht krijgen en die aandacht op straat opzoeken. Maar er wordt ook in het algemeen naar een lager opleidingsniveau verwezen. Deze meisjes zouden volgens de professionals meer kans lopen slachtoffer te worden van seksuele straatintimidatie en minder goed in staat om hun grenzen aan te geven.

²⁰ Resultaten van de multivariate analyses kunnen worden opgevraagd bij de eerste auteur.

"Mijn idee is, vooral in Hoogvliet, dat dat als het gaat om meiden die vooral met seksuele intimidatie zijn het wel die lage IQ hebben." (RJ14a) "Ja. Die zijn ook gewoon minder weerbaar. Ik denk dat dat ook een grote rol speelt." (RJ14b)

"[...] die gasten weten het allemaal te vinden. Die weten allemaal die kwetsbare meisjes. Ik heb een trainingsgroep bij mij in de wijk. Ze weten ze allemaal te vinden. En dat is ook een heel netwerk, weet je. Want die gasten die allemaal..." (RP16a) "Ja, dat is echt bizar." (RP16b) "Gesloten zijn geplaatst of uit huis zijn geplaatst... ze weten elkaar allemaal te vinden. En zelfs ook... een aantal meiden die vinden die aandacht, die is daar gewoon gevoelig voor en die zoekt liefde, lust of wat het dan ook is. Dus ja, op deze manier wordt het dan ook in stand gehouden, ook vanuit de meiden, de vrouwen dus. Die dus ook... die niet de goede signalen kunnen geven. Die de grenzen niet kunnen stellen." (RP16a)

"Ja, ja. En dat is triest, ik bedoel, dat heeft alles te maken met opvoeding. Hoe kom je voor jezelf op, hoe moet je in het leven staan en wat moet je accepteren, wat moet je niet accepteren?" (RJ9)

Ook hier blijkt de beïnvloeding door sociale media een groot probleem.

"Ik vind ook de muziek van tegenwoordig vind ik ook heel lastig. [...] dat ik denk 'oh my God'. Weet je wat ze zingen? Weet je wel wat ze zingen?! En soms weten ze het niet eens, want Engels is best slecht bij behoorlijk wat meiden, dus dan zingen ze maar en dan op een gegeven moment zeg ik: "Dit en dit zingen ze". "Oh, nou!". Maar als dat normaal is om over te praten en over te zingen en dat je in clips, want daar hebben ze het vaak ook wel eens over, van 'heb je die clip gezien?', als dat dus ook normaal is om dat toonbaar te maken, of om het te laten zien, dan is het vrij lastig voor mij om ergens op aan te spreken, terwijl een idool dat ook doet." (RJ3)

Tegenover de kwetsbare vrouwen staan de vrouwen die juist een sterke uitstraling hebben en zelfverzekerd zijn. Zij maken ook seksuele straatintimidatie mee maar laten zich er minder door beïnvloeden. Ook kan het zijn dat de vrouw in het verleden situaties heeft meegemaakt die haar de kracht geeft om met de seksueel getinte toenadering om te gaan. Zij zullen dan minder snel bang worden.

"Vaak merk je wel dat, op het moment dat een meid een grote bek heb, dat ze zich redelijk kan redden." (RJ12)

"Ik denk dat ik juist daardoor eigenlijk niet meer bang ben. In dat op zich denk ik dan 'ik heb dat overleefd' en ik bedoel niet... ik wil niet daarvan weerbaar worden, maar ik ben het wel. [...] En dan meegenomen met wat ik al eerder aangaf over andere ervaringen, jezelf te gaan vertrouwen wanneer je die ervaringen hebt en zo en dat allemaal meegenomen en dan een hele lange route daarover toe te komen van een beetje zo van nou ja kom maar op." (RF5V1)

3.3. Ruimtelijke spreiding slachtofferschap

3.3.1. Stadsgebieden

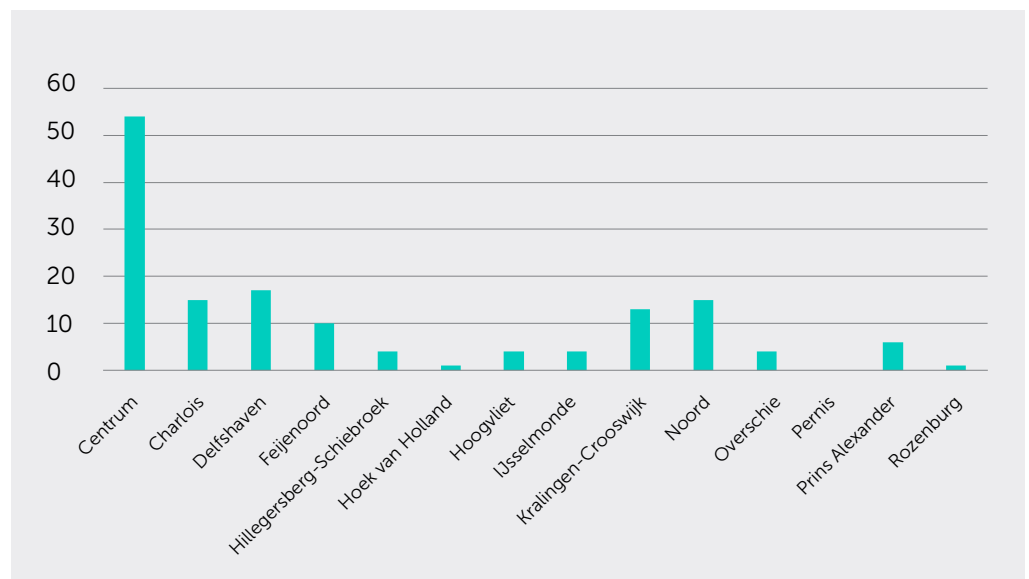
Aan de selectie vrouwen die het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie meemaakte (N=830), is gevraagd in welke drie stadsgebieden dit het vaakst voorkwam. De uitkomst op deze vraag is voor een groot deel bepaald door de plaats waar vrouwen veel komen. Daarmee is deze uitkomst een goede weergave van de gebieden waar vrouwen uit de hele stad Rotterdam vooral overlast ervaren. In figuur 12 is aangegeven welk percentage vrouwen de verschillende stadsgebieden in de top 3 plaatste van

gebieden waar zij veel incidenten meemaakten. Verreweg de meeste vrouwen ervaren overlast in Rotterdam Centrum (54%). Gebieden die weliswaar op afstand maar toch nog regelmatig in de top 3 voorkomen zijn Charlois (15%), Delfshaven (17%), Feijenoord (10%), Kralingen-Crooswijk (13%) en Noord (15%).

Deze bevindingen komen overeen met resultaten uit de interviews met de professionals, zo gaven respondenten uit o.a. Hillegersberg-Schiebroek, Overschie en Prins-Alexander aan het gedrag erg weinig tegen te komen. Sommige respondenten zoeken de verklaring voor de (relatieve) afwezigheid van seksuele straatintimidatie in de uitgebreide menging voor wat betreft de migratieachtergronden (verschillende migratieachtergronden bij elkaar) in combinatie met scheiding ten opzichte van de Nederlanders zonder migratie achtergrond.

“Ik zie dat in mijn wijk niet zo gebeuren. Het is natuurlijk wel een heel gemêleerde wijk, en het is heel sterk begrensd en in het midden loopt een denkbeeldige grens en dan hebben we de sociale woningbouw en Zuid-Schiebroek en dat is echt van een grote mix met een hoofdmoot Marokkanen, Antillianen, et cetera, et cetera. En in het noorden zijn er dan de blanke middenklasse, of in ieder geval die het wat beter hebben en eigen woningbezit. En het lijkt wel of die groepen een separate samenlevingen zijn. Je ziet wel een soort van vermenging, maar het lijkt wel of het een natuurlijk proces is. Wat ik ermee wil vertellen, dat je eigenlijk kan stellen dat de ingrediënten niet aanwezig zijn om dit soort feiten te krijgen in jouw wijk.” (RP10)

Figuur 12: % vrouwen dat gebied in top 3 noemt (N=830)

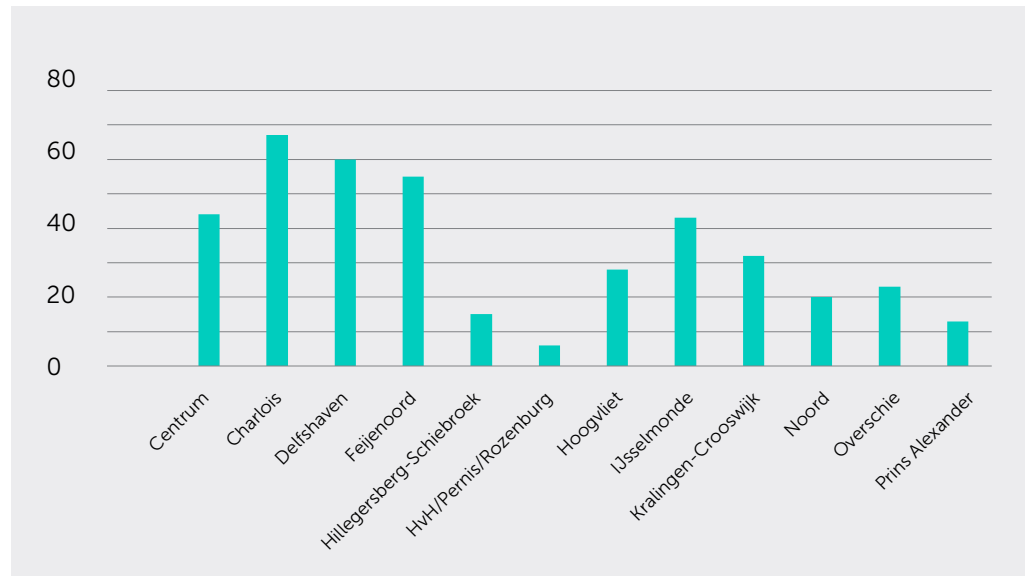

Overigens is een analyse op het niveau van stadsgebieden verre van ideaal om dit fenomeen in kaart te brengen. Ook binnen het stadsgebied Delfshaven zijn bijvoorbeeld wijken waar erg weinig gebeurt zoals in onderstaand citaat blijkt. Ook hier is de gevarieerde bevolkingssamenstelling volgens de respondent een reden voor het uitblijven van het probleem. In dit geval maakt de groep Nederlanders zonder migratie achtergrond juist wel deel uit van de mix aan culturen in de wijk.

“In m'n eigen wijk heb ik het eigenlijk niet, omdat [noemt wijk] een hele gevarieerde wijk is, met echt allerlei soorten culturen uit alle landen. Er is geen overheersende cultuur en dat merk je ook aan alles: cohesie is groot in die wijk [...] het is ook een wijk waarin heel veel dingen worden ondernomen en waar het in het begin puur de zaken die werden ondernomen door de elite blanken, zie je nu steeds meer een integratie komen in de wijk.” (RP4)

Als we vervolgens inzoomen op de ervaringen die vrouwen in hun eigen stadsgebied hebben (zie figuur 13) dan zien we dat vrouwen die zelf in Centrum wonen duidelijk minder vaak seksuele straatintimidatie in de eigen buurt meemaken dan vrouwen die in Charlois wonen. Andere gebieden waar de vrouwelijke inwoners veel incidenten meemaken zijn Delfshaven en Feijenoord. Deze gebieden verschillen niet significant van het centrumgebied maar wel van de andere gebieden.

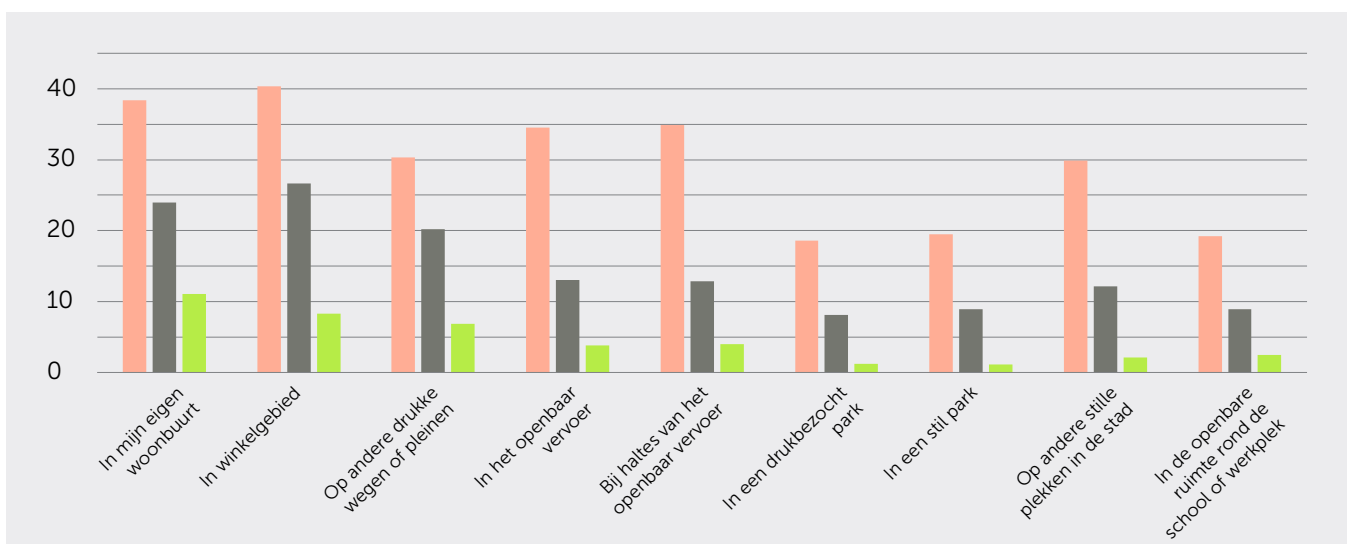
Figuur 13: % 3 of meer incidenten in eigen buurt in afgelopen jaar (N=526)

3.3.2. Locaties

Plaatsen waar veel seksuele straatintimidatie voorkomt, zijn winkelgebieden (75%), eigen woonbuurt (73%), drukke wegen of pleinen (57%) en in of bij het openbaar vervoer (51%). In veel mindere mate in parken en op of rond school of werkplekken (rond 30%) (zie figuur 14). Vierenveertig procent geeft aan een of meer incidenten meegeemaakt te hebben op een stille plek in de stad. Gezien de impact die een ervaring op een stille plek kan hebben op de onveiligheidsgevoelens is dit ook een belangrijke groep incidenten die aandacht verdient.

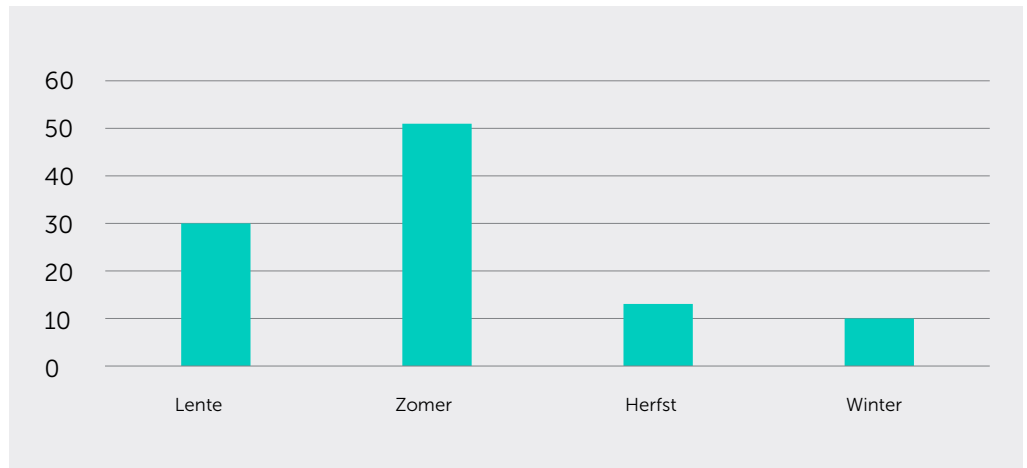
Figuur 14: Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie meegemaakt op de volgende locaties? % totaal (N=525)

3.4. Spreiding in de tijd

Seksuele straatintimidatie komt niet op alle momenten evenveel voor maar er zijn ook geen momenten aan te wijzen waarop het helemaal afwezig is. Hoewel de overlast vooral in de zomer (50% ervaart vaak of heel vaak overlast) en in de lente (30%) wordt ervaren, geeft tien tot vijftien procent van de vrouwen die in het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie meemaakten aan dat dit (ook) in de herfst en winter vaak of heel vaak gebeurde (zie figuur 15).

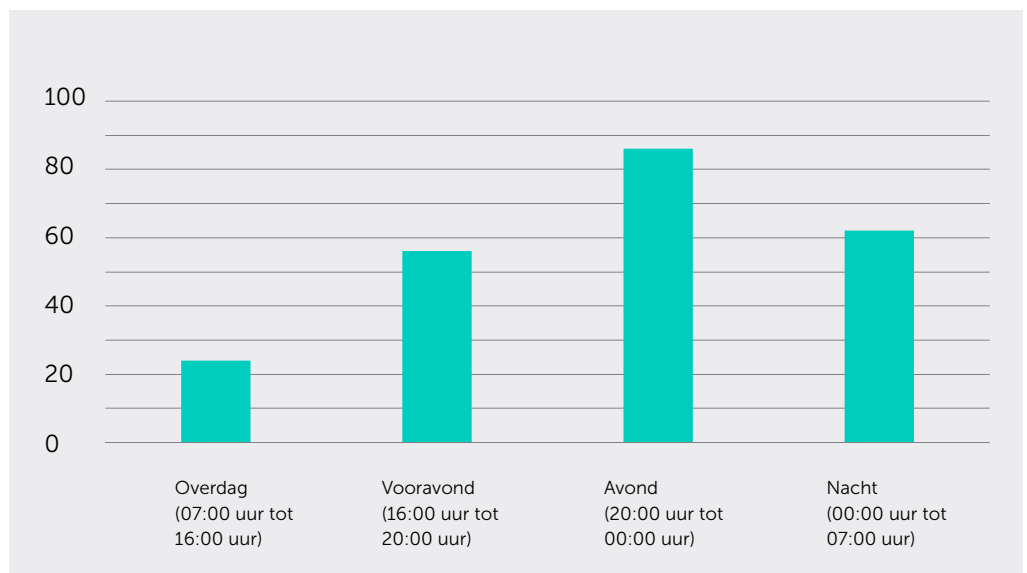
Figuur 15: Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar SSI meegemaakt in de...?
(N=527) % vaak/heel vaak

Een vergelijkbaar beeld komt naar voren voor de periodes van de dag waarop de ervaringen voorkomen. Er is een duidelijke piek tussen acht en twaalf uur 's avonds (43%) (zie figuur 16). Maar ook in de tijdsperiode tussen vier uur 's middags en acht uur 's avonds en tussen middernacht en zeven uur in de ochtend blijken veel incidenten voor te komen.

Verreweg de meeste ervaringen vinden plaats op de donderdag tot en met zondag. Twee en veertig procent van de vrouwen geeft aan dan vaak of heel vaak seksuele straatintimidatie mee te maken tegenover dertien procent op maandag tot en met woensdag. Van donderdag tot zondag hebben vrouwen waarschijnlijk meer

Figuur 16: Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar SSI meegemaakt ...?
(N=528) % vaak/heel vaak

activiteiten buitenshuis vooral in de (vroeg) avonduren omdat dan de meeste winkel en uitgaansactiviteiten plaatsvinden. Uit de interviews werd al duidelijk dat daar veel sprake is van seksueel getinte toenaderingen die in veel gevallen als seksuele straatintimidatie zullen worden beschouwd.

3.5. Hotspots en hot times

Uit de interviews met vrouwen en professionals en de open antwoorden in de enquête komen tal van specifieke plekken naar voren waar veel seksuele straatintimidatie ervaren wordt (zie voor de genoemde locaties Bijlage 7).

Dé hotspot als het gaat om seksuele straatintimidatie in Rotterdam lijkt toch wel de kruiskade:

“Volgens mij wel, er is wel elke dag dat er iemand wat tegen mij zegt als ik op straat loop. Zeker wel hier, heel heel erg op de Kruiskade. Als ik ergens anders loop dan valt het echt wel mee hoor, maar hier op de Kruiskade ...” (RF3V2)

Juist hier is sprake van een ingewikkelde mix van lastigvallen en flirt- of paradeergedrag (zie ook hoofdstuk 2). Naast de kruiskade is dat ook terug te zien tijdens koop- en uitgaansavonden in het Centrum (bijvoorbeeld op de Lijnbaan). Naar deze plekken komen volgens de professionals en vrouwen uit onze interviews veel mannen en vrouwen bewust toe met als doel zien en gezien worden. Daarbij geeft ieder individu zijn eigen invulling aan wat leuke interactie is. Tegelijk lopen er volgens de professionals ook vrouwen die helemaal niet uit zijn op aandacht van het andere geslacht maar daarvoor lijken de mannen geen oog of respect te hebben.

“Maar het is wel echt gezien, ja, gezien worden daar, Kruiskade. Het is echt eigenlijk een grote, hoe noem je dat nou ook alweer waar mannequins op lopen... zo'n catwalk, een grote catwalk en zeker in de zomer een grote catwalk waar mensen overheen lopen, op en neer, en waarbij met name de nadruk ligt op 'je moet me zien, zie je me wel?'. En daar doen de meiden ook best wel hun best voor, die zijn best wel bezig met 'hoe ga ik de deur uit en hoe wil ik gezien worden?'.” (RJ3)

“In het winkelgebied, zoals in de Lijnbaan, komen de jongeren op de vrijdagavond een modeshow lopen. Ze zijn helemaal opgemaakt, heleboel parfum en netjes gekleed. Diegene die je nafluit ziet er nog wel oké uit, dus dan is het eigenlijk een compliment.” (RJ1a)

Naast de kruiskade en het winkel en uitgaansgebied in het centrum, komen uit de interviews ook andere hotspots naar voren:

“Het gebeurde bijna dagelijks dat ik werd nageroepten als ik vanaf metrostation Maashaven naar de Putsebocht liep.” (RSt3)

Hoewel we een aantal agenten hebben gesproken die heel precies lijken te weten waar de problematiek speelt, zijn er ook veel professionals die maar beperkt weten waar in hun wijk sprake is van het gedrag. Professionals horen wel verhalen over de aanwezigheid van seksuele straatintimidatie maar vooral indirect en globaal. Ze krijgen geen informatie over specifieke incidenten (met plaats en tijd), maar meer algemene klachten (bijvoorbeeld tijdens thema-avonden in de wijk of in gesprekken die primair over andere onderwerpen gaan). En zelf doen ze nauwelijks of geen observaties van het gedrag.

“Dat is natuurlijk voor ons moeilijk meetbaar omdat wij daar bijna niks van meekrijgen. Wij moeten het hebben van een enkele keer dat we daar een klacht over krijgen of dat we mensen spreken die daar toevallig over beginnen.” (RP2)

"Nogmaals ik kan niet zeggen dat het een probleem is, want als ik in mijn wesp-pak aan kom wandelen dan gaan ze dat echt niet doen." (RP8)

Daarmee is er dus in heel veel gevallen geen goed zicht op de plaatsen, tijden en manieren waarop de seksuele straatintimidatie plaatsvindt.

3.6. Trends

Het was geen doel van dit onderzoek conclusies te trekken over de vraag of er sprake is van een toename van seksuele straatintimidatie. In de interviews met de professionals kwam dit onderwerp echter regelmatig spontaan ter sprake. Hoewel op basis van deze uitspraken geen conclusies kunnen worden getrokken over feitelijke ontwikkelingen, geven de uitspraken wel aan hoe verschillend er gedacht wordt over de ontwikkelingen in het fenomeen. Een aantal ervaren agenten gaf aan dat zij niet denken dat het echt toeneemt, maar dat dit door de toegenomen aandacht voor het fenomeen wel zo lijkt.

Ze hebben niet het gevoel dat het probleem toeneemt. Het gaat heel erg met ups en downs. Het is een seizoens ding maar het verschilt ook sterk over de jaren en het is moeilijk te zeggen waar dat aan ligt. (RP1a/b)

"Ik doe dit werk nu al 25 jaar en het is nu allemaal veel meer aan de oppervlakte. Je ziet het allemaal veel meer. Het wordt allemaal in social media helemaal uitgebreid besproken. Het wordt.. iedereen weet alles van elkaar. Er gebeurt een dingetje op de Lijnbaan en in no time weet heel de wereld het eigenlijk, want dan staat het op social media. En dat geeft een vertekend beeld en dan lijkt het ... in mijn optiek ... dat het gewoon veel erger is dan dat het vroeger was, maar ik geloof daar dus helemaal niks van. Ik denk dat zelfs in de oertijd waarin vrouwen aan de haren werden meegesleurd naar de grotten tegen hun wil in gebeurde het ook. En je hebt de hele scene gehad over de Rooms-katholieke kerk en de kinderen die daar misbruikt werden. Ik denk dat het van alle tijden is." (RP8)

Uit de groep jongeren- en buurtwerkers kwam juist wel regelmatig het idee naar voren dat er sprake is van een toename of verharding in het gedrag.

"Ik denk dat de buitencultuur groter is geworden en dat dat het is. Langer op straat en snel. Er zijn geen buurthuizen meer. Dat telt ook allemaal mee. Er is overal openbaar vervoer, dus je komt overal makkelijker en sneller." (RJ1b)

"Het is erger geworden ja. Waarom? Omdat... in Nederland was men niet gewend om vrouwen, ja bouwvakkers die deden dat, maar doordat de grenzen open zijn en uit alle gebieden mensen hier neerstrijken, weet je, zie je wel dat bepaalde gewoontes, die waar ze vandaan komen, dat ze die ook hier meenemen gewoon, weet je. Dan zie je dat gewoon, ja, dat nagefloten wordt en dat, waar ze vandaan komen is het vrij normaal. Ik weet niet of die vrouwen het daar ook leuk vinden, of fijn vinden, maar ze doen het daar wel gewoon." (RJ2)

"[...] die geluidjes, ze worden wat fanatieker, wat brutaler, dat is wat mijn ervaring is met die jongeren." (RJ7)

h.4 Gevolgen van seksuele straatintimidatie

In hoofdstuk 3 is duidelijk geworden dat vrouwen onveiligheidsgevoelens ervaren op het moment dat zij seksuele straatintimidatie meemaken. Daarnaast kunnen er ook (onveiligheids)gevoelens op de lange termijn ontstaan naar aanleiding van die ervaringen. Vrouwen kunnen zich minder veilig, vrij, of prettig voelen op straat en kunnen hun gedrag gaan aanpassen om seksuele straatintimidatie te voorkomen. Hoewel er in dit hoofdstuk geen harde conclusies kunnen worden getrokken over de causaliteit van het verband tussen ervaringen met seksuele straatintimidatie aan de ene kant en (onveiligheids)gevoelens en gedragsaanpassingen aan de andere kant, kunnen we wel beschrijven welke gevoelens en gedragsaanpassingen vrouwen zelf toeschrijven aan hun ervaringen met of angst voor seksuele straatintimidatie.

4.1. Gevolgen van seksuele straatintimidatie

4.1.1. (Onveiligheid)gevoelens

Uit de verhalen van de vrouwen blijkt dat de angst voor seksuele straatintimidatie niet los te koppelen is van de onveiligheidsgevoelens die vrouwen hebben voor andere vormen van onveiligheid/criminaliteit. Hierbij kun je denken aan de angst voor berooving en voor de angst voor aanranding en verkrachting. Ook kan het zijn dat deze de twee vormen van onveiligheidsgevoelens elkaar opvolgen of elkaar versterken.

“Ik probeer wel in het midden van de straat te lopen. Niet dicht bij de huizen of waar het verlicht is en bepaalde straten niet. Maar ik weet niet, dat heeft misschien niet zozeer met straatintimidatie te maken, maar gewoon met het gevoel van onveiligheid.” (RFV1)

Ze krijgt daardoor wel een onveilig gevoel en dat ze dan altijd extra alert is op wat de jongens daarna gaan doen. Ze kan niet echt onder worden wat voor onveiligheidsgevoelens het zijn, ze is gewoon bang dat er dan ‘iets’ gebeurt, maar ze weet dan niet precies wat ‘iets’ is. (RSV14)

Wel geeft ze aan van “ja, dan pak ik mijn telefoon wel, maar ja ik weet niet of ze daarna mijn telefoon pakken en me beroven, dus ja daar ben ik dan wel bang voor”. (RSV6)

“[...] maar ze zijn wel bang dat het misschien wel gebeurt.. daarom gaan ze erom heen natuurlijk... niet alleen vanwege de seksistische opmerkingen, maar dan denken ze ook over andere nare dingen die kunnen gebeuren, bij wijze van...” (RP3)

“Je weet nooit wat je kan verwachten.” (RF3V2) “Maar dat vond ik wel eng. Dat je niet weet wat je te wachten staat.” (RF3V3)

4.1.2. Preventieve gedragsaanpassingen

Uit de theorie komt naar voren dat vrouwen hun gedrag gaan aanpassen, naar aanleiding van eerdere ervaringen met seksuele straatintimidatie. De ervaringen dwingen als het ware de vrouwen om keuzes te maken die ze wellicht anders niet hadden genomen (Davis, 1993). Ook in dit onderzoek zijn verschillende gedragsaanpassingen naar voren gekomen (voor een overzicht zie figuur 17). Hierboven werd duidelijk dat onveiligheidsgevoelens door seksuele straatintimidatie niet (geheel) los gekoppeld kunnen worden van de onveiligheidsgevoelens door andere vormen van onveiligheid/criminaliteit. Het is dan ook van belang dat de volgende aanpassingsgedragingen in dat licht worden geïnterpreteerd.

Veel vrouwen vermijden oogcontact met mannen of jongens op straat (61%). Door de verhalen van de vrouwen lijkt het erop dat zij dit oogcontact ook vermijden om te laten merken dat ze niet geïnteresseerd zijn in de man. In de enquête heeft daarnaast 36 procent van de respondenten aangegeven niet langs groepen mannen of jongens te lopen

“Het oogcontact al eigenlijk. Dat doe ik denk ook wel. Het oogcontact vermijden, want als je oogcontact met iemand maakt, sommige mensen denken dat het een uitnodiging is om...” (RF4V1)

“Ja, als ik een groepje jongens zie dan loop ik echt...dan.. bijvoorbeeld op de ene stoep en dan kom ik daar aan en dan steek ik het liefst over en dan...” (RF3V1)

Behalve het vermijden van oogcontact noemen vrouwen ook diverse andere strategieën van non verbale communicatie zoals het vermijden te glimlachen op straat, en het kiezen voor een minder uitnodigende gezichtsuitdrukking. Vrouwen denken dat zelfverzekerder lopen ook een manier is om het risico op intimidatie te verlagen.

“Ik heb nu dus geleerd om... want er wordt vaak gezegd dat ik te lief kijk, dus nu ben ik er bewust van dat als ik zoiets meemaak dat ik dan even mijn blik ga veranderen. Dat ik dan echt een vuile blik naar boven haal. En ik heb wel gemerkt dat het helpt, dat wel.” (RF3V3)

“Ja en niet vooral niet naar iemand glimlachen. Als je glimlachend rondloopt en je maakt dan oogcontact. Kom je er niet meer vanaf.” (RF4V1)

“Ja, ik weet niet, je loopt niet... Het is sowieso niet dat ik heel zelfverzekerd loop, maar het is altijd wel... Je gaat er hier toch wel een beetje op letten dat je... je wilt gewoon liever niet dat ze je aanspreken natuurlijk.” (RF3V1) “Beetje kin omhoog en echt gewoon doorlopen.” (RF3V3) “Ja, je gaat toch wel anders lopen.” (RF3V1)

Daarnaast vermijden vrouwen overdag (9%) of in de avonduren (52%) bepaalde plekken of vermijden zij de publieke ruimte in de avonduren in zijn geheel (10%). Ook uit de interviews met vrouwen en professionals komt naar voren dat vrouwen locaties of de straat in het algemeen (op bepaalde tijden) vermijden om te voorkomen dat zij eventuele plegers tegen komen.

“Sommigen durven niet eens meer naar buiten. Er zijn meiden, die lopen gewoon, die komen te laat op school komen, omdat ze hele blokken om moeten lopen, weet je wel, omdat ze zich geïntimideerd voelen. [...] Nou, er zijn wel meiden die, nou ja, niet graag op straat zijn, die zijn meer binnen. Dat heeft geen zin, op het moment dat zij buiten komen, dat zijn bloedmooie meiden, op het moment dat hun buiten komen is het alleen maar ellende. Dus die gaan heel gericht gaan ze naar buiten.” (RJ12)

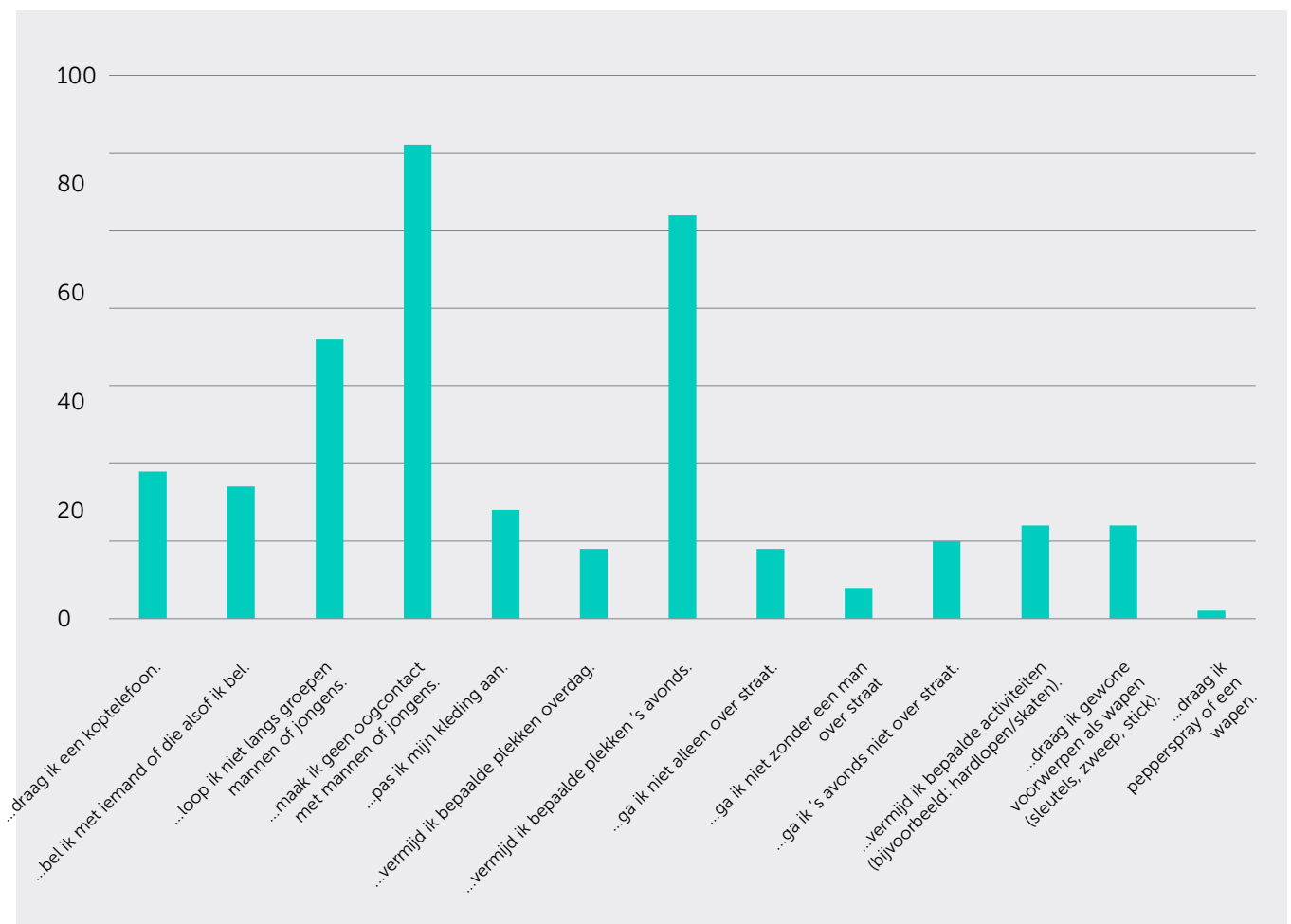
"Dus je ziet mensen omwegen maken, bepaalde straten vermijden: de West Kruiskade wordt vermeden door heel veel vrouwen, die gaan liever op de Binnenweg boodschappen doen en het is toch best wel, ja, vind ik krom." (RJ4)

"Wat ik zeg... ze gaven aan in gesprekken... het voelt niet fijn en dat ze liever niet op straat zijn en op een gegeven moment is het dat zodra ze die gasten alleen al zien, dat ze er al bang van worden. Dus dan vermijden ze de situatie." (RP12)

Dit vermijdingsgedrag uit zich ook in bezorgdheid door ouders of jongeren- en buurtwerkers. Het zijn dan juist de ouders of jongerenwerkers die niet willen dat (hun) kinderen in de avonduren op straat aanwezig zijn.

"Ik houd als moeder van drie kinderen, van wie twee dochters van 12 en 18 jaar het meest mijn hart vast. Een meisje van 18 jaar zou zich wat vrijer moeten kunnen bewegen in de zin van uitgaan, later thuis komen. In dit gebied maakt dit het nog lastiger dan elders. Niet alleen over straat kunnen, altijd thuis gebracht moeten worden na 21 uur. Zelfs het openbaar vervoer (metro en tram) is een drama." (RSt2)

Figuur 17: Om seksuele straatintimidatie te vermijden of mij ertegen te verweren,...." % vaak/altijd (N=835)

Vrouwen vermijden niet alleen de openbare ruimte, maar kunnen hun uiterlijk gaan aanpassen om seksuele straatintimidatie zoveel mogelijk te voorkomen. Zoals blijkt uit figuur 17 past veertien procent van de respondenten haar kleding aan. Dit percentage ligt een stuk lager dan dat van het ontwijkende gedrag. Uit de interviews komt ook een wisselend beeld over de rol van kleding naar voren. Veel vrouwen zeggen dat ze er wel over nadenken en ook daadwerkelijk hun kledingkeuze laten beïnvloeden door de wens om minder ongewenste aandacht te krijgen. Toch zeggen ook veel vrouwen dat het eigenlijk niet veel uitmaakt omdat de jongens het gedrag net zo goed vertonen als hun kleding daar niet direct aanleiding voor geeft.

"Daarbij komt dat dit ervoor heeft gezorgd dat ik elke dag bewust heb gekeken naar mijn kledingstijl voor ik naar Rotterdam ging. Rokken en topjes met spaghetti-bandjes leken me niet verstandig, omdat ik sterk de indruk kreeg dat mannen dit graag zouden interpreteren alsof ik iets van ze zou willen." (RSt4)

Het geldt dan voornamelijk voor de jonge jongens. Ze geeft aan dat vooral zij opmerkingen maken over haar uiterlijk/kleding, bijvoorbeeld als ze een rokje aan heeft. Maar aan de andere kant krijgt ze ook opmerkingen als ze een broek aan heeft. Ze weet het dus eigenlijk niet, wat ze er aan kan doen. (RSV12)

Ze geeft aan dat ze van te voren nadenkt over wat ze aantrekt op straat. Ze draagt het liefst, zeker met warme temperaturen, zomerjurkjes. Die draagt ze bijvoorbeeld alleen in huis of als ze snel naar de auto kan lopen om naar haar ouders te gaan. In de wijk draagt ze die gewoon niet. (RSV21)

Ook in de winter als ze helemaal bedekt is wordt ze aangesproken en nageroept. Ze heeft zelf daarom het gevoel dat kleding geen rol speelt. (RSV22)

Vrouwen kunnen ook meer fysieke aanpassingen doen om seksuele straatintimidatie zoveel mogelijk te vermijden. Zo blijkt bijvoorbeeld dat negentien procent van de respondenten een koptelefoon draagt, pakt zeventien procent haar telefoon, belt met iemand of doet net alsof ze met iemand bellen en draagt twaalf procent van de vrouwen gewone voorwerpen als wapens (zoals sleutels).

Ook als ze lopend over straat gaat heeft ze meestal oortjes in en is ze helemaal in zichzelf gekeerd. (RSV5)

Nadat die man losliet had ze gelijk haar oudere nicht opgebeld die tot het moment dat ze thuis was met haar heeft gebeld. Ze gaf aan "zij heeft mij geholpen dat ik thuis kwam". (RSV6)

"Bijvoorbeeld dat je wel weet dat als er iemand langzaam achter je aan het lopen is en het is donker en er is niemand op straat dan kan je zo je sleutels tussen je vingers doen en dat heb ik ook al een paar keer gedaan. Zo in je zak je sleutels uit je vingers laten steken zodat als je iets moet doen..." (RF4V1)

Vrouwen hebben bijvoorbeeld ook aangegeven dat zij midden op straat lopen, hard fietsen, door rood rijden en zelfs hun woonhuis voorbij lopen of fietsen (zie ook H3) om te voorkomen dat ze seksueel worden geïntimideerd op straat of om de gevolgen bij een incident te beperken.

"Weet je wat ik wel altijd doe. Er zijn een paar plekken in de stad waar ik s 'nachts door rood fiets, want daar kan je gewoon niet stil staan. En dat doe ik wel nog steeds. En ik vind dat ook altijd moeilijk... zeg maar ik vind het eigenlijk onacceptabel dat ik voor die keuze sta, want het is gewoon kiezen tussen twee vormen van onveiligheid. Je fietst door rood, kan onveilig zijn of je gaat er stil staan midden in de nacht op een kruispunt." (RF4V1)

"Ik heb hard leren fietsen. Ik ga op bepaalde plekken s 'nachts ook niet meer lopen, dat doe ik niet." (RF5V4)

In de enquête werd ook gevraagd naar een tweetal extreme aanpassingsgedragingen. Zo werd gevraagd of een vrouw verhuisd is of een nieuwe school/werkplek heeft gezocht om de seksuele straatintimidatie te vermijden. In beide gevallen heeft vier procent van de vrouwen aangegeven tot deze extreme aanpassingsgedragingen over te zijn gegaan. Het is uiteraard onduidelijk of er in die situaties nog andere factoren meespeelden zoals het algehele veiligheidsgevoel in de wijk. Een stadsmarinier heeft in haar verslag ook beschreven dat er een gezin is verhuisd.

"Vrouwelijke bewoners van de wijken hebben ook vaak aangegeven zich door dit soort mannelijke aandacht onveiliger te voelen en dan vooral in de avonden. Zo erg zelfs dat verschillende plekken vermeden worden en er zelfs een gezin door verhuisd zijn." (RSt1)

Uit ons onderzoek is gebleken dat vrouwen niet alleen uit eigen beweging hun gedrag aanpassen, maar dat professionals zich soms genoodzaakt voelen hen bepaald gedrag op te leggen of te ontzeggen om seksuele intimidatie te voorkomen.

"Ik had toen ook goede contacten bij de bron, bij die opvang van het centrum dienstverlening. Toen heb ik tegen die begeleiders gezegd van laat ze hier gewoon de straat uitlopen in plaats van voor die gasten langs, dat scheelt al. En eigenlijk vind ik dat niet zo'n goede oplossing, want ik vind dat iedereen moet kunnen staan en gaan waar die wil, maar om ellende te voorkomen kom je dan tot zulke dingen." (RP12)

"Ik geef het overigens ook aan hier, als mensen bij mij op sollicitatie komen om stage te lopen, zeg ik ze een aantal dingen: "Geen minirokje, geen decolleté, geen naaldhakken", gewoon om haar, maar ook mijzelf te beschermen, want dan moet ik voor de zoveelste keer weer ingrijpen om zo iemand te helpen. En dat klinkt raar, want iedereen moet gewoon z'n eigen manier gekleed kunnen gaan, maar ja, in mijn werk is het wel handig als je dat allemaal niet hebt natuurlijk, maar daarnaast wil ik ze natuurlijk ook wel beschermen. En dat is eigenlijk wel jammer, dat het zo moet." (RJ4)

"[...] vorig jaar hebben we het wel ook aangepast, dus elke keer, als het te donker is, dan moeten ze eerder terug zijn, want dan gaan we ze halen op het station. En ook als er verhalen komen dat er iets speelt in de buurt - het wordt er wel op aangepast, zeg maar. Bijvoorbeeld dat ze niet alleen op verlof mogen, maar met z'n tweeën moeten, of zo laat en niet over die straat, niet in dat gebied, dus dan passen we ons wel wat aan, zeg maar." (RO3)

Hierboven zijn een heleboel verschillende aanpassingsgedragingen benoemd die vrouwen toepassen om seksuele straatintimidatie te vermijden. Een belangrijk punt dat gemaakt moet worden is dat er ook vrouwen zijn die hun gedrag niet aanpassen. Zo blijkt dat ruim 10 procent van de vrouwen die wel ervaring had met seksuele straatintimidatie geen van de genoemde aanpassingsgedragingen (uitgevraagd in de enquête) toepast. Als de aanpassing 'vermijden van oogcontact' buiten beschouwing wordt gelaten blijkt 18 procent van de vrouwen geen aanpassingsgedrag te vertonen. Ook tijdens de interviews kwam naar voren dat niet alle vrouwen hun aanpassen. Sommige geven aan hun gedrag helemaal niet aan te passen. Daarbij wordt als redenen gegeven dat het geen zin heeft en dat ze het wel gewend zijn dat het gebeurt.

Zij geeft stellig aan dat zij geen andere kleding aan zal trekken en zich hierdoor ongemakkelijk gaat voelen, omdat andere mensen wat over haar kleding kunnen zeggen. Ze zal dus nog steeds een rokje dragen [zoals ze ook aanhad], ook al bestaat de kans dat er wat wordt gezegd. (RSV22)

Ze zullen bepaalde plekken ook niet vermijden, omdat ze echt aangeven: "we komen hier zo vaak, we zijn het wel gewend". (RSV9)

Ze loopt nu ook geen blokje meer om als er een groepje jongens staan. Zij geeft aan dat ze haar kleding niet aanpast als ze op straat loopt. Als zij een hemdje wil aan doen, doet zij dat dan ook gewoon aan. (RSV23)

Verschillen tussen vrouwen

Als we kijken naar verschillen in de gevolgen van seksuele straatintimidatie dan zien we dat vrouwen onder de 32 jaar significant vaker een koptelefoon dragen (31%) en vaker met iemand bellen (24%) om seksuele straatintimidatie te vermijden dan vrouwen boven de 32 (koptelefoon: 5%; telefoon: 9%). Ook vermijden vrouwen onder de 32 jaar vaker het oogcontact met de mannen (66%), dan de vrouwen boven de 32 jaar (54%). Als er gekeken wordt naar het opleidingsniveau blijkt dat vrouwen met een lager opleidingsniveau meer maatregelen neemt om seksuele straatintimidatie te vermijden dan de vrouwen met een hoger opleidingsniveau.

Tussen de stadsgebieden waarin de vrouwen wonen zijn ook verschillen in het aanpasgedrag te vinden. In Delfshaven gaan de vrouwen bellen of doen ze net alsof ze met iemand bellen (31%) om zich tegen de seksuele straatintimidatie te verweren. Ruim een kwart van de vrouwen doet dit ook in Charlois (27%). Voornamelijk in Feijenoord lopen de vrouwen niet langs groepen jongens en mannen om zich tegen de seksuele straatintimidatie te verweren (62%). In Charlois (20%), Hoogvliet (23%) en IJsselmonde (19%) gaan vrouwen 's avonds de straat niet meer op. Ook vermijden vrouwen in deze gebieden bepaalde activiteiten om seksuele straatintimidatie te voorkomen (Charlois: 20%; Hoogvliet: 23%; IJsselmonde: 23%), en dragen de vrouwen gewone voorwerpen als wapens (Charlois: 24%; Hoogvliet: 23%; IJsselmonde: 19%).

4.1.3. Psychologisch en sociaal welzijn en zelf objectificatie

Door seksuele (straat)intimidatie worden vrouwen er telkens mee geconfronteerd dat ze door mannen gezien worden als (seksuele) objecten (Davis, 1993; Houston, 1988; Kissling, 1991; Macmillan et al., 2000; Thompson, 1993; Tuerkheimer, 1997). Het ervaren van seksuele intimidatie door onbekenden kan ook leiden tot zelf-objectificatie. Dit betekent dat de vrouw zichzelf gaat zien als een seksueel object en niet meer als een intelligent wezen (Fairchild & Rudman, 2008; Fredrickson & Roberts, 1997). Niet alleen door seksuele intimidatie, maar ook door bijvoorbeeld pornografie, reclame en massamedia zouden vrouwen het gevoel krijgen dat ze behandeld worden als lichaam en alleen gewaardeerd worden door zijn gebruik voor anderen (Fredrickson & Roberts, 1997; Tuerkheimer, 1997).

"Dat soort mannen zien vrouwen ook alleen maar als voorwerp. Die hebben zoiets van ow daar loopt iemand, ow die ziet er interessant uit, daar wil ik seks mee hebben, dat is de eerste reden waarom ze je benaderen." (RF2V2)

"Dan denk ik bij mezelf, nou volgens mij zien die mannen mij gewoon als een lustobject of zo. Soms geeft het wel een naar gevoel. Het is altijd wel iets van o dit, zus en zo." (RF3V2)

"Dan zeggen ze (de vrouwen): "Dan staan ze met hun monden open alsof we stuk vleeswaar zijn, echt vies gewoon"." (RJ3)

In de literatuur wordt beschreven dat veel ervaring met zulke objectificatie ertoe kan leiden dat vrouwen zich meer gaan schamen voor hun eigen lichaam. Ze zullen dan steeds meer aandacht aan hun uiterlijk geven (Fredrickson & Roberts, 1997). In tegenstelling tot deze bewering worden er in ons onderzoek geen directe aanwijzingen

gevonden dat vrouwen de seksuele straatintimidatie op zichzelf betrekken. Zo zijn er nauwelijks vrouwen die er onzeker door worden (1-3%). Fairchild (2007) benadrukt dat intimidatie door onbekenden op een indirecte wijze, via de zelf-objectificatie, psychologische en gedragsproblemen bij vrouwen kan veroorzaken (zie bijvoorbeeld: Breines, Crocker, & Garcia, 2008; Huerta, Cortina, Pang, Torges, & Magley, 2006; Muehlenkamp & Saris-Baglama, 2002; Muehlenkamp, Swanson, & Brausch, 2005; Tiggemann & Kuring, 2004; Tiggemann & Slater, 2001). Uit onderzoek is gebleken dat de zelf-objectificatie meer voorkomt bij vrouwen die een passieve of zelfverwijtende coping stijl hanteren. Ook vrouwen die de seksuele intimidatie als een compliment ervaren of het vleidend vinden, voelen zich vaker geobjectificeerd (Fairchild, 2007; Fredrickson & Roberts, 1997).

In onderzoek naar seksuele intimidatie op de werkvloer is ook gevonden dat vrouwen die op de werkplek of schoolcampus te maken hebben met intimidatie meer in het algemeen psychologische problemen ervaren, dan de vrouwen die niet te maken hebben met intimidatie door collega's of studenten. Dit zou ook gelden als het om seksueel getinte toenadering gaat die vrouwen zelf niet als seksuele intimidatie labelen (Fitzgerald, Drasgow, Hulin, Gelfand, & Magley, 1997; Huerta et al., 2006; Schneider, Swan en Fitzgerald, 1997). Volgens Fairchild en Rudman (2008), is dit verband bij seksuele straatintimidatie door onbekenden waarschijnlijk vergelijkbaar.

In de vragenlijst bij ons onderzoek is niet gevraagd naar psychologisch welzijn maar is een zelfevaluatieschaal opgenomen (De Pater, Schinkel & Nijstad, 2007). Daarin zijn aan de hand van twaalf stellingen vier domeinen van zelfevaluatie gemeten. Dit betrof het zelfvertrouwen (bijv. alles bij elkaar genomen ben ik tevreden met mezelf), emotionele stabiliteit (bijv. soms voel ik me waardeloos als iets mislukt), waargenomen competentie (bijv. ik breng de dingen die ik doe tot een goed einde) en beheersoriëntatie (bijv. soms heb ik het gevoel dat ik geen controle heb over mijn werk). Op basis van de de hierboven beschreven literatuur was de verwachting dat deze zelfevaluatie negatief zou samenhangen met de ervaringen van seksuele straatintimidatie. Binnen de groep vrouwen die te maken heeft gehad met seksuele straatintimidatie blijkt er inderdaad een zwak negatief verband te zijn tussen de frequentie van het meemaken van seksuele straatintimidatie en de zelfevaluatieschaal maar dit verband is zeer zwak en dus weinig relevant (pearson $r = -0.07$). Na controle voor leeftijd en opleidingsniveau is het verband zelfs niet meer aanwezig.

In de interviews worden wel veel aanwijzingen gevonden dat meisjes onzekerder worden door het gedrag daarop reageren met overdreven aandacht voor het uiterlijk. Deze aanwijzingen zijn echter grotendeels indirect omdat ze gebaseerd zijn op interpretaties van professionals.

"Die meiden hiér zijn over het algemeen eigenlijk heel onzeker over zichzelf, maar dat kunnen ze ook wel weer compenseren met extra make-up, zeg maar tot in de puntjes, tot het overdreven... Maar eigenlijk zijn ze super onzeker, maar als je ze ziet lopen zou je het zeg maar, qua uiterlijk, misschien niet meteen heel zeggen, maar wel heel door de haren, omkijken, heel ja, gewoon heel onzeker. Dus ze vinden de aandacht aan de ene kant wel leuk, zal maar zeggen, aan de andere kant vinden ze het wel heel spannend, want ze weten totaal niet hoe ze erop moeten reageren, of wat ze er eigenlijk mee moeten doen." (RO3)

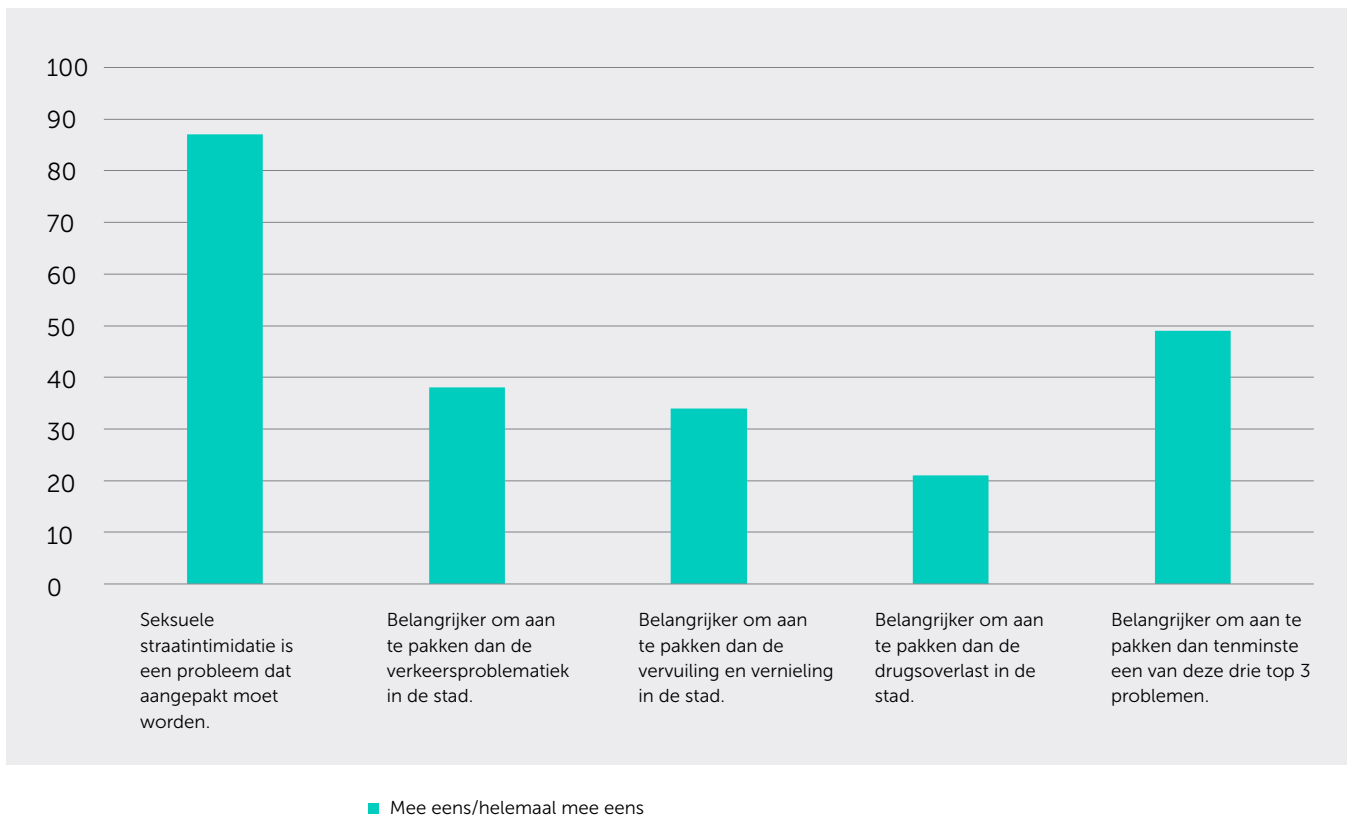
"[...] dus bijvoorbeeld foto's die ze dan plaatsen op Facebook of op Instagram of gewoon op WhatsApp en ik maak daar een opmerking over, door te zeggen: "Wauw, wat sta je er uitdagend op" of zo, dat is dan best: "Wát? Dat is echt niet de bedoeling en dat wil ik niet" en meteen halen ze het weg." (RJ3)

HEY, SCHATTI

h.5 Aanpak van seksuele straatintimidatie

Uit de voorgaande hoofdstukken kunnen we opmaken dat seksuele straatintimidatie door veel mensen in Rotterdam als een probleem wordt ervaren en dat de intimidatie het gedrag van vrouwen en de mate waarin zij zich veilig en vrij voelen in de openbare ruimte beïnvloedt. Om na te gaan hoeveel belang vrouwen hechten aan de aanpak van het probleem is in de enquête gevraagd naar de mate waarin vrouwen vinden dat seksuele straatintimidatie 'een probleem is dat aangepakt moet worden'. De eerste kolom uit figuur 18 laat zien dat bijna negentig procent van de vrouwen het hier mee eens of helemaal mee eens is. Bovendien is gevraagd in welke mate zij de aanpak van seksuele straatintimidatie prioriteit zouden willen geven ten opzichte van andere belangrijke oorzaken van overlast. Daarbij is de top drie van overlastthema's gebruikt die naar voren komt uit de Veiligheidsmonitor 2016. Bijna vijftig procent van de vrouwen vindt het aanpakken van seksuele straatintimidatie belangrijker dan tenminste een van de drie problemen uit de overlast top drie (laatste kolom) waarmee we kunnen concluderen dat de wens dat er iets gedaan wordt aan deze overlast inderdaad sterk aanwezig is onder de vrouwen uit de enquête. Tegelijk relativeren deze cijfers de prioriteit die vrouwen hebben voor deze aanpak ook. Voor zowel de verkeersproblematiek, vervuiling en vernieling, als voor drugoverlast geldt dat een hoger percentage van de vrouwen van mening is dat ze belangrijker zijn om aan te pakken dan de seksuele straatintimidatie.

Figuur 18: Urgentie aanpak van het probleem % totaal (N=1183)

De vraag hoe die aanpak er dan uit moet zien, blijkt lastig te beantwoorden. Veel respondenten in de interviews geven aan dat ze niet zouden weten waar je moet beginnen en dat zij denken dat het een probleem is dat niet opgelost kan worden. Respondenten benadrukken dat er al op jonge leeftijd veel aandacht moet zijn voor respectvolle omgang in het algemeen en tussen jongens en meisjes in het bijzonder. Tegelijk vragen zij zich af hoe dit vorm zou moeten krijgen. Bij de overlast door jongeren en jongvolwassenen worden daarvoor zoals beschreven in hoofdstuk 2 de combinatie van de grote norm vervagende invloed van de (sociale) media, de problematische sociale en economische opvoedsituatie van grote groepen jongeren, de onbekendheid met gezond seksueel gedrag en de spanning tussen en binnen de normen en waarden van de verschillende culturele omgevingen waar jongeren mee te maken krijgen genoemd (thuis, op straat, op school, op het werk).

(Groepsinterview) Waar moet je beginnen? Het is overal. Zie bijvoorbeeld het televisieprogramma Spuiten en Slikken. Alles is maar normaal. Het is schrikbarend te zien op welke jonge leeftijd seksuele zaken al beginnen. De jeugd is heel mondig. Het gesprek moet dus juist op de scholen niet ontweken worden. De jongerenwerkers zien de losse seksuele moraal van de meisjes ook zeker als belangrijk onderwerp als het om voorlichting gaat. (RJ6)

Ook bij volwassen plegers lijken er veel moeilijk te beïnvloeden factoren een rol te spelen zoals verveling en normen over de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen.

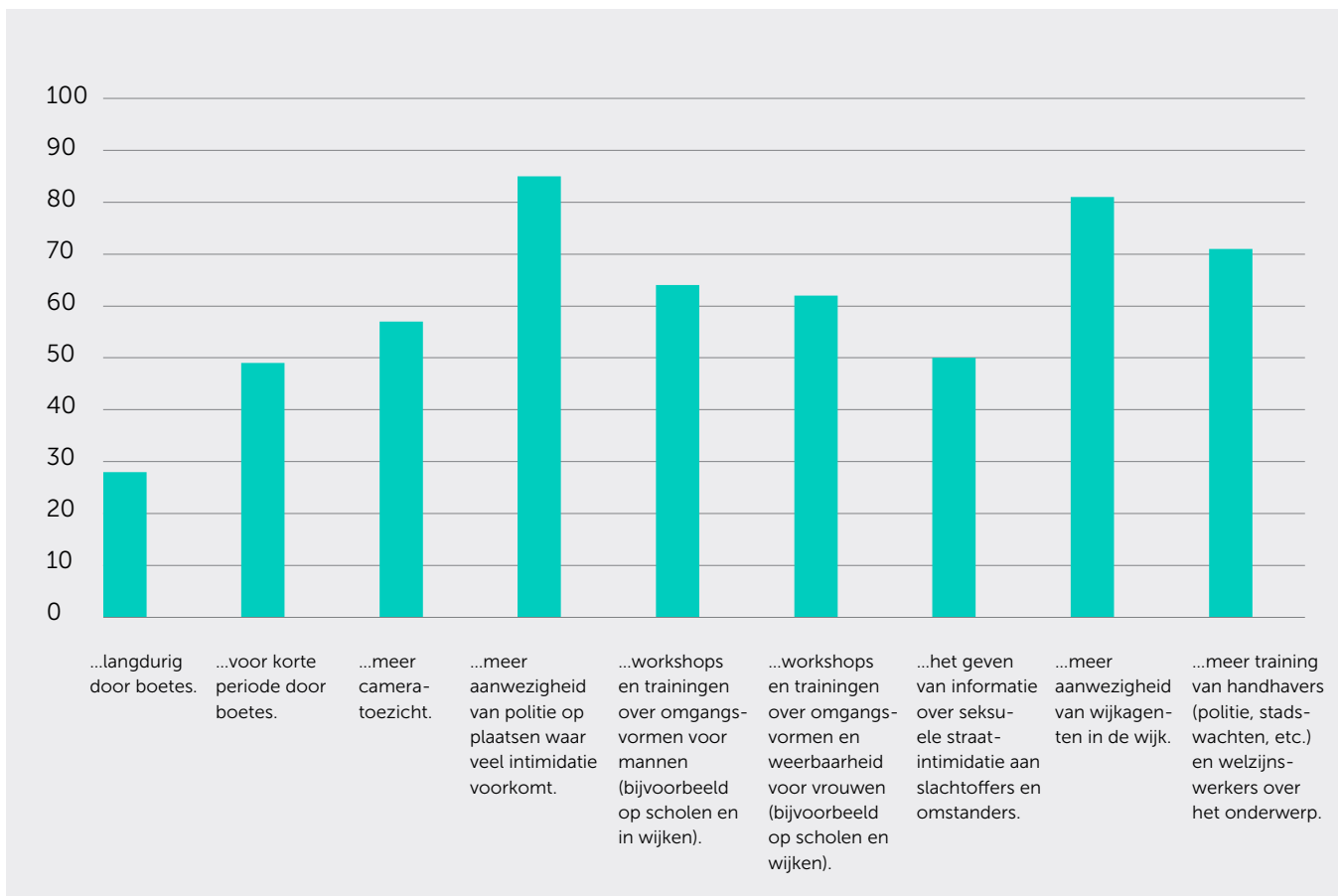
In de enquête is gevraagd in welke mate vrouwen de verwachting hadden dat verschillende typen maatregelen invloed kunnen hebben op de omvang van seksuele straatintimidatie (zie figuur 19). De percentages vrouwen die 'mee eens' of 'helemaal mee eens' antwoorden bij de verschillende opties zijn gezien het pessimisme in de interviews opvallend hoog. Het meeste verwachten vrouwen van de aanwezigheid van politie op plaatsen waar veel straatintimidatie voorkomt en van wijkagenten in de wijk. Daarbij wordt ook duidelijk dat vrouwen denken dat extra bewustwording en

training van handhavers op het specifieke onderwerp van belang is. Deze gedachte wordt ondersteund door uitspraken van agenten zelf waaruit blijkt dat zij de aard en omvang van het probleem niet altijd volledig kennen.

“Nou ik wist persoonlijk wel dat het gebeurt laat maar zeggen, maar ik wist niet dat het zo een grote issue was dat iemand zich gaat verkleeden om ... dat daar sta ik wel van te kijken.” (RP18c)

Opvallend is dat juist van de soorten aanpak die aan de respondenten in de vragenlijst zijn voorgelegd, van het uitdelen van boetes het minste verwacht wordt. Dit geldt al helemaal als het om veranderingen op de lange termijn gaat.

**Figuur 19: Seksuele straatintimidatie zal afnemen door...
(% mee eens/helemaal mee eens) (N=1175)**

Paragraaf 5.1 analyseert de huidige aanpak van seksuele straatintimidatie. We onderscheiden hierbij de aanpak buiten het strafrecht en de strafrechtelijke aanpak. Daarbij kijken we naar interventies of initiatieven die momenteel al bestaan om seksuele straatintimidatie tegen te gaan. Bovendien gaan we na welke juridische mogelijkheden er op dit moment op papier zijn en hoe deze in de praktijk tot uiting komen. Vervolgens beschrijven we welke veranderingen er mogelijk zijn in de aanpak en welke randvoorwaarden daarvoor gelden.

5.1. Huidige aanpak

5.1.1. Aanpak buiten het strafrecht

De buitenstrafrechtelijke aanpak van seksuele straatintimidatie die wij tijdens ons onderzoek tegengekomen zijn, kent verschillende vormen. In de eerste plaats het aangaan van het gesprek met plegers door professionals en bewoners zelf. In de tweede plaats opvoeding, opvoedingsondersteuning en voorlichting. In de derde plaats de inrichting van de omgeving.

Aanspreken op straat

In veel gesprekken met professionals komt naar voren dat zij plegers wel degelijk aanspreken op hun gedrag. De professionals proberen hiermee de bewustwording van de plegers te vergroten dat het gedrag ongewenst is. Zij geven aan daarbij het meest te kunnen bereiken door de plegers te confronteren met het feit dat ook hun eigen moeder, zus, dochter, nichtje of (toekomstige) partner te maken kan krijgen met seksuele straatintimidatie (spiegelen). Veel plegers vinden dat volgens onze respondenten niet acceptabel en dat geeft een ingang hen ook kritisch naar het eigen gedrag te laten kijken. Behalve het spiegelen, wordt ook vaak simpel aan de jongens uitgelegd dat meisjes het echt vervelend vinden en dat ze zich er minder veilig door voelen. Uit de bevindingen in hoofdstuk 2 werd duidelijk dat dat besef er bij een deel van de plegers niet lijkt te zijn.

"En ik ben nu anderhalf jaar, ja bijna twee jaar, daar bezig nu en ik probeer wel uit te leggen dat vrouwen dat heel onplezierig ervaren, niet fijn en voelen zich daardoor ook onveilig, terwijl het ook hun wijk is, weet je. En wat je dan ziet, is dan, in de groep kom ik er niet doorheen, maar als ik één op één met zo iemand ben dan denkt 'ie: 'Oh ja, vind ik ook vervelend'. Stel dat je moeder of je vrouw of je zus daar langs zou lopen en onbekende gasten ook zouden naroeppen, dan begrijpen ze het wel en dan denken ze: 'Oh ja... maar ik bedoelde het niet zo, als vervelend'. Maar ik zeg: 'Nee, niemand bedoelt het als vervelend, maar vrouwen ervaren het wel als heel vervelend'. En dan denken ze: 'Oh wat erg, ik ga er volgende keer op letten'. Je moet ze blijven opvoeden daarmee, want volgende keer zijn ze het weer vergeten, totdat je weer het gesprek met ze aangaat, en dan denken ze: 'Oh ja, ik zal het niet meer doen' en dan... Dus dan vergeten ze het, maar als je het iedere keer blijft herhalen, als het ware opvoedt, dan zie je wel dat die bewustwording er wel komt." (RJ2)

"Maar ik blijf erbij: het moment dat je tegen alle jongens uit de groep zegt van: 'Joh, als het nou je eigen zusje was, of als het je nichtje was?', ja, dan willen ze dat niet zien. Dan willen ze het niet horen, dat kan niet, dat is respectloos. Of ja, 'Wat denk je, dat mijn zusje een hoer is?'. 'Hoe kom je erbij om zo tegen m'n zusje te praten?'" (RP5)

Ook vrouwen zelf noemen deze manier van aanspreken van de plegers als meest effectief. Onderstaande citaten geven aan dat ook vrouwen zelf de plegers heel goed kunnen confronteren met de gevolgen van hun gedrag. Deze opmerkingen zijn van vrouwen die zelf in de wijken wonen waar het gedrag veel voorkomt.

"En dan zeggen wij ook vaak ... jongens. 'En stel dat het je zusje is. Als het bij je zusje gebeurt, wat zou je doen?', dat zei ik toen. Dan hoor je ze: 'Ja, dan ga ik 'm vermoorden'. Waarom doe jij het dan wel bij meisjes? Dan verwacht je ook dat die broers van hun jou gaan vermoorden. Dan moet je het ook accepteren." (RF1V1)

"Ik zeg hé meneer heb jij ook dochter, heb je ook zus, heb je ook vrouw. Als mijn man en mijn vader tegen jouw vrouw zo doet, vind jij leuk?" (RF2V1)

De aanpak van het spiegelen sluit aan bij bevindingen uit onderzoek in Antwerpen (zie verder paragraaf 5.2.2) waar verschillende sensibiliseringscampagnes zijn getest om plegers bewust te maken van de effecten van hun gedrag (Ipsos, 2016). Uit dit onderzoek bleek dat van alle soorten sensibiliserende boodschappen alleen de campagne 'familie' effect had op de (potentiële) plegers. In deze campagne werden ook juist deze 'spiegel technieken' ingezet, door op posters foto's van 'familieleden' af te drukken met teksten die verwezen naar het feit dat ook je eigen familie slachtoffer kan worden van seksuele straatintimidatie.

Daarnaast wordt door vrouwen en professionals veel belang gehecht aan de rol van de mannen zelf.

"[...] en het kan ook heel goed zijn dat wij vandaag met twee jongens spreken en één van die jongens reageert ontzettend goed. Hij staat morgen in een groep en corrigeert een andere jongen. Dat komt ook voor. Het hoeven niet altijd professionals te zijn die jongens corrigeren, dat doen ze ook onderling. Of als iemand nog een boete heeft openstaan en diegene heeft geen zin in agenten ofzo. Of een drugsdealer die nog wat in zijn zak heeft, heeft helemaal geen zin in gezeik en negatieve aandacht." (RJ1b)

"Ik denk... je hoort ook heel vaak dan willen ze terug naar het biologie-argument. Biologie is nou eenmaal zo, of zo. En daarin helpt het... tenminste ik denk dat het kan helpen als een man zegt: "ik ben ook een man, maar ik heb dat niet hoor, dus het ligt toch echt aan jou". En dan is het klaar. [...] als een man zegt, van dat ligt toch echt aan jou, want ik vind het nogal een belediging over mij als je dat zegt, wil je dan alsjeblieft over jezelf blijven praten. En dan is het van ow 'oepe'. En dat helpt." (RF4V1)

"Dus ergens denk ik ja, misschien moet er gekeken worden naar, kan je die personen die daar dus hangen, hoe kan je die dan niet... Ja, misschien omgekeerde psychologie of zo, maar juist de taak geven om als ambassadeur van de Kruiskade andere mensen aan te spreken op dat gedrag van 'kijk nou', misschien confronteren met beelden van 'dit is wat jullie doen en hoe denk je dat dat overkomt?'. Ik weet het niet, maar ik denk niet dat er kwade intentie echt achter zit." (RJ3)

Professionals geven ook aan dat deze wijze van aanspreken hooguit kleine tijdelijke veranderingen in het gedrag veroorzaakt en dat voor structurele gedragsverandering een voortdurende herhaling van de boodschap nodig is. Als dit opvoedende en herhalende karakter niet bereikt kan worden, dan heeft het aanspreken van de plegers dus weinig effect. De plegers die op deze wijze aangesproken worden, zijn plegers van de meer 'zichtbare' vormen van intimidatie zoals het naroeppen. De individuele plegers die de meer heimelijk vormen gebruiken zoals het achtervolgen van een vrouw, het benaderen op stille plekken, of te dicht bij komen op drukke plekken zoals de markt, worden niet bereikt.

Oplossen op straat

Als we nagaan welke oplossingen er op dit moment gevonden worden door de vrouwen zelf of door omstanders dan zijn de meeste respondenten daar niet erg positief over. Zoals in hoofdstuk twee is beschreven geven respondenten aan dat er geen goede reactie mogelijk is en dat het om problemen gaat waar ze dus eigenlijk geen antwoord op hebben. De overgrote meerderheid van de vrouwen kiest er daarom voor het gedrag te negeren. Hoewel dit het gedrag op straat schijnbaar niet doet afnemen kan dit voor veel vrouwen wel een goede coping strategie zijn. Uit hoofdstuk twee kwam ook naar voren dat bij het overgrote deel van de incidenten omstanders weinig doen of kunnen doen (mede omdat er geen omstanders zijn of omdat zij het niet zien).

Toch zijn er in dit verslag ook voorbeelden gegeven van weerbare reacties van vrouwen en van ingrijpen door omstanders. Het zou dus onterecht zijn te concluderen dat er geen oplossend vermogen aanwezig is op straat. Ook zijn er zeker respondenten die expliciet uitspreken dat (bepaalde vormen van) seksuele straatintimidatie een probleem is dat juist tussen burgers moet worden opgelost. Uit de analyses in hoofdstuk 2 tot en met 4 over de aard, omvang en schade van het gedrag blijkt dat dat niet vanzelf gaat en dat daar ondersteuning bij nodig is. Die ondersteuning zou volgens sommige respondenten 'de oplossingen van de straat' moeten bekrachtigen of aanwakken en niet overnemen.

Als een meisje wordt aangeraakt terwijl ze dat niet wilde, dan moet je gewoon ingrijpen. Alles daarvoor is iets wat opgelost moet worden op straat, tussen de mensen zelf. Meer als fatsoensnormen. (RSM12)

Opvoeding, educatie, training

Er is inmiddels veel les en voorlichtingsmateriaal beschikbaar gericht op jongeren en seksualiteit (zie onder andere www.seksuelevorming.nl en www.nji.nl). Dit materiaal wordt vooral ingezet via de scholen. Op de basisschool is er bijvoorbeeld een 'week van de lentekriebels', waarin basisschoolleerkrachten het onderwerp relaties en seksualiteit bespreekbaar maken. Op de middelbare school krijgen jongeren in de biologieles informatie over het thema. Het was niet mogelijk binnen de kaders van dit onderzoek om na te gaan hoe veel en welke aandacht er op scholen voor het onderwerp is. Wel kwam duidelijk uit de interviews naar voren dat professionals de seksuele voorlichting op scholen niet voldoende vinden. Dit terwijl volgens hen in veel gezinnen weinig tot niet over seksualiteit gesproken wordt.

"Je merkt gewoon vaak bij gezinnen dat onderwerpen als seks... vanuit het geloof moet dat allemaal wachten tot het huwelijk, maar de praktijk wijst heel iets anders uit. Dus dan kan je het wel gaan verstoppen tot de verloving. Maar ja, wie houdt je nu eigenlijk voor gek." (RJ1b)

"Die meiden, die moeten het van school hebben en, nou ja, dat zullen twee, drie lessen zijn bij biologie, en that's it. Dan denk ik van: ja, daar mag veel meer, en daar valt dan ook onder, van: joh, hoe benader je iemand die je leuk vindt, in plaats van: "Nou, met jou zou ik wel eens het bed in willen duiken". En daar wordt gewoon niet over gesproken, ook tijdens de lessen niet, maar krijg je bij de biologie, nou ja, dan krijg je een penis te zien en een vagina en dat is het, weet je. Er wordt een beetje giechelig over gedaan, maar ik denk dat daar gewoon veel dieper over, veel meer inhoudelijk over gesproken moet worden met kinderen en jongeren." (RJ9)

"Maar dat hebben ze vaak wel hoor, want ik heb natuurlijk heel lang theater ervaring en ik heb voorstellingen gegeven maar altijd met maatschappelijke thema's en daar hebben we ook een keer een voorstelling 'Seks in de stad' gehad. En daar hebben we het ook best wel over dat soort onderwerpen gehad. Dus die scholen komen daar echt naar toe." (RF3V2)

Professionals realiseren zich ook dat er al heel veel van scholen gevraagd wordt en dat scholen beperkte tijd en middelen hebben. Bovendien is er weinig aandacht in de voorlichting voor oudere plegers en opvoeders. Als de professionals merken dat jongeren (meisjes of jongens) of ouders nog vragen hebben, organiseren zij bijeenkomsten om aan deze vraag te voorzien.

"Bij jongens in de wijk die wij kennen, die hebben eigenlijk constant aandacht nodig en wat wij voor hun hebben gedaan is bijvoorbeeld de training 'Be A Man'." (RJ1b) "Het is een tweedaagse training. Eerste keer was een groep van 14 jongens,

de tweede keer met 20 jongens. Het gaat over wanneer ben je een echte kerel. Ook seksueel grensoverschrijdend gedrag komt aan bod.” (RJ1a)

“Ik merk ook wel dat er vanuit gezinnen, vanuit het gezinssysteem, dat daar soms ook gewoon wel meer winst gemaakt kan worden in... Ik merk anno 2016 dat er nog steeds gezinnen zijn die het héél moeilijk vinden om met hun kinderen over seksualiteit te praten, terwijl dat een must is. Ik bedoel, als ik de vraag krijg van een meisje van 16 of ik bijeenkomsten wil gaan organiseren over seksualiteit, omdat dat belangrijk is, dat zij niet weten wat seksualiteit is en ze krijgen het op school maar mini, dan is dat een signaal.” (RJ3)

“[...] vanuit het jongerenwerk proberen we wel veel te doen door middel van activiteiten en weerbaarheidstrainingen. Bijvoorbeeld een groep meiden die meedoen aan kickboks- en een weerbaarheidstraining om er sterker uit te komen en om vertrouwen in hunzelf te hebben en vanuit daar kun je kijken, weet je, meer vertrouwen in jezelf en heel veel meiden zijn door groepsdruk zijn ze... omdat ze erbij willen horen, zijn ze angstig om nee te zeggen en wij proberen ze wel in ieder geval wel te laten zien door middel van activiteiten van weet je...” (RJ14a)

“Mij collega en ik, het was de week van de opvoeding en we moesten een bijeenkomst organiseren in het Oude Westen. Twee bijeenkomsten voor vrouwen en een bijeenkomst voor mannen. Dat was voor het eerst in de geschiedenis over de opvoeding dat er wat voor de man was georganiseerd. We wisten dat het zo moeilijk zou gaan worden, maar toch hebben we gezegd ‘we doen het’. [...] Wij kregen het idee... wij hebben geconstateerd dat het nodig was dat een groep mannen bij elkaar zouden komen om meer met elkaar te gaan praten om meer openheid tegenover de vrouw, ...” (RF4V2)

Met deze initiatieven wordt echter maar een klein deel van de doelgroep bereikt. De professionals geven aan een ontwikkeling te zien waarbij vrienden (de straat) en sociale media een steeds belangrijkere rol gaan spelen in de opbouw van seksuele kennis.

“Seks is niet bespreekbaar en de jongeren hebben daar geen kennis over, zij halen alles uit de media.” (RJ6)

Inrichting van de omgeving

Zoals al uit figuur 3 bleek, worden als belangrijkste omgevingsfactoren die de onveiligheidsgevoelens kunnen beperken in situaties van seksuele straatintimidatie, de kwaliteit van de verlichting en de mate waarin er zicht is op de omgeving genoemd. We hebben verschillende voorbeelden gehoord van situaties waarin dit in de beleving van de vrouwen al goed aangepakt is.

“[...] hier in de Van Speykstraat is er bijvoorbeeld al wat gedaan, hele mooie lampen, de weg is natuurlijk breder gemaakt. Zulke dingen zijn gewoon nodig. [...] die straat is gewoon hartstikke veilig geworden, terwijl het een héle enge straat was. Dat is gewoon hartstikke veilige straat geworden, omdat er gewoon ruimte in de straat is: je kan lopen waar je wilt, je kan doen wat je wilt en genoeg licht, genoeg licht.” (RF1V4)

Het gaat hier om maatregelen die de algemene gevoelens van veiligheid vergroten maar dit zijn juist ook maatregelen die van belang zijn voor de meer ‘onzichtbare vormen’ van seksuele straatintimidatie die vooral op de stillere plekken in de wijken voorkomen.

5.1.2. Aanpak via het (straf)recht: Wat zegt de wet nu en wat is de praktijk?

Veel gedragingen die seksueel intimiderend kunnen zijn, zijn in Nederland in het Wetboek van Strafrecht (Sr) al strafbaar gesteld. Via artikel 266 Sr wordt eenvoudige belediging zoals het naropen en het uitschelden van mensen strafbaar gesteld. Met artikel 426bis Sr (hinderlijk volgen op de openbare weg) is het achtervolgen, het opdringen en het belemmeren van een persoon en via artikel 246 Sr ongewenste aanrakingen (feitelijke aanranding van de eerbaarheid) strafbaar gesteld. In de Rotterdamse APV zijn andere overlast gevende en ongewenste gedragingen strafbaar gesteld. Burgers mogen zich niet hinderlijk gedragen op openbare plaatsen (art. 2:47 APV), mogen geen alcoholhoudende drank nuttigen als het gepaard gaat met gedragingen die de openbare orde verstoren (art. 2:48 APV) en mogen geen hinder of overlast veroorzaken bij of in gebouwen (art. 2:49 APV) of in publiek toegankelijke ruimten (art. 2:50 APV). Op basis van deze artikelen hebben politieagenten de bevoegdheid om plegers van de strafbare feiten te bekeuren of om een strafrechtelijk traject te starten. Iemand die schuldig wordt bevonden aan feitelijke aanranding van de eerbaarheid (art. 246 Sr) kan gestraft worden met een gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren of kan een geldboete krijgen van de vijfde categorie (art. 23 Sr: €8.200,-). Iemand die schuldig wordt bevonden aan eenvoudige belediging (art. 266 Sr) kan gestraft worden met een gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of kan een geldboete krijgen van de tweede categorie (art. 23 Sr: €4.100,-). Iemand die schuldig wordt bevonden aan het hinderlijk volgen van iemand op de openbare weg (art. 426bis Sr) kan gestraft worden met hechtenis van ten hoogste een maand of kan een geldboete krijgen van de tweede categorie. Voor de overtredingen van de hierboven genoemde artikelen: 2:47 lid 1 sub a, 2:48 lid 2, 2:49 lid 1 sub a en b en lid 2 en 2:50 (te gebruiken voor een ander doel) van de APV kan een geldboete van €90,- gegeven worden (F120a, F121b, F125a en b & F130c) (Openbaar Ministerie, 2016). Voor de overtredingen van artikel 2:47 lid 1 sub b, artikel 2:49 lid 1 sub c en artikel 2:50 (verontreinigen) van de APV kan een geldboete van €140,- gegeven worden (F120b, F130a & F130b) (Openbaar Ministerie, 2016). Artikel 2:48 lid 1 APV is een OM-feit (Openbaar Ministerie, 2016). Er kan hierdoor geen sanctie door de politie worden opgelegd. De officier van justitie stuurt de overtreder een transactievoorstel. Door het betalen van de transactie voorkomt de overtreder strafvervolgning via de rechter. Betreft het een overtreding of misdrijf dan geldt dat een pleger die de leeftijd van 12 jaar nog niet heeft bereikt, niet strafrechtelijk vervolgd kan worden (art. 486 in het Wetboek van Strafvordering (Sv)). Als het een minderjarige pleger betreft (12 tot 16 jaar) moet het vastgestelde bedrag dat staat voor een APV-overtreding worden gehalveerd (Openbaar Ministerie, 2016). Voor overtredingen en misdrijven uit het wetboek van strafrecht geldt het jeugd- en het jongvolwassenstrafrecht (Titel VIII A Sr).

Ondanks de schijnbaar uitgebreide mogelijkheden, blijken er op dit moment vrijwel geen boetes te worden afgegeven of strafrechtelijke trajecten te worden gestart voor seksueel intimiderend gedrag op straat.²¹ Uit interviewmateriaal van dit onderzoek blijkt dat sommige agenten vinden dat zij onvoldoende mogelijkheden voor de aanpak hebben of niet goed weten welke juridische middelen ze tot hun beschikking hebben. Zo geven zij aan geen tool voor handen te hebben, de huidige APV-artikelen niet toereikend genoeg te vinden of daar niet gemakkelijk mee kunnen werken.

“Eigenlijk omdat ik er geen antwoord op heb. Ik kan het ook niet, ja, het is niet strafbaar en dan kan ik alleen maar het aanhoren en het beeld waarnemen, maar als politie kan ik daar niet heel veel aan doen.” (RP17)

²¹ Dit is momenteel niet met cijfers te onderbouwen omdat dit type overlast niet onder een bepaalde code of zoekterm terug te vinden is in de politieregistraties. Uit de gesprekken met wijkagenten blijkt echter dat zij slechts incidenteel een persoon voor dit gedrag beboeten of strafrechtelijk aanpakken.

“Verder is de APV niet voldoende, al heb ik wel eens gehoord dat er in andere gemeentes echt APV-artikelen op zijn genomen speciaal voor dit thema. Dat heeft Rotterdam volgens mij niet.” (RP15b)

“[...] en er is hinderlijk, intimiderend, vervelend, kwetsend gedrag en daarvan zou je denken: ‘Joh, daar zou de politie toch wel wat aan moeten doen’. Ja, dat willen we ook, maar de mogelijkheden die wij hebben, ja, daar kunnen we gewoon niet makkelijk mee werken...” (RP5)

Toch zijn er ook agenten die wel hebben aangegeven boetes uit te delen als zij seksuele straatintimidatie zien. Zij doen dit door middel van het toepassen van een APV-artikel (niet nader benoemd). Waarschijnlijk omdat een aanpak als overtreding uit het wetboek van strafrecht niet haalbaar is zodat die vanwege gebrek aan bewijs dan vaak geseponeerd wordt.

“Als ik het zelf merk dan kan je het onder baldadigheid gooien of wat dan ook als je dat merkt en waarneemt en anders is het een lastige zaak hoor.” (RP3)

“Al zou ik het nu horen en ik fiets daar nu de straat in en ik zie een meisje weglopen en ik hoor dat ze haar naroeven en dat meisje doet geen aangifte en ik kan haar niet bereiken of zo. Dan pak ik die gasten toch voor overlast veroorzaken, dus in principe geef ik ze dan toch wel een bekeuring, alleen nu dan voor het ruimere artikel van je valt mensen lastig, zeg maar.” (RP12)

Aangiftes en ontdekkingen op heterdaad

Behalve de onduidelijkheid bij agenten over de mogelijkheden van de huidige juridische middelen, valt er in de praktijk ook feitelijk moeilijk met de bestaande middelen te werken. Dit heeft veel te maken met de problematiek rond aangiftebereidheid en het rondkrijgen van het bewijs. Om over te kunnen gaan tot strafvervolgning zijn er altijd twee bewijsmiddelen nodig. Die twee bewijsmiddelen kunnen zijn: een aangifte met daarnaast bijvoorbeeld een getuige-verklaring, of een bekennende verklaring van de verdachte. Als een strafbare gedraging door een politieagent of boa²² wordt ontdekt en vastgelegd in een proces verbaal dan levert dat een wettig bewijsmiddel op waar geen tweede bewijsmiddel bij hoeft te komen. Dat proces verbaal kan de basis zijn voor een verdere strafvervolgning. Uit de data blijkt dat niet alleen aangiftes maar ook meldingen van specifieke incidenten nauwelijks voorkomen.

Hieronder worden allereerst verklaringen besproken voor het uitblijven van meldingen en aangiftes door vrouwen. Vervolgens worden verklaringen besproken voor het feit dat meldingen en aangiftes maar zelden tot bestraffing leiden.

Weinig meldingen en aangiftes

Vrouwen melden incidenten van seksuele straatintimidatie niet of nauwelijks bij de politie. Van alle respondenten uit de vragenlijst die seksuele straatintimidatie meemaakten heeft 87 procent dit nooit bij de politie of een andere instantie gemeld. Twaalf procent heeft een of enkele keren een incident gemeld en één procent heeft alle meegemaakte incidenten gemeld. Uit het onderzoek komen tal van redenen waarom er weinig incidenten worden gemeld (zie voor een overzicht figuur 20). Zo komt het vaakst (61%) naar voren dat de vrouwen de seksuele straatintimidatie niet ernstig genoeg of te onschuldig vinden om het bij de politie te melden. Deze reden geldt niet zodra het om aanraken, blokkeren van de doorgang en het stalken/achtervolgen gaat.

²² Ook boa's hebben de bevoegdheden om plegers met betrekking tot overtredingen van de APV en sommige overtredingen in het Wetboek van Strafrecht (o.a. art. 426bis Sr) te bekeuren (Stcrt, 2016).

Ook de politieagenten herkennen de grens die vrouwen trekken voor het melden van incidenten.

Als ik dan vraag naar haar meldingsbereidheid, geeft ze aan dat er niks valt te melden zolang ze haar niet aanraken. De jongens hebben haar immers alleen maar nagefloten of hebben gezegd dat ze een lekker kontje heeft en hebben dus in principe niks verkeerd gedaan. (RSV1)

De grens legt zij bij het aanraken en dat ze fysiek wordt tegengehouden. Dat is dan ook gelijk een reden voor haar om een melding te doen bij de politie. (RSV22)

"En als er een incident is gebeurd, stel dat er iemand daadwerkelijk is aangeraakt. Dan denk ik wel dat er een verhaal volgt van... het is altijd al zo geweest, of het is al veel vaker zo geweest maar dan hebben ze me niet aangeraakt, maar hebben ze alleen maar geroepen." (RP9)

Daarnaast lijkt het voor de meeste vrouwen onduidelijk of onbekend te zijn dat ze van veel van de gedragingen meldingen mogen en kunnen maken.

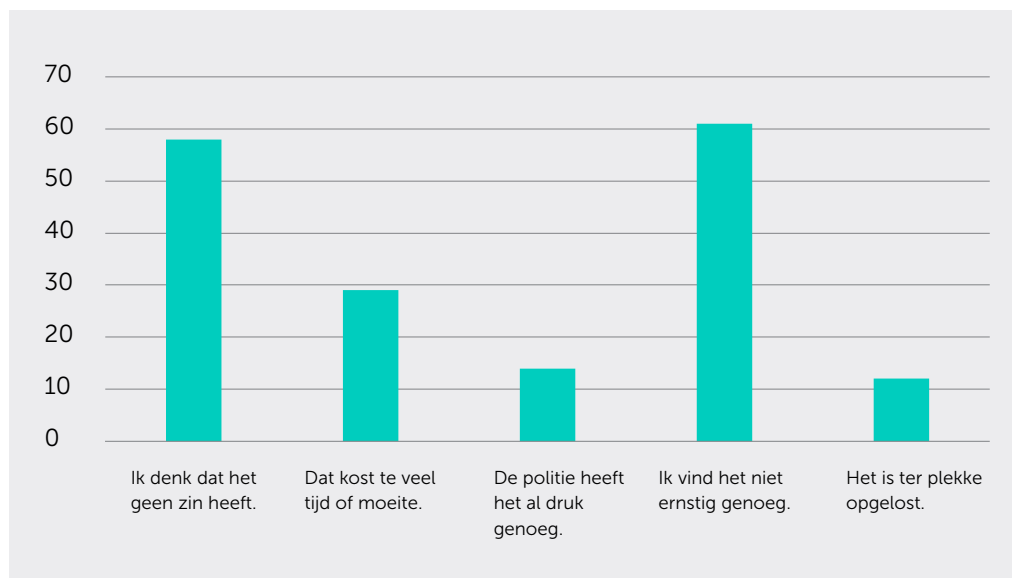
"Ik had nooit echt het besef of het idee van wat moet ik er eigenlijk mee. Ik wist eigenlijk nooit wat ik ermee aan moest. Terwijl sommige toch wel te ver zijn gegaan, vooral die man op die fiets." (RF3V2)

"Nee, maar je kan wel 1-1-2 bellen, maar meer voor als je in gevaarlijke situaties zit. Dus er komt iemand die jou pijn doet of slaan, dan snel." (RF5V2) "Maar is 1-1-2 ook hier het ding waar je naar toe moet?" (RF5V3) "[...]Maar misschien dat je denkt van je mag misschien geen 1-1-2 bellen voor zoiets. Dat het niet te urgent is." (RF5V1)

"Ja, dat zie je wel eens vaker, dan zeg ik van je mag daar ook gewoon 112 voor bellen weet je [...] dat zijn verdachte figuren. "Ow ik wist niet dat ik daar 112 voor mocht bellen"." (RP11)

Zoals al eerder duidelijk werd, lijkt er in grote mate sprake te zijn van gewenning. Professionals geven aan dat deze gewenning mogelijk een rol speelt bij de lage meldingsbereidheid.

Figuur 20: Reden nooit of niet altijd gemeld % totaal (N=820)

"Het is geen dagelijkse bezigheid, maar het gebeurt en ik kan me zo voorstellen dat je dit er ook onder kan scharen, zeg maar, dus het bijna normaal vinden dat er bepaalde groepen zijn die zich zo gedragen en het leed maar dragen, of het ongemak wat ze erbij ervaren." (RP17)

Behalve dat vrouwen vinden of denken dat het gedrag niet ernstig genoeg is om te melden, denken veel vrouwen dat het geen zin heeft (58%). Ze weten dat de pleger moeilijk te vinden en zijn schuld moeilijk te bewijzen is. Bij sommige vrouwen speelt het ook een rol dat ze denken dat ze niet serieus genomen worden door de politie als ze een melding maken. Dit betekent dat zelfs áls de door de vrouwen zelf omschreven grens (aanraken, blokkeren, achtervolgen) wordt overschreden, slachtoffers vaak aangeven niet te melden.

Als ik hierop inhaak en haar de vraag stel waarom ze dat specifieke incident dan niet heeft gemeld, aangezien de man wel aan haar heeft gezeten en dat eigenlijk wel hun grens is, [...] geeft ze aan van "wat kan ik zeggen dan: een man heeft een arm om mij heen gelegd... wat moet de politie daarmee". (RSV6)

"Maar op het moment dat het verder zou gaan, zou ik wel een aangifte doen. Maar ja, wat wordt er gedaan aan een aangifte? Dat is net als aangifte voor een gestolen fiets, zo zeg ik het maar altijd. [...] Kijk, je kan liever iemand op heterdaad betrappen, dan dat je achteraf op het bureau moet gaan vertellen: "Dit en dit is mij gebeurd", [...] die aangifte gaat vervolgens ergens onderin liggen en dan in de hoop dat 'ie wordt geopend, om te kijken wat jou is overkomen. Moet je nog eens hopen, hè." (RF1V4)

"Ja, dan denk ik van dan komt weer zo'n dame die weer iets in hun ogen met iets onbelangrijks." (RF5V1)

"Ja, 'de politie doet er toch niks aan', maar dat hoor ik van heel veel zaken en daar kan ik ze niet helemaal ongelijk in geven, natuurlijk, zeker in deze fase van ons bedrijf niet." (RP17)

Een derde belangrijke reden om niet te melden is dat het te veel tijd en moeite kost. In de enquête gaf 29 procent van de slachtoffers dit als reden om incidenten niet te melden. Tijdens de interviews kwam dit argument ook regelmatig naar voren. Zeker gezien de hierboven beschreven lage verwachte opbrengsten zullen vrouwen de kosten snel te hoog vinden. Vrouwen die ervaring hebben met aangifte doen, geven duidelijk aan dat de druk die het strafvervolgingsproces op het slachtoffer legt niet in verhouding staat tot het incident.

"Ja, en dat aangifte doen heel vervelend is. Dat was echt... ook om hoe vervelend het wel niet was, zou ik het nooit meer doen. Nou gewoon het hele circus erom heen was gewoon heel vervelend. Dat maakt het ook moeilijk te zeggen van was dat nou het ergste of zo. De rest was eigenlijk een stuk erger dan... die ene greep, ja ergens ben je dat gewoon zo gewend dat je zo iemand aan de kant duwt en je gaat gewoon door met wat je aan het doen was. En als het daarbij gebleven was, had ik het misschien... dan wist ik het misschien niet eens meer. Dat soort dingen gebeuren zo veel. Dan had ik het misschien niet eens opgeslagen." (RF4V1)

Een van de jongens zegt dat er een hele kleine kans is dat meisjes het gaan melden omdat, als ze iets overkomt, vinden ze dat vervelend, maar hebben ze helemaal geen zin om het nog groter te maken en ervoor naar de politie te gaan. [...] Dus hij schatte in dat meisjes het niet zullen gaan melden. (RSM10)

"[...] dan ga je besluiten: 'Oké, ik ga aangifte doen', dan heb je een intakegesprek gehad. Nou, en dan besluit je of je het wel of niet gaat doen. Besluit je dat je het

wel gaat doen, oké, nog een keer voor gesprek en dan moet je heel lang wachten en dan gaan er echt máánden overheen. En dan, ja, ik weet niet of de politie daar iets aan kan doen, want ja, je moet je werk natuurlijk gewoon goed doen, maar het is wel, dat betekent dus dat die meiden er wel máánden last van hebben, tot een jaar, bij wijze van.” (RO3)

Door de geïnterviewde professionals werd nog een vierde verklaring gegeven voor de lage meldingsbereidheid namelijk de angst bij vrouwen voor de reactie van de plegers als ze erachter zouden komen dat er gemeld is. In de enquête gaf vijf procent van de vrouwen aan om deze reden incidenten niet te melden.²³ Het feit dat slachtoffers in beginsel een melding of aangifte niet anoniem kunnen doen, speelt een belangrijke rol. Op basis van artikel 30 Sv heeft de verdachte recht op processtukken, waaronder de aangifte van het slachtoffer. Hierdoor kan de verdachte ook de persoonsgegevens van het slachtoffer en eventuele getuigen bekijken (Van der Leij & Malsch, 2015).

“Dus het gaat ook wel heel erg om de veiligheid, zeg maar, van hunzelf, want je gaat aangifte doen, maar je gegevens komen erin. Hoe veilig is het voor jezelf om aangifte te doen? En dan is het ook wel vaak vanuit thuis, dat ze zeggen: “Nee, dat ga je niet doen”. [...] Ja, ze zijn bang voor geweld, bang voor dat er weer iets gaat gebeuren, bang voor dat ‘ie wraak gaat nemen. En dan eerlijk gezegd snap ik wel dat je geen aangifte gaat doen.” (RO3)

“Mensen zijn wel heel erg terughoudend om dingen te melden bij de politie, ook vaak uit angst voor represailles, dat ze denken dat hun naam bekend gemaakt gaat worden door ons.” (RP15a)

“Ja, maar op aangifte komt altijd een vervolg. Dus de dader zou dan inderdaad ermee geconfronteerd moeten worden en als je vaak niet willen is het dat, omdat ze vaak bang zijn voor represailles.” (RP16b) “En daar wordt natuurlijk ook wel vaak mee bedreigd.” (RP16a)

“Ja, en dan val je die vrouw niet lastig met dat ze haar persoonsgegevens moet achterlaten. Want dat vaak... Kijk, nu is ze nog anoniem als je wordt nageroepen, maar als je aangifte moet doen, dan weet die gozer ook nog eens wie je bent. Dus ik kan me goed voorstellen... dat zou ik zelf misschien ook wel hebben van.. nou laat dan maar zitten.” (RP18a)

Deze reacties bevestigen het beeld uit de literatuur dat vrees voor eventuele represailles voornamelijk voor de ernstige vormen van overlast en intimiderend gedrag bepalend is voor het niet melden c.q. aangifte doen (Anonimiteit in het strafproces, 2008).

Andere vormen van angst spelen daarnaast ook een rol. Zo geven de jonge respondenten tijdens de interviews aan dat sommige meisjes het niet willen melden omdat ze bang zijn dat hun ouders erbij worden betrokken. Bij de enquête is deze reden door twee procent van de respondenten genoemd, tegelijk noemt zes procent schaamte als reden. Zoals beschreven zijn vrouwen die zich (ook) tot andere dan de Nederlandse bevolkingsgroep rekenen ondervertegenwoordigd in de respons. Dit percentage zal dus mogelijk een onderschatting zijn.

“Meisjes zijn bang om naar de politie te gaan. [...] ze zijn bang dat de ouders worden erbij betrokken. Want met dat meisje, haar ouders zijn niet erbij betrokken,

²³ Dit is mogelijk een onderschatting als gevolg van de selectieve respons op opleiding en etniciteit. Het probleem van eventuele wraakacties speelt vooral als slachtoffer en dader elkaar (via via) kennen of bij elkaar in de buurt wonen, vooral dan is er een reële kans dat de dader het slachtoffer terug kan vinden. Hoger opgeleide vrouwen en vrouwen zonder een migratie achtergrond wonen vaker in de buurten waar minder seksuele straatintimidatie voorkomt en zullen dus waarschijnlijk minder bang hoeven te zijn voor wraakacties.

maar hun zijn bang, hun denken van: 'Oh, ik ga naar de politie, oh, m'n ouders komen erachter, klaar. Dan ga ik maar niet'. [...] Misschien klappen of zo, weet ik niet ik. Misschien krijgen ze klappen, of straf, mogen ze nooit meer naar buiten, of mogen ze naar buiten alleen maar met hun ouders." (RF1V1)

Voor sommige agenten is het uitblijven van meldingen een reden om te concluderen dat de vrouwen het wellicht zelf ook niet zo'n groot probleem vinden.

"Kijk, zolang... waarom komen die dames niet naar de politie, vinden ze het zelf dan wel een grote issue van we moeten er iets mee. Daar kan ik wel met een groot gedeelte in mee gaan, als wij die meldingen niet krijgen, moeten wij er dan wel groot op uitpakken?" (RP9)

"Ik denk, als ze het echt als een groot probleem zouden ervaren, dat wij daar wel meer klachten meldingen over zouden krijgen. Ik denk dat, ja, mensen ook wel een beetje weten wat ze kunnen verwachten als ze in zo'n wijk wonen. Het is natuurlijk geen Blijdorp, het is allemaal net effe een beetje anders, zeg maar. Er zullen best mensen zijn die er daadwerkelijk last van hebben, zo'n bezorgde moeder die dan meldt: "Ik vind het niet prettig als m'n dochter daar langsloopt", maar om nou te zeggen dat het echt als een groot probleem wordt ervaren, dat geloof ik nou ook weer niet." (RP6a)

Maar de meeste professionals en vrouwen geven aan dat ze vinden dat er iets zou moeten gebeuren. De overgrote meerderheid van de respondenten uit de interviews geeft dan ook aan dat het een goed idee zou zijn als er een laagdrempelige mogelijkheid zou komen om incidenten te melden en registreren. Dan zouden de plekken die aandacht vragen van toezichthouders beter in kaart gebracht kunnen worden. Hierbij is het omhoog brengen van het aantal meldingen en aangiften bij de politie is (als dit al zou lukken) nog geen oplossing zolang er geen aparte mutatiecode bestaat waaronder de incidenten worden geregistreerd. Op dit moment bestaat zo'n code niet en zijn de meldingen en aangiften die er zijn dus niet systematisch terug te vinden in het politiesysteem.

Weinig ontdekkingen op heterdaad

Een tweede mogelijkheid om plegers van seksuele straatintimidatie strafrechtelijk te vervolgen is door middel van een heterdaad (art. 53 Sv). Uit de interviews voor dit onderzoek komt naar voren dat de seksueel intimiderende gedragingen meestal niet voorkomen op het moment dat er een politieagent in uniform in de buurt aanwezig is. Hierdoor is het op heterdaad betrappen van dergelijke feiten zeer moeizaam. Bij seksuele straatintimidatie waarbij wel ontdekkingen op heterdaad mogelijk zijn, zoals bij uitgaansavonden, zouden in theorie voldoende juridische mogelijkheden bestaan om de pleger aan te pakken. Toch blijkt het ook daar lastig te zijn.

"Nou ja kijk... wat natuurlijk ook aan de hand is... als we er zijn... dan is het er niet. Als wij op zo'n moment op zo'n plek aanwezig zijn, dan is het er niet." (RP2)

"Denk je dan dat het te maken heeft met dat je als uniform aanwezig bent?" (Interviewer) "Ja, ik denk het wel. Ik denk dat ze zich sociaal wenselijk gaan gedragen." (RP10)

"[...] dan proberen wij wel eens de jongen die zoiets doet te volgen of die het bij nog meer meiden doet. [...] Ik denk inderdaad dat er heel weinig echt gozers voor worden aangehouden of zo." (RP18a)

Strafrechtelijke vervolging na melding, aangifte en heterdaad

Wanneer er wel sprake is van een melding, aangifte of heterdaad is het de vraag wat er hier vervolgens mee gebeurt. In de enquête (zie figuur 21) gaf 31 procent van de slachtoffers aan dat er niets met hun melding was gebeurd, terwijl bij 28 procent van de meldingen er een aangifte is opgenomen en een pv is opgemaakt. Bij 27 procent van de respondenten zijn de plegers aangesproken op hun gedrag. Anders dan het beeld dat uit de interviews naar voren komt, lijken toch nog wel wat plegers uiteindelijk te zijn gepakt (15%) en/of bestraft (10%). Uit de interviews komt naar voren dat een aangifte van seksuele straatintimidatie moeilijk strafrechtelijk te vervolgen is, omdat er vaak geen bewijs voorhanden is.

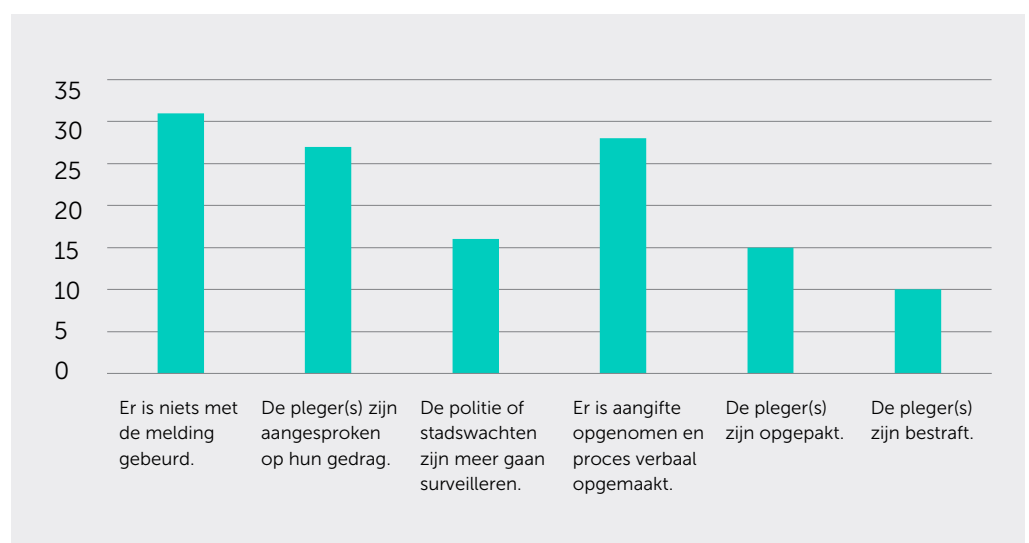
"We hadden ook de mazzel dat er eentje een redelijk uniek signalement had in die wijk. Die had lang haar en iedereen zei: die [...] gozer die er altijd staat met lang haar. Dan konden we een paar aangiftes doen, dat hij ze had lastig gevallen. Maar het werd niets uiteindelijk. [...] En wil je het rondkrijgen, dan moet je er gewoon een getuige bij hebben sowieso en ze moeten weten wie het is. Kijk, als het uit een groep komt, dan kan je net zo goed... dan houdt het gewoon op... dan zeggen ze bijvoorbeeld die groep daar op Jacob Loistraat [...]. Dat is geen doen." (RP12)

"[...] maar vaak kun je er niet zoveel mee, want de klacht is: "er stond een groep en vandaaruit werd geroepen", dat is lastig om daar dan iets gericht tegen iemand mee te doen." (RP2)

Volgens de meeste politieagenten is ook de vervolging na een heterdaad moeilijk omdat er in de juridische middelen een slachtofferaspect aanwezig is. Dit betekent dat het slachtoffer moet hebben aangegeven dat het zich seksueel geïntimideerd, bedreigd, beledigd, etc. heeft gevoeld.

"Op het moment dat iemand verrot wordt gescholden voor m'n neus en die ander zegt: "Doet me niks, ik voel me niet bedreigd, ik voel me niet geïntimideerd", ja, het zal allemaal wel, maar dan kan ik ook niet handhaven." (RP15a)

Figuur 21: % Antwoord 'waar' voor laatste melding/aangifte (N=103)

5.2. Wat is er nodig?

Uit de analyse in de vorige paragraaf kunnen we concluderen dat er weldegelijk sprake is van een aanpak van het seksueel intimiderende gedrag en dat er ook vormen zijn die effect zouden kunnen hebben. Het signaal dat van die aanpak uitgaat, is echter te beperkt om het gedrag werkelijk terug te kunnen dringen. Dit is het gevolg van een veelheid aan factoren. In de eerste plaats hebben professionals op dit moment onvoldoende invloed op het gedrag omdat er veel buiten het zicht van de professionals blijft (zij zijn zelf niet overal en het gedrag wordt niet gemeld). Daarnaast zijn er verschillen tussen professionals in de mate waarin ze de aanpak van seksuele straatintimidatie als prioriteit benoemen en in de wijze waarop ze vinden dat het moet worden aangepakt. Sommige agenten vinden dat zij momenteel te weinig juridische middelen hebben om het gedrag aan te pakken (kans op vervolging is beperkt) terwijl anderen wel manieren zeggen te vinden het gedrag aan te pakken. Van strafrechtelijke middelen zoals boetes wordt overigens door veel respondenten (zowel vrouwen, mannen als professionals) maar beperkt effect verwacht. Dit komt aan de ene kant omdat de opsporings- en vervolgmogelijkheden beperkt zijn, maar vooral omdat de oorzaken achter het gedrag niet worden aangepakt. Juist vanwege het moeilijk grijpbare karakter van het gedrag zullen plegers hun gedrag dus gemakkelijk kunnen verplaatsen of veranderen zodat het alsnog buiten het zicht of de invloed van het strafrecht blijft.

Vrouwen en omstanders hebben, zoals in hoofdstuk twee bleek, ieder hun eigen manier van reageren ontwikkeld. Door de diversiteit in de interpretatie van en reacties op het gedrag gaat ook hier geen duidelijk genoeg signaal over de onwenselijkheid van het gedrag naar de plegers vanuit. Vrouwen vinden bovendien de weg naar de handhaving en het jongeren- en wijkwerk nauwelijks als het om deze problematiek gaat. Daarnaast geven professionals aan dat de diversiteit in gedrag en reacties van de vrouwen zelf (zoals het 'meespelen van het spel') en de vage grens tussen normale interactie en intimidatie ingrijpen ingewikkeld maakt. Tot slot lijken de oorzaken en motieven van het gedrag, voor zover wij dat konden onderzoeken, heel divers te zijn en gaat het veelal om een complex van verschillende factoren die bij bepaalde jongens of mannen in hun onderling samenspel tot het gedrag leiden (bijv. verveling, groepsdruk en andere opvattingen over man/vrouwverhoudingen).

De diversiteit aan oplossingsrichtingen die uit de interviews en enquêteresultaten naar voren komt, sluit aan bij dit beeld. Daarbij staat voorop dat de bewustwording over het fenomeen moet worden vergroot bij professionals en mannen. Het gaat daarbij om kennis over de omvang en verschijningsvormen (aard) van het gedrag en over de schade die het aanricht bij de vrouwen. Voor vrouwen geldt dat zij zich wel bewust zijn van het fenomeen maar dat zij zich vaak niet realiseren hoe ver ze zelf gaan in de acceptatie ervan. Veel vrouwen zouden daarom ook baat hebben bij een openbaar debat over het fenomeen zodat zij zich bewust worden van hun eigen normen en waarden en van wat de seksuele straatintimidatie met hen doet. Vrouwen willen daarin uitdrukkelijk een rol blijkt uit veel van de reacties in de interviews en op de open vragen in de enquête:

"I think it is great that you are reaching out to women in Rotterdam for their opinions and feedback on this issue. Identifying the problem is the first step, so thank you for doing this research! I think it is important to take all harassment seriously and make sure women know that all situations they feel uncomfortable in/about can be reported and the authorities will know how to handle it and will take it seriously. I also think it is important to make sure both men and women know what harassment looks like and what they can do to prevent it and how to react to it if it happens to them." (Resp 10393)

Seksuele
straatintimidatie
in Rotterdam

Zoals al uit de introductie van deze paragraaf bleek en ook weer uit het bovenstaande citaat, wordt veel nadruk gelegd op het aanleren van respectvolle omgangsvormen tussen mannen en vrouwen. In de interviews werd daarbij vooral gewezen op de

opvoeding door ouders en daarna naar de rol van scholen en het wijk en buurtwerk. Daarnaast wordt benadrukt dat het van belang is dat slachtoffers en omstanders duidelijke handelingsperspectieven hebben en is er de vraag naar meer optreden door toezichthouders. Voor een deel van de respondenten gaat het dan vooral om de aanwezigheid die preventief zou werken of die vrouwen de gelegenheid geeft bescherming te zoeken op het moment dat zij zich bedreigd voelen.

"Ja, meer gewoon echte wijkagenten. Die hebben we niet. Hebben we misschien wel, maar ik ken hem verder niet." (RF1V1) "We kennen hem niet." (RF1V2) "[...] En dan met als doel...?" (Interviewer) "Met als doel echt contact..." (RF1V1) "Opbouwen." (RF1V3) "Met ons opnemen, gewoon contact maken met burgers. Maakt niks uit wat voor burgers. Gewoon contact, echt contact maken met burgers." (RF1V1)

Voor een ander deel van de respondenten gaat het daadwerkelijk om de afschrikken- de werking en om vergelding door het opleggen van boetes. Het is volgens de respondenten in de interviews en de vragenlijst daarbij wel van belang een goed evenwicht te vinden. Harde handhaving kan behalve onrechtvaardig en inefficiënt (als het niet de oorzaken aanpakt) volgens de respondenten ook schadelijk zijn voor de verhoudingen op straat.

"Ga niet te ver over de top, niet alle soorten manier van contact maken zijn slecht bedoeld. Culturele verschillen spelen een grote rol, dus voorlichting over dit onderwerp zou veel moeten kunnen helpen. Althans in de lichtere gevallen van sissen, klakken en verbale bejegeningen." (Resp 11886)

De hierboven beschreven bevindingen duiden ook op een behoefte aan nog meer verbinding tussen handhavers, de initiatieven op scholen en in het jeugd- en buurtwerk, de reacties van en initiatieven door burgers en het publiek debat. De gemeente kan een belangrijke rol spelen als het gaat om het maken van afspraken tussen partijen, het organiseren van bewustwording onder professionals en burgers en stimuleren van initiatieven van burgers of organisaties gericht op seksuele straatintimidatie. Daarnaast is het vergroten van de kennis over het fenomeen en het monitoren van de ontwikkelingen van belang. Dit maakt een gerichte aanpak en evaluatie van die aanpak beter mogelijk. In de paragrafen hieronder gaan we dieper in op deze integrale aanpak en de mogelijkheden en beperkingen van de verschillende instrumenten die kunnen worden ingezet bij de aanpak van seksuele straatintimidatie.

5.2.1. Integrale aanpak: Antwerpen, Mechelen en Amsterdam

Twee Belgische steden (Antwerpen en Mechelen) hebben inmiddels de eerste stappen gezet naar een andere aanpak van de problematiek en ook de stad Amsterdam heeft recent een plan van aanpak gepresenteerd. In België is seksuele intimidatie ook landelijk een belangrijk thema. Daar is op 3 augustus 2014 de wet ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte (ook wel seksismewet) in werking getreden²⁴ waarin seksisme in de openbare ruimte strafbaar wordt gesteld. Over de effectiviteit van deze wet is nog weinig bekend er zijn nog geen beleids- of effectevaluaties uitgevoerd. Wel berichten verschillende Belgische media begin 2017 dat in 1 jaar tijd in heel België 25 klachten bij de politie zouden zijn ingediend (persoonlijke communicatie, instituut voor gelijkheid van mannen en vrouwen, IVGM)²⁵. Het IVGM stelt hierover dat "zowel

²⁴ http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/wet_van_22_mei_2014_ter_bestrijding_van_seksisme.pdf

²⁵ Het IVGM is een federale overheidsinstelling die instaat voor het waarborgen en bevorderen van de gelijkheid van mannen en vrouwen en de bestrijding van elke vorm van discriminatie en ongelijkheid op basis van het geslacht. Zie voor meer informatie: igvm-iefh.belgium.be

in de politieke middelen als bij het grote publiek de Seksismewet nog steeds niet afdoende bekend is." (persoonlijke communicatie, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen). Er zijn ook geen gerechtelijke uitspraken bekend die voortvloeien uit de wet.

Wat opvalt in de aanpak van Mechelen en Amsterdam is dat ze een integrale aanpak met een mix van maatregelen voorstellen. In Amsterdam bestaat het plan van aanpak uit:²⁶

1. De problematiek beter in beeld door verdiepende onderzoek
2. Preventieve activiteiten (opvoeding en onderwijs)
3. Aanpak in de wijk (waaronder bewustwording van de professionals)
4. Strafbaarstelling in de APV
5. Handelingsperspectief voor slachtoffers en omstanders
6. Campagne (waarin een statement wordt gemaakt)
7. Monitoring

In Mechelen is een tien punten plan gepresenteerd waarin de volgende maatregelen worden voorgesteld:²⁷

1. Verkennend onderzoek
2. Sensibiliseringscampagne
3. Meldpunt
4. Filmproject
5. Cursusaanbod Maatschappelijke oriëntering
6. Handvaten voor Leerkrachten in het secundair onderwijs.
7. Charter (engagementsverklaring rond diversiteit in het onderwijs)
8. Betrekken van jeugdwerkorganisaties
9. Cultureel aanbod
10. Politieel /repressief optreden

Tot slot wordt in Antwerpen allereerst ingezet op een publieksbewustwordingscampagne (zie paragraaf 5.2.2).²⁸ Een dergelijke brede aanpak lijkt, gezien de analyse van het probleem ook te passen bij de situatie in Rotterdam.

5.2.2. Aanpak buiten het strafrecht

Bewustwordingscampagnes publiek en professionals

Een campagne die tot doel heeft jongens en mannen bewust te maken van de impact van hun gedrag op vrouwen moet om effectief te kunnen zijn, aansluiten bij de beleavingswereld en achtergrond van de plegers. Het mooiste voorbeeld dat we daarvan tegen zijn gekomen is de door Ipsos ontwikkelde campagne 'familie' (zie figuur 22) (ook beschreven in paragraaf 5.1.1.). De kracht van deze campagne zou zijn dat het 'spiegelende' effect groot is en mannen daarmee tot zelfreflectie worden aangemoedigd. Drie andere door Ipsos ontwikkelde campagnes met titels als 'echte mannen', 'het gebaar' en 'de rode kaart' bleken weinig effectief in de testgroep. Deze stonden verder van de mannen af en hadden deels een meer belerend karakter.

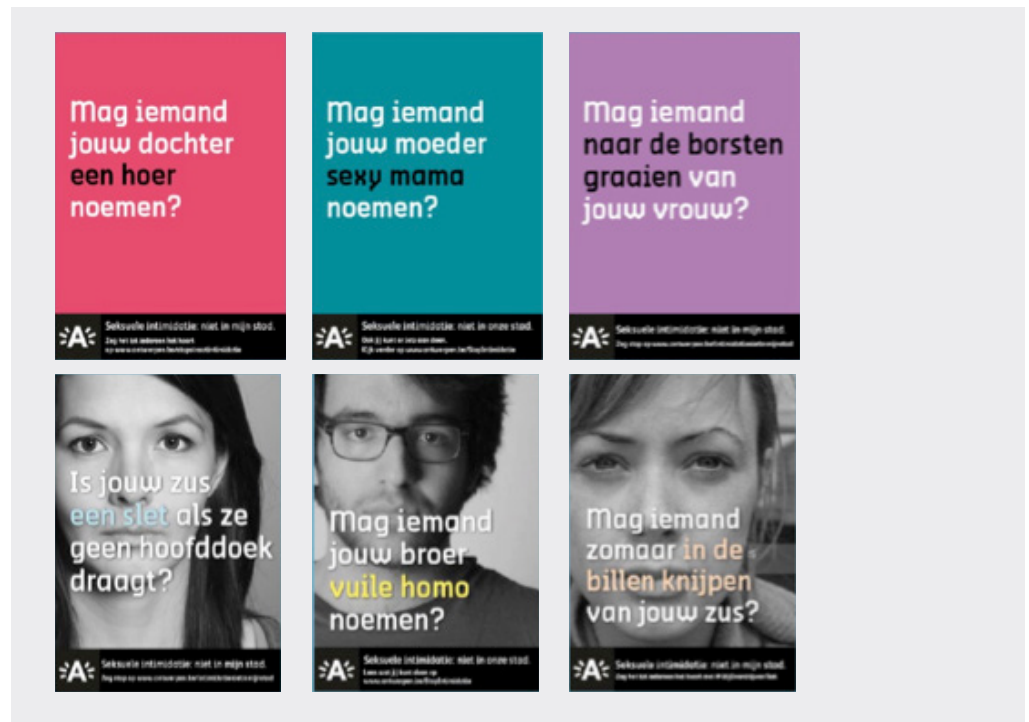
²⁶ Gemeente Amsterdam, 15 november 2016, "Plan van aanpak, Amsterdam zichtbaar tegen straatintimidatie".

²⁷ <https://www.mechelen.be/mechelen-bindt-strijd-aan-tegen-seksuele-intimidatie>.

²⁸ Gezien de recente lancering van deze activiteiten zijn nog geen effecten bekend.

Figuur 22: affiches bij de campagne 'Familie'

Bron: Ipsos (2016), p.62

Antwerpen wil een brede sensibiliserende campagne voeren, gericht tegen onaanvaardbaar en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze campagne is gericht op het bespreekbaar maken van seksuele intimidatie, sensibilisering van het publiek en doorverwijzing van slachtoffers naar hulporganisaties.²⁹ De affiches en bijbehorende filmpjes spelen een rol in deze campagne.

Behalve bewustwording van het publiek blijkt het van belang dat toezichthouders voldoende kennis hebben over seksuele straatintimidatie in al haar diversiteit, de signalering ervan, de inschatting van dynamiek van verschillende situaties en de mogelijkheden van optreden. Dit zou binnen de handhavingsinstanties en ook in afstemming tussen de instanties vormgegeven moeten worden. Omdat de handhaving ook afhankelijk is van burgers is het belangrijk het (veranderde) beleid hierover duidelijk te communiceren naar de burgers. Hiermee kan de bewustwording bij vrouwen en omstanders worden vergroot dat het melden of in gesprek gaan met de handhavingsorganisaties over het probleem kan helpen seksuele straatintimidatie aan te pakken. Daarbij is het ook van belang dat burgers weten wie de aanspreekpunten zijn binnen de wijk. Dit houdt in dat de zichtbaarheid en bekendheid van de wijkagenten en het wijkwerk vergroot zouden moeten worden. Daarbij wordt benadrukt dat dat niet alleen voor de vrouwen geldt maar dat juist ook het contact met de (potentiële) plegers wordt gelegd.

"Gewoon als je met hun... Wat politieagenten niet doen is een gesprek maken met die jongeren." (RF1V1) "Ja, ze rijden alleen zo. Als ze nou gewoon stoppen en een praatje gewoon met hun maken, gewoon zitten, gezellig praten, 'Wat heb je vandaag gedaan, hoe was je dag?'. Zo gaan die pubers ook en jongeren ook minder politie haten. Nu haten ze iedere politie, omdat ze gewoon... Ze denken van: 'Ja, politie is er alleen om boetes uit te schrijven, oppakken, gevangenis brengen, klaar, that's it'. Maar er zijn ook polities ook voor om gesprek te maken toch met die jongens. En dat beseffen hun niet en dat weten hun ook niet, omdat politieagenten dat ook niet doen. Als ze dat nou niet doen, dan is er meer kans dat ze politie haten en politie uitschelden." (RF1V2)

Seksuele
straatintimidatie
in Rotterdam

²⁹ www.antwerpen.be/nl/overzicht/stop-seksuele-intimidatie/over-de-campagne.

Doelgroepgerichte educatie, voorlichting en gesprek

Zoals in paragraaf 5.1 beschreven, worden er door het wijkwerk wel initiatieven ont-plooid gericht op de aan seksuele straatintimidatie gerelateerde problematiek. Dit zou meer systematisch kunnen worden aangepakt. Een belangrijke uitdaging is daarbij de jongens en mannen te bereiken. Toneel en theater wordt genoemd om het onderwerp bespreekbaar te maken onder jongeren. Het zou meer inspelen op het gevoel waardoor kinderen/jongeren het meer zullen gaan beleven dan wanneer er alleen over wordt verteld. Een interessant initiatief dat in dit kader genoemd is tijdens de interviews is het project SKETCH³⁰ van stichting JOZ. Hierin wordt door middel van sketches een interactieve dialoog gecreëerd waardoor op een aansprekende wijze onderwerpen bespreekbaar worden gemaakt. Professionals (jongerenwerkers en agenten) geven ook de suggestie om de jongens een 'versiercursus' aan te bieden.

"Het klinkt misschien een beetje suf, maar wat ik net al een beetje heb aangegeven. Hoe versier je nu een meisje, hoe ga je nu om met meisjes of hoe... Eigenlijk moet het gewoon een vak op school worden... Dat klinkt misschien een beetje raar, maar hoe spreek je elkaar aan, nou ja dat eigenlijk. Hele simpele dingetjes van een openingszin is geen "psst" of "hey" of ja dat zijn hele simpele dingen, maar ik denk daar begint het al mee." (RJ11)

In de open antwoorden op de vragenlijst en in verschillende interviews werd verder geopperd plegers in plaats van boetes verplicht aan trainingen mee te laten doen. Hiertoe zou een samenwerking tussen jongerenwerk en HALT voor de hand liggen. Binnen het jongerenwerk zitten veel kennis en ideeën waarmee deze groep jongeren aangesproken kan worden. HALT heeft kennis over de tenuitvoerlegging van straffen voor jongeren die grensoverschrijdend gedrag vertonen waarbij bijvoorbeeld groepsdruk en experimenteergedrag een grote rol speelden. Hier is het uiteraard van belang dat een pleger opgespoord is en vervolging heeft plaatsgevonden.

"En eigenlijk is het ook oneerlijk he, vooral als we kijken naar de jongere jongens, dan zullen de boetes vaak betaald worden door de ouders. Dus uiteindelijk leren hun daar zelf niks van en zijn de ouders er de dupe van, dus ik zou dan wel het liefst een straf willen bedenken die echt daadwerkelijk op de persoon gericht is." (RJ13c)

Daarnaast lijkt het verstandig om verder met scholen in gesprek te gaan en een inventarisatie te maken van de programma's die op dit moment via scholen aangeboden worden en de ervaringen daarmee. Naar aanleiding van die inventarisatie kan nagegaan worden of een intensivering van dat aanbod nodig en mogelijk wordt geacht. Tevens kan worden nagegaan door wie dat aanbod verzorgd moet worden. Het is van belang bij de keuze van programma's rekening te houden met de kwaliteit en verwachte effectiviteit van de programma's. In de databank jeugdinterventies van het NJI is een aantal op specifieke doelgroepen gerichte programma's opgenomen over de ontwikkeling van seksuele omgangsvormen. Deze programma's zijn door een erkenningscommissie getoetst op kwaliteit en (verwachte) effectiviteit. Het betreft interventies die aangeboden kunnen worden via scholen of via andere instanties gericht op specifieke risicogroepen (van mannen of vrouwen). Wellicht kunnen hierbij lessen worden getrokken uit de invoering van de pestprotocollen waar scholen in de afgelopen jaren mee bezig zijn geweest. Ook bij pesten gaat het om van buitenaf moeilijk af te bakenen en te signaleren gedrag dat lange tijd door veel betrokkenen gebagatelliseerd is maar waarmee veel schade wordt aangericht. Ook daar is het voor de aanpak van het gedrag van belang dat plegers, slachtoffers en omstanders (professionals, ouders en kinderen) bewust zijn van hun rol en de mogelijkheden die zij zelf hebben om het gedrag of de schade die het gedrag aanricht te beperken.³¹

³⁰ www.my-college.nl/media/files/Correspondentie%20ouders/mails%202016-2017/JOZ%20Sketch.pdf

³¹ Zie onder andere: http://www.gmw.rug.nl/~veenstra/CV/KiVa_KAP13.pdf

Opvoeding thuis

De meeste respondenten wijzen uiteindelijk naar de opvoeding thuis. Daar moet de kern gelegd worden voor respectvolle omgang tussen mannen en vrouwen en een gezonde seksuele ontwikkelingen. Daarom moet er ook aandacht zijn voor op de ouders gerichte interventies. Als je de ouders wilt bereiken moet daarbij volgens de respondenten rekening gehouden worden met de culturele verschillen.

"Ik wil nog wel duidelijk maken dat bekeuren, dat ... dan ga je niks oplossen, ik denk dat je gewoon terug moet gaan naar de kern en de kern is opvoeding." (RJ5a) "Ja, thuis." (RJ5b) "En dan voornamelijk vanuit huis, vooral gesprekken over onderwerpen die taboe zijn dat je die openbaar maakt en dat alleen seksuele voorlichting op school niet voldoende is. Je moet de ouders erbij betrekken, vind ik, om te komen tot een oplossing. En voornamelijk ook dat je bij de jeugd begint." (RJ5a)

"Ik heb bij Ouders In Actie heb ik dus moeders bij elkaar gehad en een van mijn vrijwilligers, die heeft dus echt een diversiteit aan lessen gegeven in seksualiteit [...] het feit dat ze dus wel met elkaar daar zaten en daar dus écht, echt behoefte aan hadden, ook die vrouwen, om gewoon te praten over seks en over wat dat met je doet en over ook de moeilijkheidsgraad, wat erbij komt kijken in het bespreekbaar maken met je kinderen, ja dat was prachtig, dat vond ik zó mooi om te zien, en dat is iets wat echt veel vaker aan bod moet komen. Want het is niet alleen binnen de allochtone gemeenschap, ook echt de autochtonen, die hebben daar gewoon nog best moeite mee, want hoe ga je, ja, hoe vertel je nou daarover? Dat soort, alleen ik merk wel dat dat makkelijker is dan, of gaat, dan bij bijvoorbeeld een Marokkaans of een Turks gezin." (RJ3)

[over de eerder genoemde bijeenkomst voor mannen in de week van de opvoeding] "Maar dit zijn mannen die niet opgevoed zijn, die mannen je moet ze ook aan de andere kant ze niet helemaal schoppen, je moet ze dichtbij laten komen, want je moet een soort van heropvoeding bij die mannen gaan doen, want als je schopt, dan krijg je ze nooit meer terug. Vooral in bepaalde wijken zoals het Oude Westen waar heel veel van die mannen ook zitten." (RF4V2)

Inrichting van de omgeving

In het onderzoek zijn tal van plekken genoemd waar vrouwen zich specifiek onveilig voelen. Dat is vaak door gebrek aan toezicht en frequente aanwezigheid van plegers, maar ook de inrichting van de omgeving kan hierbij een rol spelen. In bijlage 7 is een lijst opgenomen met specifieke locaties die zijn genoemd in de interviews of in de open vragen bij de enquête. De stad Rotterdam heeft op veel plaatsen al werk gemaakt van kennis over het veiliger inrichten van de omgeving. Die kennis kan hier ingezet worden.

5.2.2. Aanpassingen strafmogelijkheden

Uit de analyse in paragraaf 5.1 blijkt dat er tal van wetsartikelen aanwezig zijn om seksuele straatintimidatie aan te pakken. Uit de praktijk blijkt echter dat de politieagenten niet goed weten hoe ze dit fenomeen moeten aanpakken. Als gevolg hiervan is er een roep ontstaan naar een *nieuwe tool* of een *aparte formulering*. De analyse in paragraaf 5.1 laat ook zien dat de aanpak bemoeilijkt wordt door in de eerste plaats de beperkte meld- en aangiftebereidheid in combinatie met beperkte mogelijkheden voor heterdaad. In de tweede plaats zijn er problemen bij de strafrechtelijke vervolging die vooral samenhangen met het rondkrijgen van de bewijslast. De vraag is of een nieuwe wet in het Wetboek van Strafrecht of een aparte formulering in de Rotterdamse APV de nadelen van de bestaande mogelijkheden voor de aanpak van seksuele straatintimidatie kan oplossen.

Burgerinitiatief straatintimidatie en f301

Bij het opstellen van een nieuwe regelgeving is de definitie van het strafbaar te stellen gedrag een belangrijk aandachtspunt. Doordat het gedrag zoveel omvattend is, is het seksueel intimiderend gedrag ook moeilijk onder woorden te brengen voor een eventuele strafbaarstelling. Het burgerinitiatief straatintimidatie heeft in 2014 een wetsvoorstel gemaakt dat als volgt luidt: *“Als schuldig aan straatintimidatie zal met een boete van de eerste categorie worden bestraft degene die openlijk een ander door seksuele uitlatingen of gedragingen beledigt, bedreigt of beperkt in diens gevoel van persoonlijke vrijheid”* (Branderhorst et al., 2014). Zij hebben met de seksuele uitlatingen of gedragingen de verschillende vormen van seksuele straatintimidatie ondervangen. In het wetsvoorstel is het gevolg uitgesplitst in belediging (art. 266 Sr), bedreiging (art. 285 Sr) of beperking in gevoel van persoonlijke vrijheid (Branderhorst et al., 2014). Met de beperking van de persoonlijke vrijheid worden de gevolgen van seksuele uitlatingen of gedragingen bedoeld die niet kunnen vallen onder belediging of bedreiging, maar wel vervelend zijn en een gevoel van onveiligheid geven zonder direct beledigend te zijn en zonder dat het slachtoffer zich bedreigd heeft gevoeld (Branderhorst et al., 2014). Er ontstaat hier echter een probleem omdat de definities van seksuele straatintimidatie die gehanteerd (kunnen) worden een subjectieve component bevatten. De beleving van het gedrag door het slachtoffer bepaalt of er sprake is van seksuele straatintimidatie. Als iemand dus geen aangifte wil doen, kan het zijn dat iemand het gedrag inderdaad niet ernstig of overlast gevend genoeg vindt. Het burgerinitiatief straatintimidatie geeft aan dat ze het artikel willen plaatsen onder de titel *Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid*. Hiermee voorkomen ze dat het artikel een klachtdelict wordt (art. 269 Sr) (Branderhorst et al., 2014). Een klachtdelict is een delict waarbij de verdachte niet strafrechtelijk vervolgd kan worden zonder een klacht van het slachtoffer (art. 164 Sv; Kelk, 2013). Naast ‘de klacht’³² is ook altijd een aangifte nodig om tot vervolging over te kunnen gaan. Is iets geen klachtdelict dan kan een melding bij de politie voor de officier van justitie in theorie al voldoende zijn om een verdachte te vervolgen. Toch zal voor vervolging wel duidelijk moeten zijn dat degene die benaderd is daar ‘last’ van heeft gehad en zal vervolging zonder de aanwezigheid van een getuigenverklaring of aangifte van het slachtoffer erg moeilijk zijn (persoonlijke communicatie OM). Het onderscheid lijkt daarom alleen van belang voor delicten die gezien zijn door de politie en waarbij vrouwen wel aangifte willen maar niet durven te doen. Gezien onze analyse in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk lijken die situaties nauwelijks voor te komen.

Niet alleen het burgerinitiatief straatintimidatie heeft een wetsartikel geformuleerd, ook is er door een tweetal politieagenten een APV-artikel aangedragen dat seksuele straatintimidatie strafbaar kan stellen. Het betreft het feit met feitcode 301: *in het openbaar iemand uitjouwen, naschreeuwen of met aanstoot gevende taal lastig vallen of op andere wijze overlast aandoen* (Openbaar Ministerie, 2016: 295). Dit is een feit dat in het ‘feitenboekje’ van het Openbaar Ministerie staat opgenomen en als OM-feit is gelabeld. Een Rotterdamse politieagent kan een persoon niet bekeuren voor dit feit, omdat het niet in de Rotterdamse APV is opgenomen. Een aantal gemeenten zoals Zeewolde en Someren hebben dit feit wel in de APV opgenomen. De opname was in Zeewolde echter niet gericht op het aanpakken van seksuele straatintimidatie maar op andere feiten zoals het uitjouwen van politieagenten.³³ Voor Someren hebben we dit niet kunnen achterhalen.

³² Een klacht is een verklaring waarin het slachtoffer de wens uit dat de dader vervolgd wordt (art. 164 Sv).

³³ www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/politie-zeewolde-laat-zich-niet-meer-uitjoelen.9046815.lynx

"Ik wil gewoon een tool hebben en die tool heb ik tot m'n beschikking (F301) en die wil ik gewoon gebruiken. [...] Ik wil het probleem gewoon heel erg graag aanpakken en we hebben tools: laat ons die gebruiken. Maar de gemeente heeft er ook een rol in, want die kunnen bepalen wat er in de APV komt en ja, plaats het erin." (RP5)

Meldingen en aangiftes en ontdekkingen op heterdaad

Zoals in de vorige paragraaf duidelijk is geworden melden slachtoffers, om welke reden dan ook, incidenten van seksuele straatintimidatie nauwelijks bij de politie. Met het toevoegen van een nieuw wetsartikel of een artikel in de APV blijft het feit dat er meldingen, aangiftes en ontdekkingen op heterdaad nodig zijn om plegers van seksuele straatintimidatie daadwerkelijk strafrechtelijk te vervolgen. Als de oplossing gezocht wordt in de handhaving dan zal dus ook de meldingsbereidheid omhoog moeten.

Meer meldingen en aangiftes

Door het melden van incidenten werken de slachtoffers mee aan hun burgerplicht om de opsporing en vervolging van strafbare feiten te ondersteunen (Anonimiteit in het strafproces, 2008). Ten eerste verhogen meer meldingen en aangiftes de pak-kans van de plegers, doordat het meer aanknopingspunten oplevert voor vervolging. Het vergroten van de meldingsbereidheid beïnvloedt dan ook de effectiviteit van de aanpak.

Vooraf bij specifieke locatie- of wijkgebonden overlast zal dit snel tot resultaat leiden. Ook nu weten de wijkagenten en jongeren- en buurtwerkers vaak wel om wie het gaat als ze van slachtoffers een melding met een duidelijk signalement van de pleger of een goede beschrijving van de locatie krijgen.

"Kijk als men weet wie het is of wat dan ook... ja dan kunnen we gericht natuurlijk op inspelen. [...] als ze specifiek een beschrijving kunnen geven van iemand of een naam of wat dan ook... ja dan kunnen we er gericht iets mee." (RP3)

"toevallig het winkelcentrum waar we het over hebben hangt volledig in de camera's, dus als iemand mij vertelt: 'Ik stond daar en ik liep daar voorbij', dan is het voor mij makkelijk terug te zoeken waar, om wie het gaat. Dan nog, al zou ik het niet hebben, de drie wijkagenten die ik benoem, weten inmiddels wel om wie het gaat, welke mannen er hangen. We hebben er wel beeld bij, dus als je een redelijke omschrijving geeft, dan weet ik al wel om wie het gaat, kan ik hem al op gaan zoeken thuis bijna, daar maak ik me niet zo druk om, nee." (RP17)

"[...] want ik kon op kleding signalement of zo kwam ik wel al heel ver en dat weten ze ook wel. Dan houden ze zich wel in en dat was met meer collega's zo. We kennen hun allemaal wel. En op een gegeven moment wisten we van die had dat aan, die had dat aan en dan kwam je met kleding al heel ver." (RP12)

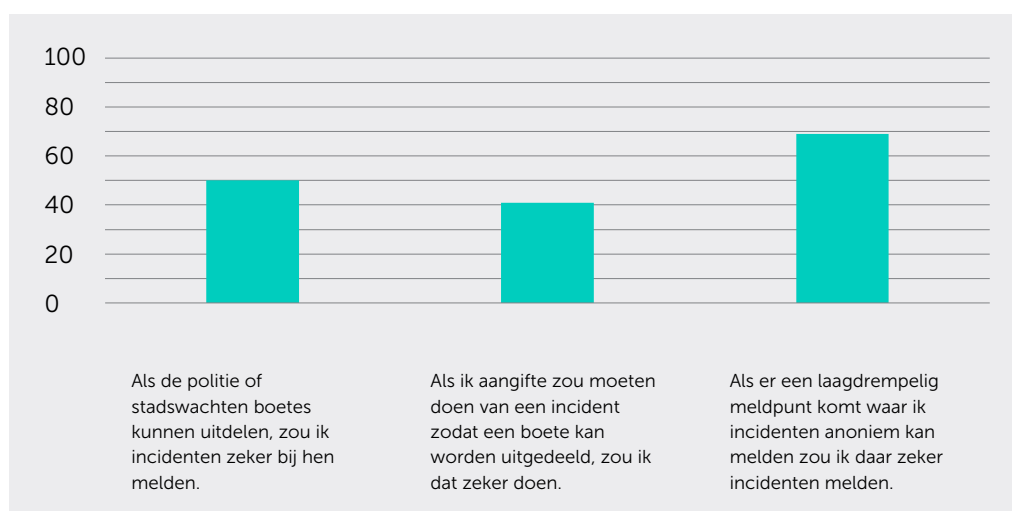
Daarnaast kunnen meldingen en aangiftes van seksuele straatintimidatie het aantal incidenten verlagen omdat de meldingen kunnen leiden tot een beter inzicht in de problematiek en het belang dat het fenomeen aangepakt moet worden. Dit levert mogelijk aanknopingspunten voor preventieve maatregelen (Anonimiteit in het strafproces, 2008).

"[...] maar dat is waar het om gaat, want je krijgt namelijk iets in beeld wat mogelijk, hè, nooit als probleem gezien is, maar wel eigenlijk een probleem is [...]. Zo moet je het eigenlijk zien." (RP14)

Het is dan wel van belang dat slachtoffers weten dat ze een melding mogen maken als zij seksuele straatintimidatie, in welke vorm dan ook, hebben meegemaakt. Dit kan bereikt worden door het bewustzijn bij de slachtoffers te vergroten dat seksuele straatintimidatie niet onschuldig is en dat handhavers dat ook weten. Voorlichting kan, mits het ook opgevolgd wordt door handelen van professionals in de praktijk, ervoor zorgen dat de slachtoffers zich gesteund voelen, het gevoel krijgen dat ze serieus genomen worden en dat de politie het probleem wil aanpakken. Niet alleen bij de ernstige vormen van seksuele straatintimidatie, maar ook bij andere incidenten van seksuele straatintimidatie waarbij slachtoffers irritaties, boosheid of ongemakkelijkheid voelen.

Op de vraag in de enquête of vrouwen zouden melden of aangifte doen als er boetes kunnen worden uitgedeeld, werd met opvallend veel instemming gereageerd (zie figuur 23). Dit geeft aan dat de wens er inderdaad is bij vrouwen. Het blijft de vraag gezien de eerder beschreven hoge kosten en lage individuele baten voor het doen van aangifte of vrouwen daadwerkelijk zo zullen handelen als ze in de vragenlijst zeggen. Het feit dat het hoogste percentage gescoord wordt bij een laagdrempelig anoniem meldsysteem geeft al aan dat de kosten baten afweging een belangrijke rol speelt.

Figuur 23: % mee eens / helemaal mee eens, stellingen over melden (N=1175)

In de interviews kwam herhaaldelijk de angst voor de reactie van de pleger en de wens om bij aangifte anoniem te kunnen blijven naar voren.

“Ten eerste anoniem. Ik denk op het moment dat ze de eigen naam moeten vermelden... [...] dat meisje woont daar voor de rest van haar leven. Je bent voor de rest van je leven de 'snitch'. Snap je wat ik bedoel? [...] In die zin is het heel lastig voor zo'n meisje, woont in dezelfde buurt hè, door te gaan op die manier, wat ik eigenlijk ook te zot voor woorden vind hoor, want ik vind dat je het gewoon moet kunnen melden, maar de praktijk leert vaak anders.” (RJ12)

Bij ernstige feiten bestaat er een mogelijkheid te werken met beperkt anoniem getuigen artikel 190 lid 3 en artikel 290 lid 3 Sv. De rechter kan dan afzien van de verplichtingen om de identiteit van getuige of slachtoffer vast te stellen (art. 27a Sv). Hierbij moet altijd gekeken worden naar de proportionaliteit en subsidiariteit van een maatregel en daar zal bij overtredingen en lichte misdrijven zoals waar hier in beginsel sprake van is meestal niet zijn voldaan. Hier moet dus niets van verwacht worden. Wel kan mogelijk meer gebruik gemaakt worden van de optie om niet de feitelijke woon- of verblijfplaats van een slachtoffer te vermelden (Driessen, Nauta & Terpstra,

2012). Dit wordt de *domiciliekeuze* genoemd. Als laatste kan de officier van justitie voorkomen dat verdachten bepaalde processtukken ontvangt als dat in belang is voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer (art. 322 Sv.) (Van der Leij & Malsch, 2015). Echter, of dit ook gebeurt, zal op het moment van aangifte onzeker zijn.

Een andere suggestie die naar voren kwam uit de interviews is om een soort getrappt systeem van melden te maken, waarbij de eerste stap makkelijker wordt genomen en er later besloten kan worden of er nog vervolgstappen worden gezet.

“Zorg dat je dat heel laagdrempelig kan melden zonder dat daar een bureaucratie achter zit. En dan kom je misschien later nog terug bij die mensen om gegevens te verzamelen of om eventueel een aangifte op te nemen als het blijkt dat het helemaal niet zo onschuldig is, maar dan heb je wel een melding.” (RP10)

Meer ontdekkingen op heterdaad

Ontdekkingen op heterdaad die erg bij zouden kunnen dragen om het fenomeen aan te pakken, blijken lastig te realiseren. In totaal hebben drie politieagenten aangegeven graag lokacties uit te willen voeren om het fenomeen aan te pakken.

“[...] en ik kan me voorstellen dat we dat dan ook weer initiëren, dan laat ik gewoon een jonge vrouwelijke collega langslopen en dan zien we het wel. En als ze het doen, dan hebben we ze, maar ja, dan zit je natuurlijk weer op een andere, dan hebben we weer met uitlokking te maken, dus dat moet wel allemaal afgekaderd worden, maar zou het kunnen, dan zou ik hem zeker wel toepassen, lijkt me wel leuk om te doen.” (RP17)

“Wij kunnen heel makkelijk ook vrouwelijke politieagenten in burger neerzetten. Het hoeft niet eens politieagente te zijn, je zou bijvoorbeeld ook aan jou kunnen vragen: “Joh als jij daar en daar doorheen loopt, wat gebeurt er?” in een normale zin en dan hoef je bijvoorbeeld alleen maar te posten en je hoort de opmerkingen en dan ben je er al. Een vorm van een pilot, ja, dat zou echt wel super goed zijn.” (RP5)

Bij het uitvoeren van lokacties mag de actie van de politie een persoon niet tot handelen brengen waar zijn opzet niet van tevoren reeds op was gericht (mondelinge communicatie OM). Gegeven het sterk reactieve en dus ongeplande karakter van veel vormen van seksuele straatintimidatie (zie hoofdstuk 2), is dit een belangrijk aandachtspunt. Als lokpersonen bewust langs groepen jongeren lopen die zich staan te vervelen maar zich tot dat moment niet seksueel intimiderend uitlaten, is mogelijk niet aan die voorwaarde voldaan. Andere bedenkingen bij lokacties die naar voren kwamen zijn dat ze veel capaciteit kosten van de politie en dat niet duidelijk is hoe dergelijke lokacties het probleem structureel kunnen aanpakken. Bovendien zal ook deze strategie vooral geschikt zijn voor de plegers die meer zichtbaar seksueel intimiderend optreden. Deze plegers zouden ook op heterdaad betrappt kunnen worden zonder lokactie zolang de agenten in burger zijn.

Het beboeten van seksuele straatintimidatie

Volgens mr. J.H.J Verbaan (Erasmus Universiteit Rotterdam) is het huidige APV-artikel 2:47 lid 1 sub b een juridisch houdbaar middel om seksuele straatintimidatie bij heterdaad aan te pakken: *Het is verboden zich op of aan de weg zodanig op te houden dat aan weggebruikers of gebruikers van nabij de weg gelegen gehouden gebouwen onnodig overlast of hinder veroorzaakt wordt*. In deze bepaling staat niet het slachtoffer, maar het gedrag centraal. Als een politieagent of boa ziet dat een passerend persoon op straat geïntimideerd of lastig gevallen wordt, kan hij of zij een proces

verbaal opmaken. Het slachtoffer heeft hierin geen rol, behoudens als getuige. Hij of zij kan zich aanmelden als getuige, maar de opsporing is niet afhankelijk van zijn aangifte. De politieagent of een boa kan constateren dat het gedrag dat de pleger heeft laten zien niet gewenst is en hinder oplevert voor de andere weggebruikers. Dus door onder meer te sissen of te roepen naar een passerend persoon is er hinder ontstaan en kan de pleger beboet worden. Het is de agent of boa zelf die het gedrag van de jongens op een bepaalde wijze kan interpreteren zonder dat een slachtoffer moet hebben aangegeven dat hij of zij overlast heeft ervaren. De agent en boa kunnen dus een boete uitdelen als zij vinden dat het gedrag van de pleger niet gewenst is in de samenleving. Aandachtspunt hierbij is dat zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, er wel degelijk variatie is in de interpretatie van het gedrag tussen vrouwen en professionals en dat deze interpretatie bovendien afhangt van de omstandigheden. De agenten uit de interviews, blijken in meerderheid positief te staan tegenover een uitbreiding van de mogelijkheden voor het beboeten van seksuele straatintimidatie.

"Dan zouden ze van mij gelijk een bon krijgen, dat lijkt me echt heerlijk." (RP13)

Toch herkennen zij ook de nadelen die bij de strafrechtelijke aanpak komen kijken. Zelfs als er een goed geformuleerde APV-artikel wordt toegepast zullen zij het zelf moeten constateren, om het goed te kunnen aanpakken. De bewijslast blijft voor hen dan ook een belangrijk punt van aandacht.

"Kijk, als het in een APV goed geformuleerd zou worden als een strafbare gedraging, maar dan blijft het nog steeds dat wij daar dan bij moeten zijn op de een of andere manier... anders is het niet te bestrijden... dan zou je denk ik wel een handvat hebben om er wat mee te kunnen doen als je dat toevallig... waarneemt." (RP2)

"En sowieso moet je het natuurlijk daadwerkelijk kunnen constateren, dus je moet of het zelf gehoord of dat je een hele goede melding hebt, maar ja één getuige is geen getuige of één verhaal ja... dan is het ene woord tegen het zijne, dus dat vind ik altijd wel het lastige. Om dan daadwerkelijk te kunnen beboeten. Dus in hoeveel gevallen zul je dan kunnen beboeten?" (RP16a)

Daarnaast hebben agenten vraagtekens gezet bij de handhaving van een eventueel APV artikel. Op het moment dat er besloten wordt om op te treden is het wel van belang dat er wordt doorgepakt. Juist in tijden van de bezuinigingen en de reorganisatie bij de politie zien politieagenten daar geen verbetering in.

"[...] maar je moet wel heel veel middelen inzetten, dat wil ik eigenlijk gewoon zeggen, je moet heel veel middelen inzetten om iets te doen, waarvan je je normaal moet afvragen of het z'n doel bereikt. Dat wil ik er eigenlijk mee zeggen. Dus als dat APV-artikel komt, dan verwachten ze ook van ons dat we moeten handhaven. Ik denk dat het heel moeilijk is, zeker in de huidige situatie van reorganisaties en tekort aan personeel." (RP6)

"Ja, als je echt dat soort zaken wilt waarnemen dan kom je toch bij de tekorten die de politie ook heeft om bijvoorbeeld in burger daar te zijn." (RP18a)

Daar waar de meeste politieagenten in principe positief tegenover een boete staan, zijn de jongeren- en buurtwerkers meer verdeeld. Sommigen denken dat boetes effectief kunnen zijn, als de boetes voldoende hoog zijn om afschrikwekkend te kunnen werken. Volgens anderen zullen boetes vaak niet betaald kunnen worden of zoals hierboven al beschreven bij de ouders terechtkomen die al veel problemen hebben op financieel gebied.

"In die zin is het dan gewoon straffen en belonen, weet je, 'wie niet horen wil, moet voelen', en sommige jongens zijn nou eenmaal hardleers." (RJ12)

Tijdens hun maatschappijleer is dit onderwerp blijkbaar behandeld. Het ging over de boetes in Amsterdam. Een jongen haalde zijn maatschappijleerboek tevoorschijn en liet het zien. In eerste instantie zeiden ze dat een boete wel kan helpen. Jongens kunnen zich dan leren inhouden. Een boete van €240,- wat het dan zou zijn, is wel veel geld voor jongens die studeren en leven van hun studiefinanciering en geen werk hebben. Een andere jongen ging daar op in dat het weinig uit zou halen en dat mensen het toch wel zouden blijven doen. (RSM10)

Verder noemen agenten, jongerenwerkers en de vrouwen dat het beboeten voor jongens kan overkomen als 'bewuste pesterijen' die de afstand tussen de politie en bepaalde groepen jongens/mannen zal vergroten en de relatie verharden. Dit zorgt voor verdere verwijdering van jongens van de politie terwijl juist deze jongens zouden moeten leren dat de politie er ook voor hen is. We hebben ook verschillende keren de opmerking gehoord dat meisjes gemakkelijk misbruik kunnen maken van een boetemogelijkheid door jongens bewust uit te lokken en hen dan aan te geven.

"Stel, je wordt uitgescholden hè, 'hoer', 'slet', wat dan ook en je komt een wijk-agent tegen en je zegt: "Die jongen die daar op het hoekje staat heeft mij net uitgescholden", en hij geeft meteen een boete." (RF1V1) Dat is nog erger. (RF1V2) "Dat is dan nog erger." (RF1V1) "Wordt erger dan." (RF1V3) "Erger haten." (RF1V1) "En ze gaan jou haten..." (RF1V3) "Die boete, die hâten ze gewoon. Door die boete haten ze polities." (RF1V1) "[...] Voor de meisjes is het wel prettig, ja." (RF1V1/2) "[...] Voor een meisje voelt zich fijner." (RF1V1) "Veiliger." (RF1V2)

(Groepsinterview) Veel van hen zien het uitdelen van boetes niet zitten. Ze zijn er juist eerder bang voor dat er misbruik van wordt gemaakt. Een meisje zou er dan voor kunnen zorgen dat bepaalde jongens een boete krijgen. (RJ6)

"In eerste instantie zou ik zeggen ja dat is goed. Ik weet het niet. Ik merk namelijk nu dat als ze politie zien of als ze stadstoezicht zien dan zijn ze altijd hartstikke negatief over ze en als ze dan ook nog eens boetes gaan uitdelen als ze aan het schelden zijn of als ze meisjes verkeerd aanspreken. Ik ben bang dat het dan nog meer nog meer averechts en nog meer... dat de afstand dan nog groter wordt met de doelgroep en de stadstoezicht en politie. Dus mijn eerste reactie is ja goed, maar ik weet het eigenlijk niet of het wel zo goed is." (RJ11)

"[...] en dan kan je heel streng zijn van dit doen we alleen, maar ja... vaak is dat te streng ook weer een reden om buitensporig gedrag op straat te laten zien. Ik denk niet dat we helpen door er weer een APV aan te hangen." (RP13)

Daar waar mensen niet principieel tegen de boetes zijn verwachten ze nauwelijks effect van een boete.

Als ik dan vraag wat hij denkt wat nodig is om dat gedrag te stoppen, dan zei hij stellig "een boete geven". Hij zou dat wel zelf betalen, want hij krijgt de boete. Als ik vraag of hij het gedrag zou laten als hij al een keer boete heeft gehad dan begint hij een beetje te lachen en geeft aan dat het aan zijn hormonen ligt. Als er een mooi meisje langsloopt dan zal hij automatisch er wat over zeggen. (RSM5)

Probleem in kaart brengen

In dit onderzoek is geconcludeerd dat er maar zeer beperkt zicht is op de omvang en spreiding van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Een onderzoek als dit geeft daar enig inzicht in maar levert niet de informatie op die voor de handhaving het meest relevant is namelijk informatie op wijk- en buurtniveau. Een groot deel van de actoren denkt dan ook dat het belangrijk is het plaatsvinden van seksuele straatintimidatie op een meer systematische manier in kaart te brengen. Daartoe zal in de eerste plaats een mutatiecode moeten worden ingesteld voor incidenten van seksuele straatintimidatie zodat alle meldingen die binnenkomen bij de politie ook later als zodanig herkend kunnen worden.

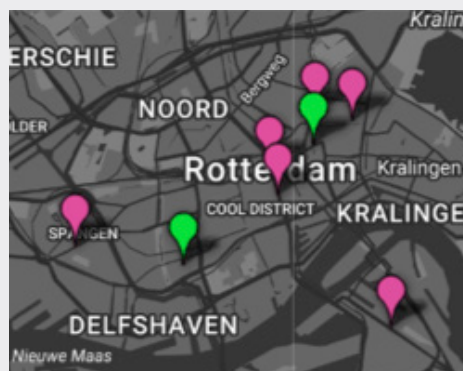
Daarnaast zou een laagdrempelige methode van melden een rol kunnen spelen. Een laagdrempelig meldsysteem, zal overlast in kaart kunnen brengen die anders niet in beeld komt. Dat zal wel alleen slagen als er tegelijkertijd aandacht is voor de bewustwording bij vrouwen.

“Ik denk dat het wel.. ja een goed iets is, maar nog moeten er nog bij die meiden het besef zijn van wat ze nu tegen me zeggen dat kan echt niet en ik moet nu een melding maken. Ja dus dat moeten ze wel echt beseffen, dus wellicht met een campagne vanuit de politie, op televisie of de radio of noem het maar op, maar dat ze dat besef gewoon even krijgen van...” (RJ11)

Een voorbeeld dat hier mogelijk tot inspiratie kan leiden, is de website en app die ontwikkeld zijn door Hollaback!Nederland. Ervaringen van straatintimidatie kunnen daar gedeeld worden en daarmee worden hotspots gecreëerd (zie figuur 24). In ons onderzoek komt naar voren dat vrouwen vaker incidenten zouden melden als dit makkelijker zou worden (zoals bijvoorbeeld via een app). Respondenten geven aan dat ze zelfs verbale agressie zouden gaan melden.

Figuur 24: Gedeelte Rotterdam van Hollaback!Nederland

Bron: <https://amsterdam.ihollaback.org>

Belangrijk is dat er wel een vervolg aan de melding moet vastzitten. De meldingen an sich moet geen doelstelling zijn. Het is van belang dat geschetste verwachtingen worden waargemaakt. Als vrouwen wordt gezegd dat ze moeten melden maar ze zien er daarna niets van terug dan kan dit het vertrouwen juist weer schaden en wordt het probleem vergroot. Ook is het belangrijk dat er bij het meldpunt ook informatie is over hulp voor de vrouw als daar behoefte aan is.

"[...] en dat je ook gelijk hulp kan voorzien daarin want dat is dan wel belangrijk daarin. Dat als je een meldpunt hebt waarin mensen hun verhaal kwijt kunnen, dat doen ze ook omdat ze hulp nodig hebben en ik vind dan wel dat dat er automatisch aan moet vasthangen. Het is niet zo van: 'bedankt voor de informatie en we gaan weer verder'." (RP8)

"Misschien ook een stukje begeleiding voor de vrouwen die het wel melden, maar strafrechtelijk er niks mee willen, maar wel voor zichzelf." (RP18a)

Van de hierboven beschreven oplossingsrichtingen die door professionals, vrouwen en in de literatuur over andere steden naar voren zijn gebracht, is vooralsnog onduidelijk wat het werkelijke effect op seksuele straatintimidatie zal zijn. Essentieel lijkt dat van geïsoleerde maatregelen weinig effect verwacht kan worden en dat de aanpak dus uit een combinatie van maatregelen zou moeten bestaan. Daarbij kan het harder aanpakken van plegers niet zonder bewustwording, educatie en training van mannen (plegers en omstanders), vrouwen (slachtoffers en omstanders) en professionals. Tevens is een verdere herinrichting van de ruimte ter verhoging van de algemene veiligheid op specifieke plekken in de stad van belang. Gezien de beperkte kennis over effectieve maatregelen op het gebied van seksuele straatintimidatie en de randvoorwaarden voor die effectiviteit, lijkt het erg nuttig een goede monitoring in te richten van de implementatie van maatregelen en van de ontwikkelingen in de aard, omvang en gevolgen van seksuele straatintimidatie na invoering van de maatregelen.

Referentielijst

- American Association of University Women. (2001). *Hostile hallways: Bullying, teasing, and sexual harassment in school*. Washington, DC: American Association of University Women Educational Foundation.
- Anonimiteit in het strafproces (2008). *Anonimiteit in het strafproces*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag.
- Baker, D. D., Terpstra, D. E., & Larntz, K. (1990). The influence of individual characteristics and severity of harassing behavior on reactions to sexual harassment. *Sex Roles: A Journal of Research*, 22(5-6), 305-325.
- Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., & Strack, F. (1995). Attractiveness of the underling: An automatic power sex association and its consequences for sexual harassment and aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(5), 768-781.
- Benard, C., & Schlaffer, E. (1987). The man in the street: Why he harasses. *Feminist Frameworks: Alternative Theoretical Accounts of the Relations between Woman and Men*, (72), 313-348.
- Blokland, A., Palmen, H., & San, M. (2012). Crimineel gedrag in de jongvolwassenheid. *Tijdschrift Voor Criminologie*, 54(2), 85-99.
- Branderhorst, G., Jochems, G., Krogt, E. van der, Zee, R. van der, Newalsing, R., Ahmadi, S. E.,... Ekinci, Y. (2014). *Burgerinitiatief Straatintimidatie*. Verkregen op 2 november 2016, van www.straatintimidatie.org/brief-tweede-kamer.
- Breines, J., Crocker, J., & Garcia, J. (2008). Self-objectification and well-being in women's daily lives. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(5), 583-598.
- Clarke, R. V. (2009). Situational crime prevention Theoretical background and current practice. In: Krohn, M.D., Lizotte, A.J. & Hall, G.P., *Handbook on crime and deviance*. Springer New York.
- Cleveland, J. N., & Kerst, M. E. (1993). Sexual harassment and perceptions of power: An under-articulated relationship. *Journal of Vocational Behavior*, 42(1), 49-67.
- Clodfelter, T. A., Turner, M. G., Hartman, J. L., & Kuhns, J. B. (2010). Sexual harassment victimization during emerging adulthood: A test of routine activities theory and a general theory of crime. *Crime & Delinquency*, 56(3), 455-481.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979) Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44: 588-608.
- Davis, D. (1993). The harm that has no name: Street harassment, embodiment, and african american women. *UCLA Women's Law Journal*, 4, 133-178.
- Diessen, W., Nauta O. & Terpstra, J. (2012). *Anonimiteit in het strafproces. De praktijk van de regeling beperkt anonieme getuige en de regeling bedreigd anonieme getuige in het strafproces*. DSP-groep, Amsterdam.
- Fairchild, K. (2007). *Everyday stranger harassment: Frequency and consequences*. The State University of New Jersey, 1-103.
- Fairchild, K. (2010). Context effects on Women's perceptions of stranger harassment. *Sexuality & Culture: An Interdisciplinary Quarterly*, 14(3), 191-216.
- Fairchild, K., & Rudman, L. A. (2008). Everyday stranger harassment and Women's objectification. *Social Justice Research*, 21(3), 338-357.
- Fitzgerald, L. F., Drasgow, F., Hulin, C. L., Gelfand, M. J., & Magley, V. J. (1997). Antecedents and consequences of sexual harassment in organizations: A test of an integrated model. *Journal of Applied Psychology*, 82(4), 578-589.
- Fredrickson, B. L., & Roberts, T. (1997). Objectification theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173-206.
- Gardner, C. B. (1980). Passing by: Street remarks, address rights, and the urban female. *Sociological Inquire*, (50), 328-356.
- Gardner, C. B. (Ed.). (1995). *Passing by: Gender and public harassment* (1st ed.). California: University of California Press.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Gruber, J., & Morgan, P. (2005). *In the company of men: Male dominance and sexual harassment*. Boston: Northeastern University Press.

- Gutek, B. A. (1995). How subjective is sexual harassment? an examination of rater effects. *Basic and Applied Social Psychology*, 17(4), 447-467.
- Hakkert, A., & Smulders, A. (1998). *Groepsriminaliteit: Een terreinverkenning op basis van literatuuronderzoek en een analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, aangevuld met enkele interviews met sleutelinformanten en jongeren die tot groepen behoren*. Den Haag: Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit, Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid & Ministerie van Justitie.
- Houston, B. (1988). What's wrong with sexual harassment. *Atlantis*, 13(2), 44-47.
- Huerta, M., Cortina, L. M., Pang, J. S., Torges, C. M., & Magley, V. J. (2006). Sex and power in the academy: Modeling sexual harassment in the lives of college women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 616-628.
- IDEM (2016). *Stadsbeeld INTEGRATIE in Rotterdam*. IDEM, Rotterdam.
- Ipsos (2016). *Hoffelijkheid: seksuele intimidatie*. Ipsos, Amsterdam.
- Jong, J. D. de, & Gemert, F. van. (2010). *Een studie naar het concept groepsdruk*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, Sectie Criminologie.
- Kelk, C. (2013). *Studieboek materieel strafrecht* (5e druk, p. 92). Kluwer, Deventer.
- Kissling, E. A. (1991). Street harassment: The language of sexual terrorism. *Discourse & Society*, 2(4), 451-460.
- Lacasse, A., Purdy, K., & Mendelson, M. (2003). The mixed company they keep: Potentially offensive sexual behaviours among adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 27(6), 532-540.
- Leij, B. van der & Malsch, M. (2015). De bescherming van de privacy van het slachtoffer van strafbare feiten. *Een synthese van theorie en praktijk*. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag.
- Macmillan, R., Nierobisz, A., & Welsh, S. (2000). Experiencing the streets: Harassment and perceptions of safety among women. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37(3), 306-322.
- McAllister, P. (1979). Wolf whistles and warnings. *Heresies*, (6), 37.
- McLaughlin, H., Uggen, C., & Blackstone, A. (2012). Sexual harassment, workplace authority, and the paradox of power. *American Sociological Review*, 77(4), 625-647.
- Muehlenkamp, J. J., & Saris-Baglama, R. N. (2002). Self-objectification and its psychological outcomes for college women. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 371-379.
- Muehlenkamp, J. J., Swanson, J. D., & Brausch, A. M. (2005). Self-objectification, risk taking, and self-harm in college women. *Psychology of Women Quarterly*, 29(1), 24-32.
- Openbaar Ministerie (2016). Feitenboekje. Lijst van feiten betreffende misdrijven, overtredingen en Muldergedragingen. Secretaris van de Commissie Feiten en Tarieven, Utrecht.
- Pater, I. de, Schinkel, S., & Nijstad, B. (2007). *De Nederlandse vertaling van de core self-evaluations scale: Betrouwbaarheid en validiteit*. *Gedrag & Organisatie*, 20, 82-100.
- Pellegrini, A. D., & Bartini, M. (2001). Dominance in early adolescent boys: Affiliative and aggressive dimensions and possible functions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47(1), 142-63.
- Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: Een studie over last van marokkaanse jongeren*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Petersen, J. L., & Hyde, J. S. (2009). A longitudinal investigation of peer sexual harassment victimization in adolescence. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1173-88.
- Quinn, B. A. (2002). Sexual harassment and masculinity: The power and meaning of "girl watching". *Gender & Society*, 16(3), 386-402.
- Van Reemst L, Fischer TFC and Zwirs BWC (2014) Social information processing mechanisms and victimization: a review. *Trauma, Violence & Abuse*. Advance online publication. doi: 10.1177/1524838014557286.
- Saunders, B. A., Scaturro, C., Guarino, C., & Kelly, E. (2016). Contending with catcalling: The role of system-justifying beliefs and ambivalent sexism in predicting Women's coping experiences with (and Men's attributions for) stranger harassment. *Current Psychology*, 1-15.
- Schneider, K. T., Swan, S., & Fitzgerald, L. F. (1997). Job-related and psychological effects of sexual harassment in the workplace: Empirical evidence from two organizations. *Journal of Applied Psychology*, 82(3), 401-415.
- Stcrt (2016). *Beleidsregels Buitengewoon Opsporingsambtenaar*. 28 juni 2016, 33381.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.
- Thompson, D. M. (1993). "The woman in the street:" reclaiming the public space from sexual harassment. *Yale Journal of Law & Feminism*, 6(4), 313-348.
- Tiggemann, M., & Kuring, J. K. (2004). The role of body objectification in disordered eating and depressed mood. *The British Journal of Clinical Psychology / the British Psychological Society*, 43(Pt 3), 299-311.
- Tiggemann, M., & Slater, A. (2001). A test of objectification theory in former dancers and non-dancers. *Psychology of Women Quarterly*, 25(1), 57-64.
- Tuerkheimer, D. (1997). Street harassment as sexual subordination: The phenomenology of gender-specific harm. *Wisconsin Women's Law Journal*, 12, 167-206.
- Verbaan, J. H. J. (2014). Minicollage van strafrechtsspecialist Joost Verbaan in Studio Erasmus. 19 februari 2013. Erasmus Universiteit.
- Wesselmann, E. D., & Kelly, J. R. (2010). Cat-calls and culpability: Investigating the frequency and functions of stranger harassment. *Sex Roles : A Journal of Research*, 63(7-8), 451-462.
- Wijermans, F. E. H. (2011). *Understanding crowd behaviour simulating situated individuals*. Doctoraat, University of Groningen.
- Wit, J. d., Veer, G. v. d., & Slot, N. W. (1995). *Psychologie van de adolescentie: Ontwikkeling en hulpverlening* (20^e, geheel herz. dr ed.). Baarn: Intro.

Bijlage I. Samenstelling van de Begeleidingscommissie

Voorzitter

Erik Snel

Universitair docent Department Public Administration and Sociology EUR / coördinator van de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken

Leden

Gabry Vanderveen

Erwin Hindriks

Ingeborg Westman-Jansen

Shona Dickson

Michelle Visser

Universitair docent / onderzoeker sectie Criminologie EUR

Beleidsadviseur bij de politie, eenheid Rotterdam

Beleidsmedewerker bij arrondissementsparket Rotterdam

Beleidsadviseur Kennis directie Veiligheid, gemeente

Rotterdam en lid programmagroep KWP Leefbare Wijken

Beleidsadviseur Wijken directie Veiligheid, gemeente Rotterdam (muv laatste fase)

Bijlage II. Methoden van onderzoek

II.1. Gebruikte databronnen

In het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende datatypen en bronnen. Dit zijn:

- 1) Interviews met professionals (31 maart – 13 oktober):
 - a. 18 interviews met 23 agenten (wijkagenten, team parate eenheid)
 - b. 14 interviews met 18 jongeren- en buurtwerkers
 - c. 3 interviews met overige betrokkenen
- 2) Focusgroepen (5) met in totaal 16 vrouwen (september – november)
- 3) Straatinterviews (24) met in totaal 33 vrouwen (15 juni – 19 augustus)
- 4) Straatinterviews (12) met in totaal 21 mannen (14 juli – 1 november)
- 5) Observaties (7) in door professionals aangewezen buurten (9 juni – 19 juli)
- 6) Verslagen van betrokkenen:
 - a. 5 verslagen vrouwelijke stadsmariniers (stagiaires)
 - b. 5 verslagen van uitgaansavonden van horecastewards
 - c. Verslagen van thema-avonden IDEM
- 7) Surveygegevens:
 - a. Survey straatintimidatie (N=1183 gestratificeerd naar stadsgebieden).
 - b. Enkele vragen in de Omnibus van de gemeente Rotterdam (selectie vrouwen t/m 45: N=191)

Hieronder worden de selectie van respondenten en wijze van dataverzameling voor de verschillende databronnen beschreven. Daarna zal worden beschreven hoe in de verschillende bronnen het concept seksuele straatintimidatie is gemeten.

II.2. Respondentselectie en dataverwerking interviews

II.2.1. Agenten en jongeren- en buurtwerkers (professionals)

Via de contactpersoon voor ons onderzoek bij de politie zijn de contactgegevens van agenten verkregen. Dit betrof wijkagenten uit elk van de 14 stadsgebieden tenminste 1, voor sommige stadsgebieden zijn meer agenten gesproken zodat alle belangrijke wijken in beeld konden worden gebracht. Er zijn geen wijkagenten gesproken uit Hoek van Holland, Rozenburg en Pernis. Daarnaast is gesproken met agenten van het team parate eenheid voornamelijk om de situatie tijdens de uitgaansavonden in beeld te brengen. De contactgegevens van de jongeren- en buurtwerkers zijn meestal verkregen via de wijkagenten, maar er zijn ook interviews via contactgegevens van internet geregeld. De interviews zijn opgenomen, getranscribeerd en verwerkt in Atlas ti waarbij gebruik is gemaakt van open en thematisch coderen.

II.2.2. Focusgroepen vrouwen

De vrouwen die deelnamen aan de focusgroepen zijn grotendeels benaderd via de Stichting Wereldvrouwen Rotterdam, maar er zijn ook vrouwen benaderd via de jongeren- en buurtwerkers. Hierdoor hebben we vooral vrouwen gesproken die veel te maken hebben met het fenomeen. Deze vrouwen die contact hebben met jongeren- en buurtwerk waren waarschijnlijk meer dan gemiddeld betrokken bij hun buurt en zich bewust van wat er in de buurt gebeurt. De interviews zijn op dezelfde wijze verwerkt als de interviews met de professionals.

II.2.3. Straatinterviews vrouwen

Naast het houden van diepte-interviews hebben we op verschillende plekken in Rotterdam vrouwen op straat aangesproken en hen de vraag gesteld “Hoe gaan onbekende jongens en mannen met jou om als je op straat bent”. We kozen voor deze aanvulling zodat we ook vrouwen konden spreken die weinig contact hebben met jongeren- en buurtwerkers. We kozen plekken waar volgens de professionals regelmatig seksuele straatintimidatie voorkomt zodat de kans dat de vrouwen ervaringen hadden met het gedrag aanzienlijk was. Onderzoekers spraken direct na afloop van elk straatinterview een korte samenvatting en zoveel mogelijk letterlijke citaten in de voice recorder in. Deze opnames zijn vervolgens op dezelfde wijze verwerkt en geanalyseerd als de andere interviews.

II.2.4. Straatinterviews mannen

Naast vrouwen zijn ook mannen op straat aangesproken. Aan deze mannen werd de situatie voorgelegd dat veel vrouwen overlast zeggen te hebben van seksuele intimidatie op straat. Vervolgens werd hen gevraagd hoe zij hierover dachten. Bijvoorbeeld: “of ze begrepen waar de vrouwen het over hadden en hoe zij daarover dachten”. In deze gesprekken is ook gevraagd welke aanpak volgens hen zou kunnen werken. Deze interviews zijn op dezelfde wijze verwerkt als de andere interviews.

II.2.5. Observaties

Door beide onderzoekers zijn observaties uitgevoerd op plaatsen waar volgens professionals veel sprake zou zijn van seksuele straatintimidatie (zie bijlage 1). Het doel van de observaties was om ook directe informatie over de situaties te krijgen die niet beïnvloed is door de interpretatie van een van de actoren (pleger, slachtoffer, derden). Speciaal doel was om directe observaties van eventuele reacties en tegenreacties van slachtoffers en plegers te doen. De observatie vonden alleen of met twee onderzoekers plaats. Totaal zijn 7 observatiemomenten geweest op 5 verschillende plekken in Rotterdam. Daarbij zijn 4 situaties van seksueel getint gedrag geobserveerd. Van de observaties zijn fieldnotes gemaakt die later in Atlas Ti zijn verwerkt. De informatie is geïntegreerd met de informatie uit de interviews.

II.2.6. Vragenlijst 1: Enquête straatintimidatie

Omdat de enquête een beeld moest geven over de gehele stad is gebruik gemaakt van een getrapte steekproef waarin gelijke aantallen respondenten zijn aangeschreven in alle stadsgebieden. Daarbij zijn Hoek van Holland, Rozenburg en Pernis vanwege hun lage bevolkingsaantal samengenomen. In elk van de twaalf ‘gebieden’ die zo ontstonden, is een steekproef van 800 vrouwen in de leeftijdscategorie 18-45 benaderd met een brief en bijgevoegde vragenlijst. De brief was ondertekend door de wethouder en de onderzoekers. De vragenlijst (zie bijlage 2) kon ook online worden ingevuld. In de brief (zie bijlage 3) is beschreven dat het om een onderzoek gaat naar seksuele straatintimidatie en wordt benadrukt dat de antwoorden van alle vrouwen belangrijk zijn ook als iemand weinig met het fenomeen te maken had. Na twee weken is een herinnering verstuurd aan alle steekproefleden die nog niet gereageerd hadden. De dataverzamelingsperiode liep uiteindelijk van 27 oktober tot 2 december 2016. Totaal hebben 1225 vrouwen de vragenlijst geheel of gedeeltelijk ingevuld. Na het verwijderen van de vrouwen die op teveel vragen geen antwoord hadden gegeven bleven er 1183 bruikbare vragenlijsten over. Binnen de vragenlijst konden soms vragen worden overgeslagen en soms werden vragen om andere redenen niet ingevuld. Bepaalde resultaten die in dit rapport beschreven staan, zullen dus over een lager aantal cases gaan.

Selectiviteit steekproef en survey non-respons

Hoewel we voor dit onderzoek een groot aantal personen hebben geïnterviewd en een grootschalige enquête hebben uitgevoerd onder de relevante doelgroep voor ons onderzoek, is de uiteindelijk bereikte groep niet op alle kenmerken representatief voor de populatie Rotterdamse vrouwen tussen de 18 en 45 jaar. Dit heeft te maken met de wijze van steekproeftrekking en met de selectiviteit van de respons. In de eerste plaats hebben we uit alle stadsgebieden (onafhankelijk van het aantal inwoners) evenveel vrouwen benaderd.³⁴ Vrouwen uit stadsgebieden met minder inwoners hadden dus een grotere kans om in de steekproef terecht te komen. In de tweede plaats zijn de responspercentages niet gelijk over de stadsgebieden. In Noord, Hillegersberg-Schiebroek en Centrum vulde een hoger percentage van de aangeschreven vrouwen de vragenlijst in. Ook naar opleidingsniveau is de respons niet representatief. Hoger opgeleide vrouwen reageerden veel vaker op ons verzoek de vragenlijst in te vullen en zijn dus sterk oververtegenwoordigd in de data. De respons blijkt wel representatief te zijn naar leeftijd anders dan gebruikelijk werd door jongere vrouwen even vaak gereageerd als door oudere vrouwen. Omdat wij etniciteit gemeten hebben met de vraag tot welke bevolkingsgroep vrouwen zichzelf rekenen is een formele vergelijking met andere databronnen niet mogelijk. Wel lijkt de groep vrouwen met een migratieachtergrond flink ondervertegenwoordigd te zijn onder de vrouwen die de vragenlijst hebben ingevuld.

Tot slot is het, ondanks de uitdrukkelijke uitnodiging in de brief, niet uit te sluiten dat vrouwen die zelf overlast ervaren van seksuele straatintimidatie eerder de vragenlijst hebben ingevuld dan vrouwen die dit niet als een probleem ervaren. Als dit inderdaad zo is dan zijn de resultaten in dit rapport een overschatting van de omvang en ernst van het fenomeen. Voor de vragen over het meemaken van specifieke incidenten en de gevoelens die dit oproept kan deze bias in beeld gebracht worden door een vergelijking te maken met antwoorden uit de Omnibus enquête. Voor de overige vragen, die onder andere gaan over de gevolgen van het gedrag, het beeld over de plegers en gedachten over de aanpak, kan deze vergelijking niet gemaakt worden. Het is belangrijk bij de interpretatie van de resultaten de hier beschreven selectiviteit in de respons te betrekken.

II.2.7. Vragenlijst 2: Omnibus enquête

Voorafgaand aan de enquête seksuele straatintimidatie zijn wij ook in de gelegenheid gesteld om enkele vragen op te nemen in de Omnibus enquête van de stad Rotterdam. Dit is een jaarlijks uitgaande enquête die aan een toevalssteekproef van inwoners van Rotterdam wordt gestuurd. De vragen waren onderdeel van de C-lijst en hierin bleken 191 vrouwelijke respondenten in de leeftijdsgroep 16-45 te hebben meegedaan. Het responspercentage bij deze enquête bedroeg 24 procent. In de respons waren vrouwen en personen boven de 45 oververtegenwoordigd. Omdat beide factoren gebruikt zijn als selectiecriteria in dit onderzoek levert dat voor ons onderzoek geen bias op. Verder was de respons onder autochtonen bijna twee keer zo hoog als onder allochtone groeperingen. De respondenten waren wel goed verdeeld over de stadsgebieden. De gegevens uit de omnibus enquête zijn belangrijk om uitspraken te kunnen doen over de selectiviteit in de respons bij de eigen enquête over seksuele straatintimidatie.

³⁴ Deze strategie is gekozen om er zeker van te zijn dat we ook van de gebieden met minder inwoners een goed beeld konden schetsen.

II.3. Het meten van seksuele straatintimidatie

Zoals beschreven in de inleiding is het een open vraag van het onderzoek welke vormen van seksueel getinte toenaderingen in de openbare ruimte onder welke voorwaarden als intimiderend worden ervaren. Om deze vraag te beantwoorden zijn wij op verschillende manieren te werk gegaan, deze worden hieronder beschreven.

II.3.1. Interviews

In de open interviews met *vrouwen* stelden we de vraag "Welk gedrag, dat je meemaakt op straat, zou jij beschrijven als seksueel intimiderend gedrag?" Vervolgens werd doorgevraagd welk gedrag ze regelmatig meemaakten en wat de meest vervelende ervaring was die een respondent had gehad. De gesprekken gingen vervolgens weer terug naar de minder duidelijk intimiderende vormen waarbij vragen werden gesteld als: "Waar zou je zelf de grens leggen wanneer je het intimidatie noemt?" en "waar hangt dat (verder) vanaf?". In de interviews met de *professionals* werden vergelijkbare vragen gesteld alleen dan gericht op wat zij zagen gebeuren op straat of waarover ze meldingen of andere informatie kregen. In de (straat)interviews met *mannen* is gekozen om een reactie van de mannen te vragen op bevindingen die naar voren kwamen uit de gesprekken met professionals en vrouwen. Uit die reacties kunnen we een voorzichtig beeld schetsen van de wijze waarop mannen (al dan niet zelf pleger) aankijken tegen het gedrag en de mate waarin dat volgens hen intimidatie moet worden beschreven.

II.3.2. Vragenlijsten

In de vragenlijsten wordt ook uitgebreid stilgestaan bij de definitie van het fenomeen. Daartoe is een combinatie van open en gesloten vragen gebruikt. Als eerste is de vraag gesteld: "*Beschrijf in uw eigen woorden wat volgens u 'seksuele straatintimidatie' is.*" Gevolgd door een ruim invulveld. Vervolgens zijn foto's gebruikt van drie situaties waarin zich redelijk 'subtiele' vormen van intimidatie afspeelden.

De vrouwen werd gevraagd per foto aan te geven of zij dit een goed voorbeeld vonden van seksuele straatintimidatie. Zij konden kiezen tussen vijf antwoordcategorieën van 'helemaal mee oneens' tot 'helemaal eens'. Om meer verdiepend te meten hoe vrouwen de situaties interpreteren werd vervolgens de vraag gesteld: "*Wat zou u in de situaties op de drie foto's (kunnen) voelen, denken en/of doen?*". Deze vraag is bewust zo breed gesteld om ook te kunnen meten of deze vormen van seksueel getinte toenadering vooral gevoelens of gedachten oproepen of ook aanleiding zijn voor specifiek gedrag bij de vrouwen.

Na deze inventariserende vragen volgt in de vragenlijst een meer gesloten benadering. Van negen vormen van seksueel getinte toenadering is gevraagd hoe vaak vrouwen ermee te maken krijgen en wat de ervaringen met hen doen of zouden doen. De negen vormen zijn gekozen op basis van literatuurstudie en interviews. Het betreft de volgende vormen:

- gecompimenteerd met uw uiterlijk
- nagefloten
- nagesist of geklakt (bijvoorbeeld 'psssst', klakgeluid)
- nagestaard
- nageroepen met seksueel getinte opmerkingen (bijvoorbeeld Hé meisje/schatje/dushi)
- nageroepen met seksueel getinte beledigingen (bijvoorbeeld slet of hoer)
- om seks gevraagd
- achterna gelopen omdat u een vrouw bent
- in het nauw gedreven met seksuele bedoelingen

Na deze inventariserende vragen worden in de vragenlijst nog vragen gesteld over de omvang, spreiding, gevolgen en aanpak van seksuele straatintimidatie. Omdat het voor dit deel van de vragenlijst van belang is dat de vrouwen weten over wat voor incidenten ze moeten rapporteren is hier een door ons opgestelde definitie gebruikt. In deze brede definitie wordt onder seksuele straatintimidatie het volgende verstaan:

“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”

II.4. Codering citaten

Alle citaten worden voorafgegaan door codes die aangeven van voor soort respondent of observatie de informatie komt. Bovendien is aan elke respondent of observatie een nummer gegeven zodat het duidelijk wordt als bepaalde citaten van dezelfde respondent komen. Sommige respondenten zijn in de setting van een focusgroep geïnterviewd deze focusgroepen hebben ook een nummer gekregen. Bij de professionals was er soms sprake van een duo interview dan is het nummer van de respondent aangevuld met a of b. Hieronder volgt de verklaring van de verschillende letters:

RP = politieagent
RJ = jongeren- of buurtwerk
RO = overige professional
RFV = vrouw in focusgroep
RSV = vrouw in straatinterview
RSM = man in straatinterview
RSt = verslag stadsmarinier
RSf = sfeerverslag horecasteward
ROb = verslag observatie

Een citaat van bijvoorbeeld RF3V4 verwijst dus naar de vierde vrouwelijke respondent die in focusgroep 3 is gesproken. Een citaat van RP15b verwijst naar een interview met een politieagent, waarin twee agenten aanwezig waren en waar het betreffende citaat van de tweede politieagent afkomstig is.

Bijlage III: Lijst observatiegebieden en tijden

- Donderdag 9 juni 15:30 – 16:35: Delfshaven
- Donderdag 9 juni 17:00 – 18:00: Centrum
- Donderdag 9 juni 16:45 – 18.15: Het Oude Westen
- Woensdag 15 juni 16:00 – 17:15: Bloemhof
- Woensdag 22 juni 16:00 – 19:15: Delfshaven
- Maandag 4 juli 13:45 – 15:30: Centrum
- Dinsdag 19 juli ± 13:45: Charlois

Bijlage IV: Enquête seksuele straatintimidatie

Wilt u alstublieft vóórdat u begint met invullen onderstaande instructie lezen?

Het is belangrijk dat de vragenlijst wordt ingevuld door diegene aan wie de vragenlijst is gericht. Het is belangrijk dat u alle vragen invult, ook wanneer u het misschien moeilijk vindt om een keuze te maken. Er zijn geen 'goede' of 'foute' antwoorden. Het gaat om uw mening en uw ervaring. Als u het moeilijk vindt een vraag te beantwoorden, kies dan het antwoord dat het beste bij u past.

De vragenlijst wordt vertrouwelijk verwerkt. Dat wil zeggen dat niemand te weten komt wat u op deze vragenlijst heeft ingevuld. De door u gegeven antwoorden kunnen door de onderzoekers niet gekoppeld worden aan uw persoonlijke gegevens.

De vragenlijst wordt automatisch verwerkt. Daarom vragen wij u het volgende:

- De vragenlijst niet kreuken alstublieft.
- Vul de vragenlijst met blauwe of zwarte pen in (geen rode pen, viltstift of potlood).
- Zet een duidelijk kruisje in het hokje van uw keuze (het hokje niet helemaal inkleuren).

Voorbeeldvraag

Heeft u een huisdier?

- ☒ ja (u heeft nu ingevuld dat u een huisdier heeft)
☐ nee

- Bij de meeste vragen is het de bedoeling dat u één hokje aankruist. Wanneer u meerdere antwoorden mag aankruisen, staat dit apart vermeld.
- Als u zich vergist heeft bij het invullen, maak dan het hokje van het goede antwoord helemaal zwart. De computer 'leest' namelijk het hokje dat het meest zwart is gemaakt.

Voorbeeldvraag

Heeft u een huisdier?

- ☐ ja
☒ nee (u heeft nu ingevuld dat u geen huisdier heeft)

- Bij enkele vragen wordt u gevraagd een getal in te vullen. Er is dan voor elk cijfer een apart hokje gemaakt. Schrijf één cijfer per vakje, zodat het gehele cijfer binnen het vakje komt. Zet géén streepjes als u iets niet hoeft in te vullen en gebruik ook geen komma's.

Voorbeeldvragen

Wat is uw leeftijd?

- Goed ingevuld Fout ingevuld
 Goed ingevuld Fout ingevuld Fout ingevuld

- Bij sommige vragen mag u zelf een antwoord omschrijven. Er is dan een tekstvak. Schrijf in blokletters en zorg dat u binnen de aangewezen ruimte blijft.

Voorbeeldvraag

Anders, namelijk:

HET ANTWOORD GRAAG IN BLOKLETTERS BINNEN DE LIJNEN

- Afhankelijk van uw situatie kunt u eventueel een aantal vragen overslaan. Er staat dan '→ Ga naar vraag'.
- U kunt de ingevulde vragenlijst in de bijgevoegde antwoordenvolp terugsturen. Een postzegel is niet nodig.

Blok A Algemene vragen

Om te beginnen willen we graag een paar dingen weten over uzelf en de buurt waarin u woont.

1. Wat is uw leeftijd?

jaar

2. Welke omschrijving past het beste bij u?

Kruis bij deze vraag maar één hokje aan.

- ☐ Werkende met betaald werk / zelfstandige
- ☐ Werkloos
- ☐ Vrijwilliger
- ☐ Arbeidsongeschikt
- ☐ Scholier of studerende
- ☐ Huismoeder of huisvrouw
- ☐ Anders, namelijk

3. Met welke personen woont u momenteel samen?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Met een partner
- ☐ Met kind(eren) jonger dan 18 jaar
- ☐ Met kind(eren) van 18 jaar of ouder
- ☐ Met mijn ouder(s)
- ☐ Met een andere volwassene(n)
- ☐ Ik woon niet samen met een partner, maar heb wel een vaste relatie
- ☐ Ik woon alleen

4. Hoe prettig vindt u het om in uw buurt te wonen? Druk dit uit in een rapportcijfer van 1 tot en met 10.

Een 1 betekent heel onprettig en een 10 betekent heel prettig.

Rapportcijfer:

Blok B Wat is seksuele straatintimidatie

Er wordt in de politiek en media momenteel veel gesproken over de overlast door seksuele straatintimidatie.

We willen graag weten of en op welke wijze u te maken heeft met dit gedrag. Wat intimiderend is, is voor iedereen anders en daarom willen we allereerst weten wat u hieronder verstaat.

5. Beschrijf in uw eigen woorden wat volgens u 'seksuele straatintimidatie' is.

Hieronder ziet u drie situaties die u op straat mee zou kunnen maken. Bekijk de foto's en beantwoord de volgende vragen.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

6. Kunt u voor iedere foto aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stelling: Deze foto is een goed voorbeeld van seksuele straatintimidatie.

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Foto 1 is een goed voorbeeld van seksuele straatintimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Foto 2 is een goed voorbeeld van seksuele straatintimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Foto 3 is een goed voorbeeld van seksuele straatintimidatie	☐	☐	☐	☐	☐

Nu willen we graag weten wat u in de situaties op de drie foto's zou (kunnen) voelen, denken en/of doen. Ga daarbij uit van wat u denkt dat er in de situatie op de foto aan de hand is.

7. Kunt u voor iedere foto de volgende zin afmaken: "Als ik een vrouw in deze situatie zou zijn, dan"

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Blok C Eigen ervaring met seksuele straatintimidatie algemeen

De volgende vragen gaan over uw eigen ervaringen met seksueel getint gedrag van mannen of jongens op straat. Het gaat dus niet om gedrag waar u getuige van was maar gedrag dat naar u gericht was. Ook als u een vorm niet als intimiderend opvat, willen we graag weten hoe vaak u dit meemaakt (vraag 8) en wat het met u doet (vraag 9).

8. Hoe vaak bent u in het afgelopen jaar ergens in Rotterdam door onbekende mannen of jongens buiten op straat ...

Geef op iedere regel uw antwoord.

Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50 keer	Meer dan 50 keer
... gecompimenteerd met uw uiterlijk?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagefloten?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagesist of geklakt (bijvoorbeeld 'pssst', klakgeluid)?	☐	☐	☐	☐	☐
... nagestaard?	☐	☐	☐	☐	☐
... nageroepen met seksueel getinte opmerkingen (bijvoorbeeld Hé meisje/schatje/dushi)?	☐	☐	☐	☐	☐
... nageroepen met seksueel getinte beledigingen (bijvoorbeeld slet of hoer)?	☐	☐	☐	☐	☐
... om seks gevraagd?	☐	☐	☐	☐	☐
... achterna gelopen omdat u een vrouw bent?	☐	☐	☐	☐	☐
... in het nauw gedreven met seksuele bedoelingen?	☐	☐	☐	☐	☐

Van het gedrag uit vraag 8 willen we graag weten wat dat met u doet. Als u dit gedrag nooit heeft meegemaakt, vul dan bij vraag 9 in wat u denkt dat het met u zou doen.

9. Wat doen de volgende ervaringen met u of zouden ze met u doen?

Per ervaring (regel) kunnen meerdere antwoorden worden aangekruist.

	Ik voel me geveild	Het doet me niks	Het maakt mij aan het lachen	Ik ben geïrriteerd	Ik word boos	Ik voel me ongemakkelijk of bang	Ik voel me onveilig	Ik voel me onzeker over mijn uiterlijk
Gecomplimenteerd worden met uw uiterlijk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagefloten worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagesist of geklakt worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nagestaard worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen worden met seksueel getinte opmerkingen .	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nageroepen worden met seksueel getinte beledigingen .	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om seks gevraagd worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Achterna gelopen worden omdat u een vrouw bent.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het nauw gedreven worden met seksuele bedoelingen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vanaf hier gebruiken we de volgende definitie van de term seksuele straatintimidatie:

“Seksuele uitlatingen of gedragingen van mannen of jongens op straat waarmee zij u irriteren, tot last zijn, kwetsen, beledigen, bedreigen, of beperken in uw gevoel van persoonlijke vrijheid.”

LET OP: Om welke vormen uit vraag 8 en 9 dat dan gaat, bepaalt u dus zelf.

10. Heeft u ooit zelf te maken gehad met seksuele straatintimidatie zoals beschreven in de bovenstaande definitie?

- ☐ Ja Ga naar → vraag 11
- ☐ Nee Ga naar → vraag 31

11. Hoe oud was u (ongeveer) toen u voor het eerst zelf te maken kreeg met seksuele straatintimidatie (leeftijd in jaren)?

jaar

12. Geef aan hoe vaak de volgende situaties voor u van toepassing zijn: "Om seksuele straatintimidatie te vermijden of mij ertegen te verweren, ..."

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
... draag ik een koptelefoon.	☐	☐	☐	☐	☐
... bel ik met iemand of doe ik alsof ik bel.	☐	☐	☐	☐	☐
... loop ik niet langs groepen mannen of jongens.	☐	☐	☐	☐	☐
... maak ik geen oogcontact met mannen of jongens.	☐	☐	☐	☐	☐
... pas ik mijn kleding aan.	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde plekken overdag.	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde plekken 's avonds.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik niet alleen over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik niet zonder een man over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... ga ik 's avonds niet over straat.	☐	☐	☐	☐	☐
... vermijd ik bepaalde activiteiten (bijvoorbeeld: hardlopen/skaten).	☐	☐	☐	☐	☐
... draag ik gewone voorwerpen als wapen (bijvoorbeeld: sleutels / paardrijzweep / hockeystick).	☐	☐	☐	☐	☐
... draag ik pepperspray of een wapen.	☐	☐	☐	☐	☐

13. Geef aan hoe vaak de volgende situaties voor u van toepassing zijn: "Om seksuele straatintimidatie te vermijden, ..."

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Nooit	1 keer voorgekomen	Meer dan 1 keer voorgekomen
... ben ik verhuisd.	☐	☐	☐
... heb ik een nieuwe school of werk op een andere plek gezocht.	☐	☐	☐

14. Hoe reageerde u op het moment dat u te maken kreeg met seksuele straatintimidatie?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik lach erom / Ik maak een grappige opmerking
- ☐ Ik begin een gesprek
- ☐ Ik negeer het
- ☐ Ik zeg dat ik er niet van gediend ben of ga in discussie met de man
- ☐ Ik maak een afwijzend gebaar of kijk afwijzend
- ☐ Ik loop zo snel mogelijk door
- ☐ Ik ga bij andere mensen staan/lopen of probeer aandacht te trekken
- ☐ Ik loop een andere route dan ik van plan was
- ☐ Ik pak mijn telefoon (om een bekende te bellen)
- ☐ Ik ben alert
- ☐ Ik pak mijn wapen (ook sleutels, pepperspray, etc.)
- ☐ Ik bel de politie
- ☐ Anders, namelijk

15. Wat was in de meeste gevallen de reactie van de pleger(s)?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Gaat/gaan gewoon door
- ☐ Loopt/lopen achter mij aan
- ☐ Wordt/worden agressiever / het wordt erger
- ☐ Wordt/worden minder agressief / het wordt minder
- ☐ Stopt/stoppen
- ☐ Anders, namelijk

16. Hoe vaak heeft u seksuele straatintimidatie meegemaakt waarbij u hoopte dat iemand u te hulp zou komen?

- ☐ Nooit Ga naar → [vraag 18](#)
- ☐ 1 of 2 keer Ga naar → [vraag 17](#)
- ☐ 3 t/m 10 keer Ga naar → [vraag 17](#)
- ☐ Meer dan 10 keer Ga naar → [vraag 17](#)

17. Wat deden de omstanders bij het laatste incident waarbij u hoopte dat omstanders u te hulp zouden komen?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Er waren geen omstanders aanwezig of niemand hoorde wat er gebeurde
- ☐ Ze deden mee met de plegers
- ☐ Ze deden niets
- ☐ Ze keken verbaasd
- ☐ Ze keken afkeurend naar de pleger(s)
- ☐ Ze spraken de pleger(s) aan op zijn/hun gedrag
- ☐ Ze bleven bij me in de buurt of spraken me aan zodat ik weg kon komen
- ☐ Ze grepen fysiek in
- ☐ Ze vroegen achteraf hoe het met me ging
- ☐ Anders, namelijk

18. Hoe belangrijk zijn de volgende kenmerken voor uw veiligheidsgevoel op het moment dat u zelf seksuele straatintimidatie meemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Soms wel en soms niet belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk
Straatverlichting (in avond en nacht).	☐	☐	☐	☐	☐
Aanwezigheid van camera's.	☐	☐	☐	☐	☐
(Verkeers)drukke in de straat.	☐	☐	☐	☐	☐
Dat de straat er netjes uitziet.	☐	☐	☐	☐	☐
Nabijheid tot winkels, horeca, scholen, etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Dat ik goed zicht heb op de omgeving.	☐	☐	☐	☐	☐
Nabijheid van toezichhouders.	☐	☐	☐	☐	☐
Of er woningen op straat uitkijken.	☐	☐	☐	☐	☐

Blok D Eigen ervaring met seksuele straatintimidatie afgelopen jaar

19. Heeft u het afgelopen jaar zelf te maken gehad met seksuele straatintimidatie?

- ☐ Ja Ga naar → vraag 20
☐ Nee Ga naar → blok E (vraag 25)

Nu willen we graag weten waar en wanneer u het afgelopen jaar ervaring heeft gehad met seksuele straatintimidatie.

20. Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar seksuele straatintimidatie meegemaakt op de volgende locaties?

Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50
In mijn eigen woonbuurt	☐	☐	☐	☐
In winkelgebied	☐	☐	☐	☐
Op andere drukke wegen of pleinen	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
Bij haltes van het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
In een drukbezocht park	☐	☐	☐	☐
In een stil park	☐	☐	☐	☐
Op andere stille plekken in de stad	☐	☐	☐	☐
In de openbare ruimte rond de school of werkplek	☐	☐	☐	☐

21. In welke drie stadsgebieden heeft u het afgelopen jaar het vaakst seksuele straatintimidatie meegemaakt?

Geef het stadsgebied waar u dit het vaakst meemaakte cijfer 1, geef cijfer 2 aan het gebied dat daarna komt en cijfer 3 voor het gebied dat daarna komt. Totaal schrijft u dus in maximaal 3 vakjes een cijfer. Als u maar in 1 of 2 gebieden seksuele straatintimidatie meemaakte dan vult u alleen daar cijfers in.

☐ Centrum	☐ Hoek van Holland	☐ Overschie
☐ Charlois	☐ Hoogvliet	☐ Pernis
☐ Delfshaven	☐ IJsselmonde	☐ Prins-Alexander
☐ Feijenoord	☐ Kralingen-Crooswijk	☐ Rozenburg
☐ Hillegersberg-Schiebroek		☐ Noord

22. Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar in de verschillende seizoenen seksuele straatintimidatie meegemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
Voorjaar	☐	☐	☐	☐	☐
Zomer	☐	☐	☐	☐	☐
Herfst	☐	☐	☐	☐	☐
Winter	☐	☐	☐	☐	☐

23. Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar op de volgende dagen seksuele straatintimidatie meegemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
Maandag t/m woensdag	☐	☐	☐	☐	☐
Donderdag t/m zondag	☐	☐	☐	☐	☐

24. Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar op de volgende tijden seksuele straatintimidatie meegemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord. Geef een schatting als u het niet precies weet.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
Overdag (07:00 uur tot 16:00 uur)	☐	☐	☐	☐	☐
Vooravond (16:00 uur tot 20:00 uur)	☐	☐	☐	☐	☐
Avond (20:00 uur tot 00:00 uur)	☐	☐	☐	☐	☐
Nacht (00:00 uur tot 07:00 uur)	☐	☐	☐	☐	☐

Blok E Melden ervaring met seksuele straatintimidatie

We willen ook graag weten of u wel eens incidenten van seksuele straatintimidatie bij de instanties hebt gemeld en wat daarmee is gebeurd. Daarover gaan de volgende vragen.

25. Eerder heeft u aangegeven dat u ooit zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt. Hoe vaak heeft u dit gemeld bij de politie of een andere instantie (bijvoorbeeld stadswacht, straatcoaches, horecasurveillant, schoolleiding, private beveiligers)?

☐ Altijd (ik heb alle keren van seksuele straatintimidatie gemeld)	Ga naar → vraag 28
☐ Niet altijd, maar wel 1 of een aantal keer	Ga naar → vraag 27
☐ Nooit	Ga naar → vraag 26

26. Wat is de reden dat u nooit bij de politie of een andere instantie gemeld heeft dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik denk dat dat geen zin heeft
- ☐ Dat kost te veel tijd of moeite
- ☐ De politie heeft het al druk genoeg
- ☐ Ik vind het niet ernstig genoeg
- ☐ Het is ter plekke opgelost
- ☐ Ik had het zelf uitgelokt
- ☐ Ik was onder invloed van alcohol en/of drugs
- ☐ Ik wil de pleger niet in de problemen brengen
- ☐ Ik schaam me ervoor
- ☐ Ik wil niet dat mijn familie erachter komt dat dit mij is overkomen
- ☐ Vanwege de reactie van de pleger als hij het zou merken
- ☐ Anders, namelijk

Ga naar → [blok F \(vraag 30\)](#)

27. Wat is de reden dat u niet altijd bij de politie of een andere instantie gemeld heeft dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik denk dat dat geen zin heeft
- ☐ Dat kost te veel tijd of moeite
- ☐ De politie heeft het al druk genoeg
- ☐ Ik vind het niet ernstig genoeg
- ☐ Het is ter plekke opgelost
- ☐ Ik had het zelf uitgelokt
- ☐ Ik was onder invloed van alcohol en/of drugs
- ☐ Ik wil de pleger niet in de problemen brengen
- ☐ Ik schaam me ervoor
- ☐ Ik wil niet dat mijn familie erachter komt dat dit mij is overkomen
- ☐ Vanwege de reactie van de pleger als hij het zou merken
- ☐ Anders, namelijk

28. Kunt u aangeven hoe vaak u bij onderstaande instantie heeft gemeld dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Nooit	1 of 2 keer	3 t/m 10 keer	11 t/m 50
Bij de politie	☐	☐	☐	☐
Bij een andere instantie (bijvoorbeeld stadswacht, straatcoaches, horecasurveillant, schoolleiding, private beveiligers)	☐	☐	☐	☐

Deze volgende vraag gaat over de laatste keer dat u gemeld heeft dat u zelf seksuele straatintimidatie heeft meegemaakt.

29. Hoe is die melding afgehandeld?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Waar	Niet waar	Weet ik niet
Er is niets met de melding gebeurd.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn aangesproken op hun gedrag.	☐	☐	☐
De politie of stadswachten zijn meer gaan surveilleren.	☐	☐	☐
Er is een aangifte opgenomen en proces verbaal opgemaakt.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn gepakt.	☐	☐	☐
De pleger(s) is/zijn bestraft.	☐	☐	☐

Blok F Plegers van seksuele straatintimidatie

De volgende vragen gaan over de plegers van seksuele straatintimidatie.

30. Geef aan hoe vaak de volgende situaties voor u van toepassing zijn: "De plegers van seksuele straatintimidatie waar ik ervaring mee heb, zijn ..."

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
... met een groep.	☐	☐	☐	☐	☐
... een bekende / bekenden.	☐	☐	☐	☐	☐
... jong.	☐	☐	☐	☐	☐
... uit mijn eigen buurt.	☐	☐	☐	☐	☐
... van mijn eigen etnische afkomst.	☐	☐	☐	☐	☐

31. Wat zijn volgens u redenen dat sommige mannen of jongens seksuele straatintimidatie vertonen?

U mag hier meer antwoorden aankruisen.

- ☐ Stoer doen voor vrienden
- ☐ Zo doen ze gewoon
- ☐ Omdat ze onder invloed zijn (drank/drugs)
- ☐ Omdat ze macht uit willen oefenen
- ☐ Omdat ze geen respect hebben voor vrouwen
- ☐ Door de hormonen
- ☐ Ze weten niet hoe kwetsend/vervelend het is
- ☐ Uit verveling
- ☐ Culturele redenen
- ☐ Vooroordelen
- ☐ Om mij te kwetsen
- ☐ Ik weet het niet
- ☐ Anders, namelijk

Blok G De aanpak van seksuele straatintimidatie

We willen graag weten hoe belangrijk u het vindt dat er iets aan seksuele straatintimidatie gedaan wordt.

32. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens /niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Seksuele straatintimidatie is een probleem dat aangepakt moet worden.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan de verkeersproblematiek in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan vervuiling en vernieling in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijker dat seksuele straatintimidatie wordt aangepakt dan de drugsoverlast in de stad.	☐	☐	☐	☐	☐

Vervolgens willen we graag weten welke aanpak volgens u zou kunnen werken en hoe uw eigen meldgedrag er in verschillende situaties uit zou zien.

33. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over het uitdelen van boetes voor seksuele straatintimidatie?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens /niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Het uitdelen van boetes zal de overlast langdurig doen afnemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Het uitdelen van boetes zal de overlast een korte periode doen afnemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Het uitdelen van boetes leidt tot verplaatsing van de overlast naar andere plekken.	☐	☐	☐	☐	☐
Het uitdelen van boetes zal de overlast doen toenemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Het uitdelen van boetes zal <u>andere soorten overlast</u> doen toenemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Als de politie of stadswachten boetes kunnen uitdelen, zou ik incidenten zeker bij hen melden.	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik aangifte zou moeten doen van een incident zodat een boete kan worden uitgedeeld, zou ik dat zeker doen.	☐	☐	☐	☐	☐
Als er een laagdrempelig meldpunt komt waar ik incidenten anoniem kan melden zou ik daar zeker incidenten melden.	☐	☐	☐	☐	☐

34. In hoeverre bent u het eens of oneens bent met de volgende stellingen: "Seksuele straatintimidatie zal afnemen door"

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
... meer cameratoezicht.	☐	☐	☐	☐	☐
... meer aanwezigheid van politie op plaatsen waar veel intimidatie voorkomt.	☐	☐	☐	☐	☐
... workshops en trainingen over omgangsvormen voor mannen (bijvoorbeeld op scholen en in wijken).	☐	☐	☐	☐	☐
... workshops en trainingen over omgangsvormen en weerbaarheid voor vrouwen (bijvoorbeeld op scholen en in wijken).	☐	☐	☐	☐	☐
... het geven van informatie over seksuele straatintimidatie aan slachtoffers en omstanders.	☐	☐	☐	☐	☐
... meer aanwezigheid van wijkagenten in de wijk.	☐	☐	☐	☐	☐
... meer training van handhavers (politie, stadswachten, etc.) en welzijnswerkers over het onderwerp.	☐	☐	☐	☐	☐

35. Wat zou u de gemeente zelf adviseren over hun toekomstige aanpak van seksuele straatintimidatie?

Blok H Uzelf

Tot slot willen we nog een paar vragen over u zelf stellen. Daarmee willen we er achter komen of er kenmerken bij vrouwen zelf zijn die hen kunnen beschermen tegen seksuele straatintimidatie of de gevolgen daar van.

36. Wat is de hoogste opleiding die u heeft afgerond met een diploma of getuigschrift?

- ☐ Geen opleiding (lager onderwijs niet afgemaakt)
- ☐ Lagere school (basisschool of speciaal basisonderwijs)
- ☐ Lager beroepsonderwijs (zoals LTS, LEAO, LHNO) of VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
- ☐ Mavo of VMBO theoretische of gemengde leerweg
- ☐ Middelbaar beroepsonderwijs (zoals MTS, MEAO), BOL of BBL
- ☐ Havo, VWO, atheneum, gymnasium
- ☐ Hoger beroepsonderwijs (zoals HTS, HEAO, HBO-V, Pabo) of bachelor wetenschappelijk onderwijs
- ☐ Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal of master, postdoctoraal)
- ☐ Wil ik niet zeggen

37. Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?

Het gaat hier dus niet om uw nationaliteit. U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Nederlandse
- ☐ Surinaamse
- ☐ Antilliaanse / Arubaans
- ☐ Kaapverdiaans
- ☐ Marokkaanse
- ☐ Turkse
- ☐ Weet ik niet / Geen antwoord
- ☐ Anders, namelijk

38. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Geef op iedere regel uw antwoord.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet oneens / niet eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik heb er vertrouwen in dat ik in mijn leven het succes zal behalen dat ik verdien.	☐	☐	☐	☐	☐
Soms heb ik het gevoel dat ik geen controle heb over mijn (dagelijkse) bezigheden.	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik mijn best doe, lukken de dingen die ik probeer te doen meestal.	☐	☐	☐	☐	☐
Soms voel ik me waardeloos als iets mislukt.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik breng de dingen die ik doe tot een goed einde.	☐	☐	☐	☐	☐
Soms voel ik me depressief.	☐	☐	☐	☐	☐
Alles bij elkaar genomen ben ik tevreden met mezelf.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben vol twijfel over mijn capaciteiten.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bepaal wat er gebeurt in mijn leven.	☐	☐	☐	☐	☐
Er zijn momenten waarop de dingen mij nogal grauw en hopeloos lijken.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben in staat om goed om te gaan met de meeste problemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb het gevoel dat ik geen controle heb over het succes in mijn leven.	☐	☐	☐	☐	☐

35. Tot welke sekse voelt u zich aangetrokken?

- ☐ Tot mannen
- ☐ Zowel tot mannen als tot vrouwen
- ☐ Tot vrouwen
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Wil ik niet zeggen

36. Is er een onderwerp dat u gemist heeft in deze vragenlijst of heeft u opmerkingen voor de gemeente of de onderzoekers? Dan kunt u dit in onderstaand tekstblok noteren.

Blok I Vervolgonderzoek

Wij zoeken nog vrouwen die in een persoonlijk interview of groepsinterview verder willen praten over het onderwerp seksuele straatintimidatie.

37. Zouden wij u mogen benaderen voor een persoonlijk interview of een groepsinterview?

- ☐ Ja Ga naar → [vraag 38](#)
- ☐ Nee Ga naar → [Ga naar einde](#)

38. Fijn dat wij u mogen benaderen voor een persoonlijk interview of een groepsinterview. Om u te kunnen benaderen, hebben wij uw contactgegevens nodig. U kunt kiezen of u uw e-mailadres, uw telefoonnummer of beide invult. Uw antwoorden in deze vragenlijst worden niet met uw naam en contactgegevens in verband gebracht en blijven dus anoniem.

Naam:

Email:

Telefoonnummer:

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking

Belangrijke informatie over de foto's op p.3: De gebruikte foto's zijn illustraties ten behoeve van dit onderzoek. Geportretteerde mensen zijn modellen.

Bron: foto 1: Adam C. Johnson, Flickr; foto 2: Thinkstock; foto 3: Hollandse Hoogte

Bijlage V: De uitnodigingsbrief

Onderwerp: vragenlijst seksuele straatintimidatie
Datum: 27 oktober 2016

Geachte,

De samenleving heeft steeds meer aandacht voor overlast door seksuele straatintimidatie. Maar wat vrouwen precies wel en niet als intimiderend ervaren en waar dit gedrag allemaal plaatsvindt, is nog niet goed duidelijk. Om eventuele overlast goed aan te kunnen pakken, is het belangrijk precies te weten om welk gedrag het gaat en welke gevolgen het heeft. Het is ook belangrijk te weten hoe Rotterdamse vrouwen denken over de aanpak van seksuele straatintimidatie. Om deze vragen te beantwoorden voert de Erasmus Universiteit in opdracht van de gemeente Rotterdam dit onderzoek naar seksuele straatintimidatie uit.

Uw deelname is belangrijk!

Ruim 8.000 vrouwen in Rotterdam worden uitgenodigd om aan het onderzoek deel te nemen. De computer heeft de namen en adressen van deze vrouwen willekeurig uit het bevolkingsregister gekozen. Het is toeval dat u ook bent uitgenodigd.

U bent een vrouwelijke inwoner van Rotterdam en weet dus als beste wat er zich in Rotterdam op straat afspeelt en wat dat met u doet. Daarom vragen we u de vragenlijst in te vullen.

Wij willen graag de mening horen van alle Rotterdamse vrouwen. Daarom is uw deelname van belang, ook als u bijvoorbeeld niet veel te maken heeft met mannen of jongens op straat of weinig overlast ervaart.

Hoe doet u mee?

Het is belangrijk dat degene van wie de naam bovenaan deze brief staat, de vragenlijst zelf invult. U kunt de vragenlijst op internet invullen. Om aan het onderzoek deel te nemen via internet, gaat u naar de website www.eur.nl/enquetestraatintimidatie (intikken in de adresbalk boven in uw scherm en niet in google of een andere zoekmachine). U krijgt toegang tot de vragenlijst met uw persoonlijke code: [startcode]

Het kan zijn dat u niet in staat bent om de vragenlijst via internet in te vullen. Wij zouden het bijzonder op prijs stellen als u in dat geval de bijgevoegde schriftelijke vragenlijst wilt invullen. Deze kunt u in de bijgevoegde antwoortenveloppe retourneren (een postzegel is niet nodig).

Vertrouwelijk

Uw antwoorden op de vragenlijst worden vertrouwelijk en anoniem verwerkt en de antwoorden kunnen dus nooit aan u als persoon gekoppeld worden. Het kost ongeveer 15 minuten om de vragenlijst in te vullen.

Resultaten

De uitkomsten van het onderzoek zullen een belangrijke rol spelen bij beslissingen van de gemeente over de aanpak van seksuele straatintimidatie in Rotterdam. Het is dus in uw eigen belang dat ook uw verhaal over dit onderwerp goed naar voren komt. De conclusies van het onderzoek zullen op de website van de gemeente Rotterdam geplaatst worden.

Vragen?

Heeft u vragen over deze brief of de vragenlijst? Belt of mailt u dan met de onderzoekers (contactgegevens onderzoekers). Wij danken u alvast hartelijk voor het invullen van de vragenlijst.

Met hartelijke groet,

Wethouder Eerdmans
Veiligheid, handhaving en buitenruimte
Gemeente Rotterdam

Onderzoekers: dr. T. Fischer en N. Sprado, Msc
Erasmus Universiteit Rotterdam

Bijlage VI: Tabellen

Tabel 1: percentage vrouwen dat *in afgelopen jaar tenminste 1 maal* (een van) de gevraagde vormen van seksuele toenadering heeft meegemaakt (tussen haakjes de groepsgrootte).

	Alle vormen	Fluiten	Sissen	Roepen	Beledigen	Om seks gevraagd	Volgen	Nauw rijden
Enquête straatintimidatie (N=1186)								
Leeftijd 18-32	92 (546)	79 (468)	81 (477)	82 (482)	37 (219)	20 (116)	47 (276)	9 (52)
Leeftijd 33-45	76 (451)	58 (341)	58 (341)	55 (321)	22 (128)	11 (64)	25 (146)	7 (39)
Alle vrouwen (18-45)	84 (997)	69 (809)	69 (818)	68 (803)	30 (347)	15 (180)	36 (422)	8 (91)
Sig verschil leeftijd	**	**	**	**	**	**	**	Ns
Omnibus enquête (N=180)								
Leeftijd 18-32	83 (84)	75 (76)	59 (59)	51 (51)	43 (43)	2 (2)	31 (31)	4 (4)
Leeftijd 33-45	72 (57)	56 (44)	35 (28)	28 (22)	30 (24)	3 (2)	19 (15)	5 (4)
Alle vrouwen (18-45)	78 (141)	67 (120)	49 (87)	41 (73)	37 (67)	2 (4)	26 (46)	5 (8)
Sig verschil leeftijd	~	**	**	**	**	Niet te bepalen	~	Niet te bepalen

Bron: Omnibus enquête 2016 en Enquête seksuele straatintimidatie 2016;
 **=p<.01; *=p<.05; ~ = p <.10

Tabel 2: percentage vrouwen dat *in afgelopen jaar tenminste 3 maal* (een van) de gevraagde vormen van seksuele toenadering heeft meegemaakt (tussen haakjes de groepsgrootte).

	Alle vormen	Fluiten	Sissen	Roepen	Beledigen	Om seks gevraagd	Volgen	Nauw rijden
Enquête straatintimidatie (N=1186)								
Leeftijd 18-32	71 (419)	52 (305)	56 (331)	58 (345)	16 (92)	5 (29)	21 (125)	1 (8)
Leeftijd 33-45	40 (233)	25 (146)	29 (170)	27 (161)	8 (49)	2 (9)	7 (39)	2 (10)
Alle vrouwen (18-45)	55 (652)	38 (451)	43 (501)	43 (506)	12 (141)	3 (38)	14 (164)	2 (18)
Sig verschil leeftijd	**	**	**	**	**	**	**	Ns
Omnibus enquête (N=180)								
Leeftijd 18-32	62 (63)	56 (57)	40 (40)	26 (26)	11 (11)	0 (0)	5 (5)	0 (0)
Leeftijd 33-45	38 (30)	24 (19)	22 (17)	13 (10)	4 (3)	0 (0)	1 (1)	0 (0)
Alle vrouwen (18-45)	52 (93)	43 (76)	32 (57)	20 (36)	8 (14)	0 (0)	3 (6)	0 (0)
Sig verschil leeftijd	*	**	**	**	**	Niet te bepalen	Niet te bepalen	Niet te bepalen

Bron: Omnibus enquête 2016 en Enquête seksuele straatintimidatie 2016;
 **=p<.01; *=p<.05; ~ = p <.10

Bijlage VII: lijst met genoemde locaties

In willekeurige volgorde

West Kruiskade	Keizerswaard (IJsselmonde)
De Lijnbaan	Proveniers wijk
Winkelcentrum Zuidplein	Mathenesselaan
Het Stadhuisplein	Franselaan,
De Kruiskade	Achter CS
de Bas Jungeriusstraat	In de Fuik (hoogvliet)
De Mijnsherenplein	metro Zalmplaat
De Putsebocht	Lampreibuurt
Hillevliet	De Dordtselaan
de Polianderplein	De markt Blaak
'het Verschoorplein' (volksmond; plein	Grote Visserijmarkt (donderdagmarkt)
tussen De Manstraat, de Verschoorstraat	Slinge
en de Bas Jungerriusstraat)	De Beukelsedijk.
Verschoor[straat]	Kruispunt Nieuwe binnenweg en
Millinxstraat	's-Gravendijkwal
De Nieuwe Binnenweg	Bij 's Gravendijkwal heb je twee hoeken
hoekje Nieuwe Binnenweg-Claes de	(Als je daar 's nachts stilstaat dan komt er
Vrieselaan	zo'n zwerm op je af)
Driehoeksplein (Bospolder-Tussendijken)	Onderaan de Erasmusbrug
het Landenplein	Grote kerk op het plein, de Laurenskerk.
(Bospolder-Tussendijken)	Euromastpark
Vierambachtsstraat	De Meent (rondrijden)
Omgeving van Mathenesserplein	
De Westzeedijk	
Poolsterplein (Alexandrium) genoemd	
maar bij herhaalde observaties niks	
gezien	
Pliniusstraat (lombardijen)	
Bij Carlos den Stoute park	
Nesselandstrand	
richting de Vuurplaat	
Winkelboulevard Beijerlandse laan	
KFC en MacDonalds aan de	
Beijerlandse laan	
Uitgaansgebied in Rotterdam het	
centrum	
de Riederlaan	
vanaf metrostation Maashaven naar de	
Putsebocht	
De Delftsestraat.	
Het Stadhuisplein, bij Coconuts plaat	
Bij de Biergarten	

Over de Auteurs

Tamar Fischer is Universitair Docent bij de sectie Criminologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Haar onderzoek richt zich op recidive beperkende maatregelen voor daders en de verklaring van verschillen in slachtofferschap onder medewerkers met publieke taken. Zij doceert vakken in bachelor en master van de opleiding Criminologie op het gebied van preventie en bestrafing en onderzoeksvaardigheden.

Natascha Sprado was ten tijde van het onderzoek junior onderzoeker bij de sectie Criminologie aan de Erasmus Universiteit. Zij schreef haar afstudeerscriptie over informatieve onrechtvaardigheid en slachtofferschap van agressie en geweld onder UWV medewerkers. Deze scriptie werd genomineerd voor de Jan van Dijk award.

Seksuele straatintimidatie in Rotterdam

www.kenniswerkplaats-leefbarewijken.nl
februari 2017